AUGUSTAS STRINDBERGAS

Pamišėlio išpažintis • Vienišas

AUGUSTAS STRINDBERGAS

Pamišėlio išpažintis
Vienišas

Romanai

Iš švedų kalbos vertė
EUGENIJA STRAVINSKIENĖ

Vilnius
1992

UDK 839.7-31
St 333

August Strindberg
EN DÅRES FÖRSVARSTAL
Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1914
ENSAM
Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1903

© Vertimas į lietuvių kalbą,
Eugenija Stravinskienė, 1992

Pamišėlio išpažintis

Bjauri knyga. Nesiginčysiu, ir aš taip manau, nes labai gailiuosi ją parašęs.

O kodėl parašiau? Todėl, kad tarsi jaučiau neišvengiamą, primygtiną būtinybę nuprausti savo lavoną prieš amžinai jį užkalant karste.

Prisimenu, kaip prieš ketvertą metų vienas mano bičiulis literatas, baisiausiai smerkiantis... kitų netaktiškumą, sykį, kai įsišnekom apie mano santuoką, ėmė ir pamiršo tokį savo nusistatymą:

— Žinai ką, juk čia man tema romanui, rodos, tuoj sėsk ir rašyk!

Tai, matyt, ir bus momentas, kai ryžausi parašyti romaną pats, nes nė kiek neabejojau, kad bičiulis man pritars!

— Vis dėlto nesupyk, drauguži, kad aš, kaip turintis pirmumo teisę, ja ir pasinaudosiu!

Ir dar prisimenu — tai buvo prieš šešiolika metų,— kaip mano būsimosios žmonos motina, tada baronienė, bet išsituokusi, pamačiusi mane spoksantį į jos dukterį, koketuojančią jaunų vyrų būryje, pasakė:

— Argi čia tamstai ne siužetas gražiam romanui?

— O kaip jį reikėtų pavadinti?

— Ugninė moteris,— atsakė ji.

Laiminga motina, pačiu laiku numirusi, štai tavo troškimas išsipildė! Romanas parašytas. Dabar galiu ir pats mirti.

Autorius

1887 m.

NAUJA PRATARMĖ

Neseniai buvau sutikęs šios knygos herojų. Pradėjau karštai priekaištauti, kam jis sukurstė iškelti viešumon jo pirmosios santuokos istoriją. Dabar, vedęs antrą kartą, dailios mergytės tėvas, jis atrodė dešimt metų jaunesnis, negu buvo prieš dešimt.

— Drauguži,— atsiliepė jis, išklausęs mano kaltinimų,— toji simpatija, kurią įsigijo herojė išėjus knygai, išteisino mane patį prieš save. Taigi spręsk, kokia neapsakomai tvirta buvo meilė, jei įstengė ištverti tiek pažeminimo, kad užkrėtė netgi skaitytojus! Bet tai nesukliudė prancūzui akademikui pavadinti mano ilgalaikį jausmą silpnybe, mano ištikimybės patvarumą šeimai, taip pat ir vaikams — nepilnavertiškumu kovoje su moters žiaurumu, nepastovumu ir veidmainyste. Argi šitas ponas galėtų palaikyti menkystą Kaserijų[1] pranašesniu už įžymųjį Karnotą vien todėl, kad pirmasis suvarė peilį į šio gyvą mėsą?

Tarp kita ko, meilė šioje knygoje, kurią jūs parašėt, yra tik ataudai, o visą audinio grožį suvokia tik keletas tėvynainių, sekančių mano literatūrinį kelią, stebinčių, kaip jis vystėsi lygiagrečiai su nelaimėnga meile ir niekada nebuvo sutrikdytas. Aš galėjau pabėgti iš kovos lauko. Bet likau savo poste. Kovojau su priešu savo namuose, savo lovoje. Argi tai ne narsa? — norėčiau paklausti.

Toji „vargšė bejėgė moteris" ieškojo pagalbos keturiose Skandinavijos šalyse, kur tik turėjo draugų, stengdamasi pribaigti ligonį, nuo visko atskirtą, nelaimingą žmogų, norėjo įkišti jį į beprotnamį tik todėl, kad jo intelekto pranašumas nesiderino su padugnių ir bedievių prietarais!

Geranoriai, kurie nenumaldomą kerštо troškimą maskuoja pompastiškais „Dievo teismo" žodžiais, pavadino mano „Pamišėlio išpažintį" „Nemesis divina"*,

* „Nešanti nelaimę" (*lot.*).

tvirtindami, klaidingu pagrindu, jog aš apgaudinėjau žmonos pirmąjį vyrą.

Tegul jie pasiskaito tą sceną, kur jūs aprašot, kaip vyras atsikrato žmonos, sviesdamas ją man į glėbį, man, su švariom rankom, tuo metu, kai prisipažįstu savo nekaltą meilę jo atstumtai žmonai! Tegul jie prisimena — toji detalė itin reikšminga — tuos puslapius, kaip aš ant savo jaunų pečių užsikraunu visą nuopuolio naštą, norėdamas išgelbėti karininko garbę ir jo vaiko ateitį, ir tegul jie paaiškina, ar nors kiek yra logiškas kerštas už poelgį iš meilės.

Tik jaunas ir kvailas gali būti toks lengvabūdiškas, koks buvau aš, neginčysiu. Bet kaip kažin ką, daugiau taip neatsitiks... Dabar... nebekalbėkim apie tai, o ir niekada... ne... sudie!

Ir jis mikliai nuėjo. Liko tik įspūdis, kad jo žodžiai buvo nuoširdūs.

Jau nebesigailiu parašęs romaną apie tą idealistą, dingusį iš gyvenimo ir iš literatūros, ir galutinai atsisakau sumanymo, kuriam neseniai buvau pasiryžęs — parašyti „Pamišėlės moters išpažintį", nes dabar man atrodo, jei leisčiau nusikaltėlei drožti kalbą prieš savo auką, tai būtų pasikėsinimas į sveiką protą.

Autorius

Paryžius-Pasi, 1894 m. spalis

ĮŽANGA

Sėdžiu prie rašomojo stalo su plunksna rankoje ir, rodos, tuoj apalpsiu. Ūmai pakilo karštis. Penkiolika metų nebuvau iš rimtųjų sirgęs, užtat šis netikėtas priepuolis gerokai nugąsdino. Ne todėl, kad būčiau bijojęs mirti, toli gražu, bet tokiam amžiuje, vos trisdešimt aštuonerių metų, nors ir padaręs audringą karjerą, bet dar netaręs paskutinio žodžio, nespėjęs įgyvendinti jaunystės svajonių, kupinas planų ateičiai, nesidžiaugiau perspektyva staiga viską užbaigti. Visus tuos ketverius metus, kuriuos su žmona ir vaikais kone savo noru gyvenau užkampyje, nusikamavęs, neseniai tampytas po teismą, nubaustas, išvarytas iš namų, pririštas prie gėdos stulpo, krisdamas į lovą nieko daugiau negalvojau, tik atsikeršyti. Gulėjau neturėdamas jėgų netgi šauktis pagalbos ir manyje virė kova. Kamavo karštis, krėste krėtė, rodos, purtė priegalvį, gniaužė gerklę, taikydamasis pasmaugti, mygė savo keliais krūtinę, kaitino ausis, o akys, maniau, tuoj iššoks iš akiduobių. Šitaip gulėjau aš mansardos kambarėlyje vienų vienas su Mirtimi, kuri, be jokios abejonės, buvo įsėlinusi į vidų ir dabar stengėsi mane įveikti!

Bet aš nenorėjau mirti! Aš priešinausi, grumtynės buvo žūtbūtinės. Mano nervai įsitempė, kraujas ėmė tvinkčioti gyslose. Smegenys virpėjo lyg moliuskas acte. Ūmai supratau, jog neatlaikysiu šio mirties šokio. Nebesipriešinau, išsitiesiau aukštielninkas ir atsidaviau tos baisios šmėklos glamonėms.

Staiga pajutau neapsakomą palaimą, saldžiai nutirpo visi sąnariai, begalinė ramybė apglėbė sielą ir kūną, kuris per sunkaus darbo metus buvo priverstas atsisakyti išganingo poilsio.

Kaip karštai troškau, kad tai būtų mirtis. Noras gyventi pamažu išblėso. Aš praradau nuovoką, lioviausi jausti, mąstyti. Sąmonė užgeso, baigėsi bevardės kančios,

išnyko įkyrios mintys, neapčiuopiama baimė, ir atsiradusią tuštumą pripildė malonus Niekas.

Kai pabudau, prie mano galvūgalio sėdėjo žmona ir neramiai žiūrėjo man į akis.

— Kas atsitiko, mielasis? — paklausė ji.

— Nieko, sergu,— atsakiau,— ir labai gera sirgti.

— Ką tu nori pasakyti? Gal nieko baisaus?

— Viskas baigta... Bent aš to tikiuosi.

— Dieve saugok, argi paliksi mus čia plikus nuogus,— sušuko ji.— Ką mes darysim šitam svetimam krašte, be draugų, be lėšų!

— Galėsit gauti draudimą už mane,— bandžiau paguosti.— Aišku, tai nebus daug, bet nors užteks sugrįžti namo.

Ji nebuvo pagalvojusi apie gyvybės draudimą. Todėl jau kiek ramiau prašneko vėl:

— Betgi, mielasis, argi šitaip ir gulėsi, liepsiu pakviesti gydytoją.

— Ne, aš nenoriu matyti jokio gydytojo.

— Kodėl gi?

— Todėl kad... nenoriu.

Tarp mūsų žvilgsnių atsirado neišsakytų žodžių siena.

— Aš noriu mirti,— kalbėjau vėl.— Gyvenimas man šlykštus; praeitis atrodo lyg suveltas siūlų kamuolys, o jį išnarplioti nebeturiu jėgų. Tegul tamsa užspaudžia man akis ir nusileidžia uždanga!

Bet jos nesujaudino mano nuoširdūs žodžiai.

— Vis tie patys seni įtarinėjimai — ar ne? — paklausė ji.

— Tie patys! Nuvyk šmėklą! Iki šiol tu vienintelė įstengdavai tą padaryti!

Gerai pažįstama maniera pridėjo ji savo vėsią ranką man prie kaktos ir, kaip visada, vaidindama mamytę pasakė:

— Ar dabar gerai?

— Taip, dabar gerai!

Tai buvo tiesa: vos prisilietusi ši lengvutė ranka, taip sunkiai prislėgusi mano likimą, įstengė išvaikyti piktas dvasias, išblaškyti slaptą nerimą.

Netrukus vėl pakilo karštis, dar didesnis. Žmona nuėjo užplikyti šeivamedžio arbatos.

Likęs vienas atsisėdau lovoje ir panorau žvilgtelti pro langą, esantį priešais. Langas buvo platus, trijų rėmų kaip triptikas, apraizgytas šviežia vynuogių žaluma; pro langą buvo matyti lopinėlis kraštovaizdžio: arčiausiai kūpsojo svarainio laja, o pro tamsiai žalius lapus švietė dailučiai raudoni vaisiai; kiek atokiau — obelys vejoje, koplyčios varpinė, žydra vandens juosta — Bodeno ežeras, o toliausiai — Tirolio Alpės.

Buvo pats vidurvasaris, ir įkypų popiečio saulės spindulių nutviekstas reginys prilygo nuostabiam paveikslui. Lauke buvo girdėti vynuogių šakeles aptūpusių varnėnų čiulbesys, kieme kudakavo vištos, čirpavo žiogai, skardžiai tilindžiavo karvių varpeliai, o visam šitam džiugiam gamtos koncerte skambėjo mano vaikų juokas, žmona davinėjo kažkokius nurodymus ir aiškino sodininko žmonai, kokia bėda mane ištiko.

Tada aš vėl pajutau, jog gyvenimas be galo brangus, ir mane apniko pražūties baimė. Ne, anaiptol ne, aš nenorėjau mirti! Kiek daug dar reikėjo atlikti pareigų, kiek daug atiduoti skolų! Kamuojamas sąžinės graužimo troškau žūtbūt išpažinti savo gyvenimą, šauktis viso pasaulio atleidimo už tai, ką padariau, prieš kažką nusižeminti. Jaučiausi esąs kaltas, maudė sąžinę dėl nesuvokiamo nusižengimo, degiau noru išsivaduoti, nuodugniai papasakoti apie savo tariamą nusikaltimą.

Kaip tik tuo metu, kai gulėjau apniktas šitokios silpnybės, kurios priežastis glūdėjo įgimtam drovume, įėjo žmona, nešina puodeliu šeivamedžio arbatos, ir su užuomina apie persekiojimo manijos priepuolį, kurių jau anksčiau pasitaikydavo, gurkštelėjo pati ir tik tada padavė man.

— Gali gerti,— pasakė šypsodamasi,— neužnuodyta.

Aš susigėdau. Nežinojau ką atsakyti. Vienu atsikvėpimu ištuštinau puodelį, norėdamas ją paguosti.

Šito migdančio gėrimo kvapas man priminė tėviškę, kur žmonės visaip garbino paslaptingą šeivamedžio krūmą, ir mane ištiko sentimentalumo priepuolis, prapliupęs srautu kaltinimų sau:

— Išklausyk mane, brangioji, nes greitai mirsiu. Prisipažįstu, jog visada gyvenau kaip tikras egoistas. Aš

paaukojau tavo teatro karjerą ant savo, rašytojo, aukuro... Dabar noriu viską prisipažinti; atleisk man...

Kai ji pabandė tarti keletą paguodos žodžių, nutraukiau ją ir kalbėjau toliau:

— Tau pageidaujant mes susituokėm pasilikdami teisę kiekvienas valdyti savo turtą. Ir vis dėlto aš išeikvojau tavo kraitį lengvabūdiškiems laidavimams. Bet labiausiai graužiuosi dėl to, kad jei numirčiau, tu negalėsi paveldėti teisės į mano išleistus darbus. Kuo greičiausiai kviesk advokatą, noriu parašyti testamentą ir palikti tau savo turtą, kad ir koks menkas būtų. Ir galų gale prižadėk, jog grįši prie savo meno, kurio atsisakei dėl manęs.

Ji nenorėjo manęs klausyti, bandė nuleisti juokais, liepė truputį pamiegoti, ramindama, jog viskas bus gerai, jog mirtis dar ne taip arti.

Mano jėgos išseko, ir aš paėmiau jos ranką. Prašiau pasėdėti šalia, kol bandysiu užmigti; dar sykį iš širdies melsdamas atleisti už visa bloga, ką jai padariau, suspaudęs jos mažą rankutę, pajutau, kaip saldus alpulys užspaudė man akis. Rodės, tirpstu lyg sniegas nuo jos didelių akių spinduliuojančio žvilgsnio, kuriame švietė begalinis švelnumas. Mano kaktą palietė jos bučinys, tarsi palikdamas antspaudą, ir aš prasmegau į neapsakomos palaimos bedugnę.

*

Kai pabudau iš to kieto miego, buvo visai šviesu. Saulė svilino naivų rojaus peizažą ant užuolaidų. Iš bruzdesio lauke supratau, jog bus kokia penkta valanda ryto. Pramiegojau visą naktį nieko nesapnavęs ir nė karto nepabudęs.

Ant naktinio stalelio tebestovėjo puodelis nuo šeivamedžio arbatos, o žmonos kėdė irgi nepajudinta iš vietos. Tik mane ji buvo apkamšiusi lapės kailiu pamuštu savo apsiaustu, ir švelnūs plaukeliai kuteno smakrą.

Man pasirodė, tarsi lig šiol būčiau nemiegojęs visus paskutinius dešimt metų,— tokia pailsėjusi ir skaidri buvo mano persidirbusi galva. Mintys, kurios pirma blaškėsi be jokios tvarkos, dabar susirikiavo į taisyklingas, draus-

mingas ir tvirtas gretas, pasiruošusios atlaikyti liguistos sąžinės priepuolį — fizinio silpnumo ir išsigimimo simptomą.

Ir tuoj pat prisiminiau abi tamsiąsias dėmes savo gyvenime, kurias vakar atskleidžiau savo mylimai žmonai, manydamas, jog tai paskutinė išpažintis, tas tamsiąsias dėmes, dėl kurių graužiausi šitiek metų, iki pat šios akimirkos.

O štai dabar, nė kiek neatidėliodamas, panorau išsiaiškinti savo kaltę tiek vienu, tiek kitu atveju, nes iki šiol nepriešta raudamas buvau užsikrovęs ją ant savo sąžinės; kaip tik nūnai apniko kažkokia nuojauta, jog požiūris, su kuriuo lig šiol taiksčiausi, gal vis dėlto nėra absoliučiai teisingas.

Taigi pabandykim žvilgtelti, kurgi pirmiausia taip nusidėjau, kad turėčiau laikyti save bjauriu egoistu, garbėtroškiškiems tikslams paaukojęs žmonos teatrinę karjerą. Pasižiūrėkim, kaip iš tikrųjų buvo!

*

Jau tuo metu, kai pasiskelbėm užsakus, ji teturėjo antraeilius vaidmenis. Vėliau, kai patyrė fiasko su savo antruoju debiutu, nes trūko talento, drąsos, originalumo, jos, kaip aktorės, padėtis tapo visiškai apgailėtina. Ji nepasižymėjo nė viena iš tų ypatybių, kurios reikalingos scenoje. Mūsų vestuvių išvakarėse gavo dar vieną rolę: suvaidinti menkareikšmę damą bereikšmėje pjesėje. Ištarti du žodžius.

Ir vis dėlto, kiek ašarų, kiek kančių, pasak jos, atnešė toji santuoka, pasiglemžusi ir aktorės, ir taip neseniai garbintos baronienės prestižą, atplėšusi ją nuo tyros meilės menui!

Žinoma, aš prisidėjau prie tos katastrofos, kuri ištiko vėliau, kai po dvejų metų verkšlenimo, kad rolės vis trumpesnės ir trumpesnės, jai tiesiog buvo pasakyta, jog sutartis nutraukiama.

Kaip tik tuo metu, kai jos karjera ėjo į pabaigą, aš pradėjau garsėti savo romanais, rimtai garsėti. Jau ir anksčiau buvau sukūręs vieną kitą pjesytę teatrui. O dabar nusprendžiau parašyti „tikrą" veikalą, taip sakant,

tokį, kuris pavergtų publiką, ir rašiau pirmiausia tikėdamasis, kad gal mano mylimoji vėl atnaujins angažementą. Man šitas darbas nebuvo prie širdies. Jau kadai kas svajojau apie rimtas dramaturgijos meno reformas. Vis dėlto parašiau tą pjesę, atsižadėdamas savo literatūrinių įsitikinimų. Norėjau žūtbūt įpiršti aikštingai publikai savo mylimą žmoną, pasinaudoti visomis žinomomis gudrybėmis, sviesti šią tiesiai jai į glėbį, per prievartą išreikalauti simpatijos. Bet nepavyko.

Pjesė sužlugo. Aktorė neįsiteikė publikai, kuri pasmerkė išsiskyrusią ir vėl ištekėjusią moterį, o direktorius pasiskubino kuo greičiau nutraukti nenaudingą sutartį.

„Argi čia mano kaltė? — paklausiau save išsitiesdamas lovoje ir baisiai patenkintas savimi po šito pirmojo sprendimo.— Oi, kaip gera turėti ramią sąžinę!.."

Ir prašviesėjusia galva drožiau toliau.

Praeina graudūs, niūrūs metai, aplaistyti ašarų, nors ir nemaža džiaugsmo suteikia laukta dukrelė.

Staiga mano žmoną vėl apninka teatro manija, dar karštesnė negu ligi šiol. Mes lakstom po teatrų agentūras, šturmuojam užvertas direktorių duris, ir vis bergždžiai, visur mus varo lauk, visi mus atkalbinėja.

Susikrimtęs po nepasisekusios pjesės, tuo labiau kad jau buvau beįsitvirtinąs literatūroje, daviau sau garbės žodį neberašyti nieko kokiam nors aktoriui, jeigu veikalas neteikia man jokio pasitenkinimo; nelabai buvau linkęs ardyti šeimos židinį dėl tokių trumpų užgaidų, užteko, kad padėjau kęsti begalinį sielvartą.

Bet vis dėlto nesusiturėjau. Pasinaudodamas ryšiais su vieno suomių teatro direkcija, šiaip taip įtaisiau žmoną į gastroliuojančią trupę.

Šitaip pats sau užsinėriau kilpą ant kaklo. Visą mėnesį ėjau našlio, tėvo bei tarnaitės pareigas, ir menka paguoda man buvo du glėbiai gėlių bei keli vainikai, kuriuos žmona pargabeno sugrįžusi į šeimos židinį.

Bet ji buvo tokia laiminga, atjaunėjusi ir žavi, kad aš nieko nelaukęs nusiunčiau prašymą sudaryti naują sutartį.

Kur tai girdėta! Aš buvau pasiruošęs palikti savo kraš-

tą, savo draugus, savo tarnybą, savo leidėją... dėl ko? Dėl moters užgaidos... Bet taip jau yra. Arba myli, arba nemyli.

Laimė, tas nuostabus direktorius negalėjo priimti į savo trupę artistės, neturinčios repertuaro.

Ar tikrai aš dėl to kaltas? Nuo šios minties laimingas raivausi patale. O, kaip puiku retkarčiais atlikti tokius tyrinėjimus! Be galo palengvina širdį. Iš karto atsigaunu!

Bet drožkim toliau. Kits po kito pasipila vaikai — pirmas, antras, trečias, neblogas derlius!

O teatro manija vis kartojasi. Savo aukos ji nepaleidžia. Kaip tik atsidaro naujas konkuruojantis teatras! Kas gali būti paprasčiau? Nusprendžiu pasiūlyti jam pjesę su geru moters vaidmeniu, sensacingą pjesę moters tema, kuri šiuo metu kaip tik tampa viena aktualiausių!

Pasakyta — padaryta! Kaip minėjau: arba myli, arba nemyli!

Taigi atsiranda drama, puiki moters rolė, prašmatni suknelė, aišku, teatro pageidavimu, lopšys, mėnesiena, kaip priešingybė, sukčius, bailus, bejėgis, savo žmoną įsimylėjęs vyras (tai aš), nėščia moteris scenoje (naujiena), veiksmas vienuolyne... ir taip toliau.

Rezultatas: didžiausias artistės triumfas, o autoriaus fiasko... deja!

Ji buvo išgelbėta, o aš nugramzdintas į prarają. Ir vis dėlto, nepaisant vaišių direktoriaus garbei po šimtą kronų vienam svečiui, nepaisant penkiasdešimt kronų baudos policijai už valio šūkavimus naktį prie režisieriaus kiemo vartų, naujo angažemento nė iš tolo nebuvo matyti.

Taigi ne mano kaltė! O kankiniu, auka vis dėlto tapau aš! Žinoma, visų neklystančių moterų akyse aš buvau tikras pabaisa, pražudęs savo žmonos ateitį! Užtat mane metų metus graužia sąžinė, net numirti ramiai negaliu.

Kiek kartų prie žmonių man tiesiai į akis buvo mestas šis rūstus priekaištas! Amžinai aš kalčiausias!.. Tuo tarpu viskas buvo ne taip, toli gražu!... Karjera sužlugo, tai tiesa, pripažįstu!.. Bet kieno, ir kas ją sužlugdė?

Suima abejonės, ir žaisminga nuotaika išsisklaido, kai pagalvoju, jog ateinančioms kartoms galėjau likti atsa-

kingas už šią sužlugdytą karjerą ir niekas jau niekas nebūtų įstengęs įrodyti, kaip atsitiko iš tikrųjų.

Lieka dar mano žmonos iššvaistytas kraitis.

Prisimenu, jog net buvau paminėtas vienam straipsnyje: „Žmonos pinigų eikvotojas". Taip pat labai gerai atsimenu, kai kartą tiesiai į akis buvo pasakyta, girdi, žmona mane „išlaikanti". Nuostabus žodis, po kurio šešiais patronais užtaisiau savo revolverį. Ką gi, išsiaiškinkim, jeigu jau kai kam taip knieti išsiaiškinti; apsvarstykim, jeigu kas mano, jog padoru tai svarstyti.

Mano žmona atsinešė į šeimos lizdą dešimt tūkstančių kronų abejotinos vertės akcijomis, kurias mano vardu padėjom į kitą banką, suprantama, už penkiasdešimt procentų jų nominalios vertės. Paskui atėjo didysis krachas. Popieriai tapo kone beverčiai, nes, kaip vėliau paaiškėjo, mes nespėjom jų parduoti tinkamu momentu. Taigi aš buvau priverstas sumokėti visą skolos sumą, būtent, penkiasdešimt procentų nominalios akcijų vertės. Vėliau bankas, padengdamas akcijas, išmokėjo mano žmonai dvidešimt penkis procentus jos įnašo, nes tiek tegavo kreditoriai bankui sužlugus.

Taigi uždavinys matematikams: kiek, atvirai sakant, aš galėjau iššvaistyti?

Mano supratimu, nė kiek! Už popierius, kurių negalima parduoti, savininkas gauna tiek, kiek jie verti, bet, mano paties rūpesčiu, už juos buvo gauta nors tie dvidešimt penki procentai.

Vadinasi, ir čia aš tiek kaltas, kiek kitur!

O sąžinės graužatis, nevilties priepuoliai, savižudybės planai, kurie taip dažnai apninka! Iš naujo atgyja seni įtarumai, rūsčios abejonės. Mane paima siutas, kai pagalvoju, jog ką tik ruošiausi numirti kaip sukčius! Apsivertęs darbais ir rūpesčiais niekada neturėjau laiko atkreipti bent menkiausią dėmesį į tuos nesuskaičiuojamus gandus, visokias užuominas, kandžias pašaipas. Ir kol aš gyvenau šitaip, nieko nenutuokdamas, paniręs kasdieniniam darbe, ėmė kurtis melaginga legenda, pagrįsta pavyduolių šmeižtais bei atsitiktiniais pokalbiais kavinėse, įgydama vis aiškesnes formas! O aš, pusprotis,

tikėjau visu pasauliu, tik ne savim! Ak!

Ir gal aš vis dėlto niekada nebuvau pamišęs, nesirgau, nebuvau išsigimėlis? Gal mane paprasčiausiai vedžiojo už nosies žavingoji vilioklė, kuri savo mažomis žirklutėmis nukirpo Samsono garbanas, kai šis ilsėjosi padėjęs galvą ant priegalvio, pavargęs nuo darbų ir rūpinimosi ja ir jos vaikais! Gal nieko neįtardamas, viskuo pasitikėdamas, dešimtį metų pramiegojęs burtininkės glėbyje, jis neteko garbės, vyriškumo, noro gyventi, prarado protą, savo penkis jutimus ir, deja, dar daugiau!

Bet ar negali būti — o, aš nedrįstu net pagalvoti apie tai,— jog šiose miglose, kuriose lyg šešėlis slankiojau metų metus, buvo slapčia įvykdytas nusikaltimas! Mažytis, nevalingas nusikaltimas, sukurstytas nesąmoningo jėgos troškimo, įgimto patelės polinkio nugalėti patiną šioje dvikovoje, kuri vadinama santuoka.

Be jokios abejonės, apgautasis buvau aš! Suvedžiotas ištekėjusios moters, vėliau priverstas ją vesti, kad būtų įteisintas nėštumas ir šitaip išgelbėta jos ateitis scenoje; tuokiantis padaryta turto naudojimo sutartis, pagal kurią kiekvienas turi dengti pusę namų išlaidų, ir štai po dešimties metų paaiškėjo, kad aš visiškai nuskuręs, nustekentas, nes iš tikrųjų vienas nešiau mūsų šeimos ekonominę naštą.

Šiuo metu, kai žmona mane lyg kokį netikšą, neįstengiantį pasirūpinti savo šeima, veja lauk ir dar visiems pasakoja, jog aš prašvilpęs jos turtą, iš tiesų ji man skolinga keturiasdešimt tūkstančių kronų, turint galvoje mūsų žodinę sutartį vestuvių dieną!

Taigi ji man skolinga!

Nusprendęs viską galutinai išsiaiškinti, atsikėliau, iššokau iš lovos, tarsi būčiau sapnavęs, jog esu paralyžiuotas ir dabar nusimečiau ramentus, mikliai apsirengęs nulipau žemyn ieškoti žmonos.

Vos pravėriau duris, išvydau nuostabiausią paveikslą. Ji gulėjo išsitiesusi nepaklotoj lovoj, daili galvutė skendo baltuose priegalviuose, o ant užvalkalo ringuliavo jos šviesios garbanos, panašios į kviečių varpas; plonučiai marškiniai buvo nuslydę nuo pečių, ir pro mez-

ginėlius matyti jaunos krūtys; jos liekną, grakštų kūną švelniai ryškino minkšta antklodė baltais ir raudonais dryželiais; maža basa kojelė dailutė, iškili, rausvi pirštai su permatomais, lygiais nagais, tarsi tikras meno šedevras, sukurtas iš gyvo kūno, nusižiūrėjus antikos laikų marmurinę deivės statulą — tokia man dabar pasirodė mano žmona. Nerūpestingai, su šypsena, trykštanti skaisčia motinystės šviesa, žiūrėjo ji į savo tris rubuilius vaikelius, ropinėjančius ir šokinėjančius ant gėlėtų priegalvių lyg ką tik nupjautų pievos gėlių kupetoje.

Visas mano karingumas išblėso regint šį kerintį vaizdą, bet pagalvojau: „Saugokis, pantera žaidžia su savo jaunikliais!"

Pritrenktas motiniškos didybės, nedrąsiai, lyg koks mokinukas įžengiau į vidų.

— O, branguti, tu jau atsikėlei,— pasveikino ji nustebusia mina, bet ne taip maloniai nustebusi, kaip galėjau tikėtis. Dusdamas mėginau šį tą paaiškinti, nes vaikai tuoj sušoko man ant nugaros, kai pasilenkiau pabučiuoti motinos.

„Argi ji nusikaltėlė? — paklausiau jau eidamas atgal, nugalėtas šito tauraus grožio ginklų, šitų nuoširdžiai šypsančių lūpų, kurios niekada nebuvo suteptos melo.— Ne, tūkstantį kartų ne!"

Pabėgau iš kovos lauko galvodamas visai priešingai.

Bet, deja, įkyrus nerimas nesiliovė persekiojęs.

Kodėl man taip netikėtai pagijus ji nė kiek nesusijaudino? Kodėl nesiteiravo, kaip nukrito karštis? Kodėl neklausinėjo smulkmenų apie prabėgusią naktį? Kaip paaiškinti tą sutrikusią miną, tą beveik nepatenkintą veidą, kai pasirodžiau sveikas ir žvalus? Ir tą pabrėžtinai išdidžią, kandžią šypsenąl.. Bene ji puoselėjo viltį, jog vieną gražų rytą ras mane negyvą ir šitaip atsikratys pamišėlio, su kuriuo gyvenimas buvo nepakeliamas? Gal troško gauti tuos kelis tūkstančius kronų mano gyvybės draudimo, kurie būtų nugrindę jai naują kelią į naują tikslą! Ne, tūkstantį kartų ne!

Ir vis dėlto abejonės graužė mane be paliovos, abejonės viskuo, žmonos dorumu, savo tėvystės tikrumu,

abejonės savo psichiniu pilnavertiškumu, abejonės, kurios smaugė be gailesčio, be atilsio.

Šiaip ar taip, reikėjo viskam padaryti galą, sustabdyti šitą spėliojimų srautą! Turėjau sužinoti visa, kad ir kaip būtų, arba mirti! Arba kažkur slypi nusikaltimas, arba aš esu pamišęs! Nieko nebelieka — tik iškelti tiesą aikštėn!

Apgautas vyras! Kas man darbo, kad tik žinočiau! Svarbiausia, kad pirmas galėsiu iš to pasijuokti. Bene rasi visam pasaulyje žmogų, kuris tvirtai pasakytų, jog jis vienintelis moters išrinktasis?..

Apžvelgęs mintyse savo jaunystės draugus, dabar vedusius, randu tik vieną, kurio žmona nė trupučio nėra suvedžiojusi! Ak, laimingieji, jie nieko nenutuokia! Neverta leistis į smulkmenas, savaime aišku. Bene svarbu, ar tavo vieno nuosavybė, ar dviejų! Tačiau šito nežinodamas atrodai juokingas! Taigi pirmiausia reikia žinoti!

Netgi šimtą metų gyvendamas nesuseksi tikrojo žmonos gyvenimo! Žmogus gali pažinti pasaulį, suvokti begalinę visatą, bet niekada nė menkiausio supratimo neturės apie moterį, kurios gyvenimas susijęs su jo gyvenimu. Užtat visi vedę vyrai taip maloniai prisimena vargšą poną Bovari!

O man pačiam terūpi žinoti tiesą! Tiesą!.. Kad galėčiau atsikeršyti? Kokia kvailystė! Kam? Išsirinktiesiems? Bet juk jie tik pasinaudojo savo vyriškomis teisėmis! Moteriai? Kaip sakiau, neverta leistis į smulkmenas! Ir kėsintis nors į vieną plauką ant mano angeliukų motinos galvos, ar ne?

Man svarbiausia aiškiai sužinoti, kaip yra. Tuo tikslu nusprendžiau nuodugniai, kruopščiai ir moksliškai ištyrinėti savo gyvenimą. Tam ketinu panaudoti visus naujausius psichologijos mokslo laimėjimus, griebtis įtaigos, minčių spėjimo, psichinio kankinimo metodų; nevengsiu senų išbandytų gudrybių: įsilaužimų, vagiliavimo, laiškų gaudymo, melo ir parašų klastojimo; žodžiu sakant, noriu išgvildenti viską. Gal tai monomanija, piktybinis pamišimo protrūkis? Ne man spręsti.

Tegul galų gale nusprendžia visažinis skaitytojas, atidžiai perskaitęs šią nuoširdžią knygą. Galimas daiktas,

jis ras joje truputį meilės fiziologijos pagrindų, vieną kitą patopsichologijos bruožą, savotiškai nušviestų nusikaltimo filosofijos fragmentų.

PIRMA DALIS

I

1875 metų gegužės tryliktoji Stokholme.

Aš dar teberegiu save Karališkoje bibliotekoje, kuri užima visą Stokholmo pilies fligelį, didžiojoje salėje, apmuštoje buku, patamsėjusiu nuo laiko, kaip smarkiai aprūkusi jūrų putos pypkė. Ši be galo erdvi patalpa, išpuošta rokoko stiliaus bordiūrais, girliandomis, grandinėmis, herbais, apjuosta galerijos su toskaniškomis kolonėlėmis, remiančiomis viršutinį aukštą, atsiveria priešais tarsi kokie nasrai, ir man ji atrodo lyg milžino smegeninė, kurioje sudėliota skyriais daugybės kartų išmintis.

Šioje salėje dvi didžiulės knygų buveinės — trijų metrų aukščio lentynos palei sienas, o tarp jų — koridorius, pusiau dalinantis patalpą per visą ilgį. Pavasario saulė driekia savo skaisčius spindulius pro dvylika langų, nušviesdama baltus ir paauksuotus Renesanso pergamentų tomus, sidabru kaustytus XVII amžiaus juodo marokeno foliantus, veršio oda įrištas XVIII amžiaus knygas raudonais kraštais, žalios odos, madingas klestint ampyro stiliui, ir šiuolaikines, aptrauktas pigiu kartonu. Čia kaimynystėje gyvena teologai su magijos apaštalais, filosofai — su gamtos tyrinėtojais, poetai nesibara su istorikais. Bedugniai geologijos klodai, kur tarsi pudinge suslėgti vienas ant kito įvairūs sluoksniai, atspindintys žmogaus kvailumo ar žmogaus genialumo vystymąsi.

Tebematau save. Galerijoje, kuri traukiasi aplinkui, tvarkau krūvą senų knygų; jas neseniai padovanojo vienas pažįstamas knygų kolekcionierius, išmintingas žmogus, mat jam rūpėjo užsitikrinti savo nemirtingumą vidinėje viršelio pusėje įspaustu ekslibrisu, kuriame puikavosi žodžiai: „Seperavit infestis"*.

* Turėk vilties ir negandose (*lot.*).

Būdamas prietaringas, kaip ateistas negalėjau neįsijausti į šią sentenciją, kuri visą savaitę šmėkščiojo po akių, kai tik atversdavau knygą. Šis nuostabus žmogus neprarasdavo vilties ir negandose, tai jo laimė... Aš, savo ruožtu, buvau netekęs bet kokios vilties. Savo penkių veiksmų ir šešių paveikslų tragedijos, kurioje trys scenovaizdžiai keičiami nenuleidus uždangos, nepavyko pamatyti scenoje. O norėdamas sulaukti paaukštinimo bibliotekininko karjeroje, tai yra gauti ordinarinę vietą, turėjau išvysti palaidotus septynis ekstraordinarinius tarnautojus, visus sveikutėlius, be to, keturi iš jų gaudavo rentą. Su dvidešimt kronų mėnesiniu atlyginimu ir penkių veiksmų tragedija palėpės kambarėlio rašomojo stalo stalčiuje, dvidešimt šešerių metų žmogus labai lengvai gali pasiduoti šiuolaikiniam pesimizmui, tai skepticizmo atmainai, kuri itin patogi visiems nelaimėliams. Čia jie randa paguodą negavę pietų, nusiraminimą, kai aplink visi be galo susijaudinę dėl apsiausto, kurį teko užstatyti dar nepasibaigus žiemai.

Kaip mokytos bohemos, atskilusios nuo kitados gyvavusios artistų bohemos, narys, padorių laikraščių ir nuobodžiausių žurnalų prastai apmokamas bendradarbis, anoniminės draugijos, suburtos versti Eduardo fon Hartmano[2] „Philosophie des Unbewussten"* pirmininkas, slapto sambūrio, išpažįstančio laisvą, bet apmokamą meilę, dalyvis, puikuojąs beverčiu Karaliaus raštininko titulu ir dviejų vienveiksmių pjesių, suvaidintų Karališkajame teatre autorius, aš vargais negalais sukrapštydavau būtiną sumą lėšų savo vargingai egzistencijai. Taigi skeptiškai žiūrėjau į gyvenimą, nors dėl to ir neatsisakiau jį gyventi, toli gražu, kaip įmanydamas stengiausi jį tęsti, rūpindamasis savim ir savo rasės likimu. Reikia pripažinti, kad pesimizmas, kurį daugelis supranta pažodžiui ir klaidingai painioja su hipochondrija, iš tiesų padeda tiesmukai žiūrėti į gyvenimą ir teikia daug paguodos. Kadangi viskas yra tik reliatyvus Niekas, kam tada kelti šitiek triukšmo; tuo labiau kad pati tiesa taip pat tik tą akimirką tiesa? Juk neseniai buvo atrasta,

* „Nesąmoningumo filosofija" (*vok.*).

jog vakarykštė tiesa rytojaus dieną gali tapti nesąmone. Taigi ar verta eikvoti jėgas ir jaunystę, kad atrastum daugiau nesąmonių? Vienintelis tikras dalykas — mūsų laukia mirtis. Ir vis dėlto gyvenkim! — Kam? Dėl ko?.. Et!..

Visa toji pasenusi tvarka, kurios buvo atsisakyta praėjusiame amžiuje, vėl atgijo, kai į Švedijos sostą įžengė Bernadotas[3], nusivylęs jakobinas, ir devynioliktojo amžiaus septintojo dešimtmečio karta, kuriai aš priklausau, taip pat matė žlungant didžiąsias viltis, sietas su taip audringai įvykdytomis valdžios reformomis. Abejus rūmus, pakeitusius keturių luomų atstovų susirinkimą, iš esmės sudarė ūkininkai, o šie pavertė riksdagą į valsčiaus savivaldybę, kur kiekvienas buvo pratęs svarstyti savo atsitiktinius smulkius reikalus ir niekam nerūpėjo esminiai dalykai, niekas neketino tarnauti pažangai. Politika mums tapo kompromisu tarp valstybinių ir asmeninių interesų. Paskutiniai tikėjimo Idealu, kaip buvo tada sakoma, trupiniai virto visuotiniu nepasitenkinimu. Dar pridurkim bažnyčios reakciją, prasidėjusią po Karolio XV[4] mirties, kai Sofija iš Nasau[5] tapo karaliene, ir šiaip būtų galima išvardinti daugybę priežasčių, dėl kurių užplūdo šis šventas pesimizmas, ne tik asmenines...

Tuo tarpu imu dusti nuo aplink tyvuliuojančių knygų dulkių, todėl atsiveriu langą į Lugordeno pusę įkvėpti gurkšnelį tyro oro ir pasigėrėti vaizdais.

Į mane plūsteli išganingas vėjelis, nešinas alyvų kekių ir brinkstančių topolių kvapais. Sausmedis ir laukinės vynuogės savo žaluma jau dengia virbų tinklus; tik akacijos ir platanai, gerai pažįstantys pavojingas gegužio užgaidas, neišsiskleidę. Šiaip ar taip, pavasaris, nors krūmų ir medžių skeletai dar barkšo pro gležnus lapelius. O kitapus baliustrados, apstatytos Delfto[6] porceliano vazomis su žydromis reljefinėmis Karolio XII monogramomis, kyšo prieplaukoje stovinčių laivų stiebai, pavasario garbei pasipuošę vimpelais. Dar toliau žvilga siaura butelio žalumo įlankos juosta, kurios vienam šone rymo glaudžiai susispietę lapuočiai, o kitam — spygliuočiai. Visi reide nuleidę inkarus laivai pakėlę savo valstybines vėliavas, simbolizuojančias daugiau ar mažiau skirtingas

tautas: Anglijos raudona kaip jaučio kraujas; Ispanijos geltona ir raudona, juostuota lyg maurų balkonų markizės; smulkiai dryžuota lyg antklodės užvalkalas Jungtinių Valstijų vėliava; linksma Prancūzijos trispalvė šalia niūraus Vokietijos audeklo su visada liūdinčiu gilių tūzu prie stiebo; raudona ir balta lyg vasarinė palaidinukė Danijos vėliava, apversta Rusijos trispalvė. Visos jos čia šalia kita kitos, išsiskleidusios jūros mėlynumo šiaurės dangaus fone. Ratų dardėjimas, sirenų ūkavimas, tramvajų skambučiai ir keltuvų girgždėjimas pagyvina šį paveikslą; mašininio tepalo, odų, sūdytų silkių, kolonijinių žaliavų kvapai maišosi su alyvų aromatu; tačiau orą šaldo rytų vėjas, dvelkiantis iš atviros jūros, kur jam kelią pastoja plaukiančios Baltijos jūros lytys.

Aš pamiršau knygas už nugaros, persisvėriau per langą ir panarinau lyg į maudyklę visus penkis savo jutimus. Kaip tik pro šalį pražygiavo sargybinių kolona, lydima „Fausto" maršo garsų. Muzika, vėliavos, žydras dangus, visa tai apsvaigino mane, ir nė nepajutau, kaip patarnautojas atnešė paštą. Jis krepštelėjo man petį, padavė laišką ir dingo.

Hm... Laiškas nuo moters.

Greitai atplėšiau voką, jau nutuokdamas meilės nuotykį. Iš tikrųjų:

„Ateikit rytoj penktą valandą prie Regeringsgatano 65-to numerio. Ten sutiksit mane. Atpažinimo ženklas — gaidų ritinėlis."

Kadangi visai neseniai mane vedžiojo už nosies viena raganiūkštė, nelabai prašydinausi, buvau prisiekęs pats progai pasitaikius nespjauti į tokį daiktą. Vis dėlto vienas dalykas glumino mane — tas įsakmus, drąsus tonas, kuris žeidė mano vyrišką orumą. Kaip ta nepažįstamoji drįso šitaip be niekur nieko mane užsipulti? Po šimtais, ką tos panelės galvoja, jeigu tokios prastos nuomonės apie mūsų dorybingumą? Neprašo leidimo, o tiesiog įsakinėja savo aukai!

Visa bėda, kad vakare jau buvau prižadėjęs dalyvauti iškyloje į gamtą. Kita vertus, toli gražu nebuvau nusiteikęs vidury dienos vaikštinėti su panele vienoj centrinių miesto gatvių. Antrą valandą nudrožiau į draugų

paskirtą susitikimo vietą vieno mūsų chemiko laboratorijoje.

Jau prieškambaryje buvo spūstis, pilna daktarų, filosofijos kandidatų ir studentų medikų, visi nekantravo sužinoti puotos programą. Tuo tarpu aš jau buvau apsisprendęs. Atsiprašiau, jog negaliu keliauti drauge. Tačiau kompanija užsipuolė, kad pasakyčiau priežastį, kodėl nedalyvausiu vakaro orgijoje. Aš išsitraukiau laišką ir parodžiau vienam zoologui, kuris buvo laikomas dideliu meilės reikalų žinovu, bet tasai tik palingavo galvą.

— Menkas džiaugsmas,— išpoškino jis.— Šita nori tekėti, neparsidavinėja... Prisirišusi prie namų, brolyti... Be jokių užuolankų... Daryk kaip nori... Eik, su mum galėsi susitikti vėliau... Jurgordene, jei turėsi ūpo ir panelė nepatiks.

Taigi paskirtu laiku budėjau šaligatvyje priešais nurodytą namą, laukdamas, kada pasirodys gražuolė nepažįstamoji.

Gaidų ritinėlis buvo toks pat pasiūlymas tuoktis kaip skelbimai ketvirtajame laikraščių puslapyje, ir aš jau pradėjau dvejoti, kai staiga priešais išvydau moterį.

Pirmasis įspūdis — o tai man labai daug reiškė — buvo gana miglotas. Amžius neaiškus, tarp dvidešimt devynerių ir keturiasdešimt dvejų metų; apdaras įmantrus. Dailininkė ar mėlynoji kojinė? Prisirišusi prie namų ar savarankiška? Emancipantė ar kokotė?

Pasisakė esanti susižadėjusi su vienu mano draugu, operos dainininku, ir šis pavedęs ją man globoti, bet vėliau paaiškėjo, jog tai buvo melas.

Ji atrodė lyg koks paukštelis, čiauškėjo be paliovos. Po pusvalandžio aš jau viską apie ją žinojau, ir ką ji jaučia, ir ką galvoja. Tas man ne per labiausiai rūpėjo, todėl paklausiau, kuo galėčiau pasitarnauti.

— Kad aš,— sušukau išgirdęs jos atsakymą,— būčiau jaunos mergaitės globėjas! Turbūt nežinot, jog esu tikras nelabasis!

— O, tik jums taip atrodo, bet aš jus pažįstu nuo galvos iki kojų,— atsakė ji.— Jūs paprasčiausiai nelaimingas, ir jus reikia išvaduoti iš niūrių minčių.

— Aha, jūs esat tikra, jog pažįstat mane... taigi, taigi...

nuo galvos iki kojų? O iš tiesų esate girdėjusi tik jau pasenusią nuomonę, kurią, matyt, nupasakojo jūsų būsimasis.

Prieštarauti buvo beprasmiška. Gražuolė žinojo viską ir net iš tolo gebėjo kiaurai matyti vyro širdį. Ji buvo iš tų kibių būtybių, kurios trokšta valdyti žmones įsiskverbdamos į slapčiausias jų sielos kerteles. Ji varė negirdėtą korespondenciją, savo laiškais buvo nukamavusi ne vieną žymų veikėją, davinėjo patarimus, jaunimui grasė perspėjimais, tarėsi vairuojanti kitų likimą. Beprotiškai siekianti valdžios, apsiskelbusi sielų gelbėtoja (platūs ryšiai), viso pasaulio gynėja, jautė pašaukimą gelbėti ir mane...

Trumpai tariant, gryno plauko intrigantė, vidutinių sugebėjimų, užtat kupina begalinio moteriško įžūlumo.

Mane suėmė noras paerzinti ją, pradėjau iš visko tyčiotis, iš gyvenimo, iš žmonių, iš Dievo. Ji mano pažiūras pavadino „sušvinkusiomis".

— Klystat, panele! „Sušvinkusios mintys!" Atvirkščiai, naujausios šiandienos mintys! O jūsiškės, senovės atgyvenos, mano jaunystės laikų *loci communes**, šiukšlių šiukšlės, jos jums atrodo naujos! Tai, ką jūs tariatės pateikianti man kaip šviežieną, yra tik blogai užtaisyti konservai. Kaip sako, meskit lauk, jie jau dvokia.

Sutrikusi, įtūžusi nuėjo šalin nė neatsisveikinusi.

Galų gale atsikratęs jos nuskubėjau pas savo draugus į Jurgordeną, kur praleidom visą šviesią naktį.

Rytojaus rytą, dar ne visai praėjus apmaudui, gavau nuo jos laišką, tviskantį moteriška puikybe, pilną begalės priekaištų, bet drauge trykštantį užuojauta ir atlaidumu; ji meldė mano sielai sveikatos ir baigė laišką siūlydama vėl pasimatyti. Girdi, sykiu aplankysim jos sužadėtinio motiną.

Kaip gerai išauklėtas žmogus pasiruošiau kantriai atlaikyti naują jos gražbylystės antplūdį; o kad išsisukčiau kuo mažiausiai nukentėjęs, apsimečiau esąs visiškai abejingas Dievui, gyvenimui ir visam kam.

O stebukle! Kailiuku apvedžiota eilute, Rembranto skry-

---

* Bendros vietos (*lot.*).

bėlaite, susiveržusi per liemenį panelė atrodė graži; švelni ir rūpestinga kaip vyresnė sesuo, vengianti pavojingų temų, ji buvo tiesiog žavinga; kadangi abu dėjom pastangas kits kitą suprasti, pamažu įsileidom į malonų pokalbį, gimdantį kone abipusę simpatiją.

Baigę vizitą mes dar kartu praleidome visą gražų pavasario vakarą.

Ar todėl, kad žūtbūtinai geidžiau keršyti, ar tūžau turėdamas vaidinti nuolankų bičiulį, staiga mane suėmė velniškas noras pasisakyti, jog esu kone susižadėjęs; tarp kita ko, tai buvo ne daugiau kaip pusė melo, nes kaip tik tuo metu merginau vieną panelę.

Tada ji su tėviška mina pradėjo gailėtis jaunos merginos, ėmė klausinėti apie jos charakterį, išvaizdą, jos šeimą ir padėtį. Aš piešiau tokį merginos paveikslą, kad sužadintų jos pavydą, ir galiausiai mūsų gyvas pokalbis kiek atvėso. Suuodusi konkurentę mano sielai gelbėti, angelas sargas nustojo manim rūpintis. Taip ir išsiskyrėm, nesugebėję atsikratyti šaltumo, nejučiom įsiterpusio tarp mūsų.

Susitikę kitą dieną kalbėjomės tik apie meilę ir mano sužadėtinę.

Po aštuonių dienų, praleistų šitaip nuoširdžiai bendraujant, lankant teatrus ir koncertus, vaikštinėjant drauge, ji pasiekė savo tikslą. Įsiskverbė į mano gyvenimą, ir kasdieninė jos bičiulystė tapo neatskiriama mano būties dalimi, be jos jau nesugebėjau apsieiti. Bendrauti su neeiline moterimi yra nuostabu. Jauti kažkokį malonumą, sielos tartum liečia viena kitą, glosto, glamonėja.

Vieną gražią dieną ji atėjo pas mane labai susijaudinusi, ėmė kartoti vietas iš laiško, kurį buvo gavusi vakarykščiai. Jos sužadėtinis pakvaišęs iš pavydo. Ji prisipažino pasielgusi lengvabūdiškai; mano dainininkas primygtinai prašęs ją vengti manęs, kadangi neabejotinai jautęs, jog tai gali blogai baigtis.

— Niekaip nesuprantu to baisaus pavydo,— pasakė ji liūdnu balsu.

— Todėl, kad jūs nieko neišmanot apie meilę, brangioji,— atsakiau aš.

— Ak, meilė!

— Meilė, brangioji, yra subtiliausia nuosavybės forma. O pavydas — tai tik baimė prarasti tą, ką turi.

— Nuosavybė! Fu!

— Abipusė nuosavybė, suprantat, nes priklausai kits kitam.

Tačiau ji nenorėjo suprasti šitokios meilės. Jai meilė buvo kažkas nesavanaudiška, nežemiška, tyra, nenusakoma.

Be to, ji nemylėjo savo sužadėtinio, kuris, atvirkščiai, dėl jos ėjo iš proto. Ir aš jai tą įrodžiau.

Ji supyko ir tuoj atvirai prisipažino, kad niekada jo nemylėjusi.

— Ir vis dėlto ketinat už jo tekėti!

— Žinoma, be manęs jis pražūtų.

— Amžinas troškimas ką nors gelbėti!

Ji dar labiau suirzo, ėmė tikinti, jog nesanti, niekada nebuvusi jo sužadėtinė.

Taigi paaiškėjo, kad mes abu melavom vienas kitam! Kokia laimė!

Man nebeliko kitos išeities, kaip atverti jai širdį ir paneigti savo sužadėtuves. Galų gale abu tapom laisvi ir galėjom naudotis savo laisve!

Kadangi jai daugiau nebebuvo ko pavyduliauti, žaidimas prasidėjo iš naujo, kur kas niršesnis. Nusiunčiau jai laišką, kuriame prisipažinau meilę. Ji registruotu paštu persiuntė jį savo sužadėtiniui, kuris tučtuojau pradėjo raštu mane plūsti.

Aš pareikalavau, kad gražuolė apsispręstų, pasirinktų iš mūsų ar vieną, ar kitą. O ji kaip tik šito vengė. Jai magėjo pasirinkti jį, pasirinkti mane, pasirinkti abu, dar tris be mūsų, ji norėjo matyti visus mus prie savo kojų, meldžiančius malonės, kad leistų garbinti ją.

Ji buvo tiesiog koketė, vyrų ėdikė, gryna poligamė!

Tuo tarpu aš, neturėdamas nieko geriau, įsimylėjau, nes buvo pasikoktėjusi laisvoji meilė ir labai liūdna vienam palėpės kambarėlyje.

Baigiantis jos viešnagei pakviečiau apsilankyti bibliotekoje, tikėdamasis apakinti ją, pasirodyti didingoje aplin-

koje, kuri turėjo sutriuškinti jos pasipūtėlišką menką protelį.

Aš tampiau ją nuo lentynos prie lentynos ir išsijuosęs žėriau savo žinias apie bibliotekininkystę, verčiau žavėtis viduramžių miniatiūromis, žymių žmonių autografais; aiškinau didžiuosius istorinius įvykius, sukauptus rankraščiuose ir inkunabuluose. Šalia manęs ji jautėsi nesmagiai, suprasdama savo nepilnavertiškumą.

— Betgi jūs išpruseęs žmogus,— sušuko ji galų gale.

— Ko gero, panele.

— Vargšas mano artistėlis! — išsprūdo jai, prisiminus mano bičiulį aktorių, jos sužadėtinį.

Ar galėjau tikėtis, jog jis jau išmestas iš balno? Anaiptol.

Aktorius tebegrasino per laiškus savo revolveriu; kaltino mane, jog aš pavogęs jo sužadėtinę, kurią patikėjęs mano globai. Aš jam leidau suprasti, jog nieko iš jo nepavogiau dėl tos paprastos priežasties, kad negalima patikėti to, ko neturi. Tuo susirašinėjimas baigėsi, ir stojo grėsminga tyla.

Artėjo diena, kai ji turėjo išvykti. Išvakarėse prieš atsisveikinant gavau nuo savo brangiausios džiugų laišką, kuriame ji pranešė man malonią naujieną. Girdi, perskaičiusi mano tragediją keliems pažįstamiems iš aukštosios visuomenės, turintiems artimų ryšių su teatrų vadovybėmis. Kūrinys padaręs klausytojams labai gerą įspūdį, ir šie panorę susipažinti su autoriumi. Smulkiau papasakosianti vakare, kai susitiksim.

Sutartu laiku turėjau lydėti panelę X po krautuves, kur jai rūpėjo įsigyti paskutinius pirkinius, ir ji be paliovos aiškino, kokį įspūdį padariusi mano drama. Kai apreiškiau, jog negaliu pakęsti jokių protekcijų, ji kaip įmanydama stengėsi mane paveikti. O aš nenorėjau pasiduoti.

— Betgi, brangioji, man nemalonu tampyti svetimų durų skambučius, stoti akis į akį su nepažįstamais žmonėmis, taukšti visokius niekus ir nepasakyti, ko iš tiesų nori, lyg koks elgeta lįsti prie svetimų ir kaulyti to ar to...

Gyniausi iš paskutiniųjų, ir štai ji sustojo priešais

jauną poniutę, dailiai apsitaisiusią, elegantišką, grakščios figūros ir aristokratiškos išvaizdos.

Ji pristatė mane baronienei Y, kuri pasakė keletą mandagių žodžių, bet prastai nugirdau per šaligatviu traukiančios publikos erzeliavimą. Aš sumurmėjau porą nerišlių sakinių, piktas, kad toji lapė įviliojo mane į spąstus. Nė kiek neabejojau, jog tai buvo suokalbis.

Baronienė tučtuojau dingo pakartojusi kvietimą, apie kurį panelė X jau buvo man pranešusi.

Pamačius baronienę pirmiausia man krito į akį, kad visa savo išvaizda ji labai panaši į jauną mergaitę, beveik kūdikį, nors neabejotinai jau buvo sulaukusi dvidešimt penkerių metų. Galva lyg mokinukės, dailus veidelis, apjuostas nepaklusnių, miežio geltonumo garbanėlių, pečiai tartum princesės, liemuo plonytis kaip nendrė, savitas galvos linktelėjimas į pašnekovą, išreiškiantis drauge ir nuoširdumą, ir dėmesį, ir orumą. Ir tik pagalvokit, ši žavingoji mergelė motina liko gyva ir sveika perskaičiusi mano tragediją! Nuostabu! Ji buvo ištekėjusi už gvardijos kapitono, turėjo trejų metukų dukrelę ir veržte veržėsi į teatrą, nors jokios vilties neturėjo ten patekti dėl socialinės padėties, kurią užėmė jos vyras ir tuo labiau uošvis, neseniai pakeltas į rūmų kamerherus.

Tokie buvo reikalai, kuomet dingo mano gegužės sapnas. Garlaivis nugabeno mano mylimąją aktoriaus globon. Dabar pastarasis perėmė mano teises ir jautė malonumą atplėšinėti mano laiškus, rašytus jo sužadėtinei, pelnytai atsikeršydamas už panašų smalsumą jo korespondencijai, kurią visai neseniai *tête-à-tête* studijavom mes.

Ant garlaivio trapo švelnią atsisveikinimo akimirką ji privertė mane pažadėti, jog kuo greičiau aplankysiu baronienę. Tai buvo paskutiniai mūsų žodžiai.

Kai išsisklaidė nekaltos svajos, kurių buvo pilnas ką tik prabėgęs laikas ir kurios taip skyrėsi nuo nežaboto mokytos bohemos siautulio, pajutau širdyje tuštumą ir tą tuštumą reikėjo užpildyti. Maloni draugystė su moterimi, kurią laikiau sau lygia, toks dviejų skirtingos lyties asmenybių bendravimas, vienas kito supratimas pažadino kilnesniuosius instinktus, apsnūdusius nuo to laiko, kai nutraukiau ryšius su namais ir pradėjau gyventi vienų

vienas. Šalia šitos niekuo ypatingos, bet tikrąja žodžio prasme doros moters vėl atgijo šeimos židinio trauka, kurią buvo nuslopinęs kavinių gyvenimas. Trumpai tariant, vieną vakarą šeštą valandą atsidūriau prie vartų Nortulsgatane.

Kokia lemtis! Tai buvo senasis mano tėvų namas, kur praleidau niūriausias savo paauglystės dienas, kur iškentėjau lytinio brendimo ir pirmosios komunijos dvasines kančias, kur mačiau mirštant motiną ir kaip jos vietą užėmė pamotė! Man pasidarė baisiai nesmagu, jau ketinau grįžti atgal, bėgti iš baimės, kad netektų susidurti su savo jaunystės negandomis. Kieme išvydau tuos pačius milžiniškus uosius, kurių žalumos nekantriai laukdavau kiekvieną pavasarį; jų pavėsyje kaip ir kadaise palei smėlio griovą stovėjo niūrus namas, ir dėl nuolatinio pavojaus nuslinkti nuoma čia vis krito.

Betgi, nors ir kaip slėgė liūdni prisiminimai, įsidrąsinau: įėjau į kiemą, užkopiau laiptais ir paskambinau. Kai nuaidėjo varpelis, nevaliojau susiturėti, įsivaizdavau, jog tėvas pats atidarys. Pasirodė tarnaitė ir tuoj dingo, nuėjo pranešti, jog atvykau. Netrukus išėjo baronas ir širdingai mane priėmė. Tai buvo kokių trisdešimties metų vyras, apkūnokas, augalotas, dailios laikysenos ir tobulų pasaulietiškų manierų. Jo stambiame, kiek putlokame veide spindėjo žydros be galo liūdnos akys. Ir šypsena nejučiomis pavirsdavo į graudžią grimasą, išduodančią nesėkmes, sužlugusius planus, prarastas iliuzijas.

Svetainė — kitados mūsų valgomasis — buvo apstatyta be kokio nors aiškaus meninio skonio. Baronas (jo pavardė tokia pat istoriškai garsi kaip prancūzų karo vadų Tiureno[7] ar Kondė[8]) buvo apkarstęs sienas šeimos portretais iš Trisdešimties metų karo laikų; čia, pramaišiui su Diuseldorfo mokyklos peizažais, kabojo didvyriai šviesiais pošarviais ir ilgaplaukiais perukais. Seni restauruoti ir iš naujo paauksuoti baldai tai šen, tai ten įterpti tarp šiuolaikinių kėdžių ir pufų. Kiekvienas didžiulės svetainės kampas dvelkė malonia ramybės ir namų jaukumos šiluma.

Įėjo baronienė; žavinga, taip pat nuoširdi, paprasta ir draugiška. Tačiau jos laikysena man pasirodė kiek suvaržyta, nerami, dėl to nuteikė nesmagiai, kol galiausiai

suvokiau priežastį. Iš gretimo kambario sklido balsai, buvo aišku, jog ten yra svečių. Aš atsiprašiau, kad pasirinkau vizitui tokį netinkamą dienos metą. Tai buvo jaunosios poros giminės, susirinkę palošti visto, ir netrukus buvau pristatytas keturiems šeimos nariams: kamerherui, atsargos kapitonui, baronienės motinai ir tetai. Kai tik senieji vėl susėdo prie lošimų stalelio, mes, jaunimas, pradėjom pokalbį. Baronas prisipažino jaučiąs didelę silpnybę tapybai. Su velionio karaliaus Karolio XV stipendija turėjęs progos kurį laiką studijuoti Diuseldorfe. Tai buvo mūsų bendras sąlyčio taškas, nes ir aš, tik jau kaip dramaturgas, buvau gavęs Karolio XV stipendiją. Pradėjom karštai šnekučiuotis apie tapybą, teatrą, apie mūsų globėjo asmenybę. Bet pamažu, trikdomas pastabų iš šalies, pokalbis ėmė blėsti, nes senimas vis kartas nuo karto įsiterpdavo į mūsų šneką, paliesdavo jautriąsias vietas ar nespėjusias užgyti žaizdas, man pasidarė nyku, pasijutau svetimas šioje mišrioje kompanijoje.

Pakilau atsisveikinti. Baronas su baroniene išlydėjo mane į prieangį ir čia, atokiau nuo senių, rodos, nusimetė kaukes. Jie pakvietė mane ateinantį šeštadienį papietauti trise. Pasikeitę ant laiptelių dar keliais žodžiais, išsiskyrėm kaip tikri draugai.

II

Šeštadienį trečią valandą kojos nešte nunešė prie namo Nortulsgatane. Buvau priimtas kaip senas patikimas draugas ir be jokių svyravimų supažindintas su šeimos reikalais. Pietums jaukumo suteikė abipusis atvirumas. Baronas, nepatenkintas savo padėtimi, priklausė nusivylusių grupei, atsiradusiai po karaliaus Oskaro[9] įžengimo į sostą. Pavydėdamas velioniui broliui nepaprasto populiarumo naujasis valdovas kaip įmanydamas stengėsi nustumti į šalį visus planus, kuriuos jo pirmtakas galėjo puoselėti. Senajame režime vyravo įvairovių dvasia bei liberalios tendencijos, ir to režimo šalininkai susibūrė į tvirtą opoziciją, tačiau nedalyvavo smulkmeniškose partijų rietenose.

Mes atgaivinom praėjusių laikų atminimą ir šitokiu būdu atradom kits kitą. Mano, kaip vargingo miestiečio, nusistatymas prieš aukštuomenę, nušalintą nuo veiklos po 1865 metų parlamentinės reformos[10], subliuško, ir jo vietą užėmė simpatija bei užuojauta buvusiems galingiesiems.

Suomių kilmės baronienės, be to, neseniai atsikėlusios į šalį, šie mūsų rūpesčiai nejaudino. Po pietų ji atsisėdo prie pianino ir ėmė linksminti mus dainelėmis; paskui mes, baronas ir aš, netikėtai sužinojom turį talentą Venerbergo[11] duetams. Tokiu būdu laikas bėgo greitai. Galiausiai, pasiskirstę kaip tinkamiau roles, balsu ėmėm skaityti nedidelę eiliuotą pjesę, neseniai vaidintą Karališkajame teatre.

Po tokių įvairių pramogų stojo pauzė, kuri visada neišvengiama, nes labai greitai pavargsti, jei be atvangos stengiesi rodyti savo tobuląsias puses ir šitaip bandai pavergti kitą. Įsiviešpatavus tylai mane vėl apniko jaunystės prisiminimai. Ir aš nebegalėjau ištarti žodžio.

— Kas jums? — paklausė baronienė.

— Čia vaidenasi,— atsakiau, norėdamas pasiteisinti, kodėl tyliu.— Aš esu gyvenęs šiame bute prieš kokį šimtą metų... ak, koks aš jau senas.

— Ir mes nesugebam išvaikyti tų šmėklų! — atsakė ji, kupina žavios motiniškos užuojautos.

— Ne, mieloji,— įsiterpė baronas,— tik vienai vienintelei suteikta ši privilegija. Tik ji gali išblaškyti niūrias mintis. Ar ne, prisipažinkit! Juk jūs susižadėjęs su panele X..?

— Ne, gink Dieve, barone, netiesa... Bergždžios buvo mano pastangos!

— Ką jūs sakot, gal ji jau kito valioj? — karštai paklausė baronienė, įdėmiai žvelgdama į mane.

— Savaime suprantama!

— Kaip gaila... Auksas, ne mergina. Vis dėlto esu tikra, kad ji jums neabejinga.

Ir aš puoliau koneveikti vargšą artistą. Paskui jau visi kartu prausėm nelaimingąjį operos dainininką, kuris ketino vesti merginą, nepaisydamas jos valios. Galiausiai baronienė nuramino mane, girdi, viskas pasibaigsią gerai,

kai tik ji suvažinėsianti į Suomiją, nes artimiausiu metu žadanti leistis į kelionę.

— Šito negali būti! — patvirtino ji su apmaudu, kad tokia puiki mergina jėga verčiama tekėti, nors jos jausmai linkę visai kitur.

Apie septintą valandą nusprendžiau atsisveikinti. Bet buvau taip uoliai įkalbinėjamas pasilikti, jog norom nenorom pagalvojau, ar tik nenuobodžiauja vieni du šie žmonės, nors vos treji metai susituokę, o ir mielas kūdikis palaiminęs šią porą. Vakare baronienė laukė apsilankant savo pusseserės, todėl labai norėjo supažindinti mane ir išgirsti mano nuomonę apie merginą.

Šitaip mums besiaiškinant įėjo tarnaitė ir padavė baronui laišką. Šis atplėšė jį, tučtuojau perskaitė ir kažką murmėdamas padavė žmonai.

— Taip, bet tai neįtikėtina! — sušuko ji perskaičiusi laišką.

Dirstelėjusi į vyrą ir sulaukusi jo pritarimo, baronienė pradėjo man, kaip artimam žmogui, aiškinti:

— Čia nuo mano tikros pusseserės. Tik jūs pagalvokit, mano dėdė ir teta draudžia savo dukteriai kelti koją per mūsų slenkstį, esą sklinda kalbos apie ją ir mano vyrą.

— Gražu, ar ne? — pridūrė baronas.— Ji visai dar kūdikis, tyra, nekalta, nelaiminga mergaitė, jai smagu pas mus, jaunavedžius, savo gimines... Ir tai jau dingstis apkalboms!

Gal mane išdavė skeptiška šypsena? Šiaip ar taip, kalba mums pradėjo nesisekti, pagaliau visai išseko, šeimininkai pasijuto nesmagiai, nors ir bandė tą slėpti, pakvietę į sodą pasivaikščioti.

Po vakarienės, apie dešimtą valandą, atsisveikinau ir, išėjęs į gatvę, pradėjau galvoti, ką buvau matęs ir girdėjęs tą nelemtą dieną.

Nors sutuoktiniai pažiūrėti atrodė laimingi, nešykštėjo kits kitam glamonių, virš jų bendro gyvenimo neabejotinai tvyrojo juodas šešėlis. Susirūpinę veidai, išsiblaškymo valandėlės, užuominos, bylojančios apie kažkokias nematomas nuoskaudas, buvo dingstis spėti, jog esama paslapčių, kurias bijojau sužinoti.

„Kodėl,— klausiau pats save,— jie šitaip atsiskyrė nuo pasaulio, nusikraustė toli į priemiestį?" Jie man atrodė panašūs į keleivius iš sudužusio gyvenimo laivo; taip džiaugėsi, tokie buvo laimingi sutikę žmogų, nesvarbu kokį, kuriam galėjo išlieti širdį.

Ypač mane stulbino baronienė. Bandydamas atgaivinti jos paveikslą pasimesdavau daugybėje prieštaringų charakterio bruožų, kurie buvo akivaizdūs ir sunkiai išpainiojami. Tarpais gundanti ir švelni, tarpais atšiauri, čia atvira širdė ir entuziastė, čia tuoj nekalbi, šalta ir užsidariusi, man ji atrodė nelaiminga ir kupina tuščiagarbių siekių. Nors ir niekuo nepasižyminti, be kokių didesnių gabumų, menkinama nesidavė. Ji buvo bizantiško liesumo, suknelė krito didelėmis natūraliomis klostėmis lyg šventos Cecilijos, akį žavėjo nuostabios kūno proporcijos ir nepriekaištingai gražios rankos. Karts nuo karto jos smulkutį, blyškų ir rūstų veidą nušviesdavo kunkuliuojantis džiugesys. Man sunku buvo nuspręsti, kuris iš sutuoktinių daugiau turėjo valios namuose. Jis, nors kareivis ir pratęs įsakinėti, bet silpnos sveikatos, buvo linkęs nusileisti, tik greičiau iš įgimto nerangumo negu bevališkumo. Jie elgėsi su kits kitu draugiškai, be jokios abejonės, tačiau trūko pirmajai meilei būdingos šiltumos, todėl aš, įžengęs į jų namus, teikiau jiems vilčių atgaivinti jausmus trečio žmogaus akivaizdoje, pasinaudoti senais prisiminimais. Sprendžiant iš viso to, jie gyveno praeities likučiais ir nuobodžiavo dviese.

Baronienės kelionės į Suomiją išvakarėse nuėjau su ja atsisveikinti. Buvo gražus birželio mėnesio vakaras. Vos įžengęs pro vartus išvydau ją, stovinčią aristolochijų[12] pavėsinėje. Mane pribloškė nepaprasto grožio reginys. Ji buvo apsitaisiusi balta pikė suknele, išpuošta subtiliais rusų meistrų nėrinėliais. Alebastro karoliai, segės ir apyrankė draikė atšvaitus, tarsi pro peršviečiamą stiklo rutulį būtų spindėjusi lempa, o nuo didžiulių žalių lapų ant veido krito pamėkliški šešėliai, tik juodutėlės akių lėlytės žibėte žibėjo.

Ta akimirka mane pritrenkė ir sujaudino iki sielos gelmių, tarsi būčiau išvydęs stebuklą. Potraukis pagarbai,

tūnantis manyje, dar skatinamas troškimo dievinti staiga tapo nesuvaldomas. Tuštuma, likusi išsižadėjus Dievo tikėjimo, ėmė didėti, atsirado poreikis kažką garbinti, tik kita forma. Dievas buvo ištremtas, moteris užėmė jo vietą, moteris, kuri buvo drauge ir mergaitė, ir motina; nes, matydamas šalia jos dukrytę, negalėdavau patikėti, kad ji ją pagimdė. Mintis apie intymius sutuoktinių santykius man niekada nesisiejo su aistrų apraiška, tokius nežemiškus įsivaizdavau jų ryšius. Nuo šios akimirkos ji man atrodė tartum įsikūnijusi tyra, neprieinama siela su permatomu apvalkalu kaip mirusiųjų dvasios Šventajame Rašte. Žodžiu sakant, aš garbinau ją nereikalaudamas jos. Dievinau ją tokią, kokia buvo: kaip motiną ir žmoną, kokią pažinau, kaip šio vyro žmoną, šio kūdikio motiną. Baronas buvo privaloma sąlyga, kad galėčiau patenkinti savo troškimą ją šlovinti. Juk jei neturėtų vyro, būtų našlė, ar tikrai tada ją garbinčiau, klausiau save? Galimas daiktas, jei ji būtų mano, mano vieno?.. Ne! Pirmiausia tokia piktadariška mintis negalėjo nė į galvą ateiti. Be to, ištekėjusi už manęs, ji nebebūtų šíto vyro žmona, šito kūdikio motina, šitų namų šeimininkė. Ne, tik tokia, kokia yra, nieku gyvu ne kitaip!

Gal kažkokios įtakos darė šventi ir rūstūs vaikystės prisiminimai iš šio seno namo, kur ji dabar gyveno, gal žemesniosios klasės instinktas, žavėjimasis aukštesniąja rase, grynakraujais žmonėmis, trumpai tariant, mano nuolankumas šiai moteriai visiškai buvo panašus į tą tikėjimą, kurio neseniai buvau atsižadėjęs. Aš troškau dievinti, aukotis, kentėti, neturėdamas vilties laimėti ką nors daugiau negu džiaugsmą dievinti, aukotis ir kentėti.

Nusprendžiau tapti jos angelu sargu. Norėjau sergėti ją, kad mano meilės jėga nepasiglemžtų jos. Uoliai stengiausi nepasilikti vienas su ja, kad tarp mūsų neatsirastų paslapties, galinčios padaryti skriaudos jos vyrui.

Vis dėlto šį kartą, kai išvydau ją pavėsinėje, ji buvo viena. Mes pasikeitėm keliais bereikšmiais žodžiais. Tačiau nepajėgiau suvaldyti savo susijaudinimo ir užkrėčiau ją. Matydama degantį mano žvilgsnį, kuriuo stebėjau ją, ji panoro atverti širdį. Ėmė kalbėti, jog jau dabar,

iš anksto, jaučianti, kaip sunku bus išsiskirti — nors ir tokiam trumpam laikui — su dukrele ir vyru. Karštai meldė mane paaukoti jiems savo laisvą laiką ir neužmiršti jos pačios, kol ji dės pastangas užtarti mane prieš jaunąją suomę.

— Ar jūs ją iš tiesų mylite, ką? — paklausė ji, nužvelgusi įdėmiu žvilgsniu.

— Kam dar klausti,— atsakiau susikrimtęs, kad turiu taip skaudžiai meluoti.

Nuo šios akimirkos žinojau, kad mano pavasario meilė buvo tik laiko praleidimas, tik fantazija.

Iš baimės, kad nesutepčiau jos, prisilietęs savo tariamąja meile, būgštaudamas, kad prieš savo valią neįpainiočiau jos į savo jausmų žabangas, stengdamasis apsaugoti ją nuo savęs, staiga pertraukiau tą pavojingą pokalbį ir paklausiau, kaip jaučiasi baronas. Ji nusiviepė, puikiai supratusi mano keistoko klausimo priežastį. Gal net — dabar įtariu — apsidžiaugė, kad mane taip apakino jos neprilygstamas grožis. Gal lyg burtininkė tą akimirką pajuto kraupią savo jėgą šitam Juozapui, kurio šaltumas buvo akivaizdus, o neįkaltumas apsimestinis.

— Jūs nuobodžiaujat su manim,— vėl prašneko ji,— paieškosiu jums geresnės draugijos!

Ir skardžiu balsu šūktelėjo vyrą, kuris buvo pirmajame aukšte.

Atsivėrė langas, baronas parodė savo malonų veidą ir džiugiai šypsodamasis pasveikino mus. Netrukus atėjo į sodą. Jis buvo apsitaisęs dailia gvardiečio uniforma, kuri jam nepaprastai tiko. Tamsiai mėlynas kitelis buvo papuoštas geltono šilko galionais, su sidabriniais antpečiais; vyriška, stambi barono figūra tinkamai derėjo prie alebastro baltumo būtybės, kuria negalėjau atsižavėti. Tai iš tiesų buvo nepaprasta pora; vieno pranašumas tik paryškino antrojo pranašumą. Vėrė akį žiūrint į juos greta kits kito.

Po vakarienės baronas pasiūlė palydėti baronienę, kuri turėjo išplaukti garlaiviu. Mes išlipsią paskutinėje prieplaukoje, prie muitinės. Toks pasiūlymas, kurį tučtuojau priėmiau, atrodo, pradžiugino baronienę; ji jau įsivaiz-

davo, kaip gražią vasaros naktį nuo laivo denio žavėsis Stokholmo ščherais.

Taigi rytojaus vakarą apie dešimtą valandą visi trys plaukėme garlaiviu, kuris ką tik pajudėjo iš prieplaukos. Naktis buvo šviesi, horizontas nutviekstas oranžinių atšvaitų, vanduo žydras, ramus. Skaidriose sutemose, kurios atrodė nei diena, nei naktis, pro šalį slinko miškais apaugę krantai, o padrikos mintys pleveno nežinia kur, ir negalėjai suprasti, ar čia vakaras, ar brėkšta aušra.

Po vidurnakčio mūsų entuziazmas, iki tol skatinamas naujų vaizdų ir nuo jų neatskiriamų prisiminimų, atvėsta. Narsiai grumiamės su miegu, kuris slapčiomis bando mus įveikti; priešaušrio šviesoje mūsų veidai išblyškę, nuo ryto vėsos krečia šiurpas. Staiga užplūsta sentimentai. Prisiekiam kits kitam amžiną draugystę. Likimas sujungė mus, ir jau dabar jaučiam, kokie galingi saitai riša draugėn, ir kuo toliau, tuo jie labiau verš. Kadangi mano sveikata dar silpna po persirgtos karštinės, atrodau visai apgailėtinai ir esu slaugomas kaip ligotas kūdikis. Baronienė susupa mane savo kelionės pledu, parenka vietą, kur turiu sėdėti, duoda išgerti stiklinę maderos ir čiauška su manim kaip mama. Aš nesipriešinu. Esu visiškai nusikamavęs nuo nemigos; mano širdis, kurią maniau esant užsisklendusią, atsilapoja; nepratęs prie moteriško švelnumo, kurio paslaptį težino tik motina, imu pagarbiai reikšti savo susižavėjimą, ir mano nuovargio įkaitintos smegenys audžia poetiškas godas.

Visos prarastos nakties neapčiuopiamos svajonės įgauna kūną; visi mano prislopintos fantazijos vaisiai paskęsta lengvutėse vizijose. Aš kalbu be perstojo, valandų valandas, semdamasis įkvėpimo iš tų dviejų porų akių, kurios kantriai žiūri į mane. Jaučiu, kaip mano gležną kūną ryja atkakli minčių ugnis, ir pamažu pradedu nebesuvokti savo žemiškos esybės.

Ūmai pateka saulė, ir daugybė salelių, plūduriuojančių jūros pakrašty, ima liepsnoti. Pušų kamienai nusidažo vario raudonumu, o šakos pradeda geltonuoti lyg siera; pakrantės namelių langai nuspalvinti auksu; iš kaminų rūksta dūmai, vadinasi, kava jau užkaista; žvejai kelia

bures, plauks įlankon traukti tinklų, net užkimdamos klykia žuvėdros, jaučia strimeles po žaliu vandens paviršium.

Garlaivyje viešpatauja absoliuti tyla. Keleiviai miega savo kajutėse, mes vieni pasilikę denyje; apsnūdęs kapitonas dirsčioja į mus, turbūt spėlioja, apie ką galima kalbėtis tokį ilgą laiką.

Trečią valandą ryto staiga pro iškyšulį pasirodo locmano valtis, kuri mus atplėš nuo kits kito.

Įlanką nuo atviros jūros skiria vos kelios pailgos salos, todėl jau čia siekia jos neramus vilnijimas ir girdėti, kaip plakasi bangos į paskutinius ščherus.

Ateina metas atsisveikinti. Jie, jis ir ji, taria vienas kitam sudie ir graudžiai apsikabina. Man ji spaudžia ranką pilnomis ašarų akimis, atiduodama mane savo vyro globai ir prašo, kad padėčiau jam ištverti dviejų savaičių gyvanašlystės išbandymą.

Aš nusilenkiu ir bučiuoju jai ranką, negalvodamas nei apie tai, ar deramas toks mano elgesys, nei apie tai, kad, ko gero, nesąmoningai išduodu jai savo slapčiausius jausmus. Nutyla motoras, garlaivis sulėtina greitį, valtis prisiiria artyn. Du žingsniai iki kopėtėlių, nulipu žemyn ir stoviu su baronu valtyje.

Garlaivis riogso aukštai virš mūsų galvų. Palinkęs per turėklus mažas veidelis graudžiai šypsodamasis taria mums sudie. Ima suktis garlaivio sraigtas, milžinas slenka pirmyn, paskuigalyje plevėsuoja Rusijos vėliava. Mes supamės ant bangų ir mojuojam šlapiomis nuo ašarų nosinėmis. Veidelis darosi vis mažesnis, švelnūs jo bruožai nebesuvokiami, tik dvi didelės akys seka mus, bet galiausiai jų žvilgsnis nebetenka išraiškos ir dingsta. Po akimirkos jau regėti vien plevėsuojantis šviesiai mėlynas šydas ant japoniškos skrybėlaitės ir plazdanti batisto nosinaitė; paskui tik balta dėmė, baltas taškas ir galų gale vien milžiniška beformė garlaivio masė, apgaubta murzinų dūmų...

Mes su baronu išlipome valčių ir muitinės prieplaukoje, kuri vasarą tampa maudykle. Kaimelis tebemiegojo; prieplaukoje nebuvo nė gyvos dvasios, kai sustojom pažiūrėti įlankoje manevruojančio garlaivio, kuris pasuko de-

šinėn ir dingo iš akių už salos iškyšulio — paskutinės atspirties prieš atvirą jūrą.

Kai garlaivio jau nebebuvo matyti, baronas visas virpėdamas ir šniurpščiodamas puolė man ant kaklo. Šitaip ir stovėjom kurį laiką netardami nė žodžio.

Ar dėl nemigos, šviesios nakties pražūtingo poveikio kilo šios ašaringos scenos? Ar dėl to, jog kankino niūri nuojauta, o gal paprasčiausiai sunku buvo skirtis? Tą akimirką nebūčiau galėjęs nieko atsakyti.

Tylūs, paniurę nuėjome į kaimelį išgerti puoduko kavos. Tačiau užeigos namai dar nebuvo atidaryti. Ėmėm vaikštinėti gatvėmis, kur namai stovėjo užrakinti, užtrauktomis užuolaidomis. Išėję iš kaimelio atsidūrėme nuošalioj vietoj palei mažytį užutekį. Skaidrus vanduo sugundė nusiprausti. Aš atsidariau savo neseserą, išsiėmiau iš jo švarią nosinę, dantų šepetėlį, muilą ir buteliuką odekolono. Baronas pasišaipė iš tokio rafinuotumo, bet tai nebuvo kliūtis su dėkingumu priimti mano pasiūlymą ir pasinaudojus tais daiktais atlikti būtiniausią tualetą. Kai sugrįžom atgal į kaimelį, suuodžiau garlaivio dūmus, sklindančius pro alksnyną pakrantėje. Rankos mostu daviau baronui suprasti, jog tai paskutinis pasveikinimas, jūros atneštas iš garlaivio. Tačiau baronas nesiteikė suvokti mano užuominos.

Geriant kavą mano bičiulis atrodė apgailėtinai. Jo stambi, nemigos nukamuota galva nusvirusi ant krūtinės, veido bruožai nutįsę, paburkę, mina graudulinga. Kažkas ėmė varžyti mūsų santykius, ir baronas niūriai tylėjo. Sykį jis pačiupo mano ranką ir atsiprašė už išsiblaškymą, bet akimirksniu vėl apsiniaukė, pasidarė abejingas. Kaip galėdamas bandžiau jį pralinksminti, tačiau nesulaukiau jokio atbalsio, ryšys tarp mūsų buvo nutrūkęs. Jo veidas, ką tik draugiškas ir santūrus, pamažu ėmė įgyti netikėto banalumo ir šiurkštumo. Mylimos moters grožio ir patrauklumo atšvaitas užgeso. Liko tik paprastas, netašytas žmogus.

Ką jis galvojo, nežinau. Gal kiaurai permatė mane? Sprendžiant apie vidinę nuotaiką iš jo nepastovaus elgesio, tai buvo prieštaringiausių jausmų žmogus: čia jis spausdavo man ranką ir vadindavo savo geriausiu, vienin-

teliu draugu, čia atgręždavo man nugarą.

Persigandęs supratau, kad mes gyvename tik jos dėka ir tik jai. Kai tik mūsų saulė nusileido, ir mes nublankom.

Vos sugrįžom į miestą, tuoj panorau atsisveikinti. Tačiau jis manęs nepaleido, ėmė prašyti, jog dėl Dievo meilės palydėčiau jį namo, tą aš ir padariau.

Kai įžengėm į tuščią butą, atrodė, jog čia ką tik būta šermenų. Mes vėl pradėjom kūkčioti. Sunerimęs ir degdamas gėda nežinojau, kaip ištrūkti iš šito spektaklio. Ėmiau ir nusijuokiau:

— Argi ne juokinga, kaip jums atrodo, barone? Leibgvardijos kapitonas ir karaliaus raštininkas, o žliumbia...

— Labai gelbsti,— atsakė jis. Paskui liepė pašaukti mergytę, ir mes dar kartą iškentėm skaudžią netektį.

Buvo devinta valanda ryto. Barono jėgos galutinai išseko, jis pasiūlė man nusnūsti ant kanapos, kol pats bandysiąs pailsėti miegamajame. Jis pakišo man po galva priegalvį, užklojo savo kareiviška miline ir palinkėjo saldaus miego, dar sykį padėkojęs už kompaniją. Jo manieros ir broliškas rūpestis vėl priminė jo žmonos jautrumą ir švelnumą, kuri visiškai buvo pavergusi jo mintis. Aš kritau kaip negyvas ir jau kone be sąmonės spėjau išgirsti, kaip baronas, tylutėliai prisėlinęs prie mano atsitiktinio patalo, dar sykį paklausė, ar man patogu.

Pabudau apie dvyliktą valandą. Baronas jau buvo atsikėlęs. Vienatvė kankino jį, ir jis pasiūlė nueiti kur nors pusryčių. Diena prabėgo bešnekučiuojant apie šį bei tą, o labiausiai apie tą būtybę, nuo kurios gyvenimo priklausė mūsų pačių gyvenimas.

III

Dvi dienas kaip galėdamas išsisukinėjau, ieškojau vienatvės bibliotekoje, o ten, rūsyje, kuris kitados naudotas skulptūros muziejui, buvo kuo tinkamiausia vieta pasislėpti su tokia kaip mano dvasine būsena. Didžiulėje patalpoje nuo Lugordeno pusės buvo rankraščių skyrius. Čia ir tūnojau valandų valandas, pasiėmęs pirmą po ranka

pakliuvusį manuskriptą, svarbiausia — užtektinai seną, ir bandžiau nukreipti savo dėmesį nuo paskutinių dienų išgyvenimų. Tačiau kuo labiau gilinausi į rankraščius, tuo daugiau nūdienos mačiau praeityje, ir pageltę karalienės Kristinos laiškai kuždėjo mano širdžiai baronienės paslaptis.

Vengdamas draugų lioviausi lankyti savo nuolatinį restoraną. Nieku gyvu nenorėjau susiteršti burnos išpažindamas eretikams savo naująjį tikėjimą, kuris amžinai jiems liks svetimas. Aš pavyduliavau pats savęs; nes nuo šiol turėjau priklausyti vien Jai. Eidamas gatve įsivaizdavau, tarsi prieš mane traukia mišioms patarnaujantys berniukai ir skardžiais varpeliais skelbia miniai, jog artėja didžiausia šventenybė, esanti mano širdies monstrancijoje; tariausi gedįs mirus karalienei, norėjau maldauti visą pasaulį, kad nusilenktų mano svajonių mirusiai meilei, kuri niekada negyveno ir niekada neprisikels iš numirusiųjų.

Trečią dieną iš slogučio pažadino sargybos būgnai ir Šopeno gedulo maršo garsai. Pripuoliau prie lango. Kolonos priekyje žygiavo baronas. Jis linktelėjo man ir dar šelmiškai nusišypsojo. Tai jam šovė idėja liepti muzikantams, kad pagrotų baronienės mėgstamą maršą; o atlikėjai nė nenumanė, kad mūsų noru groja Jos garbei prieš dar labiau nieko nenutuokiančią publiką.

Po valandos baronas susirado mane bibliotekoje. Aš nusivedžiau jį tamsiais koridoriais, prigrūstais spintų ir lentynų, į rūsį, į rankraščių skyrių. Baronas atrodė visai žvalus ir tučtuojau papasakojo, ką rašo žmona. Viskas esą gerai, netgi man buvo skirtas lapelis, kurį prarijau vienu akies mirksniu, ir kaip įmanydamas stengiausi neišduoti savo susijaudinimo. Paprastai, atviraširdiškai dėkojo ji man už rūpestį jos „seniu" ir prisipažino buvusi sujaudinta, kad aš neslėpęs savo liūdesio jai išvykstant. Šiuo metu esanti pas mano draugę, sielų gelbėtoją, kuriai jaučianti didelį prieraišumą. Paskui visaip išgyrė jos būdą ir baigė patardama puoselėti kuo geriausias viltis. Štai ir viskas.

— Vadinasi, ji myli mane, mano išganingasis angelas, toji baisi moteris! Vos pagalvojęs apie ją susirgau. Štai

dabar, prieš savo valią, turėsiu vaidinti įsimylėjusį ir būsiu pasmerktas šlykščiai komedijai, kuri gal niekada nesibaigs. Tikrai bausmė neišvengiama, jei žaisi meile. Jausdamas, jog pakliuvau į spąstus, pradėjau mintyse įnirtingai koneveikti tą įkypų akių, pilkaveidį padarą su raudonomis rankomis, privertusį mane jį pamilti. Lyg pašėlęs džiaugiausi prisiminęs jos įžūlų meilinimąsi, abejotiną elgesį, dėl to tekdavo atsakinėti į nemalonius bičiulių klausimus: „Su kokia ten mergše vis tampaisi po priemiesčius?"

Pilnas pagiežos galvojau apie jos manieras, apie jos įkyrumą, apie jos gudrybes įvilioti mane į spąstus, ji visada stengdavosi taip išsiimti laikrodėlį iš po korsažo, kad pasirodytų baltinių nėrinėliai. O tą sekmadienį, kai buvom Jurgordene! Mes vaikštinėjom plačiomis alėjomis, bet staiga ji mane pakvietė į parko tankumyną. Nuo to man plaukai pasišiaušė ant galvos, nes lįsti į mišką buvo laikoma tiesiog nepadoru. Kai bandžiau prieštarauti, ji atšovė:

— Et, nusispjauti man į padorumą!

Esą norinti pasirinkti žibuoklių po lazdynais. Ji nubėgo tekina ir dingo krūmuose. Nepaprastai susigėdęs nusekiau iš paskos. Ji susirado nuošalią vietelę po gudobele, išsiskleidė sijoną ir atkišo savo grakščias, bet nuo nušalimo gumbuotas kojas. Skausmingai slinko laikas, ir aš tuo metu galvojau apie senovės korintietes, kurios įtūždavo, jeigu tikėdavosi išprievartaujamos, o nieko neįvykdavo. Jr žiūrėjo į mane kvailom akim, ir, garbės žodis, tą sykį jos dora liko nesutepta tik todėl, kad tiesiog šlykštėjausi ja ir nemėgau lengvų pergalių.

Visos šitos kokčios smulkmenos, kurių iki šiol stengiausi nematyti, staiga iškilo prieš akis atsiradus pavojui, kad ji vėl gali pulti man į glėbį, todėl karštai meldžiau artistui sėkmės jo meilės reikaluose. Tuo tarpu man pačiam beliko susitaikyti su likimu ir toliau nešioti kaukę.

Kol skaičiau jo žmonos laiškelį, baronas sėdėjo prie didžiulio stalo, apkrauto knygomis ir rankraščiais. Jis žaidė savo karininko lazdele, nutekinta iš dramblio kaulo, atrodė išsiblaškęs, tarsi būtų matęs savo humanitarinį

nekompetentingumą, palyginti su tokia „žuvim" kaip aš. Visos mano pastangos sudominti jį mokslo darbais buvo tuščios, jis tik kartojo nė kiek nesigilindamas:

— Taip, taip, labai įdomu, labai!

O aš, jausdamasis esąs menkesnis prieš jo laipsnius, stačią apykaklę, diržą, paradinę uniformą, bandžiau siekti pusiausvyros, rodydamas savo mokslingumą, bet tik dar labiau jį sugluminau.

Špaga ir plunksna! Kilmingasis smunka, prasčiokas kyla! Gal moteriškė, nors ir nesuvokdama savo aiškiaregystės, numatė ateitį, jei vėliau savo vaikų tėvu pasirinko tikros inteligentijos atstovą!

Nors baronas nuoširdžiai stengėsi elgtis su manim kaip su lygiu, neabejotinai tai jam buvo sunku. Kartais jis rodydavo deramą pagarbą mano mokslingumui ir šitokiu būdu lyg prisipažindavo esąs žemesnis; o jei kada leisdavosi į kokį disputą, baronienė mosteldavo ir atvėsindavo jo įkarštį. Baronienės supratimu, paveldėti herbai turėjo menką reikšmę, o kapitono paradinė uniforma negalėjo varžytis su dulkinu mokslininko surdutu. Bene pats neatsisakė kilmės pranašumo, kai vieną dieną apsivilko dailininko palaidinę ir lyg koks paskutinis stojo ateljė tarp kitų mokinių! Žinoma, tačiau aristokratinio auklėjimo likučiai, prisirišimas prie tradicijų buvo neišdildomi, o ir nuolatinis varžymasis su karininkais ir studentais augte įaugęs į kraują.

Šį kartą aš jam buvau reikalingas kaip pašnekovas, kuriam jis galėjo išlieti širdį, todėl ir pakvietė mane pietų.

Išgėrus kavą jis man pasiūlė parašyti laišką baronienei. Padavė plunksną, padėjo lapą popieriaus. Nori nenori buvau priverstas rašyti, todėl sukau galvą, ieškodamas tinkamų banalių žodžių, kurie nuslėptų, ką iš tikrųjų mano širdis jaučia.

Baigęs rašyti padaviau neužklijuotą laišką baronui, prašydamas, kad jis jį peržvelgtų.

— Niekada neskaitau svetimų laiškų,— paaiškino jis apsimestinai oriai.

— O aš,— atsakiau,— niekada nerašau svetimoms žmonoms, nedavęs jų vyrams paskaityti.

Baronas perbėgo akimis laiškelį ir keistai šypsodamasis įdėjo kartu su savuoju.

Visą ateinančią savaitę jis buvo dingęs iš akiračio. Bet štai vieną vakarą susidūriau su juo prie gatvės kampo. Jis atrodė labai patenkintas sutikęs mane, ir mes tučtuojau nuėjom į kavinę, kad jis galėtų kaip visada išsipasakoti.

Girdi, keletą dienų buvęs kaime pas jau minėtą žmonos pusseserę. Nors niekada nebuvau regėjęs šitos žavios būtybės, bemat suvokiau, kokių ženklų paliko baronui bendravimas su ja. Kaime jis atsikratė savo puikybės ir blogos nuotaikos. Veidą puošte puošė gerumas ir džiugesys. Jo žodyną buvo praturtinę abejotino skonio žargonizmai, aiškiai pasikeitė ir kalbėsenos tonas.

„Koks menkadvasis,— tariau pats sau,— bet kas gali jam daryti įtakos ir keisti, tuščias popieriaus lapas, kuriame lengva moters ranka pagal savo užgaidą gali rašinėti kvailystes ar prigimtą išmintį!"

Buvęs vyras dabar tapo savotišku operetės herojumi, šmaikštaujančiu, pasakojančiu linksmas istorijas, krečiančiu išdaigas. Su civiliniu apdaru jis buvo praradęs visą savo blizgesį, o kai po vaišių, šiek tiek įkaušęs, pasiūlė eiti į viešnamį, aš juo tiesiog pasišlykštėjau. Vadinasi, tik auksu apvedžiota uniforma, diržas, stati apykaklė — štai jis ir visas, nieko daugiau!

Baronas vis labiau svaigo ir galiausiai užsigeidė atskleisti savo intymųjį gyvenimą. Aš griežtai atsisakiau klausytis ir supykęs pakilau eiti. O jis tuo tarpu įrodinėjo, kad žmona davusi jam visišką laisvę linksmintis, kol bus gyvanašlis, ir iš pradžių man tai pasirodė humaniška, tik patvirtino mano nuomonę apie šaltą baronienės prigimtį. Mes išsiskyrėm anksti, ir aš grįžau į savo kambarį visiškai priblokštas nekuklių prisipažinimų, kuriuos ką tik buvau girdėjęs.

Šit kaip, baronienė, nors ir myli savo vyrą, po trejų metų santuokos suteikė jam visišką fizinę laisvę, nereikalaudama už tai sau pačiai tokių pat teisių! Be galo keista, nenatūralu, kaip meilė be pavydo, geroji pusė be išvirkščiosios! Nesuvokiama! Bet dar vienas dalykas. Baronienė esanti labai tyra moteris, pareiškė jis man. Irgi

negirdėta! Vadinasi, ji nekaltos motinos įsikūnijimas, ir aš ją tokią įsivaizdavau! O argi tyrumas nėra aukštesniosios rasės bruožas, vienas iš jos atributų — nesutepta siela, kuri padeda diduomenei siekti papročių tobulumo? Juk visa tai aš kuo tiksliausiai jau buvau įsivaizdavęs jaunystėje, kai mergaitę iš kilmingos šeimos galėjau tik gerbti ir ji man niekada nežadindavo geidulingų minčių. Vaikiškos svajonės, naivus neišmanymas apie moterį daug painesnė problema, negu viengungis įsivaizduoja!

Galų gale baronienė sugrįžo, švytinti sveikata, atjaunėjusi nuo prisiminimų, kuriuos atgaivino drauge su savo vaikystės draugais.

— Štai aš grįžtu kaip Nojaus arkos balandė su alyvų šakele,— pasakė ji, įteikdama laišką nuo mano tariamos numylėtinės.

Aš skaičiau pretenzingus, tiesmukiškus, bejausmius tauškalus, tipiškus laisvo elgesio merginai, siekiančiai laisvės per santuoką — bet kokią santuoką.

Pradėjau skaityti neva labai įdėmiai, bet paskui sumaniau galutinai išsiaiškinti šitą kvailą istoriją.

— Gal galėtumėt man pasakyti,— paklausiau baronienę,— ar panelė X... susižadėjusi su dainininku?

— Ir taip, ir ne.

— Ar ji jam davusi kokį pažadą?

— Ne!

— Ar nori už jo ištekėti?

— Ne!

— O jos tėvas ar motina šito geidžia?

— Jie nekenčia jo.

— Taip, bet kodėl ji nori atsiduoti šitam žmogui?

— Todėl kad... Iš tiesų aš nežinau.

— Ar ji myli mane?

— Gal.

— Taip, jai paprasčiausiai užėjo karštis tekėti. Ir labiausiai trokšta eiti už to paskutinio, kuris duos daugiausia. Ši moteris nežino, kas yra meilė.

— O kaip jūs suprantat meilę?

— Mano supratimu, atvirai sakant, meilė yra toks jausmas, kuris išstumia visus kitus jausmus, gamtinė jėga,

prieš kurią niekas negali atsilaikyti, kaip, pavyzdžiui, žaibas, potvynis, krioklys, audra...

Ji pažvelgė man į akis ir užgniaužė širdyje visus argumentus, paruoštus savo draugei apginti.

— Ir jūs ją taip mylit? — paklausė ji.

Tą akimirką man buvo kilusi pagunda prisipažinti viską. O paskui?.. Ryšys būtų buvęs nutrauktas ir likęs neišvengiamas melas, kaip skydas prieš neleistiną meilę.

Išsisukinėdamas nuo pernelyg tiesaus atsakymo paprašiau ją daugiau apie tai nekalbėti. Nuo šiol, pasakiau, mano numylėtinė man mirusi, belieka dėti kuo rimčiausias pastangas ją užmiršti, štai ir viskas.

Baronienė bandė kaip galėdama guosti mane, tačiau neslėpė, kad dainininkas pavojingas varžovas, nes turi pranašumą — yra šalia objekto.

Baronas, pavargęs nuo mūsų samprotavimų, įsiterpė į pokalbį ir perspėjo, kad mes nudegsim nagus. „Niekada,— pridūrė jis,— nereikia kištis į kitų meilės reikalus".

Šituos žodžius jis ištarė tokiu rūsčiu balsu, kad pykčio raudonis nutvieskė baronienei skruostus, ir aš, nusigandęs gresiančios audros, turėjau pakeisti temą.

IV

Akmuo pasileido žemyn.

Melas, kuris pradžioje tebuvo nekalta fantazija, įgavo aiškią formą; drovumo ir baimės verčiamas ėmiau vaizduotis, kad pavasario epizodas buvo poetinė saga, kuria galiausiai ir pats įtikėjau. Joje aš vaidinau nelaimingą įsimylėjėlį ir, turint galvoje situaciją, visai nesunkiai, nes iš tikrųjų taip ir buvo, tik mano jausmų objektas buvo kitas.

Šitaip laviravau tol, kol vos neįkliuvau į savo paties paspęstas pinkles. Vieną gražią dieną, parėjęs namo į savo kambarį, radau pono X, muitinių valdybos tarnautojo, vizitinę kortelę. Tai buvo ne kas kitas, kaip mano nelaimės tėvas. Aš tuoj padariau jam atsakomąjį vizitą. Žmogelis buvo senas, smulkus, baisingai panašus į savo

dukterį, karikatūros karikatūra. O su manim elgėsi kaip su būsimu žentu. Klausinėjo apie tėvus, apie turtinę padėtį, kokios galimybės pakilti tarnyboje; trumpai tariant, tai buvo tikras egzaminas. Ne juokais grėsė pavojus... Ką daryti? Kaip įstengdamas menkinau save, kad tik jis nukreiptų nuo manęs savo tėvišką žvilgsnį. Jo kelionės į Stokholmą tikslas dabar man buvo kuo aiškiausias. Viena iš dviejų: arba norėjo atsikratyti dainininko, kuris jam nepatiko, arba gražuolė teikėsi išsirinkti mane, atsiuntusi žinovą, įgaliotą mane įvertinti. Aš stengiausi nesipainioti po kojų, vengiau bet kokios progos susitikti, atsisakiau pietų pas baronienę, nukamavau vargšą uošvį savo nuolatinėmis slėpynėmis, aiškinimais, jog tarnyba bibliotekoje atima kone visą laiką — kaip ir tikėjausi, senis įtūžo ir pirma numatyto laiko išvažiavo namo.

Ar nujautė mano dainininkas, kokiam varžovui turi būti dėkingas už savo būsimą nelaimingą santuoką, jei ves išsirinktą idealą? Aišku, jis šito niekada nesužinojo ir be galo didžiavosi mane nurungęs!

Kai šita bėda praslinko, pasitaikė įvykis, kuris negalėjo neturėti pasekmių visų mūsų likimui. Staiga baronienė su savo dukrele išvažiavo į užmiestį. Tai atsitiko pirmomis rugpjūčio dienomis. Sveikatos sumetimais ji pasirinko Mariefredo kurortą, mažytį miestelį prie Melareno įlankos, kur kaip tik su savo tėvais gyveno jos pusseserė.

Šitoks skubotumas ką tik sugrįžus iš ilgos kelionės man pasirodė gana keistas; bet tylėjau, nes galų gale aš čia buvau niekuo dėtas. Po trijų dienų mane pasikvietė baronas.

Jis buvo sunerimęs ir susijaudinęs. Ir pasakė, jog baronienė netrukus žadanti grįžti.

— Čia dabar! — sušukau labiau nustebęs, negu norėjau išsiduoti.

— Taip... Sunerimusi, nepatinką klimatas. Laiškas toks painus, kad man stačiai nesmagu. Tarp kita ko, aš niekada negalėjau suprasti jos nikių; ji pilna visokiausių paikų idėjų. O dabar įsikalė į galvą, kad jūs pykstat ant jos!

Įsivaizduokit, koks tai buvo mano savitvardos išbandymas.

— Ir ką jūs pasakysit, juk tai tikra nesąmonė! Bet, šiaip ar taip, aš iš visos širdies prašau jus, kai ji sugrįš, apsimeskit nieko nežinąs, nes ji labai gėdijasi savo nepastovumo. Ji be galo jautri, ir jeigu kada įtars, jog jūs smerkiat jos užgaidas, nežinia ką iškrės.

„Jau ima darytis nyku",— pamaniau aš. Ir nuo tos akimirkos nusprendžiau bėgti, nes visiškai nebuvau nusiteikęs vaidinti meilės romano herojų, tuo labiau kad atomazgos reikėjo tikėtis tuoj pat.

Pirmąjį kartą pakviestas paprasčiausiai atsisakiau ir tuo nusidėjau. Tada baronas užsispyrė susitikti ir paprašė paaiškinti, kodėl taip nemandagiai pasielgiau. Aišku, nieko negalėjau atsakyti, o jis, pasinaudojęs mano sumišimu, išpešė pažadą po kelių dienų važiuoti su jais į užmiestį.

Kai susitikau, baronienė atrodė blogai: veidas suglebęs, akys spindėjo. Aš užsisklendžiau, kalbėjau šaltu tonu, buvau viskam abejingas. Truputį paplaukę garlaiviu išlipome į krantą ties garsiu vasaros restoranu, kur baronas buvo paskyręs pasimatymą su dėde. Nors grynam ore, po šimtametėmis juodakamienėmis liepomis, iš kur vėrėsi slegiantis vaizdas į tamsų ežerą, apsuptą niūrių kalnų, pietūs slinko ganėtinai nuobodžiai.

Kalba mezgėsi sunkiai, daugiausia apie visokius niekus. Aš tariausi pastebįs, jog sutuoktiniai apsipykę, ir man žūtbūt reikėjo išsisukti, kad netapčiau naujo pliūpsnio liudininku. Nelaimė, baronas su dėde panoro pasikalbėti netrukdomi ir atsikėlė nuo stalo. Dabar galas.

Kai likome vieni, baronienė pasilenkė prie manęs ir tiesiai tarė:

— Ar žinot, kad Gustavas supyko, rimtai supyko, kam taip netikėtai sugrįžau?

— Ničnieko nenutuokiu.

— Tuomet irgi nežinote, kad jis manė laisvais sekmadieniais susitikinėti su mano žaviąja pussesere?

— Labai jus prašau,— nutraukiau baronienę,— jei norite kaltinti, teikitės tą daryti girdint kaltinamajam.

...Viešpatie Dieve, ką aš padariau! Kaip šiurkščiai, negailestingai, gindamas savo lyties atstovą, tiesiog į akis

drėbiau šiai klastingai moteriai tokį pasmerkimą.

— O, bet juk tai žiauru! — sušuko ji, čia rausdama, čia baldama iš netikėtumo.

— Iš tiesų žiauru, mieloji baroniene!

Viskas tarp mūsų buvo pasakyta. Galutinai!

Vos tik vyras sugrįžo, ji prigludo prie jo, pačiupo jo ranką, tarsi ieškodama apgynėjo nuo priešo. Baronas kažką pastebėjo, bet nesuprato nieko.

Ties prieplauka aš juos palikau, apsimetęs, jog turiu apsilankyti gretimoje viloje. Niekaip nebūčiau galėjęs paaiškinti, kaip sugrįžau į miestą. Kojos pačios parnešė suglebusį kūną; virkštelė, rišusi jį su gyvenimu, nutrūko. Aš buvau tarsi lavonas, žengiantis savo paties laidotuvių procesijoje.

Vienas! Dar kartą likau vienas, be draugų, be šeimos. Ir neturėjau ką garbinti! Ne taip lengva pačiam susikurti Dievą; Madonos paveikslas tapo nublokštas, ir už šio gražaus akinančio kūrinio pasirodė pikta, klastinga moteris su iškištais nagais! Siūlydama būti jos bendrininku, ji žengė pirmąjį žingsnį, laužantį santuoką, ir tą akimirką aš pajutau didžiausią neapykantą jos lyčiai. Ji įžeidė mane kaip vyrą, ir aš stojau jos vyro pusėn prieš ją kaip moterį. Man anaiptol nerūpėjo dorovingumas. Meilėje vyras niekada nevagia, nes ima vien tą, kas jam duodama. Tik moteris vagiliauja ir parsidavinėja. Ir tas vienintelis kartas, kai ji iš tiesų atsiduoda nesavanaudiškai, yra sulaužius santuoką. Jauna mergina parsiduoda, ištekėjusi moteris parsiduoda, vien tik santuokos laužytoja atsiduoda numylėtiniui, apvogdama savo vyrą!

Tarp kita ko, aš visai negeidžiau padaryti ją savo meiluže; ji mane traukė tik malonia bičiulyste. Saugoma savo kūdikio mano akyse ji visada buvo su motinystės aureole. Ir kai regėdavau ją šalia vyro, nejausdavau pagundos dalintis su ja malonumais, kurie iš esmės nešvarūs, pataurinti tik tuo, kad yra neužginti ir teisėti.

Sugniuždytas, bejėgis slampinėjau vienišas po savo kambarį, dar vienišesnis negu iki šiol, nes, užmezgęs pažintį su baroniene, lioviausi bendrauti su savo bičiuliais iš mokytos bohemos.

V

Aš turėjau palėpėje gana didelį kambarį, pro kurio abu stogalangius galėjai matyti Niubru uostą, įlanką ir pietines kalvas. Langų nišose buvau įsitaisęs nedidelį daržėlį. Man labai patiko arbatinės rožės, azalijos ir pelargonijos, jos žydėjo paeiliui ir tarnavo slaptam altorėliui, kurį puošdavau savo Madonai su kūdikiu. Paprastai vakarais, užtraukęs užuolaidas, sudėliodavau vazonėlius puslankiu ir prieš juos pastatydavau baronienės portretą, apšviestą lempos. Ji čia buvo nusifotografavusi kaip jauna motina; griežtoki veido bruožai po gelsvų plaukų vainiku atrodė nepaprastai tyri; apsitaisiusi buvo šviesia suknele su aukšta klostuota apykaklaite, aprėminančia veidą; ant stalo šalia jos sėdėjo mergytė visa baltutėlė, žvelgianti liūdnomis giliomis akimis. Kiek laiškų „savo bičiuliams" parašiau, sėdėdamas priešais šį portretą, kuriuos rytojaus rytą išsiųsdavau barono adresu! Jų kūryba buvo vienintelis būdas atsiskleisti rašytojo talentui. Į juos sudėjau visa, ką geriausia turėjau savo sieloje.

Kad neišsipildęs baronienės troškimas vaidinti galėtų kuo nors pasireikšti, karštai raginau ją išlieti savo poetinę fantaziją literatūrine forma. Skolinau jai pasaulinės literatūros šedevrus, mokiau juos nagrinėti, daryti išvadas, analizuoti, davinėjau praktinius patarimus, supažindinau su elementariomis, būtiniausiomis kompozicijos taisyklėmis. Ji visu tuo domėjosi labai vangiai ir iš pat pradžių pasakė abejojanti savo gabumais rašyti. Tada įrodinėjau, kad kiekvienas išsilavinęs žmogus gali kurti, sakysim, laiškus, ir, vadinasi, yra potencialus daugiau ar mažiau talentingas rašytojas. Nieko tas nepadėjo, teatro manija buvo per giliai įsišaknijusi jos atkaklioje galvoje. Ji tvirtino, jog turinti įgimtų gabumų vaidinti; ir kadangi dėl savo padėties negalėjo žengti scenon, apie ką ji visą laiką svajojo, ėmė vaidinti kankinę, darydama žalą savo šeimyninei laimei. Vyras buvo mano pagalbininkas šitam labdaringam darbe, kurį pradėjau turėdamas slaptą tikslą išgelbėti jų namus nuo nelaimingos baigties. Už tai jis jautėsi man labai dėkingas, tik nedrįso rodyti rimto susidomėjimo. Tuo tarpu aš nepaisiau

baronienės atsikalbinėjimų ir įsikibęs laikiausi savo sumanymo, kiekviename laiške patarinėjau jai ryžtis atsikratyti to vidinio skaudulio, kuris be paliovos ją kankina, ir pasirodyti su romanu, drama ar lyrika.

„Pasidalinkit tuo, ką išgyvenot, jei gyvenot įdomiai ir turiningai; pasirūpinkit stopą popieriaus, plunksną ir, svarbiausia, būkite atvira ir tapsite rašytoja",— raginau ją Biornės[13] žodžiais.

„Per daug skaudu dar sykį išgyventi graudžią praeitį,— atsakė ji man.— O mene, atvirkščiai, aš noriu rasti užmarštį, išsižadėti savęs, noriu vaidinti žmones, kurie visai ne tokie kaip aš".

Niekada neklausinėjau, ką ji trokšta užmiršti; juk iš tikrųjų nieko nežinojau apie jos praeitį. Gal bijojo atskleisti savo paslaptį, duoti raktą charakteriui suprasti. Gal ji tikėjosi teatro meno dėka pasislėpti po kaukėmis, o gal vaidindama didelius vaidmenis pati norėjo tapti didesnė, negu buvo?

Kai nieko neišdegė, pasiūliau pradžiai imtis vertimo; tas darbas praturtintų jos stilių ir praskintų kelią pas leidėjus.

— Ar ką nors moka už vertimą? — paklausė ji.

— Netgi gana gerai, bet reikia puikiai išmanyti savo amatą,— atsakiau aš.

— Nepagalvokit, jog esu gobšuolė,— tarė ji,— tačiau darbas, kuris neduoda jokių apčiuopiamų rezultatų, toli gražu manęs netraukia.

Ji taip pat buvo užsikrėtusi naujamadės moters troškimu pati užsidirbti sau duoną. Baronas į tai pažiūrėjo skeptiška mina, lyg norėdamas priminti, kad jam maloniau būtų matyti geresnę tvarką namuose, negu turėti žmoną, triūsiančią dėl dešimties skatikų.

Nuo tos dienos nedavė ramybės prašinėdama:

— Suraskit man gerą knygą vertimui.

Norėdamas kuo gudriau išsisukti, daviau jai išversti porą trumpų straipsnelių iliustruotam žurnalui, kuris nieko nemokėjo. Praėjo visa savaitė, tas smulkus darbelis, kurį galėjai atlikti per dvi valandas, vis nebuvo baigtas. Baronas, kuris kartais drįsdavo ją paerzinti, prasitarė, kad ji esanti tinginė, drybsanti iki vidurdienio. Iš to, kaip

baronienė jam atšovė, buvo aišku, jog pataikyta į silpną vietą. Nuo to laiko daviau jai ramybę, visai neturėjau ūpo mesti nesantaikos obuolį tarp vyro ir žmonos.

Tokie buvo reikalai, kai nutrūko mūsų ryšiai.

...Kai šitaip sėdėdamas savo palėpės kambaryje ir pasiskleidęs baronienės laiškus, skaičiau vieną po kito, man spauste spaudė širdį. Kokia tai nelaiminga būtybė, nepritaikiusi niekur savo jėgų, talento, niekur nepritapusi, visiškai kaip aš. Štai kur simpatijos šaknys. Aš bergždžiai kamavausi dėl jos, tarsi ji būtų mano kenčiančios, nugeibusios sielos dalis, tokia silpna, kad nebeįstengė pajusti žiaurios skausmų saldybės.

Ir galų gale ką ji padarė, kad nutolau nuo jos? Sykį, apimta pavydo priepuolio, ji man pasiskundė turinti šeimyninių nemalonumų. O aš ją atstūmiau, pasielgiau šiurkščiai, užuot pamėginęs atvesti į protą, ir tai padaryti buvo tuo lengviau, kad, anot vyro, ji leidusi jam elgtis visiškai laisvai, nevaržomam ištikimybės pareigų.

Mane pagavo neapsakoma užuojauta šiai moteriai, kuri gal turėjo šiurpių paslapčių, o jos fizinis ir psichinis išsivystymas kai kuriais atžvilgiais buvo ne be priekaištų. Maniau, jog šią akimirką elgiuosi blogai, palikdamas ją likimo valiai. Be galo nuliūdęs sumaniau nusiųsti jai laišką ir prašyti atleidimo, maldauti ją, kad užmirštų, kas atsitiko, paaiškinti, kad per nesusipratimą pasikarščiavau. Tačiau negalėjau rasti žodžių, plunksna nepajudėjo. Visiškai nusiplūkęs kritau į lovą.

Kai pabudau kitą dieną, buvo apniukęs šiltas rugpjūčio rytas. Prislėgtas, blogai nusiteikęs jau aštuntą valandą buvau bibliotekoje. Turėdamas raktą galėjau visą trejetą valandų praleisti joje vienas, kol prasidės darbo laikas. Vaikštinėjau koridoriais tarp dvigubų knygų eilių, jausdamas aplink malonią vienumą, kuri jau nebebuvo vienuma. Iš visų pusių spietėsi senųjų amžių dvasios.

Aš ėmiau čia vieną, čia kitą tomą ir stengiausi prikaustyti dėmesį prie kokios nors temos, mėgindamas užmiršti nemalonų įspūdį, kurį paliko vakarykštė scena. Bet niekaip nevaliojau išvyti iš minties suteptą puolusios Madonos paveikslą. Pakėlęs akis nuo peržvelgtų lapų ir neprisimindamas nė vienos eilutės, tarsi haliu-

cinacijose regėjau ją, kopiančią įvijais laiptais, kurie žemos galerijos fone vinguriavo tarsi į begalybę. Ji lipo truputį pakėlusi žydros ilgos suknelės klostes, buvo matyti mažos kojytės su dailiais kulkšniukais, savo įkypų akių žvilgsniu ragino išdavystei, kvietė artyn klastinga, geidulinga šypsena, kurią tik vakar aptikau. Tas reginys sužadino mano aistrą, snaudusią trejetą mėnesių, tokį nekaltą padarė mane tyra atmosfera aplink ją. Tai buvo ženklas, kad mano geismai ėmė ryškėti, taikyti į vieną objektą. Taip, be abejo, aš troškau jos. Staiga įsivaizdavau ją nuogą, sekiau po apdaru baltas grakščias kūno linijas, kurias taip gerai pažinojau. Ir kai mano mintys rado tikslą, pradėjau sklaidyti Italijos muziejų albumą, kuriame buvo išspausdintos visų garsiausių skulptorių reprodukcijos. Bandžiau mokslinio tyrinėjimo metodu įspėti šios moters formulę. Norėjau sužinoti, kokiai giminei ir rūšiai ji priklauso. Lyginti buvo su kuo.

Gal tai Venera su brandžiomis krūtimis, stambiašlaunė, normali moteris, laukianti vyro, neabejojanti tikru savo grožio triumfu? — Ne!

Gal Junona? Apkūni motina su kūdikiu, vaisinga moteris, išsitiesusi gimdyvės patale ir išdidžiai demonstruojanti savo puikaus kūno dalis, kurias padorumas reikalauja slėpti? — Irgi ne!

O gal Minerva, mėlynoji kojinė, senmergė, slepianti plokščią krūtinę po vyriškais šarvais? — Anaiptol!

Tuomet Diana! Išblyškėlė nakties deivė, bijanti ryškios dienos šviesos, rūsti, nekaltybės įsikūnijimas, ne visai tobulo sudėjimo, labiau panaši į berniuką negu į mergaitę, be galo drovi, todėl supyksta ant Akteono[14], kai šis užtinka ją maudantis. Diana? Galbūt, giminė ta pati, bet ne rūšis!

Galutinį sprendimą teks atidėti ateičiai! Vis dėlto — gležnas kūnas, subtilios linijos, smulkutis veidas, išdidi šypsena, jaunatviškos krūtys, visa tai turi degti slapta aistra, aistra, virstančia kraujo troškimu! O! Diana! Taip, tai ji, tikrai ji!

Tyrinėjau toliau; perverčiau visus meno albumus, gausiai sukauptus nacionalinėje bibliotekoje; norėjau išguiti iš minties nekaltos deivės paveikslą. Dariau palyginimus,

su mokslininko kruopštumu bėgiojau po didžiulę patalpą iš vieno galo į kitą, nes pagal nuorodas reikėjo dirstelti į vieną ar kitą leidinį, kol atėjo darbo laikas ir iš svajų teko nusileisti žemėn. Susirinkę kolegos grąžino mane prie kasdieninių pareigų.

VI

Vakare nusprendžiau susitikti su draugais mūsų įprastoje vietoje. Vos įžengiu į laboratoriją, mane pasitinka pragariški šūksmai, ir nuotaika šiek tiek pasitaiso. Vidury kambario stovi stalas, ant jo įtaisytas lyg altorius. Priešais milžinišką ciano kalio kolbą padėta kaukolė. Šalia — atskleista Biblija, dėmėta nuo punšo. Tarp lapų kaip žymeklis įterptas chirurginis zondas.

Čia pat daugybė taurių, į kurias iš retortos pilstomas punšas. Mano bičiuliai lėbauja išsijuosę. Aš gaunu kolbą, talpinančią pusę litro, ir išmaukiu ją vienu atsikvėpimu. Visi dalyviai subliūva mūsų klubo šūkį: „Tebūnie prakeiktas". Aš į tai atsakau sūnų palaidūnų dainos refrenu:

Gerti, šėlti,
Merginėti
Moko
Fredmanas šventasis.

Šita preliudija sutinkama baisiausiu triukšmu, ir, raginamas šūksmų, pradedu deklamuoti savo garsias šventvagiškas eiles. Skambiais žodžiais ir anatominiais terminais garbinu moterį kaip būtiną priemonę, be kurios vyras negali patenkinti savęs.

Aš kvaistu nuo bjaurių, nešvankių žodžių, kuriuos teškiu Madonai — šitaip piktai išreikšdamas savo slepiamą aistrą. Mane suima baisi neapykanta klastingajai dievaitei ir jaučiu šleikštų pasitenkinimą ją koneveikdamas. Mano draugai, vargo pelės, alpėja, girdėdami, kaip drabstau purvais aukštuomenės moteris, kurios jiems anaiptol neprieinamos.

Vis labiau svaigstam. Aš laimingas, kad vėl aplink

skamba vyrų balsai, nes keletą mėnesių girdėjau vien sentimentalias aimanas ir gyvenau veidmainingos doros bei apsimestinės nekaltybės atmosferoje. Rodos, nuo manęs nukrito Tartiufo kaukė, lioviausi apsimetinėti ir dangstyti savo geidulingus jausmus. Mintyse regiu, kaip mano dievinamoji tenkina santuokinės meilės užgaidas, šitaip įvairindama savo nuobodų ir liūdną gyvenimą. Tai jai, čia nesančiai, skiriu savo keiksmus, plūstuosi iš bejėgio įniršio, nes kažkokia vidinė jėga tramdo mane ir neleidžia nusižengti.

Mano įkaitusioje vaizduotėje laboratorija pavirsta šventove, kurioje vyksta spalvinga neregėta orgija. Ant lentynų visom vaivorykštės spalvom spindi kolbos: raudonos lyg švino surikas, oranžinės kaip kalio druska, sublimuotos sieros geltonumo, vario žalumo ir sulfato mėlynumo. Oras pritvinkęs tabako dūmų, prigaravęs punšo, atmiešto citrinų sultimis, ir jo kvapai žadino neaiškius prisiminimus apie pietų šalis; pianinu, tyčia išderintu ir iš naujo blogai suderintu, kažkas barškina sumaitotą Bethoveno maršą, negali nė ritmo pažinti; perbalę sugėrovų veidai šmėžuoja liulančių mėlynų dūmų debesyje. Paauksuota leitenanto portupėja, juoda filosofijos daktaro barzda, baltas gydytojo antkrūtinis, kaukolė su tuščiomis akiduobėmis, riksmai, triukšmas, baisingi disonansai, nešvankios fantazijos, viskas maišosi mano perkaitusiose smegenyse. Staiga visi suklinka lyg vienu balsu:

— Vyrai, pas mergas!

Ir choru traukia maršą:

Gerti, šėlti,
Merginėti
Moko
Fredmanas šventasis.

Velkamės paltus, dedamės skrybėles. Ir išdrožiam.

Po pusvalandžio visa kompanija įgriūva į viešnamį, užsisakom porterio, netrukus krosnyje suspraga ugnis, ir gyvaisiais paveikslais prasideda nakties saturnalijos...

VII

Kai jau visai prašvitus pabudau savo lovoje, jaučiausi sveikut sveikutėlis, puikiausiai nusiteikęs. Liguisto sentimentalumo nelikę nė pėdsakų, o po nakties glamonių buvau užmiršęs ir savo numylėtą madoną. Dabar meilės svajos man atrodė tik kaip sielos ir kūno negalia — ir šią akimirką nemačiau tarp jų skirtumo.

Išsimaudęs šaltoje vonioje ir sočiai papusryčiavęs nuėjau dirbti kasdieninio darbo, baisiai patenkintas, kad galų gale baigėsi toji istorija. Triūsiau neskubėdamas, uoliai, ir laikas greitai bėgo.

Buvo pusė vienuoliktos, kai durininkas pranešė, jog atėjęs baronas!

„Še tau,— pamaniau,— o vyliausi, kad viskas ramu!"

Tikėjausi kokios nors scenos.

Baronas buvo žvalus, linksmas, nuoširdžiai paspaudė man ranką. Atėjo kviesti mane iškylon garlaiviu, į Siodertelję, kur vasarvietės draugija rengianti mėgėjišką spektaklį.

Aš padėkojau ir atsakiau negalįs, nes labai užsiėmęs darbu.

— Mano žmona,— neatlyžo jis,— būtų labai dėkinga, jei dalyvautumėt. Tiesa, Bebė irgi ten bus...

Bebė — tai garsioji pusseserė. Jis prašė taip nuolankiai, taip švelniai, taip atkakliai, nenuleisdamas nuo manęs savo graudžių akių, kad aš pradėjau svyruoti. Tačiau, užuot atvirai priėmęs pasiūlymą, paklausiau:

— Ar baronienė sveika?

— Nagi vakar ji jautėsi blogai, labai blogai, o šiandien jau geriau. Bet pasakykit, gerbiamasis,— kalbėjo jis toliau,— kas ten tarp jūsų atsitiko aną vakarą Nakoje? Ji tvirtina, kad besikalbant įvykęs nesusipratimas ir jūs be priežasties ant jos supykęs.

— Tiesą tariant,— atsakiau netvirtu balsu,— aš nieko nesupratau. Gal buvau per daug įkaušęs. Ko gero, ėmiau ir pasakiau kokią kvailystę.

— Kas buvo, pražuvo,— skubiai atsakė jis,— draugaukim vėl, kaip draugavom iki šiol. Juk moterys kartais nepaprastai jautrios, pats puikiai žinot. Ką gi, sutarta,

ar ne? Žodžiu, ketvirtą valandą po pietų. Lauksim jūsų.

Aš prižadėjau.

... Tai bent mįslė! Nesusipratimas? Vis dėlto ji buvo susirgusi! Iš baimės, iš apmaudo... ar dar dėl ko?

Toji istorija vėl mane sudomino, tuo labiau kad scenoje pasirodė daili nepažįstamoji, ir ketvirtą valandą įlipęs į garlaivį, kur buvo sakyta, negalėjau suturėti širdies virpulio.

Susitikęs su savo bičiuliais, pastebėjau, kad baronienė pasveikino mane meiliai, tartum sesuo.

— Gal ne per daug supykote už mano šiurkštokus žodžius,— pridūrė ji,— aš taip lengvai įžeidžiu...

— Nekalbėkim daugiau apie tai,— atsakiau ir nuvedžiau ją į garlaivio paskuigalį...

— Ponas Akselis... Panelė... Bebė!

Baronas supažindino. Priešais mane stovėjo jauna dama gal aštuoniolikos metų, subretės stiliaus, visai tokia, kokią įsivaizdavau. Nedidukė, vulgarių bruožų, apsirengusi paprastai, nors ir pretenduojanti į eleganciją.

O baronienė! Išblyškusi, įdubusiais skruostais, liesa kaip niekada! Apyrankės skimbčiodamos karojo ant riešų; per kaklą, nepridengtą atlapotos apykaklės, ligi pat ausų vinguriavo mėlynos gyslos. Jinai irgi buvo neskoningai apsirengusi, rėksmingų, nesuderintų spalvų eilute. Žodžiu sakant, bjauri. Žiūrėjau į ją su didžiule užuojauta ir keikiau save, kam su ja taip elgiausi. Bene ji koketė? Tikriausia kankinė, štai kas! Šventoji, prispausta nepelnytų nelaimių!

Garlaivis pajudėjo. Graži skaisti rugpjūčio popietė Melarene žadino svajingas mintis.

Pusseserė ir baronas, tyčia ar ne, susėdo greta kits kito, ir užtektinai atokiai, kad mes negalėtume girdėti jų pokalbio. Baronas, pasilenkęs prie merginos, pokštavo, juokavo, atrodė jaunas, patenkintas, lyg ką tik susižadėjęs.

Kartas nuo karto jis išdykėliškai pažvelgdavo į mus, mes linkteldavom arba nusišypsodavom.

— Mitri panelė, ar ne? — tarė baronienė.

— Man regis,— atsakiau nelabai susigaudydamas, kaip elgtis.

— Ji be galo puikiai moka pralinksminti mano vyrą, kai šis blogai nusiteikęs. O aš tos dovanos neturiu,— pridūrė ir meiliai, atvirai jiems šyptelėjo.

Tą pat akimirką jos veide pamačiau slaptą sielvartą, tramdomas ašaras, jis buvo įgijęs neregėto nuolankumo bruožų, rodos, juo slankiojo gerumo, pasišventimo šešėliai, tokia esti nėščios moters ar jaunos motinos išraiška.

Man darėsi gėda, kad taip piktai galvojau, kankino sąžinės priekaištai, toks buvau susijaudinęs, kad vos tvardžiau ašaras... Mėginau regzti kokią nors kalbą.

— Ir jūs nepavyduliaujat?

— Nė trupučio,— kuo atviriausiai, be jokio pykčio atsakė ji.— Gal jums atrodo keista, bet taip yra. Aš myliu vyrą; jis labai doras, ir žaviuosi savo meilute pussesere. Be to, čia viskas nekalčių nekalčiausia. Fui, pavyduliauti, juk tai luošina žmogų. O mano amžiaus moteriai laikas tuo susirūpinti.

Iš tiesų, šį vakarą ji buvo negraži, dėl to man draskė širdį ir, kažko paskatintas, ėmiau tėvišku balsu raginti, kad užsisiaustų šalį, neva darosi vėsu ir ji gali peršalti. Apgaubiau jai pečius vilnoniu puriu šaliu, kaip galėdamas apkamšiau iš visų pusių, liko tik veidas, ir gana gražus.

Kokia ji buvo žavinga, kai šypsodamasi man padėkojo! Švytėjo iš laimės, patenkinta tarsi glamonėjamas vaikas.

— Vargšas mano vyras, kaip gera matyti jį truputį pralinksmėjusį. Rūpesčiai baigia jį nukamuoti. O, kad jūs žinotumėt...

— Dėl Dievo meilės, baroniene,— neiškentęs sušukau,— nenoriu būti nekuklus, bet pasakykit, kas jus slegia, matau, jog esatę nepaprastai susisielojusi. Aš, žinoma, galiu duoti tik gerą patarimą, bet jei būčiau kuo naudingas, labai prašau nepaniekinti mano draugystės.

Taigi mano vargšai bičiuliai tikrai turėjo bėdų. Jiems grėsė šiurpi bankroto šmėkla. Negausų barono atlyginimą iki šiol papildydavo baronienės kraitis. Ir štai neseniai jie apsižiūrėjo, kad tas kraitis išgaravo, nes jį sudarė beverčiai popieriai. Nūnai baronas ketino atsistatydinti ir ieškoti kasininko vietos banke.

— Mat,— kalbėjo ji toliau,— aš noriu pasinaudoti savo talentu; šitaip galėčiau prisidėti prie šeimos išlaikymo, nes esu kalta. Juk aš įvėliau vyrą į tokią keblią padėtį, aš jam sugadinau ateitį...

Ką galėjau pasakyti ar padaryti, juk ne mano jėgoms buvo spręsti tokį rimtą dalyką? Todėl puoliau gražinti padėtį ir meluoti pats sau.

Aiškinau, jog neabejotinai viskas bus gerai, bandydamas nuraminti ją piešiau nerūpestingą ateitį, kupiną šviesių vilčių. Griebiausi ekonominės statistikos, įrodinėjau, kad ateina geresni laikai, kai pakils akcijų vertė, svaičiojau apie negirdėtus resursus, galų gale pranašavau naują armijos perorganizavimą, o drauge su juo ir įvairių paaukštinimų.

Tai buvo paprasčiausios išmonės, bet visaip fantazuodamas sugebėjau įteigti jai drąsos ir vilties, o ir pataisyti nuotaiką.

Išlipę į krantą turėjom palaukti, kol atidarys teatrą, todėl poromis nuėjome pasivaikščioti po parką. Aš dar nė žodžiu nebuvau persitaręs su pussesere. Beje, baronas nesitraukė nuo jos šalies. Jis nešė jos manto, rijo ją žvilgsniu, maudė žodžių sraute, šildė kvapu, o ji savo ruožtu buvo abejinga, šalta, akys be išraiškos, veidas sustingęs. Retkarčiais teikdavosi ištarti vieną kitą žodį, dėl to baronas prapliupdavo kvatoti, o jos veido nė vienas raumenėlis nekrusteldavo. Sprendžiant iš lengvapėdiškos išvaizdos, jos vaidmuo buvo svaidyti replikas, užuominas, netgi dviprasmybes. Galų gale atsivėrė durys, mes suėjom į vidų ir susėdom į vietas, kurios nebuvo numeruotos.

Pakyla uždanga. Baronienė džiaugiasi, vėl matydama sceną, suuosdama dažų, audeklo, medžio, grimo ir prakaito kvapus.

Vaidina „Kaprizą". Staiga man ima darytis bloga, nes skaudžiai prisimenu savo nenusisekusias pastangas tapti dramaturgu, o man scena aklinai uždaryta; galimas daiktas, dėl tokios savijautos dar buvo kaltos vakarykštės orgijos. Vos tik uždanga nusileidžia, pakylu ir tekinas nulekiu į miesto restoraną, kur atsigaunu nuo dvigubos

porcijos absento, bet užtrunku, iki baigiasi spektaklis.

Sutartu laiku prisidedu prie savo bičiulių vakarieniauti. Jie atrodo nepatenkinti, vos gali nuslėpti, jog pyktelėjo ant manęs už pabėgimą. Kol dengiamas stalas, visi tylim. Pokalbį tarp keturių asmenų sunku užmegzti. Pusseserė nebyli, išdidi ir užsidariusi.

Galų gale pradedam svarstyti meniu. Paklaususi, ką aš manyčiau, baronienė siūlo užkandžių stalą, tačiau baronas griežtai atmeta, man, su įtemptais nervais, pasirodo, jog pernelyg griežtai. Ir aš, tarsi blogos nuotaikos sukurstytas, apsimetu, jog nieko nesuprantu, pakartoju užsakymą: „Užkandžių dviem asmenim!", jai ir man, nes ji pareiškė tokį norą.

Baronas pamėlsta iš pykčio. Pakvimpa audra, tačiau niekas neprataria nė žodžio.

Baronienė sužavėta mano drąsa įžūlumu atsakyti į įžeidimą, o labiau civilizuotoj šaly dėl to būčiau buvęs priverstas rimtai pasiaiškinti, ir, paskatinta tokio ryžtingo mano užsistojimo, ima erzinti mane, nori prajuokinti. Tik jos pastangos bergždžios. Pokalbį užmegzti neįmanoma: mes neturim ko pasakyti vienas kitam, ir mudu su baronu persimetam grėsmingais žvilgsniais. Galų gale mano priešininkas pradėjo kažką šnibždėti į ausį mano kaimynei, kuri pritarė linkčiodama ir kažką murmėdama, bet nepakrutindama lūpų ir su panieka dėbčiodama į mane.

Man ėmė darytis karšta, atrodė, kad konfliktas jau neišvengiamas, tačiau nenumatytas įvykis atliko žaibolaidžio vaidmenį.

Gretimame kambaryje buvo įsikūrusi linksma kompanija. Po pusvalandžio jie pradėjo klaikiai tarškinti pianinu, maža to, atsilapoję duris užtraukė nepadorią dainą.

— Uždarykit duris! — pasakė baronas kelneriui.

Vos tik durys užsidarė, tuoj vėl atsidarė. Dainininkai tebeplėšė toliau, įterpdami šiurkščių užuominų apie mus.

Tai man buvo puiki proga paleisti vadžias.

Aš atsikėliau nuo kėdės, dviem šuoliais pripuoliau prie durų ir po pat nosim gerklojančiai kompanijai drąsiai užtrenkiau jas. Tarsi žiežirbą įmečiau į parako statinę. Iš visų jėgų laikiau durų rankeną, ir ilgokai timpčiojom

čia sau, čia sau, paskui kažkas įnirtingai truktelėjo savo pusėn, durys neatlaikė, ir aš įlėkiau į triukšmadarių būrį, tie šoko ant manęs, rodės, tuoj pradės muštis. Tą akimirką pajutau ant peties kažkieno ranką ir už savęs išgirdau sujaudintą balsą, klausiantį, ar ponai praradę sąžinę, jei šitoks būrys stoja prieš vieną.

Tai buvo baronienė, kuri susijaudinusi užmiršo padorumą ir išdavė savo jausmus, dar gal net šiltesnius, negu norėjo.

Grumtynės pasibaigė. Baronienė žiūrėjo į mane tirančiu žvilgsniu.

— Jūs tikras didvyris,— tarė ji.— O aš dėl jūsų buvau nepaprastai nusigandusi.

Baronas pareikalavo sąskaitos, pasikvietė metrdotelį ir liepė pašaukti policiją.

Po to tarp mūsų įsiviešpatauja visiška harmonija. Už kits kito reiškiam savo pasipiktinimą vietinių gyventojų nevalyvu elgesiu. Aklas pavydo ir įžeistos savimeilės įniršis sutartinai nukrypsta į tuos netašytus bernus, o prie punšo, kuris patiekiamas viename mūsų viešbučio kambaryje, bičiulystė vėl suliepsnoja taip karštai, kad užmirštam ir policiją, kuri nepasirodo.

Rytojaus rytą susirinkome kavinėje puikiai nusiteikę ir baisiausiai laimingi, kad išsikapstėme iš tos bjaurios istorijos, kurios pasekmes nelengva buvo numatyti.

Po pusryčių nuėjome pasivaikščioti į kanalo pakrantę, visą laiką poromis, tačiau padoriai nutolę nuo vieni kitų. Prie šliuzo, kur kanalas daro staigų posūkį, baronas sustojo, atsigręžė į savo žmoną ir švelniai, kone kaip įsimylėjęs, su šypsena tarė:

— Marija, ar prisimeni šią vietą? — paklausė jis.

— Taip, taip, prisimenu, mielas Gustavai,— atsakė ši jausminga, graudžia mina.

— Čia jis prisipažino man savo meilę,— paaiškino ji apie ką kalbama.— Štai po šituo beržu, buvo vakaras ir tą akimirką kaip tik danguje plykstelėjo ir užgeso meteoras...

— Prieš trejus metus,— pratęsiau jos mintį.— Ir dabar mėginat atgaivinti prisiminimus. Gyvenat praeitimi, nes nūdiena nebeįstengia jūsų patenkinti.

— Ne, nutilkit, jūs apsirinkat... Nekenčiu praeities ir esu dėkinga savo nuostabiam vyrui, kad išvadavo mane iš tuščiagarbės motinos, kurios ligūsta meilė vos nepribaigė manęs. Aš dievinu savo gerąjį Gustavą, jis man ištikimas draugas...

— Kaip pageidaujat, baroniene, aš visada pritariu jūsų nuomonei, stengiuosi būti nuolankus.

Sutartą valandą sėdom į garlaivį plaukti namo ir po kelionės žydru ežeru su tūkstančiais žaliuojančių salų išlipome prieplaukoje ir atsiskyrėme.

Aš prisižadėjau grįžti į darbą, turėdamas kuo rimčiausių kėslų išplėšti iš širdies savo geismų daigą, įgavusį moters paveikslą, tačiau greitai pastebėjau, kad yra jėgų, stipresnių už mane, į kurias iki šiol nekreipiau dėmesio. Jau rytojaus rytą gavau kvietimą atvykti pietų pas baronienę vestuvių sukakties proga. Nebeturėjau dingsties atsisakyti; nors ir bijodamas, kad mūsų draugystė neiširtų, vis tiek nuėjau. Reikia įsivaizduoti, kaip nusivyliau, radęs sujauktus, nebaigtus tvarkyti namus, baronas buvo blogai nusiteikęs, mane priėmė baronienė, atsiprašinėdama, kad pietų teks palaukti. Vaikštant sode su baronu, kuris buvo irzlus, alkanas, vos slėpė nepasitenkinimą, ir man pritrūko išmanymo palaikyti pokalbį. Po pusvalandžio visos temos išseko, todėl nusprendėme grįžti į svetainę.

Stalas buvo padengtas, šalia užkandžių stalelis, tačiau šeimininkė dar nesirodė.

— Gal paimkim po sumuštinį — tarė baronas,— tada užteks jėgų laukti.

Aš kaip galėdamas mėginau atkalbinėti, nes žinojau, kokia baronienė skrupulinga, norėjau pagailėti jos. Niekas nepadėjo. Atsidūręs tarp dviejų ugnių buvau priverstas paklausyti jo.

Pagaliau atėjo baronienė: jauna, švytinti, daili, gražiai apsirengusi, su plono šilkinio krepo suknele, kuri buvo dviejų spalvų — geltonos lyg subrendusi varpa ir violetinės kaip našlaitė — mėgiamiausios baronienės spalvos. Apdaras, sukirptas nepaprastai tobulai, ryškino jos grakščią jauną figūrą, pečių apvalumą ir išradingai gaubė minkštas rankų linijas. Aš rūpestingai įteikiau jai rožių puokštę, palinkėjau dar daug vestuvinių sukakčių ir visą kaltę

už mūsų nemandagų elgesį suverčiau baronui.

Pamačiusi apjauktą stalą, ji susiraukė ir veikiau kandžiai negu juokais įgėlė vyrui. Šis nieko nelaukęs atsikirto už nepelnytą priekaištą. Aš tučtuojau puoliau į tarpą ir pradėjau kalbėti apie vakarykštę dieną, nes apie tai baronas jau buvo pradėjęs.

— Na, o kaip jums patiko mano žavioji pusseserė? — paklausė baronienė.

— Nuostabi! — sušukau.

— Iš tiesų, drauguži, juk toji mergiotė tikras perlas! — pritarė baronas rimtu tėvišku balsu, su tikra meile ir užuojauta kvailai beždžionėlei, tariamų kankintojų aukai.

Tačiau baronienė buvo negailestinga, nors baronas ir mėgino prisidengti žodžiais „toji mergiotė".

— Ar matėt, kaip ji sušiaušė mano vyrui plaukus, mūsų mieloji Bebė!..

Iš tikrųjų, barono įprastinis sklastymas buvo dingęs. Plaukai sugarbiniuoti lyg kokio franto, ūsai kvailiausiai užriesti į viršų. Bet dar pastebėjau, nors ir neišsidaviau, kad baronienė taip pat savo šukuosena, apdaru, netgi laikysena mėgdžiojo žaviąją pusseserę. Tai priminė atrankinį veikimą chemijoje, taikomą ir gyviems daiktams.

Pietūs slinko nuobodžiai, lėtai, tarsi vežimas, pametęs ketvirtą ratą. Tuo tarpu kavai buvo laukiama jos, nuo šiol neišvengiamos mūsų kvartete, kuris ne itin sutartinai dainavo jai nesant. Valgant desertą pasiūliau tostą šeimininkų garbei, labai formaliai, be polėkio ar šmaikštumo, kaip nugaravęs šampanas.

Vyras ir žmona apsikabino, sušildyti praeities atsiminimų, ir vaidindami glamones tikrai įsijautė lyg artistai, kurie gale spektaklio imituodami šniurpščiojimą iš tiesų susijaudina. O gal pelenuose dar ruseno ugnelė, kuri bemat galėjo suliepsnoti, jei tik kieno nors ranka mokės ją pakurstyti? Sunku spręsti, kaip iš tiesų buvo.

Paskui nuėjome į pavėsinę sode. Čia buvo langas į gatvę. Pokalbis nesimezgė, visi jautėmės apsnūdę, baronas išsiblaškęs sėdėjo prie lango ir dairėsi, ar neateina pusseserė. Staiga jis pašoko kaip įgeltas, matyt, skubėjo pasitikti tos, kurios laukė.

Likęs vienas su baroniene pasijutau nesmagiai, ne todėl,

kad buvau drovus, bet ji turėjo keistą paprotį tiesiog ryti mane akimis ir girti čia vieną, čia kitą mano drabužių dalį. Po gana ilgos, beveik slegiančios tylos staiga nusikvatojo ir tarė, rodydama pirštu į tą pusę, kur nuėjo baronas:

— Kaip jis įsimylėjęs, mano brangusis Gustavas!

— Labai gali būti,— atsakiau.— Ir jūsų negraužia pavydas.

— Nieku gyvu. Juk aš irgi įsimylėjusi į tą dailutę mėrgytę. O kaip jūsų širdis?

— Nesiskundžiu, baroniene. Būsiu atviras. Nenoriu įžeisti, bet pasakysiu, kad anaiptol nejaučiu jokios simpatijos jūsų giminaitei.

Ir tai buvo tiesa. Jau nuo pirmos pažinties šitoji panelė, kilusi iš prastuomenės kaip ir aš, pasirodė nemėgstanti manęs. Aš buvau nereikalingas liudininkas, ar greičiau pavojingas varžovas, medžiojantis tuose pačiuose plotuose, iš kur ji tikėjosi patekti į aukštąją visuomenę. Savo dygiomis perlų spalvos akutėmis ji tuoj įžvelgė, jog pažintis su manim nereikalinga, neduos jokios naudos; jos miesčioniškas instinktas iškart nutrėmė mane į laimės ieškotojų būrį. Iš dalies ji buvo teisi, mat neslėpiau, jog stengiuosi bendrauti su barono šeima, tikėdamasis rasti užtarėją mano nelaimingai tragedijai; bet mano draugai neturėjo jokių ryšių su teatralais, viską buvo išgalvojusi mano panelė suomė; niekada nekilo kalbos apie mano pjesę, išskyrus keletą banalių komplimentų, pasakytų man.

Taip pat greitai pastebėjau, kad baronas, labai imlus bet kokiai įtakai, esant pusseserei, į mane pradėdavo žiūrėti žaviosios panelės akimis.

Ilgai laukti neteko; abu neišskiriamieji įėjo pro vartelius juokdamiesi, čiauškėdami, linksmi.

Mergina šį vakarą buvo nusiteikusi kuo puikiausiai. Skaniai keikėsi kaip gatvės vaikėzas, nekalčiausia mina svaidė dviprasmybes, rodės, nežino, ką tie žodžiai reiškia. Ji rūkė ir gėrė, nors nė trumpam neužsimiršo esanti moteris, ir jauna moteris. Nei kokio nors pasipūtimo, nei emancipacijos bruožų, nei menkiausio maivymosi. Žodžiu sakant, buvo įdomi, ir laikas bėgo ramiai ir maloniai.

Bet labiausiai mane gąsdino ir atrodė lyg šiurpus perspėjimas ateičiai, kad baronienė kone tirpdavo iš džiaugsmo, vos pusseserės lūpos ištardavo kokią dviprasmybę. Netramdoma šypsena, begėdiškas pasitenkinimas nutviksdavo veide, o tai bylojo, kad ji gerai išmano visas gašlumo paslaptis.

Šitaip besilinksminant atėjo barono dėdė ir prisidėjo prie mūsų kompanijos. Jis buvo atsargos kapitonas, jau seniai našlavo, pasižymėjo dideliu sugebėjimu bendrauti, galantiškomis manieromis, kurios priminė senojo karaliaus laikus, ir, prisidengdamas artima giminyste, sugebėjo palenkti abi damas į savo pusę, vaidino jų ypatingą draugą.

Visiškai atvirai naudojosi teise jas glebėsčiuoti, bučiuoti rankas ir tapšnoti per skruostus. Užtat, kai tik jis pasirodė, abi damos šūkaudamos iš džiaugsmo puolė jam ant kaklo.

— Na, na, pupytės, ne taip smarkiai. Dvi iš karto... šiek tiek per daug senam kavalieriui. Po šimtais, kad tik nenudegtumėt. Šalin rankas, arba neatsakau už pasekmes.

Baronienė atkišo jam cigaretę, kurią laikė burnoje:

— Gal dėdė paskolintumėt ugnies?

— Ugnies, ugnies, aš nebeturiu ugnies, mielas vaike. Jau penkeri metai, kai manoji ugnis užgeso,— atsakė jis su šelmiška mina.

— Iš tikrųjų?

Baronienė meiliai kepštelėjo jam pirštų galiukais. Dėdė pagavo jos ranką ir nepaleisdamas ėmė glostyti, braukdamas link pečių.

— Mano brangioji, tu ne tokia liesa, kaip atrodai,— kalbėjo jis, čiupinėdamas per medžiagą putnią ranką.

Baronienė nesipriešino. Regis, jai patiko komplimentas. Įžūliai nusikvatojusi atsmaukė rankovę ir apnuogino dailią putnią kaip pienas baltą ranką. Bet staigiai prisiminė, jog aš šalia, ir nuleido rankovę, žinoma, ne taip mikliai, ir aš spėjau pamatyti jos akyse pavojingą ugnį, kuria dega moteris erotinės ekstazės akimirką. Kaip tik tuo metu, užsirūkydamas cigaretę, per neatsargumą užsimečiau liepsnojantį degtuką tarp liemenės ir švarko. Ba-

ronienė išsigandusi sukliko ir, pripuolusi artyn, mėgino delnais užgesinti ugnį. „Dega, dega",— šaukė ji visa išraudusi.

Be galo sumišęs atsilošiau, prispaudžiau jos rankas prie savo krūtinės ir užgesinau liepsną; paskui nežmoniškai susigėdęs staigiai atsitraukiau nuo jos, apsimečiau, jog tikrai buvau nugąsdintas pavojaus, ir, vis dar nenurimęs, pradėjau karštai dėkoti.

Šauniai linksminomės iki vakarienės. Nusileido saulė, ir viršum Observatorijos kupolo patekėjęs mėnulis apšvietė obelų sodą. Pradėjom žaisti spėliodami, kur kokie auga obuoliai, pridengti lapijos, blausiai žalios elektrinėje mėnesienos šviesoje. Raudoni kalviliai susilieję į geltonas dėmes, renetai tamsiai rudi ir kiti panašiai pasikeitę. Taip pat ir gėlių lovelės. Jurginai spindėjo nenusakomais niuansais, leukonijos atrodė tarsi iš kitos planetos, ratiliai visai nežinia kokios spalvos.

— Ar matote, baroniene,— paaiškinau,— kaip viskas menama. Iš tikrųjų nėra jokių spalvų, viskas priklauso nuo to, kokia šviesa. Viskas tik iliuzijos!

— Viskas! — pakartojo ji atsistojusi priešais. Ji žiūrėjo į mane, o jos akys patamsyje atrodė keleriopai didesnės.

— Viskas, gerbiamoji,— pamelavau apkerėtas tikro kūno ir kraujo stebuklo, kuris tą akimirką išgąsdino mane savo neregėtu gražumu.

Šviesūs susitaršę plaukai lyg spindinti aureolė juosė mėnesienos nutviekstą veidą; figūra aukšta, liekna, tobulo sudėjimo, o suknelės spalvos pavirtusios į juodą ir baltą.

Leukonijos skleidė ore dirginančius kvapus, rasotoje žolėje čirškė žiogai, drungnas vėjas šlamino medžius, prieblanda gaubė mus savo minkštu apsiaustu, viskas skatino meilei, drovus padorumas tramdė lūpose prisipažinimą.

Nuo šakos, pajudintas vėjo, nukrito obuolys. Baronienė pasilenkusi paėmė jį ir su reikšminga mina padavė man.

— Užgintas vaisius,— sumurmėjau,— ne, labai ačiū...

Bet tučtuojau, norėdamas atšaukti šią kvailystę, kuri ištrūko nejučiomis, bandžiau kaip nors tinkamiau paaiš-

kinti savo žodžius, užsimindamas apie šeimininko šykštumą.

— Ką pasakytų šeimininkas, jeigu jis mus matė?

— Kad jūs esate riteris... visai be priekaištų,— atkirto ji, lyg norėdama papriekaištauti man už bailumą. Tuo pat metu ji dėbtelėjo į pavėsinę, kur nuo įkyrių akių slėpėsi pusseserė su baronu.

Buvo pranešta, kad paduota vakarienė. Kai atsikėlėm nuo stalo, baronas pasiūlė visiems drauge pasivaikščioti ir palydėti „mielą mergiotę" namo.

Tarpuvartėje baronas paėmė pusseserę už parankės ir po to atsigręžė į mane:

— Mielas bičiuli, pasiūlykit mano žmonai ranką, pasirodykit esąs tikras kavalierius,— pridūrė jis tėvišku balsu.

Aš nusigandau! Kadangi vakaras buvo šiltas, baronienė savo apsiaustą nešėsi ant vienos rankos, o kita, kurios švelnūs kontūrai ryškėjo pro šilką, skleidė dilginančią magnetinę srovę. Jaučiau, kad ties mano deltiniu raumeniu baigiasi jos suknelės rankovė. Galėjau duoti visą anatominį tos žavingos rankos vaizdą. Jos bicepsas, didysis keliamasis raumuo, apsikabinant vaidinantis svarbiausią vaidmenį, švelniai glaudėsi prie manojo. Einant greta kits kito, jos sijonas lietė mane, aš galėjau nuspėti šlaunies ir dubens apvalumą.

— Jūs puikiai mokate eiti poroje, tikriausiai gerai šokate,— sumanė paskatinti mane ir nutraukė slogią tylą.

Ir dar po kiek laiko, matyt, jausdama, kaip įsitempę mano nervai, su patyčia, kaip išmananti moteris, paklausė:

— Kas yra? Jūs drebat?

— Taip, man šalta.

— O, mielasis, užsivilkit apsiaustą.

Jos balsas tartum glamonėjo.

Aš užsisiaučiau apsiaustą kaip tramdomuosius marškinius ir pasijutau labiau apsaugotas nuo tos šilumos, kurią skleidė jos kūnas. Veikiai jos mažos kojytės dailiai žengė su manim į taktą, ir man rodėsi, jog einu keturiomis lyg keturkojis padaras.

Šito lemtingo pasivaikščiojimo metu aš tapau tarsi į-

skiepytas vadinamu ablaktavimo būdu, kai suauginamos dviejų augalų šakelės.

Nuo šios dienos lioviausi save valdyti. Toji moteris įšvirkštė savo kraujo man į gyslas, mūsų nervų skaidulos kaito, jos ląstelės troško būti apvaisintos mano vyriškų ląstelių, jos siela norėjo susilieti su mano išmintim, o mano siela kuo labiau pripildyti tą nuostabų indą.

Ar visa tai atsitiko mums nežinant? Į šį klausimą sunku buvo atsakyti!

Sugrįžęs namo paklausiau save, kas dabar daryti. Pabėgti, užmiršti, o gal ieškoti laimės svečioj šaly? Ir tučtuojau šovė mintis išvažiuoti į Paryžių, į civilizacijos centrą. Imsiu ir užsikasiu bibliotekose arba paskęsiu muziejuose. Atsidėsiu kūrybai.

Pasirinkęs tokį planą ėmiau rūpintis, kaip jį įgyvendinti, kad po mėnesio galėčiau pradėti atsisveikinimo vizitus.

Kaip tik labai laiku pasipainiojo įvykis, kuris davė puikią dingstį mano šiaip sunkiai paaiškinamam pabėgimui. Panelė Selma — taip vadinosi suomė, kurią seniai buvau išgujęs iš atminties — paskelbė užsakus su mano draugu dainininku. Trumpai tariant, dėl to aš buvau priverstas bėgti, kad galėčiau užmiršti ir svetimoj šaly ieškoti paguodos savo vargšei sužeistai širdžiai. Ši priežastis buvo bent ne blogesnė už kokią kitą. Tuo tarpu norint nenorint, savo bičiulių primygtinai prašomas, turėjau dar keletą savaičių pasilikti; jie būgštavo rudens audrų, nes papasakojau, kad ketinu plaukti garlaiviu į Havrą.

Be to, spalio pradžioje buvo numatytos sesers vestuvės, taigi atrodė, jog niekada neišsiruošiu į kelionę.

Tuo metu buvau nuolatos kviečiamas į svečius. Pusseserė grįžo pas tėvus, ir mes dabar leisdavome vakarus daugiausia trise. Baronas, paveiktas žmonos įtaigos, pradėjo vėl man rodyti palankumą. Žinodamas, jog greitai išvažiuosiu, nusiramino ir elgėsi su manim visai draugiškai.

Vieną vakarą buvom susirinkę pas baronienės motiną. Baronienė, nevalyvai išsitiesusi ant sofos ir padėjusi galvą

motinai ant kelių, staiga balsu prisipažino esanti karštai įsimylėjusi vieną tuo metu garsų aktorių. Gal ji norėjo paaitrinti žaizdą ir pažiūrėti, kokį įspūdį man padarys toks prisipažinimas? Nežinau. Bet senoji ponia, iš lėto glostydama dukters plaukus, pasakė man:

— Jei sumanysit kada nors romaną, siūlau jums parašyti apie šią ugninę moterį. Ji neprilygstama. Amžinai ką nors įsimylėjusi, be savo vyro.

— Žinokit, mama kalba tikrą tiesą,— patvirtino baronienė.— Ir šiuo metu mano širdį pavergęs X... Oi, koks jis žavingas!

— Ji beprotė,— tarė baronas šypsodamasis, bet grimasa vis dėlto išdavė daugiau, negu jis norėjo parodyti.

Ugninė moteris! Žodžiai įstrigo širdyje, nes, rimtai kalbant, ištarti senos moters, jos motinos, turėjo turėti krislą tiesos.

Artėjo metas išvykti. Kelionės išvakarėse pasikviečiau baroną ir baronienę į savo viengungišką būstą vakarienės. Mano kuklus kambarys buvo išpuoštas, išgražintas kaip bažnyčia, o baldų skurdumas kaip galint pridengtas. Prie sienos, tarp abiejų langų nišų, kurių vieną užėmė rašomasis stalas ir gėlynas, o kitą negausi biblioteka, stovėjo aptriušusi pintinė sofa; ji buvo užtiesta dirbtiniu tigro kailiu, prismaigstytu nematomais segtukais.

Kairėje pusėje buvo mano didžioji išskleidžiama kanapa su ištaigingu užtiesalu, o ant sienos aukščiau spalvotas pasaulio žemėlapis. Dešinėje — komoda su veidrodžiu, abu ampyro stiliaus su žalvario apvadais; toliau spinta, o ant jos gipsinis biustas; praustuvas šia proga įkištas į lango nišą po užuolaidomis. Ant sienų daug įrėmintų piešinių, kurie žavėjo akį savo įvairumu ir darė senovinio meno įspūdį.

Palubėje kabojo porceliano sietynas, kurį buvau aptikęs sendaikčių krautuvėje; savo stiliumi jis priminė bažnyčių sietynus. Įtrūkimus gudriai pridengiau dirbtinės gebenės šakele, kurią kažkada buvau gavęs iš sesers. Po sietynu su trim žvakidėm buvo padengtas stalas. Ant dailiai raštuotos baltutėlės staltiesės stovėjo vaza su bengališkų rožių krūmu, apkepusiu skaisčiai raudonais žie-

dais tarp tamsių lapų, ir drauge su kabančia gebene darė gėlių šventės įspūdį. Aplink rožių krūmą buvo išdėliotos raudonos, žalios, opalo spalvos taurės, kurias atsitiktinai pirkau viename antikvariate gana pigiai, nes visos turėjo kokį nors trūkumą. Toks pat buvo ir servizas, susidedantis iš lėkščių, druskinės ir cukrinės kinų, japonų, Mariebergo[15] ar dar kieno gamybos.

Vakarienei parinkau gal dvylika šaltų užkandžių, skirtų greičiau stalui papuošti negu valgyti, nes svarbiausias patiekalas buvo austrės. Už būtiniausią serviruotę šiose retose vaišėse pastogės kambaryje turėjau būti dėkingas geraširdei šeimininkei. Viskas sutvarkyta labai jaukiai, ir aš pasidžiaugiau tylomis: šita gausi įspūdžių įvairovė kalbėjo ir apie poeto godas, apie mokslininko tyrinėjimus, apie menininko skonį ir apie gero valgio supratimą bei meilę gėlėms, kuri, galimas daiktas, slėpė meilę moteriai. Jei ne trys rinkiniai stalo įrankių, galėjai pagalvoti, jog numatoma intymi puota dviem, tarsi įžanga į meilės naktį; iš tiesų tai greičiau buvo atgailaujančio kvietimas susitaikyti. Į savo kambarį nesileidau moters po to, kai anoji nevykėlė paliko savo kulniuko ženklą ant sofos medinės dalies. Nuo tada veidrodis virš komodos nematė moters. Ir štai dabar tyra moteris, motina, išsiauklėjusi dama savo subtiliais jausmais ateis apvalyti šios skausmo ir sielvarto buveinės. Bet, pagalvojau poetiškai, šias vaišes galima pavadinti aukojimu, nes ketinau galutinai paaukoti savo širdį, savo ramybę ir gal net gyvybę, norėdamas išgelbėti savo bičiulių laimę.

Viskas buvo gatava, kai sutrepsėjo žingsniai prieškambaryje. Aš tučtuojau įžiebiau žvakes, paskutinį sykį pataisiau gėlių vazą ir bemat išgirdau, kaip svečiai, užkopę į penktą aukštą, pavargę šnopuoja už durų.

Atidariau. Apakinta žvakių šviesos baronienė suplojo rankomis, tarsi išvydusi nusisekusias dekoracijas.

— Bravo! Mielasis, jūs tikrai aukščiausios klasės režisierius,— sušuko ji.

— Taip, baroniene, juk aš retkarčiais rašau pjeses, mat šitaip lavinu kantrybę...

Padėjęs jai nusivilkti apsiaustą ir pasveikinęs atvy-

kusią, paprašiau sėstis ant sofos. Bet ji negalėjo ramiai nusėdėti. Buvo smalsi kaip kiekviena moteris, niekada nemačiusi viengungio kambario, o tiesiai į sutuoktuvių lovą atvesta iš tėvų namų, todėl puolė viską rimtai žvalgyti. Paėmė mano plunksną, brūkštelėjo per sugeriamąjį popierių, čiupinėjo viską, lyg vildamasi aptikti kokią paslaptį. Dirstelėjo į knygų lentyną, perbėgo akimis nugarėles. Trumpai stabtelėjo priešais veidrodį, pasitaisė plaukus, paslėpė nėrinių kraštelį, kyšojusį pro iškirptę, subolavo duobutė tarp krūtų. Paskui apžiūrėjo visus iš eilės baldus, pauostė gėles, stebėjosi ir aikčiojo. Baigusi šią savo kelionę po kambarį, naiviai, be menkiausios slaptos minties, vis ieškodama akimis baldo, kurio trūko, paklausė:

— Taip, bet kur jūs miegat?

— Ant sofos.

— O, koks jūs laimingas, kad esate viengungis!

Jos galvoje pabudo mergystės dienų svajonės.

— Prisipažinsiu, kartais ir gana liūdna,— atsakiau.

— Liūdna, kad esate pats sau šeimininkas, galite daryti ką norit, nuo nieko nepriklausot! Aš beprotiškai myliu laisvę! O santuoka baisus dalykas! Ar ne, mielasis,— kreipėsi ji į vyrą, o šis neginčydamas atsakė:

— Taip, nesąmonė!

Stalas buvo padengtas ir pradėjom vakarieniauti.

Po pirmos vyno taurės pralinksmėjome. Tačiau, kai suvokėm, kokia proga čia susirinkome, gera nuotaika vėl aptemo. Paeiliui bandėm atsiminti gražiausią laiką, praleistą drauge. Vėl išgyvenom visus smulkius nuotykius mūsų iškylose, bandėm prisiminti, ką kas pasakė ta ar kita proga. Visų akys ėmė žvilgėti, darėsi šilčiau širdžiai, daužėmės taurėmis ir spaudėm kits kitam rankas. Bėgo laikas, ir su šiurpu jautėm, kaip vis arčiau ir arčiau atsisveikinimo valanda. Tada, žmonai davus ženklą, baronas išėmė iš kišenės žiedą su opalu ir padavė man sakydamas:

— Mielas bičiuli, paimk atminimui šią kuklią dovanėlę kaip ženklą, jog esame dėkingi už draugystę. Tegul išsipildo visi tavo norai, to linkiu iš visos širdies, nes myliu tave kaip brolį ir gerbiu kaip doras žmogus.

Laimingos kelionės, nesakom sudie, nes tikimės, jog vėl pasimatysim!

Kaip doras žmogus! Ko gero, perprato mane! Turbūt atspėjo mūsų mintis! Anaiptol! Nes, tarsi papildydamas savo nedidelę kalbą, pradėjo visokiais įmantriais žodžiais koneveikti vargšę Selmą, „kuri sulaužė žodį, parsidavė tam, kuris jai visai svetimas, o šisai už savo laimę turi būti dėkingas man, nepaprastai doram ir sąžiningam žmogui".

Man, doram ir sąžiningam žmogui! Aš susigėdau, bet sujaudintas tokios kilnios, atviros ir drąsios sielos, apsimečiau iš tiesų esąs visiškas bedalis ir nelaimingas; kuo toliau, tuo labiau melas vešėjo, papuoštas atviraširdiškos tiesos spalvomis.

Baronienė, apgauta mano gudrios vaidybos, suklaidinta mano šaltos kaip visada laikysenos, patikėjo viskuo ir motiniškai švelniai bandė įkvėpti man drąsos.

— Mat ją nelabasis, tą mergiotę! Pasauly pilna moterų ir dar geresnių negu ji, toji beširdė. Neliūdėkim, mano mielas bičiuli, ne per geriausia ji buvo, jeigu nenorėjo jūsų laukti. Tarp kita ko — dabar galiu drąsiai jums pasakyti — visokiausių istorijų apie ją esu girdėjusi...

Ir su pasitenkinimu, kurio nebevaliojo nuslėpti, pradėjo koneveikti tariamą dievaitę ir kurstyti mano pasišlykštėjimą.

— Įsivaizduokit, ji bandė suvilioti vieną kilmingą leitenantą ir dar gerokai pasijaunino... Tikra koketė, kaip kažin ką.

Kai baronas mostelėjimu priminė, jog nepritaria, ji suprato nuėjusi per toli, paspaudė man ranką, paprašė dovanoti ir taip švelniai žiūrėjo į mane, kad kentėjau stačiai pragarišką kančią.

Baronas, gerokai sujaudintas, leidosi į sentimentalius postringavimus, įrodinėjo savo broliškus jausmus, be paliovos kėlė tostus, skrajojo kažkur dausose.

Putnus barono veidas švytėjo gerumu. Jis žiūrėjo į mane savo meiliomis liūdnomis akimis, ir jų žvilgsnis išsklaidė visas abejones, jei iki tol dvejojau jo jausmų tikrumu. Ak, jis iš tikrųjų buvo didelis, geras vaikas, tyras ir garbingas žmogus, ir aš prisiekiau likti jam

ištikimas, net jei pačiam grėstų pražūtis. Pakilom nuo stalo atsisveikinti — gal visam laikui. Baronienė staiga įsikniaubė vyrui į krūtinę ir ėmė raudoti.

— Gal aš beprotė,— sušuko ji,— taip prisirišau prie šito jaunuolio, kad širdis plyšta skiriantis!

Ir, pagauta nuoširdaus, nekalto impulso, nesuvaldomo ir drauge tyro, ji apkabino mane ir vyro akivaizdoje pabučiavo; tada peržegnojo atsisveikindama.

Mano sena tarnaitė, kuri laukė tarpduryje, šluostėsi ašaras, ir mes visi verkėme. Tai buvo iškilminga akimirka. Auka baigta.

Nuėjau gulti apie pirmą valandą, bet negalėjau sudėti akių. Bijojau, kad nepavėluočiau į garlaivį, todėl nemigau.

Buvau nusikamavęs nuo begalės atsisveikinimų, kurie truko daugiau kaip savaitę, nervai pašliję nuo dažnų išgertuvių, išmuštas iš vėžių nuo nieko neveikimo ir sukrėstas vakarykščių įvykių. Blaškiausi lovoje, kol išaušo rytas. Pasirinkau kelionę garlaiviu atsižvelgdamas į susilpnėjusią sveikatą, be to, labai nemėgau kratytis traukiniu, nes buvau girdėjęs, jog kenkia stuburo smegenims, ir, žinoma, tikėjausi, jog šitaip bus mažiau galimybių pabėgti. Garlaivis turėjo išplaukti šeštą valandą ryto, ir penktą atvažiavo karieta manęs paimti. Iškeliavau į vienatvę.

Buvo vėjuotas, ūkanotas ir šaltas spalio mėnesio rytas. Medžių šakos pabalusios nuo šalnos. Kai privažiavom Norbru tiltą, pamaniau, jog vaidenasi. Ta pačia kryptimi kaip mes ėjo baronas. Iš tikrųjų tai buvo jis; nepaisydamas mūsų susitarimo, šį ankstų ryto metą atėjo tarti paskutinį atsisveikinimo žodį. Buvau be galo sujaudintas jo netikėto draugiškumo, maniau esąs nevertas tokio didelio dėmesio ir jaučiau sąžinės graužimą, jog kada nors apie jį piktai galvojau. Atvykom į prieplauką. Baronas įlipo į garlaivį, apžiūrėjo mano kajutę, pristatė mane kapitonui ir liepė kuo labiausiai manim rūpintis. Trumpai tariant, globojo mane kaip vyresnysis brolis, atsidavęs bičiulis, ir mes susijaudinę apsikabinom.

— Saugok save, drauguži,— pasakė jis.— Man regis, esi ne visai sveikas.

Iš tikrųjų man buvo bloga. Vis dėlto šiaip taip laikiausi,

kol garlaivis pasitraukė nuo kranto. O paskui staiga nusigandau savo ilgos kelionės į nežinomą tikslą, pajutau beprotišką norą šokti į vandenį ir plaukti atgal į krantą. Bet trūko jėgų ką nors daryti, stovėjau neryžtingas ant denio ir mojavau nosine atsakydamas draugui, kuris greitai dingo už laivų virtinės prieplaukoje.

Garlaivis vežė sunkų krovinį ir turėjo tik vieną saloną ties viduriniu deniu. Aš susiradau savo kajutę, griuvau į patalą ir užsiklostęs nusprendžiau miegoti ištisas dvidešimt keturias valandas, kad nekiltų jokio noro bėgti. Nusnūdęs gal pusvalandį, pašokau tartum elektros srovės trenktas — dažnai taip atsitinka po išgertuvių ir nemigos.

Aiškiai mačiau visą savo beviltišką padėtį. Užlipau į denį truputį prasimankštinti. Pro šalį slinko pliki, niūrūs krantai, medžiai buvo be lapų, arimai pilki, uolų plyšiuose baltavo sniegas. Pilka jūra su sepijos dėmėmis, purvinas denis, nemandagūs jūreiviai — visa tai drauge dar labiau gadino nuotaiką. Žūtbūt norėjau kam nors išlieti savo jausmus, tačiau nebuvo keleivių, nė vieno! Užlipau į kapitono tiltelį ieškoti kapitono. Tai buvo tikras jūrų vilkas, visiškai neprieinamas. Dešimčiai dienų buvau pasmerktas kalėti šiame laive, vienas tarp šiurkščių ir bejausmių padarų. Tikra kančia.

Pradėjau vaikštinėti po denį nuo vieno galo į kitą, tarsi tikėdamasis padidinti greitį. Mano įkaitusios smegenys darbavosi be paliovos; per minutę gimdavo tūkstančiai vaizdų, kilo seniai užmiršti prisiminimai, grūmėsi, vijo vienas kitą, ir per patį įkarštį pajutau lyg danties skausmą, maudžiantį, įkyrų skausmą, tik negalėjau suprasti, ką gelia. Rodės, trūks virkštelė, kuri jungė mane su gimtais namais, su tėviške, su šeima, su Ja. Visų apleistas, įsiaudrinusių bangų blaškomas jaučiausi lyg pakibęs tarp dangaus ir žemės, ėmiau visų ir visko bijoti. Tai neabejotinai buvo įgimto silpnaviškumo ženklas, prisiminiau, kaip sykį, būdamas dvylikos metų, vienoje iškyloje graudžiai pravirkau prisiminęs motiną; tuo tarpu pagal kūno sudėjimą atrodžiau net vyresnis. Mano manymu, toks jautrus buvau todėl, kad motina pagimdė neišnešiotą, o gal mėgino daryti abortą, bet jai nenu-

sisekė — įprastas atvejis daugiavaikėje šeimoje. Šiaip ar taip, mano silpnavališkumas pasireiškdavo kiekvieną kartą, kai atitrūkdavau nuo įprastinės aplinkos, ir štai šią akimirką pradėjau paniškai bijoti savo ateities, svetimo krašto, laivo įgulos. Liguistai nerimaudamas, kaip kiekvienas ne laiku gimęs vaikas, atvirais nervais dar kraujuojančiame kūne, beodis kaip iš kiauto išsinėręs vėžys, mėginąs slėptis po akmenimis ir jaučiantis menkiausią barometro svyravimą, taip ir aš slankiojau po garlaivį, ieškodamas už save stipresnės asmenybės, norėdamas paspausti jo tvirtą ranką, pajusti žmogaus kūno šilumą, išvysti guodžiantį akių žvilgsnį. Lyg voverė narvelyje nardžiau čia aukštyn, čia žemyn tarp špilio ir vidurinio denio sienos, o mintyse vaizdavausi, kokios kančios mane laukia tas dešimt dienų. Tuo tarpu dar tik valandą buvau praleidęs garlaivyje. Valanda tolygi šiurpiai dienai... Ir nė kibirkštėlės vilties nutraukti šią prakeiktą kelionę! Bandžiau šauktis proto balso, tačiau bemat jį atmesdavau.

— Kas verčia tave išvykti? Kas turi teisę kištis į tavo reikalus, jeigu sugalvosi grįžti atgal? Niekas! Ir vis dėlto... gėda, pajuoka, pažeminimas! Ne, ne, kelio atgal nėra! O be to, garlaivis sustos tik Havre. Taigi pirmyn ir kuo drąsiau!

Tačiau drąsa grindžiama fizinių ir psichinių jėgų, o tą akimirką man jų abiejų trūko. Tebegenamas niūrių minčių sumaniau persikelti į užpakalinį denį, nes priekinį jau kuo smulkiausiai buvau ištyrinėjęs, špilis, lynai, takelažas nusibodę kaip perskaityta knyga. Atvėręs įstiklintas duris vos neužgavau žmogystos, stovinčios užuovėjoje. Tai buvo sena dama, juodai apsirengusi, žilaplaukė, liūdno veido.

Moteris atidžiai ir draugiškai pasižiūrėjo į mane. Užkalbinau. Ji atsakė prancūziškai, ir mes susipažinome.

Po kelių bendrų sakinių pasipasakojome apie savo kelionės tikslą. Paaiškėjo, kad ir jos kelionė nelinksma. Ji buvo medienos pirklio našlė, grįžo iš viešnagės pas gimines Stokholme ir dabar plaukė į Havrą pas sūnų, kuris susirgęs psichine liga ir dabar esąs ligoninėje. Atviras ir širdį veriantis, nors ir trumpas senos moters pasakojimas, padarė man didžiulį įspūdį, įstrigo į mano sudirgintą sielą, tapo akstinu tam, kas atsitiko vėliau.

Staiga moteris nusigandusi, su užuojauta pasakė:

— Ar jums negera?

— Kodėl?..

— Blogai atrodot. Gal vertėtų šiek tiek pailsėti.

— Tiesą tariant, šiąnakt nesu nė bluosto sudėjęs, todėl jaučiuosi irzlus. Paskutiniu metu kamuoja nemiga ir nieko negaliu padaryti.

— Leiskit man pamėginti. Eikit ir tučtuojau gulkitės. O aš jums duosiu tokių vaistų, kad iškart užmigsit.

Ji atsistojo ir švelniai įstūmė mane į kajutę. Paskui trumpam dingo, tada vėl sugrįžo nešina buteliuku, iš kurio įpylė šaukštą migdomųjų.

— Dabar esu tikra, kad miegosit.

Aš padėkojau, o ji apkamšė antklodę. Kaip ji gražiai visa tai darė. Ir kaip iš jos sklido šiluma, kurios kūdikis ieško prie motinos krūtinės! Švelnus jos rankų prisilietimas nuramino mane, ir po kelių minučių sąmonė aptemo. Man rodėsi, jog vėl esu mažas vaikas. Vėl mačiau motiną, rūpestingai triūsiančią prie mano patalo; pamažu neaiškus motinos paveikslas susiliejo su dailiu baronienės veidu ir gailestingosios moters bruožais, kuri ką tik buvo mane palikusi; šitų vaizdų globojamas jaučiau, kaip blankstu lyg spalva, gęstu tarsi žvakė. Ir kietai užmigau.

Pabudęs negalėjau prisiminti, ar ką nors sapnavau, tačiau graužė mintis tarsi miego įkvėpta: arba turiu pamatyti baronienę, arba išeisiu iš proto.

Šiurpo krečiamas pašokau iš patalo, sudrėkusio nuo sūrstelėjusio vėjo, kuris skverbėsi visur. Dangus buvo melsvai pilkas kaip skarda. Bangos liejosi per bortus, skalavo takelažą, tėškė purslus į veidą.

Žvilgtelėjęs į laikrodį pamėginau apskaičiuoti, kiek galėjom nuplaukti, kol miegojau. Spėjau, kad būsim maždaug ties Norčiopingo ščerais. Taigi jokios vilties grįžti atgal nebeliko. Gamtovaizdis buvo visai nepažįstamas, įlankose išsibarstę daugybė salelių, pakrantėj vien uolos, tarpais aukštumo sulig trobesiais ir burių pavidalo. Tokioj svetimoj aplinkoj pajutau namų ilgesį. Smaugė įniršis, neviltis, kad esu tartum silkė įgrūsta į krovininį laivą, ne savo noru, o aukštesnių jėgų valia, garbės vardu.

Pyktis taip nukamavo, kad galutinai netekau jėgų. Sto-

vėjau parimęs ant turėklų, leisdamas bangų purslams kapoti mano įkaitusį veidą, ir akylai stebėjau pakrantes, ieškodamas nors krislelio vilties, vėl grįžo fantastinė mintis šokti į vandenį ir plaukte pasiekti krantą.

Ilgai stebėjau vingiuojančios pakrantės kontūrus. Apsiraminau, tylaus džiaugsmo spinduliai nušvietė sielą, įkaitusios smegenys nejučia atvėso. Prisiminiau gražias vasaros dienas, savo jaunystę, bet nežinojau, kuo paaiškinti tokias fantazijos išdaigas. Garlaivis kaip tik suko pro iškyšulį: tarp eglių šakų sušmėžavo raudoni stogai su baltais apykalais, pro šalį praslinko prieplauka, bažnyčia, varpinė, kapai... Gal čia sapnas, vizija?

Ne, tai paprasčiausia jūros pakrantė, nuo kurios netoliese, saloje, leidau vasaras būdamas paauglys, o aukščiau kaip tik stovėjo namelis, kuriame sykį nakvojau su Ja ir juo, o prieš tai dieną plaukiojom burlaiviu, vaikštinėjom po mišką. Taip, antai ant tos kalvelės, po uosiais, balkone mačiau jos dailų veidą ir spindinčius gelsvus plaukus, mažytę japonišką skrybėlaitę su dangaus žydrumo šydu, elnio odos pirštine apmauta rankele ji kvietė pietų... Dar ir šią akimirką matau ją mojuojančią šilkine nosinaite, girdžiu jos skardų balsą... bet kas gi čia dabar... garlaivis lėtina greitį, motoras nutyla... prie mūsų priplaukia locmano valtis... Staiga... vienas, du, trys... topteli mintis, vienintelė, ir, rodos, elektros srovė pajudina iš vietos. Lyg tigras vienu šuoliu užlekiu laiptukais ant kapitono tiltelio, drąsiai prieinu prie kapitono ir sakau:

— Leiskit mane į krantą... arba išprotėsiu!

Jis staigiai nužvelgė mane akylu žvilgsniu ir apstulbęs, lyg priešais būtų matęs iš beprotnamio pabėgusį ligonį, nieko neatsakė, tik šūktelėjo šturmanui ir nedvejodamas paliepė:

— Leiskit šitam ponui išlipti su visu bagažu. Jis serga...

Po penkių minučių jau sėdėjau locmano valtyje, kuri gerai irkluojama netrukus pasiekė krantą.

Turiu keistą ypatybę. Reikalui esant galiu pasidaryti ir aklas, ir kurčias. Nuėjau tiesiai į viešbutį, nematydamas ir negirdėdamas nieko, kas galėjo įžeisti mano savimeilę, nei locmano minos, išduodančios, jog supranta,

kas man atsitiko, nei kokio kandaus nešėjų žodžio. Viešbutyje išsinuomojau kambarį, užsisakiau absento, užsirūkiau cigarą ir atsisėdęs ėmiau svarstyti.

Ar aš beprotis, ar ne? Bene iš tiesų grėsė toks didelis pavojus, kad nekilo abejonių, jog man reikia staiga išlipti?

Dabartinė mano būklė neleido daryti kokių nors išvadų, nes beprotis, gydytojų teigimu, nesuvokia savo ligos, o jo minčių seka neįrodo, kad tos mintys nėra nenormalios. Kaip tikras psichologas išnagrinėjau analogišką atvejį mano praeitam gyvenime. Kažkada, kai dar mokiausi universitete, mano nervai buvo taip suirę, kad visko bijojau net vidury dienos, bet dėl to buvo kaltos aiškios priežastys — draugo savižudybė, nelaiminga meilė, nerimas dėl ateities. Bijodavau pasilikti vienas kambary, vaidendavosi, kad matau pats save, todėl draugai pakaitomis budėdavo prie manęs naktį užsidegę žvakę ir užsikūrę krosnį.

Kitą sykį, apimtas nevilties po įvairiausių nesėkmių, nubėgau miškan, įsilipau į pušies viršūnę, atsisėdau apžargui ant šakos ir ėmiau drožti kalbą eglėms ir pušims, stengdamasis perrėkti jų šlamesį, vaizduodamasis, jog esu oratorius ir ginčijuosi su žmonėmis. Tai atsitiko visai netoli, toje pačioje saloje, kur gyvenau daugelį vasarų, jos iškyšulys ir buvo matyti. Apžvelgęs mintyse visą šį įvykį ir jo juokingas detales, supratau, kad bent tuo momentu buvau pamišęs.

Tai kas gi daryti? Gal laiku pasipasakoti draugams, kol nepasklido po miestą gandas, kas mane ištiko? Bet kokia gėda, kokia negarbė atsidurti tarp dvasios skurdžių! Ne, šito neįstengsiu pakelti.

Vadinasi, meluoti! Vėl išsisukinėti, bet neturėti vilties ką nors suklaidinti! Tokia mintis mane purtė. Kamuojamas panašių samprotavimų, blaškydamasis tarp įvairių planų, kaip išsigelbėti iš šito labirinto, nesuvaldomai troškau bėgti kur akys veda, kad tik netektų klausytis tų kamantinėjimų, kurie manęs laukė. Svajojau susirasti miške kokį urvą, pasislėpti ir nugaišti kaip laukinis žvėris, jaučiantis, jog ateina galas!

Slankiojau aplinkui patrobiais, laipiojau uolomis, sli-

džiomis nuo rudens lietaus permerktų samanų, perėjau pūdymą ir atsidūriau prie namelio, kuriame kadaise nakvojau. Jo langinės buvo aklinai uždarinėtos, laukinės vynuogės, kurios siekė ligi stogo, be lapų, tik kyšojo žaliai dažytos kartelės.

Kai atradau šią šventą man vietą, kur užsimezgė pirmieji mūsų draugystės pumpurai, vėl pabudo meilė, užgožta širdyje kitų jausmų. Atsišliejęs į stulpą, remiantį drožiniais išpuoštą balkonėlį, pravirkau lyg pamestas vaikas.

Prisiminiau skaitęs knygoje „Tūkstantis ir viena naktis", kad jaunuolis gali susirgti nuo nelaimingos meilės ir tik atgavęs mylimąją pasveiksta. Taip pat prisiminiau švedų liaudies pasakas, kaip mergaitė, netekusi vilties turėti savo išsvajotąjį, ima nykti ir prašo motiną ruošti jai mirties patalą. Atėjo į galvą netgi senasis skeptikas Heinė, apdainuojantis vyrus iš Asros[16] giminės, kurie miršta mylėdami.

Turbūt ir mano meilė buvo tokia, jeigu vėl pavirtau į vaiką ir esu pavergtas vienos vienintelės minties, vienintelio vaizdo, vienintelio atkaklaus jausmo, nuo kurio taip nusilpau, jog nieko daugiau nebeįstengiu, tik dūsauti.

Bandydamas nukreipti mintis kitur, ėmiau žvalgytis po nuostabų gamtovaizdį, plytintį priešais. Tūkstančiai salų, apsiklojusios dygiu eglių ir pušų kailiu, plūduriavo Baltijos jūros platybėse, kuo toliau, tuo mažesnės, virsdamos smulkiais sausumos lopeliais, plikomis uolomis, kyšančiomis iš vandens, rifais — iki pat ščerų juostos, už kurios mėlynavo laisva jūra, o bangos dužo į paskutinius bangolaužius.

Debesys, traukiantys per apniukusį dangų, vandens paviršiuje driekė juostas šešėlių, kurių spalvų gama keitėsi nuo rudos iki butelio žalumo, nuo Berlyno mėlio iki sniego baltumo putojančiose bangų keterose. Už tvirtovės, kūpsančios ant uolos, pliūptelėjo nematomo laužo dūmų stulpas, kurį vėjas tuoj pat priplojo prie nerimstančių bangų viršūnių.

Staiga išniro ką tik palikto garlaivio siluetas. Suspaudė širdį, nes garlaivis buvo mano gėdos liudininkas. Leidausi į kojas kaip pabaidytas arklys, kol atsidūriau miške.

Po smailiakampiu eglių skliautu, kur vėjas ošė psalmes, mane vėl apniko ilgesys. Čia mes vaikščiojom pavasario saulės nutvieksta žaluma, kai eglės skleidė raudonus pumpurus, kvepiančius žemuogėmis, kai kadugių krūmai siūravo nuo vėjo, o po lazdynais pro negyvų lapų paklotą skverbėsi žibuoklės. Štai čia, šitas rudas samanas, minkštas lyg vilnonė skraistė, mynė jos mažos kojytės, o ji savo skardžiu balsu dainavo suomių dainas. Staiga kažkas nušvietė atmintį ir aš pažinau dvi milžiniškas pušis, susiglaudusias draugėn, tarsi apsikabinusias, o kai ūžteldavo vėjo gūsis, kamienai sugirgždėdavo, trindamiesi į kits kitą. Štai iš čia ji pasuko į raistą nusiskinti vandens lelijos. Lyg medžioklinis šuo užsispyriau surasti tos žavios kojelės pėdsakus, juk nors ir lengva, vis tiek turėjo palikti ženklą. Nunėręs galvą, prikišęs nosį prie žemės šniukštinėjau aplinkui, uosdamas ir sekdamas akylu žvilgsniu, bet nieko negalėjau aptikti. Žemė buvo sutrypta gyvulių, ir tikimybė rasti Mylimosios batelio atspaudą buvo tolygi pamatyti miško fėjos pėdsaką. Nieko daugiau, tik klampynė, karvių mėšlas, pievagrybiai, musmirės, pumpotaukšliai, pūvantys ar supuvę, nuvytę gėlių stiebai. Juosvo vandens pritvinkusios lomos pakrašty pasiguodžiau, kad šitoji pelkė turėjo garbės atspindėti visų nuostabiausią veidą, bet tarp plūduriuojančių negyvų lapų, pasėtų aplinkinių beržų, tuščiai bandžiau pažinti vandens lelijos lapą. Tada vėl grįžau į miško tankmę, kur šniokštė medžiai, kuo stambesni, tuo galingiau.

Iš nevilties ir skausmo prapliupau raudoti, ašaros tekėjo skruostais. Lyg rujojantis briedis spardžiau grybus, roviau smulkius kadugių krūmus, daužiausi į medžius! Kraujas buvo nežmoniškai įkaitęs, jaučiau, jog mirtinai trokštu ją pamatyti. Visą mano esybę buvo pavergusi ji, kurią per daug mylėjau, kad būčiau galėjęs geisti! Ir dabar, kai viskas buvo baigta, norėjau mirti, nes be jos gyventi negalėjau!

Bet, būdamas gudrus kaip beprotis, norėjau numirti kokiu nors ypatingu būdu, gauti plaučių uždegimą ar dar ką, kad galėčiau keletą savaičių gulėti patale, matyti ją visą laiką, bučiuoti jai rankas ir galų gale pasakyti sudie!

Apramintas šito plano, kuris bemat įgijo konkrečius bruožus, aš pasukau link pajūrio, kurį nesunku buvo rasti, bangų mūša man rodė kelią per mišką.

Krantas buvo status, čia pat giluma, viskas kaip reikiant. Iš lėto, rūpestingai nusirengiau, susikroviau drabužius po alksniais, laikrodį įkišau į uolos plyšį, niekas nebūtų nutuokęs mano šiurpių kėslų. Pūtė žvarbus vėjas, o vanduo šiuo metu, spalio mėnesį, gal vos keli laipsniai virš nulio. Įsibėgėjęs per uolas nėriau stačia galva žemyn, taikydamas tarp dviejų milžiniškų bangų. Rodės, jog patekau į verdančią lavą. Netrukus išnirau į paviršių, nusitvėręs kelis kuokštus guveinių, kuriuos mačiau jūros dugne ir kurie man apdraskė kojas. Tada nuplaukiau tolyn, atstatęs krūtinę įnirtingoms bangoms, sveikinamas varnų kranksėjimo ir žuvėdrų klykavimo. Nusistekenęs grįžau atgal ir išlipau į krantą. Atėjo pats svarbiausias veikimo momentas. Pagal maudymosi taisykles didžiausias pavojus tyko, jei išlipęs iš vandens per ilgai būsi nuogas. Taigi atsisėdau ant uolos, kur labiausiai pūtė vėjas, ir leidau spalio audrai talžyti mano nuogą nugarą, jausdamas, kaip stingsta oda. Raumenys pastiro, o krūtinės ląsta susitraukė, lyg savisaugos instinktas būtų liepęs žūtbūt išsergėti po jos kliautais tūnantį brangų organą. Nebeįstengiau ramiai nusėdėti. Nusitvėriau alksnio šaką, įsilipau į medį, kuris ėmė drebėti nuo mano trūkčiojančių judesių, ir šitaip pavyko išsilaikyti toje pačioje vietoje. Ledinis vėjas degino plaučius tarsi įkaitusi geležis. Būdamas tikras, jog padariau kas reikia, bemat apsirengiau. Tuo tarpu artėjo naktis. Kai vėl grįžau į mišką, buvo tamsu. Man pasidarė baisu, apatinės šakos daužė galvą, reikėjo apčiuopomis ieškoti kelio. Nuo perdėtos baimės mano pojūčiai taip sustiprėjo, kad galėjau atskirti medžius iš skirtingo jų lajos šlamėjimo. Tankūs kieti eglių spygliai — tai milžiniški smuikai, jų bosas sodrus; aukštesniu skardesniu balsu groja ištekinės pušys, rodos, švilpia tūkstančiai gyvačių; sausas beržų šakų traškesys primena vaikystę, skaudų sielvartą ir pirmuosius džiaugsmus; sudžiūvę ąžuolo lapai šnara lyg glamžomas popierius, o kadugių kuždesys primena moteris, šnabždančias kažką viena kitai į ausį; pamažu girgžda audros nulaužta

alksnio šaka. Galėjau atskirti eglės kankorėžį nuo pušies kankorėžio, nes savaip bumbteldavo į žemę. Vien iš kvapo galėjau pasakyti, kad netoliese yra pievagrybių, o kojos nykščio nervais mokėjau atspėti, ar žengiu žeme, ar minu pataisus ir spyglainius.

Savo perdėto juslumo vedamas atsidūriau prie kapinių vartų, užkopiau laipteliais. Valandėlę gėrėjausi, kaip muzikuoja svyruokliai gluosniai ir savo rykštėmis čaižo kryžius, stovinčius jų paunksmėje. Galų gale, sustiręs nuo šalčio ir krūpčiodamas nuo kiekvieno netikėto garso, pasiekiau kaimelį, o pagal jo žiburius susiradau kelią į viešbutį.

Įėjęs į savo kambarį, tučtuojau parašiau baronui laišką, kuriame pranešiau apie savo ligą ir kad turėjau išlipti iš garlaivio. Taip pat keliuose puslapiuose visiškai atvirai pasipasakojau apie savo dvasinę būseną, nenuslėpiau, jog ir anksčiau buvo ištikęs toksai priepuolis, ir paprašiau laikyti tai paslaptyje. Kaip vieną galimiausių mano ligos priežasčių paminėjau mylimosios sužadėtuves, po kurių galutinai praradau viltį.

Visiškai pabaigęs jėgas griuvau į lovą, nė kiek neabejodamas, jog esu pavojingai peršalęs. Paskambinau kambarinei ir liepiau pakviesti gydytoją. Išgirdęs, kad gydytojo nėra, prašiau pašaukti šventiką, kad galėčiau jam apreikšti savo paskutinę valią.

Nuo šios akimirkos buvau pasiruošęs mirti arba laukti beprotybės priepuolio.

Pastorius atėjo greitai. Jis buvo kokių trisdešimties metų amžiaus ir atrodė lyg šventadieniais drabužiais apsitaisęs ūkininko bernas. Savo rudais plaukais, prigesusiomis akimis ir strazdanotu veidu jis man nekėlė jokių simpatijų, todėl ilgokai gulėjau tarsi žado netekęs; nelabai žinojau, ką pasakyti šitam žmogui be išsilavinimo, be gyvenimiškos patirties, be supratimo apie žmogaus sielą. Sumišęs kaip kaimo gyventojas prieš miestietį stovėjo jis kambaryje, kol rankos mostu paprašiau sėstis. Tik tada pradėjo mane kvosti.

— Liepėt mane pakviesti? Ar turit kokį sielvartą?

— Taip!

— Tik Jėzus Kristus gali suteikti laimę...

Kadangi turėjau galvoje visai kitokią laimę, netrukdžiau šitam evangelikų pastoriui kalbėti. Be paliovos, monotoniškai liejosi žodžiai iš jo burnos. Senos, gerai pažįstamos katekizmo tiesos maloniai liūliavo mano sąmonę, ir žmogiška būtybė, mėginanti užmegzti ryšį su manąja siela, teikė stiprumo. Paskui staiga suabejojęs mano nuoširdumu jaunasis pastorius stabtelėjo ir paklausė:

— Ar jūs tikrai tikintis?

— Ne,— atsakiau,— bet vis tiek kalbėkit, mane guodžia jūsų žodžiai...

Ir jis darbavosi toliau. Lygus jo balso dudenimas, jo akių spindesys, jo kūno šiluma veikė mane tarsi hipnozė. Po pusvalandžio užmigau.

Kai pabudau, hipnotizuotojas buvo dingęs, o kambarinė padavė man porciją opijaus, gauto iš vaistininko, ir griežtai perspėjo nepiktnaudžiauti juo, nes, jos žiniomis, buteliuke esanti tokia stipri nuodų dozė, kad išgėręs visą žmogus mirs. Likęs vienas, žinoma, išmaukiau buteliuką vienu atsikvėpimu ir, tvirtai nusprendęs mirti, susisupau į antklodes. Bemat suėmė miegas.

Atsibudęs rytą nė kiek nenustebau, kad mano kambarys apšviestas skaisčios saulės spindulių; užtat visą naktį sapnavau labai aiškius ir spalvingus sapnus.

„Sapnuoju, vadinasi, gyvenu",— tariau pats sau ir apsičiupinėjau kūną, norėdamas sužinoti, ar smarkiai karščiuoju, gal yra kokių ženklų, jog susirgau plaučių uždegimu. Tačiau kad ir labai energingai ieškojau kokių lemtingų simptomų, mano savijauta buvo visai normali. Nors galva atrodė sunki, mintys plaukė lengvai, mažiau buvau suirzęs negu vakarykščiai, o dvylikos valandų miegas atstatė jėgas; apskritai buvau sveikut sveikutėlis, juk ne be reikalo nuo jaunystės užsiiminėjau įvairiais fiziniais pratimais.

...Atneša laišką. Mano draugai rašo, jog atvyksta garlaiviu apie antrą valandą.

Suima gėda. Ką jiems pasakyti? Ir kaip man elgtis? Laužau galvą...

Vėl atgijęs vyriškas išdidumas priešinasi bet kokiems žeminantiems veiksmams, ir, trumpai pasvarstęs, nu-

sprendžiu pagyventi viešbutyje, kol sutvirtėsiu, ir sekančiu garlaiviu tęsti kelionę. Šitaip bus išgelbėta mano garbė, o draugų viešnagė tik dar vienas atsisveikinimas — paskutinis! Tuo tarpu, peržvelgęs mintyse visus vakarykščios dienos įvykius, pasišlykštėjau pats savim. Kaip aš, laisvamanis, skeptikas, galėjau šitaip nusmukti, elgtis šitaip nežmoniškai ir nerimtai. Ir kam reikėjo šauktis pastoriaus, kaip man galėjo toptelti šitokia mintis? Žinoma, aš prašiau pakviesti jį kaip oficialų asmenį, ir man jis suteikė tik hipnotizuotojo paslaugas! Kaip atrodys žmonių akyse toks atsivertimas! Gal net kai kas pagalvos, jog pabūgęs prisipažinti viešai, sugalvojau atlikti išpažintį, tarti paskutinį nusikaltėlio žodį mirties patale! Kokia puiki medžiaga apkalboms šitoje parapijoje, turinčioje tiesioginių ryšių su miestu. Koks gardus kąsnis krautuvės pardavėjoms!

Kuo skubiausia kelionė į užsienį, ko gero, buvo vienintelė viltis išsigelbėti iš šios nepakenčiamos situacijos! Vaidindamas sudužusio laivo keleivį visą priešpietę vaikštinėjau po verandą, žvilgčiojau į barometrą, tyrinėjau garlaivių tvarkaraštį, taigi laikas prabėgo gana greitai; kai garlaivis pasirodė įlankos sąsmaukoje, aš dar nebuvau spėjęs nuspręsti, ar eiti į prieplauką, ar likti namie. Kadangi nebuvau linkęs rodytis jau iš anksto prieš mane nusistačiusioje minioje, grįžau kambarin. Palaukęs keletą minučių išgirdau baronienės balsą, ji klausinėjo viešbučio šeimininkę apie mano sveikatą. Tada nulipau žemyn jos pasitikti ir ji visų akivaizdoje vos nepuolė man ant kaklo. Iš visos širdies aimanavo dėl mano ligos, kuri esą ištikusi nuo didelio pervargimo, ir karštai ragino grįžti į miestą, o kelionę atidėti pavasariui.

Tą dieną ji buvo itin graži. Su savo kailiniu apsiaustu atrodė panaši į lamą, taip dailiai gludo ilgas švelnus plaukas prie jos lieknos figūros. Jūros vėjas buvo gražiai nurausvinęs skruostus, o akys, padidėjusios iš džiaugsmo, kad vėl mato mane, žvelgė be galo švelniai. Tuščiai mėginau įtikinti ją, kad nesijaudintų dėl mano sveikatos, dievagojausi esąs visiškai atsigavęs; o ji aiškino, jog atrodau tarsi lavonas, jog pavojinga menkiausia įtampa, elgėsi su manim kaip su vaiku. Ir šis motiniškas

vaidmuo jai nepaprastai pritiko. Ji kalbėjo saldžiu balsu, juokais kreipėsi į mane „tu", saupstė į savo skarą; prie stalo parišo man servetėlę; stengėsi patarnauti, valdė visus mano judesius. Buvo tikrų tikriausia mama! Kodėl ji šykštėjo tokio begalinio dėmesio savo kūdikiui, kaip nešykštėjo man! Bet aš iš tiesų buvau tik apsimetėlis, įdūkęs patinas, apsėstas nesutramdomo įkarščio rudeninio poravimosi metu! Šitoje sergančio vaiko rolėje jaučiausi lyg vilkas, kuris suėdė senelę, o dabar atsigulęs į jos lovą taikosi praryti ir Raudonkepuraitę.

Man gėda buvo prieš šią moterį, naivią, dorą, apgaubusią mane gerumu ir nereikalaujančią skaudžių pasiaiškinimų. Ir vis dėlto aš buvau nė kiek nekaltas! Mano širdis tebebuvo užsisklendusi, ir į baronienės meilikavimą žiūrėjau beveik įžūliai šaltai.

Valgant desertą, kai jau artėjo laikas išplaukti, baronas pasiūlė man grįžti į miestą su jais. Girdi, galėsiąs apsigyventi jų bute, kur jau laukiąs man paruoštas kambarys. Savo garbei turiu prisipažinti, jog griežtai atsisakiau ir, būgštaudamas gresiančio pavojaus žaidžiant su ugnimi, paaiškinau, ką esu nusprendęs. Pasiliksiu čia dar savaitę, kol galutinai sustiprėsiu; ir tada grįšiu į savo senąjį palėpės kambarį mieste.

Begaliniai bičiulių protestai neįstengė palaužti mano nusistatymo. Keista: vos tik pasirodžiau esąs savarankiškas ir apreiškiau vyrišką valią, baronienė liovėsi mane globojusi. Kuo buvau neryžtingesnis, kuo labiau klausiau jos įgeidžių, tuo labiau ji mane dievino, tuo labiau gyrė mano išmintį ir taurumą. Tironizavo mane ir stengėsi pajungti savo valiai; jei tik bent kiek rimčiau pasipriešindavau, tuoj tapdavo abejinga, užsidariusi, kone šiurkšti.

Kai visi svarstėm šį planą gyventi po vienu stogu, o ji įrodinėjo tokio sumanymo privalumus, ypač pabrėždama, kaip bus gera, galėsim susitikti bet kuriuo dienos metu ir nereikės kviestis vieni kitų, aš prieštaravau:

— Betgi, baroniene, o ką žmonės pasakys, jeigu vaikinas šitaip įsibraus į jauną šeimą?

— Kas mums darbo, ką žmonės plepa!

— Bet jūsų motina ir jūsų teta ir taip toliau... Tarp kita ko, tai įžeidžia mano vyrišką orumą, aš nenoriu, kad su manim būtų elgiamasi kaip su nepilnamečiu.

— Tuo blogiau jūsų vyriškam orumui! Vadinasi, žūti nepratarus nė žodžio jums atrodo vyriška?

— Taip, baroniene, vyrui pridera rodyti tvirtybę!

Tada ji supyksta ir nenori pripažinti neginčijamo skirtumo tarp lyčių. Jos moteriška logika sumaitoja mano mintis. Šaukiuosi barono pagalbos. Užuot atsakęs jis tik kandžiai nusišypso, ir tai rodo, kad jis labai menkai vertina moterų protą.

Galų gale šeštą valandą garlaivis išplaukė, išgabendamas mano draugus, o aš vienas sugrįžau į viešbutį.

Brėško nuostabiai gražus vakaras. Po saulės laidos dangus buvo nusidažęs oranžinėm spalvom, vanduo skaisčiai mėlynas su sidabro gyslelėmis, virš horizonto už eglyno kilo varinis mėnuo.

Sėdėjau svetainėje, atsirėmęs alkūnėmis į stalą, paskendęs mintyse, kurios buvo čia linksmos, čia mirtinai graudžios, ir nepastebėjau, kai prie manęs priėjo šeimininkė.

— Ar ta jauna ponia, kuri ką tik išvažiavo, jūsų sesuo, taip?

— Ne, anaiptol!

— Žiūrėkit... Iš tikrųjų keista, jūs labai panašūs! Kone gali pasidievagoti, jog regi brolį ir seserį!

Nebuvau nusiteikęs tęsti pokalbį. Šneka baigėsi, bet sujudino mano mintis.

„Ar gali būti,— galvojau,— kad baronienė, nuolatinė mano vaizduotės veikėja, paskutiniąsias dienas uždėjo antspaudą mano išvaizdai?"

Ar iš tikrųjų galima spėti, kad jos išraiška atsikartojo mano veide, nes mūsų sielos visus šiuos šešis mėnesius bendravo? Gal instinktyvus troškimas žūtbūt patikti vienas kitam atrinko tik labiausiai masinančius žvilgsnius bei judesius ir užgožė mažiau veiksmingus? Ko gero, ir jau visiškai buvo aišku, kad mūsų sielos persipynė ir nebepajėgiam savęs valdyti. Likimas ar, tikriau sakant, instinktai suvaidino savo bjaurų, bet neišvengiamą vaid-

menį, ir akmuo pasileido žemyn, šluodamas nuo savo kelio viską, garbę, protą, laimę, ištikimybę, nuovoką ir taurumą!

Ką galima pasakyti apie tokią naivią jos užgaidą apgyvendinti savo namuose karštą jaunuolį ir dar tokio amžiaus, kai geismai kunkuliuote kunkuliuoja! Gal ji vilioklė, vaidinanti nekaltą, o gal meilė aptemdė jai protą? Vilioklė? Ne, tūkstantį kartų ne! Aš dievinau ją už atvirą būdą, už nerūpestingumą, už nuoširdumą, už motinišką švelnumą. Kartais ji ekscentriška, be pusiausvyros, ir pati tą pripažino, kalbėdama apie savo trūkumus, bet kad būtų piktadarė — nieku gyvu! Net kai griebiasi smulkių gudrybių, norėdama pralinksminti mane, ji greičiau panaši į subrendusią moterį, kuri žaidžia erzindama drovų jaunuolį, negu koketę, mėginančią sukurstyti geidulius.

Dabar svarbiausia buvo išvaikyti vėl pabudusius demonus, todėl, norėdamas dar sykį suklaidinti draugus, sėdau ir senąja tema parašiau laišką apie savo nelaimingą meilę. O kad įspūdingiau atrodytų, pridėjau du sentimentalius eilėraščius, dedikuotus „Jai", kuriuos galėjai dvejaip suprasti; ir baronienės valia buvo, ar dėl to įsižeisti, ar ne. Atsakymo nesulaukiau, gal mano melas buvo nusibodęs, o gal laiškas jų visai nesudomino.

Tylios ir ramios dienos labai išėjo man į sveikatą. Gamtovaizdis įgijo man mylimosios mėgiamas spalvas. Miškas, kuriame kentėjau pragariškas kančias, dabar šypsojosi man. Kai nuėjau ten rytą, skaudžių prisiminimų dvasia buvo dingusi iš tos vietos, kur grūmiausi su žmogaus širdies piktosiomis jėgomis. Tikrumas, kad ji yra ir kad galėsiu ją vėl pamatyti, dovanojo man gyvenimą ir grąžino protą.

Iš patyrimo puikiai žinodamas, kad netikėtas svečias ne visada yra malonus, sugrįžęs į miestą apsilankiau baronienės namuose nelabai norom ir ilgai dvejojęs.

Kieme viskas rodė artėjančią žiemą: medžiai buvo be lapų, suolai surinkti, sodo varteliai nukelti, palaidi lapai šoko žemėje, o rūsio langeliai buvo užkamšyti šiaudais. Įėjęs į svetainę, pajutau, kaip sunku kvėpuoti sudvisusiu oru, perkaitusiu nuo aukštų baltų krosnių, stovinčių palei

sienas, rodės, tarsi nuo lubų nukarusios paklodės. Antrieji langai įstatyti ir apklijuoti baltomis juostelėmis; į sniegą panaši vata tarpulangėse piršo mintį, kad svetainė paversta šermenų kambariu. Pabandžiau nematyti apybrangių baldų ir įsivaizduoti, kaip kitados atrodė asketiškas miestelėnų būstas: prisiminiau nuogas sienas, nevaškuotas lentų grindis, o prie nedengto valgomojo stalo, panašaus į vorą su aštuoniomis kojomis, griežtus tėvo ir pamotės veidus.

Baronienė, aišku, priėmė mane draugiškai, tačiau jos liūdnas veidas aiškiai bylojo apie sielvartą. Svečiuose buvo uošvis ir dėdė, gretimam kambaryje jie su baronu lošė kortomis. Nuėjęs pasisveikinau su jais, o paskui likau svetainėje vienas su baroniene. Ji atsisėdo į krėslą ir pasiėmė nėrinį. Tyli, paniurusi, nelabai išvaizdi, leido man rūpintis pokalbiu, kuris virto monologu, nes niekas neatsakinėjo. Susigūžęs kertėje palei krosnį stebėjau ją, palinkusią prie rankdarbio ir nepakeliančią galvos. Paslaptinga, užsidariusi savyje, tarpais rodės, kad užmiršta, jog esu šalimais. Supratau, jog atėjau netinkamu laiku ir, ko gero, savo vizitu padariau blogą įspūdį, kurio ir būgštavau. Staiga nuleidau pavargusias akis žemyn ir pastalėje po sijonu pamačiau jos koją. Blauzda buvo įstabi, apauta balta kojine, gėlėtas keliaraištis ryškino dailų minkštimą, kuris taip greitai susuka vyrams galvas, nes pagal jį gali įsivaizduoti mintyse visą kūną. Batukas buvo kaip Pelenės, sagtelė puošė aukštą pėdos keltį.

Nė kiek neabejojau, kad tokia jos poza atsitiktinė; gerokai vėliau patyriau, jog moteris, apsinuoginusi kulkšniukus, puikiai jaučia, kai kas nors į ją žiūri. Truputį sumišęs nuo to reginio, gudriai pasukau kalbą kitur ir prašnekau apie savo tariamą meilę.

Ji išsitiesė, pasisuko ir, įsmeigusi į mane akis, tarė:

— Taip, galit pasigirti savo jausmų tvirtumu.

Mano žvilgsnis atkakliai tebeklaidžiojo po staltiese, kur švietė balta kojinė su vyšniniu keliaraiščiu. Vis dėlto pakėliau galvą ir, sutikęs išplėstas patamsyje jos akis, pasakiau ryžtingai ir drąsiai:

— Deja, taip!

Tik kortų pliaukščiojimas ir lošėjų šūkavimai buvo atsakas į šį trumpą prisipažinimą.

Stojo skaudi tyla. Ji vėl pasiėmė rankdarbį ir krustelėjusi koją nuleido žemyn sijoną. Kerai dingo. Priešais mane sėdėjo abejinga moteris, šiaipsau moteris, prastai apsirengusi, ir po pusvalandžio, nusiskundęs, jog blogai jaučiuosi, atsisveikinau.

Grįžęs namo išsiėmiau iš rašomojo stalo stalčiaus savo dramą, sumaniau perdirbti ją ir atkakliu triūsu išsivaduoti nuo tos beviltiškos meilės, kuri galėjo privesti mane tik prie nusikaltimo, o nusikaltimu baisėjausi ir instinktyviai, ir iš bailumo, ir dėl išsiauklėjimo. Todėl ir ryžausi nutraukti šią itin pavojingą pažintį.

Visai netikėtas įvykis atėjo man į pagalbą; po dviejų dienų gavau kvietimą sukatalogizuoti vieno kolekcionieriaus, gyvenančio užmiestyje, biblioteką.

Štai dabar ir sėdėjau kambaryje, nuo grindų iki lubų prigrūstame knygų, sename, dar XVII amžiaus rūme. Čia galėjai padaryti ekskursiją po įvairias tėvynės istorijos epochas. Buvo surinkta visa švedų literatūra nuo penkioliktojo amžiaus inkunabulų iki šių dienų leidinių. Aš pasinėriau į knygų pasaulį ieškodamas užmaršties, ir man labai gerai sekėsi. Visą savaitę nepasigedau savo draugų. Šeštadienį, baronienės priėmimo dieną, karališkosios gvardijos pasiuntinys atnešė oficialų barono kvietimą su draugiškais priekaištavimais, kad nesirodau. Apsidžiaugiau ir kartu nustebau, kad įstengiau mandagiai atsisakyti, labai apgailestaudamas, kad nesu savo laiko šeimininkas.

Praėjo dar savaitė, vėl pasiuntinys su paradine uniforma atneša raštelį, šį sykį nuo baronienės. Raštelis gana griežtas; ji meldžia aplankyti baroną, kuris susirgęs nuo persišaldymo ir labai norįs mane matyti. Išsisukinėti nėra kaip. Tučtuojau keliauju ten.

Baronienė atrodė suvargusi, o baronas, ne toks didelis ligonis, nuobodžiavo gulėdamas miegamajame, kur ir buvau nuvestas. Ši šventovė, kurios iki šiol nebuvo regėjusios mano akys, vėl sužadino mano instinktyvų pasišlykštėjimą sutuoktinių gyvenimu viename kambaryje,

kur jie apsinuogina prieš kits kitą tūkstančiais atvejų, kai šiaip dera būti vienam. Milžiniška lova, kurioje išsiplaikstęs drybsojo baronas, kuždėjo apie nakties paslaptis, o supurenti priegalviai šalia ligonio nesigėdydami rodė, jog ten žmonos vieta. Tualetinis stalelis, praustuvai ir rankšluosčiai, viskas man buvo koktu, turėjau dėtis aklas ir šitaip tvardyti savo pasidygėjimą.

Pusvalandį paplepėjom prie ligonio lovos, po to baronienė pakvietė į svetainę išgerti taurelės likerio, ir tada, kai sėdėjom vieni du, ji pagavo mano mintis, tartum atspėjusi. Padrikais žodžiais išliejo savo pritvinkusią širdį.

— Argi ne baisu?

— Kas?

— Ak, jūs puikiai suprantat... Koks tas moters gyvenimas, be tikslo, be ateities, be užsiėmimo! Pražudyti gali žmogų!

— Betgi jūs turit dukrą, baroniene, ją reikia auklėti! O gal ir daugiau vaikų atsiras...

— Nebenoriu turėti daugiau vaikų... Nesu sutverta būti vien žindyvė!

— Ne, bet jūs galit būti motina gražiausia to žodžio prasme, siekti kilniausių motinos tikslų.

— Motina arba namų šeimininkė! Labai ačiū! Galima pasisamdyti. Daug patogiau! Ir apskritai, ką jūs man patartumėt veikti? Turiu dvi tarnaites, kurios puikiausiai prižiūri namus be mano pagalbos. Ne, aš noriu gyventi...

— Būti aktore?

— Taip.

— Betgi jūsų padėtis neleidžia to daryti.

— Ne, itin gerai žinau! Ir todėl aš taip nuobodžiauju, darausi ištižusi, nepanaši į žmogų!

— O literatūra! Tai daug tauresnis amatas, negu vaidinti komediją.

— Man žodžio menas už viską aukštesnis. Kad ir kas atsitiktų, aš niekada nenusiraminsiu pražudžiusi savo pašaukimą. Visa kita nusivylimai.

Baronas pašaukė mus.

— Ką ji ten šneka? — paklausė jis mane.

— Mes kalbam apie teatrą,— atsakiau.

— Ji beprotė!

— Ne tokia beprotė, kaip atrodo,— atsakė baronienė ir išeidama trenkė duris.

— Tik tu pagalvok,— ėmė guostis baronas,— ji nebemiega naktimis.

— Ir ką veikia?

— Skambina pianinu, gulinėja ant kanapos arba tokiu paros metu tvarko sąskaitas. Sakyk man, jaunasis išminčiau, kaip padaryti galą šitoms kvailystėms?

— Įtaisyti jai vaiką! Pulką vaikų!

Baronas susiraukė. Paskui tvardydamasis kalbėjo toliau:

— Gydytojas griežtai uždraudė, nes pirmasis gimdymas buvo sunkus... O be to... ir dėl ekonominių sumetimų... Supranti?

Supratau. Ir vengiau daugiau liesti šią opią temą. Be to, buvau per jaunas ir dar nenutuokiau, kad moterys susirgusios pačios pamoko gydytoją, ką jis turi patarti.

Baronienė sugrįžo atgal, vesdamasi dukrytę, kurią paguldė į geležinę lovelę šalia barono. Mažoji nenorėjo miegoti ir ėmė rėkti. Motina tuščiai stengėsi ją nuraminti, galiausiai nuėjo atsinešti rykštės.

Niekada negalėjau žiūrėti, kai muša vaiką, netgi pats tokia proga vos nepakėliau rankos prieš savo tėvą. Todėl perpykau ir nesusitvardęs įsiterpiau:

— Atsiprašau... Argi jūs manot, kad mergaitė verkia be reikalo?

— Ji priešgina!

— Matyt, yra priežasčių. Ji turi pati užmigti; gal mes ar lempos šviesa jai trukdo.

Susigėdusi ar jausdama, kad suvaidino nedėkingą raganos vaidmenį, baronienė sutiko, jog mano teisybė. Tada aš išėjau.

Šis netikėtas žvilgsnis į kasdieninį šeimos gyvenimą kelioms savaitėms išgydė mane nuo meilės. Ir, kas be ko, turiu prisipažinti, jog scena su rykšte tą vakarą dar padidino nemalonų įspūdį, kuris įstrigo visam laikui.

VIII

Slinko liūdnas ir nuobodus ruduo, artėjo Kalėdos. Pasirodė nauja jaunavedžių pora iš baronienės suomių bičiulių rato ir šiek tiek pagyvino mūsų santykius, kurių žavesys buvo beišblėstąs. Malonaus baronienės rūpesčio dėka gaudavau begalę kvietimų ir frakuotas lankydavausi iškilmingose vakarienėse, pietuose, net sykį šokiuose. Viešėdamas tarp šių žmonių, kurie nepasižymėjo dideliu taurumu, atkreipiau dėmesį, kad baronienė, vaidindama linksmą ir nuoširdžią, rėžia sparną aplink jaunus vyrus ir vis slapčiomis dirsčioja į mano pusę, norėdama sužinoti, kokį įspūdį man daro jos elgesys. Tas begėdiškas flirtas apstulbino mane: atsakiau negailestingu šaltumu, mat nepakenčiau blogo tono, o be to, buvo skaudu žiūrėti, kaip mano numylėtinė žeminasi ir elgiasi tarsi šlykšti koketė.

Tuo tarpu rodės, jog jai visada neapsakomai linksma, ir kiekvieną puotą ji stengdavosi nutęsti iki vidurnakčio. Tai tik patvirtino mano nuomonę, kad šiai moteriai stokoja pasitenkinimo, kad ji bodisi šeimyniniu gyvenimu ir kad jos veržimasis į meną pagrįstas vien tuščia garbe, noru pasirodyti, troškimu labiau išnaudoti gyvenimą. Padūkėlė, linksma, amžinai pilna sumanymų. Visada būdavo svečių centre ne dėl savo patrauklumo, o greičiau dėl sugebėjimo burti aplink save žmones. Jos trykštanti energija, jos dvasios ugnis vertė net abejingiausius paklusti jai, atkreipti į ją dėmesį, bet aš pastebėjau, jog tada, kai jos nervai neatlaikydavo, kai ji susigūždavo kamputyje, tą akimirką visi jos kerai dingdavo. Tuomet ji niekam nerūpėdavo. Ji buvo tuščiagarbė, valdinga, ko gero, beširdė, stengėsi pavergti jaunus vyrus ir niekino moteris. Šitaip ji įsikalė į galvą užgaidą matyti mane įsimylėjusį, nusižeminusį, dūsaujantį prie jos kojų. Vieną sykį, po sėkmingo vakaro, apakinta savimeilės, ji taip įsikarščiavo, jog prisipažino draugei, esą aš beprotiškai ją įsimylėjęs.

Po kiek laiko, apsilankęs pas tą draugę, ėmiau netyčia ir prasitariau, jog manęs čia sutikti baronienę.

— Žiūrėkit,— paerzino mane šeimininkė,— vadinasi, ne dėl manęs jūs atėjot. Labai malonu!

— Taip, tikrai ne. Atvirai sakant, aš buvau paprašytas čia ateiti šiuo laiku.

— Į pasimatymą!

— Jei taip norit. Ir kaip matot, ne aš netesėjau žodžio!

Iš tikrųjų ji buvo sugalvojusi šį vizitą. Ir aš paklausiau. Paprasčiausiai sukompromitavo mane, o pati išnešė sveiką kailį.

Atkeršydamas nenuėjau į keletą vakarų, ir ji neteko malonumo pasidžiaugti mano kančiomis. Bet kaip aš kamavausi! Slankiojau gatvėmis palei namus, po langais, žinodamas, kur ji pakviesta, dar labiau gilinau žaizdą, drebėjau iš pavydo, įsivaizdavau ją, parimusią ant kavalieriaus rankos, su žydro šilko suknele, mačiau, kaip jos šviesios garbanos plazda šokio sūkuryje, regėjau skriejant ratu jos dievišką figūrą, mažutėliais bateliais apautas kojas!

IX

Peržengėm Naujųjų metų slenkstį, artėjo pavasaris. Tą laiką leidome puotaudami ar baisiai nuobodžiai artimai bendraudami trise. Mes ne kartą sudaužėm ir vėl sugipsavom savo draugystę, kariavom ir skelbėm paliaubas, pykomės ir vėl taikėmės, liedami karščiausius jausmus. Ne sykį bėgau ir vėl grįžau.

Ateina kovas, pavojingiausias mėnuo Skandinavijoje, nes tada gamtos jėgos veržiasi per kraštus, o įsimylėjusių likimas nebesuvaldomas: paniekinama ištikimybė, žeidžiamos širdys, garbės, šeimos ar draugystės ryšiai nutraukiami.

Baronas, pradėjęs tarnystę pirmomis kovo dienomis, kartą pakviečia praleisti vakarą su juo kareivinėse. Nueinu. Tokį aukšto pareigūno mostą aš, vargšo miestelėno sūnus, negaliu nepalaikyti garbe. Žengiu koridoriais greta savo bičiulio, mus sveikina karininkai; girdžiu kalavijų žlegėjimą, budinčių šūkčiojimą ir būgnų tratėjimą. Nueinam į iškilmių salę. Kariškai išpuoštos sienos ima jaudinti mane, lenkiu galvą prieš didžiųjų karžygių port-

retus, prieš Liuceno[17] ir Breitenfeldo[18] bei naująsias vėliavas, prieš dabartinio karaliaus biustą, prieš šalmus, žvilgančius skydus, prieš lauko mūšių planus, visa ši viešpataujančios tvarkos atributika slegia mane kaip žemesniosios klasės atstovą.

Ir baronas, apsuptas tokios garbingos aplinkos, išauga mano akyse, aš gretinuosi prie jo, jeigu kartais imtų ir pasigirstų aliarmo signalas.

Kai baronas įžengia į savo kabinetą, leitenantas išsitempęs atiduoda jam raportą, ir staiga pasijuntu esąs aukštesnis už visus leitenantus, šiurpinančius eilinių žmonių sūnus ir itin pavojingus mokslinčiams varžybose dėl panelių.

Gvardietis atneša butelį punšo, ir mes užsirūkome cigarus. Norėdamas mane palinksminti baronas rodo auksinį pulko albumą — rinkinį įvairių eskizų, akvarelių ir piešinių, skirtų pasižymėjusiems karininkams, kurie kuo nors nusipelnė per paskutinius dvidešimt tarnybos metų gvardijoje, būtent jiems dar mano paauglystės laikais pavydėdavo berniukai, žavėdavosi jais ir mėgdžiodavo jų paradą. Mano, kaip žemesniosios klasės atstovo, instinktai ragina pasišaipyti iš tų didenybių ir, tikėdamasis, kad demokratinių pažiūrų baronas man pritars, drįstu mesti šitiems beginkliams priešininkams vieną kitą piktą žodį. Tačiau baronas kur kas siauriau įsivaizduoja demokratiją negu aš, ir mano šmaikštavimai jam nepatinka. Korporacijos dvasia stipresnė; jis ima greičiau versti lapus ir sustoja prie didelės kompozicijos, vaizduojančios 1868 metų sukilimą.

— Cha cha cha! — piktai nusikvatojo jis.— Kaip mes tada sumalėm tuos valkatas!

— Ir tu dalyvavai?

— Žinoma! Aš ėjau sargybą, man buvo liepta saugoti nuo puolančios minios tribūną priešais paminklą. Vienas akmuo pataikė man į kepurę. Jau buvau bedalinąs šovinius, bet, nelaimė, tada priėjo karaliaus adjutantas ir uždraudė šaudyti, ir likau stovėti lyg koks taikinys prieš tų suskių akmenis. O, išsigydžiau nuo meilės padugnėms!

Tada kiek luktelėjo ir vėl kvatodamas, stebeilydamas į mane prabilo:

— O tu pats ar prisimeni tą istoriją?

— Puikiausiai! Aš dalyvavau studentų eisenoje.

Nutylėjau, jog ir aš buvau tarp tų valkatų, kuriuos jis norėjo iššaudyti. Labai tūžau, kad tribūna pastatyta tik saujelei privilegijuotųjų, o šiaip žmonių neleido dalyvauti liaudies šventėje. Įsiterpiau į šturmuotojų minią ir labai aiškiai atsimenu, jog pats mėčiau akmenis į gvardiečius.

Tą akimirką, kai išgirdau jį su aristokratiška panieka tariant žodį „padugnės", supratau, kodėl mane krėtė nevalinga baimė, žengiant į šią priešų tvirtovę; ir, išvydęs, kaip man besišaipant pasikeitė bičiulio veidas, dar labiau nuliūdau. Tarp mūsų lyg neperžengiama mūro siena iškilo tradicinė kastų neapykanta ir, žiūrėdamas į jį, suspaudusį keliais kardą, garbės kardą, kurio rankena buvo papuošta karaliaus herbu ir monograma, skaudžiai pajutau, kokia tariama mūsų draugystė, tik moters padarinys, ji buvo vienintelis ryšys, jungiantis mus. Jo veido išraiška ir ori kalbėsena vis labiau derinosi prie aplinkos ir tolino jį nuo manęs. Aš pakeičiau pokalbio temą, kad vėl galėtume suartėti, ir be jokių įžangų paklausiau, kaip gyvuoja baronienė ir jos dukrelė. Tada jo rūstūs bruožai sušvelnėjo, veidas nušvito, ir jis vėl atrodė geraširdis kaip visada. Pajutęs, jog sugrįžome į senas vėžes, ir matydamas, kaip jisai, lyg milžinas, žaidžiantis su nykštuku, maloniai žvelgia į mane, įsidrąsinau ir ryžausi išrauti tris plaukus iš galiūno barzdos.

— Sakyk,— paklausiau,— ar nežada Matildė pasirodyti per Velykas?

— Ta-aip.

— Tada aš jai asistuosiu,— tariau įsidrąsinęs.

Jis išgėrė lig dugno savo taurę ir, šyptelėjęs tarsi gero ūpo milžinas, tarė:

— Ką gi, pamėgink!

— Kaip tau atrodo? Gal ji kartais jau užimta?

— Ne... kiek žinau! Kaip čia pasakius... gal ir žinau... O pamėginti, aišku, galima.

Ir po to jau nė kiek nedvejodamas:

— Mielas brolau, vėjais nueis tamstos pastangos!

Aiškia neapykanta atsidavė šie tiesmukiški jo žodžiai.

Tartum atsakydamas į tokį įžūlumą sumaniau paerzinti šį savitikį kavalierių ir įvairiomis gudrybėmis atsikratyti tos pragaištingos meilės, pasirinkti kitą objektą ir drauge duoti progos įžeistai baronienei atsirevanšuoti.

Sutemo naktis. Aš susiruošiau eiti namo. Baronas išlydėjo mane pro sargybas, prie kareivinių vartų paspaudėm kits kitam ranką, paskui jis staigiai užtrenkė juos. Nuskambėjo lyg iššūkis.

— — —

Atėjo pavasaris. Sniegas tirpsta ir gatvės vaduojasi nuo ledo. Alkani vaikai šaligatviuose jau pardavinėja žibučių puokšteles. Gėlių krautuvių vitrinose jau šypsosi azalijos, rododendronai ir puikios įvairiaspalvės šiltnamių rožės; bakalėjinių prekių parduotuvių languose geltonuoja apelsinai; vilioja pirmieji pavasario skanumynai — omarai, ridikėliai, iš Alžyro atvežti žiediniai kopūstai. Po Norbru tiltu saulė kutena baltas įlankos bangeles. Prieplaukose garlaiviai tvarkosi takelažą, kilį ir šonus spalvinasi jūrų žalumo ar skaisčiai raudonais suriko dažais. Žmonės, suglebę nuo prieblandos, lepinasi saulėkaitoje, ir geiduliai bunda. Nelaimė tyko silpnųjų atrankos metą, kai meilė duoda valią nežabotoms aistroms!

X

Atvyko gražuolė kerėtoja. Ji gyvena baronų namuose. Bandau jai meilintis. Ko gero, įspėta ir šaiposi iš manęs. Kartą skambinom pianinu keturiom rankom; ji prispaudė savo dešinę krūtį man prie kairės rankos. Baronienė pastebėjo tą ir nuliūdo. Baronas pakvaišo iš pavydo. Jis piktai dėbčiojo į mane. Gal širsta dėl žmonos, o gal dėl pusseserės. Kai tik palieka žmoną ir kuždasi kur nors kampe su gražiąja giminaite, aš imu kalbėtis su pamestąja. Tada jis susierzina ir meta kokį nevykusį klausimą, mūsų pokalbis nutrūksta. Aš pasišaipau iš jo; kartais nė negirdžiu, ką jis sako...

XI

Vieną vakarą buvo nedidelės vaišės. Dalyvavo baronienės motina. Ji labai prielanki man, kažko būgštauja, kaip paprastai senos moterys, o baimės akys visada didelės.

Pagauta motiniško švelnumo, nujausdama nesuvokiamą pavojų, ji sugriebia mano rankas ir sako žvelgdama į akis:

— Aš neabejoju, kad jūs sąžiningas žmogus. Nežinau, kas dedasi šiuose namuose. Kad ir kas būtų, prižadėkit pasergėti mano dukterį, mano vienintelį kūdikį; ir jei kada nors atsitiktų... kas nederėtų atsitikti, prižadėkit, kad ateisit ir pasakysit man viską.

— Prižadu! — atsakiau ir pabučiavau jai ranką, kaip rusai bučiuoja, nes ji ilgą laiką buvo ištekėjusi už ruso, kuris jau senokai miręs.

Ir aš ketinu tesėti pažadą!

XII

Mes vaikštom kraterio briauna. Baronienė išbalusi, sunykusi, sudžiūvusi, net baimė ima. Baronas aiškiai pavyduliauja man, šiurkštus. Jei aš apsisukęs išeinu, rytojaus dieną vėl mane kviečia ir pasitinka išskėstomis rankomis, aiškina, jog įvykęs nesusipratimas, nors iš tikrųjų vakarykščiai mes puikiausiai vienas kitą supratom.

Dievai žino, kas dedasi šiuose namuose!

Kai tą vakarą gražioji Matildė nuėjo į miegamąjį pasimatuoti balinės suknelės, dingo ir baronas, palikęs žmoną vieną su manim. Pašnekučiuojam pusvalandį, ir aš klausiu, kur jis galėjo dėtis.

— Jis Matildės kambarinė! — atsako baronienė.

Man daugiau nerūpi. Tačiau baronienė bemat susigriebia ir priduria:

— O, bet tai niekis, juk jie giminės. Nereikia įžiūrėti čia ko nors blogo!

Paskui jau kitu tonu:

— Ar jūs pavyduliaujat?

— O jūs?

— Gal greitai pradėsiu.

— Dieve duok, kad spėtumėt laiku! Patariu kaip draugas!

Baronas grįžta atgal, o su juo gražuolė, apsitaisiusi šviesiai žalia baline suknele, pro iškirptę šmėžuoja krūtų apvaluma.

Deduosi apakintas, užsidengiu rankomis veidą ir sušunku:

— Klausykit, panele, į jus pavojinga žiūrėti!

— Argi ji ne žavi? — keistu balsu klausia baronienė.

Baronas išlydi Bebę atgal, ir aš vėl lieku vienas su jo žmona.

— Kodėl paskutiniu metu jūs taip šiurkščiai elgiatės su manim? — paklausė ji. Balsas užkimęs nuo ašarų, o žvilgsnis panašus į primušto šuns.

— Aš? Netgi nežinojau...

— Tikrai. Jūs nebe toks kaip iki šiol. Norėčiau žinoti kodėl... Jei kuo nors nusidėjau...

Ji pasislenka savo kėdę arčiau manęs, žiūri į mane spindinčiomis akimis, dreba... ir aš atsistoju.

— Ar jums neatrodo labai keista, kad vyras kažkur dingęs? Šitoks jo pasitikėjimas yra įžeidžiantis.

— Ką jūs turit galvoje?

— Kad... Na, nedera šitaip palikti žmoną vieną su vyriškiu, o tuo labiau pačiam užsidaryti su jauna mergina jos mieg...

— Jūsų tiesa, įžūlu taip elgtis su manim... Bet ir jūs ne geresnis...

— Vis tiek. Man tai nepatinka. Aš niekinu jus, jeigu jūs pati nesirūpinate savo garbe. Ką jie ten veikia dviese?

— Jis čiupinėjasi su Matildės apdarais,— atsako ji nekalta mina ir beveik šypsodama.— Ką jūs patartumėt man daryti?

— Vyras negali dalyvauti moteriai persirenginėjant, jeigu jų nesieja meilės ryšiai.

— Ji jo kūdikis, kaip pats sako, o ji laiko jį „tėčiu".

— Aš neleisčiau savo vaikams žaisti tėtį ir mamą, o dar labiau tai netinka suaugusiems!

Baronienė atsistoja ir eina ieškoti vyro, paskui grįžta su juo.

Likusią dalį vakaro bandome hipnotizuoti. Aš glostau baronienei kaktą, ji sako, jog tai ramina jai nervus. Bet kai, rodos, tuoj tuoj užmigs, staiga krūptelėja, pašoka stačia ir žiūri į mane įsmeigusi akis:

— Ne, nereikia! Aš nenoriu! Jūs mane užkerėsit!

— Tada jūsų eilė išmėginti hipnozės galią,— atsakau.

Dabar ji daro tuos pačius judesius.

Kol aš sėdžiu užsimerkęs, kitapus pianino tvyro visiška tyla. Aš dirsteliu tarp pianino kojos bei lyros formos pedalo ir... pasivaidena, jog sapnuoju. Staiga stryktelėju nuo kėdės. Baronas taip pat atsikelia už pianino ir kviečia mane išgerti taurę šampano.

Mes visi keturi jau taikomės susidaužti, bet baronas sako žmonai:

— Išgerkim už tavo susitaikymą su Matilde!

— Į sveikatą, žvėriūkšti! — nusišypso baronienė.

O paskui atsigręžusi į mane:

— Įsivaizduojat, juk mes dėl jūsų buvom susipykusios!

Iš pradžių netenku žado, paskui sakau:

— Baroniene, būčiau jums dėkingas, jei labiau paaiškintumėt.

— Ne, ne, jokių paaiškinimų,— sušunka visi vienu balsu.

— Gaila,— sakau,— man rodos, atvirkščiai, mes visi per ilgai tylėjom.

Vakaras baigiasi nesmagiai, ir aš išeinu namo.

„Dėl manęs!" — kartojau nustebęs pats sau.

Ką tai galėtų reikšti? Gal tik vaikiška jos aikštingo būdo išmonė? Dvi moterys susipyksta dėl vyro? Vadinasi, turėtų pavyduliauti jo viena kitai? Argi baronienė galėtų šitaip beprotiškai išsiduoti? Nieku gyvu! Kas tada? Matyt, yra daugiau paslapčių.

„Kas dedasi šiuose namuose?" — klausinėjau save, prisiminęs tą keistą reginį, kuris šįvakar taip sujaudino mane, nors vis dėlto nebūčiau drįsęs tvirtinti, jog vaizdas buvo nepadorus, paprasčiausiai neįtikėtinas.

Tos pavydo istorijos, kur tik pasisuksi, senosios motinos būgštavimai, pavasarinio oro sužadintas begalinis

baronienės jautrumas, visa tai pynėsi mano įkaitusioje galvoje. Svarstęs ir mąstęs kiaurą naktį dar kartą pasiryžau nebelankyti jų daugiau, gal pasiseks išvengti artėjančios nepataisomos nelaimės.

Todėl pakilau anksti ir sėdau rašyti protingo, nuoširdaus, mandagaus laiško; apdairiai užsiminiau, kaip pavojinga piktnaudžiauti draugyste; kuo aiškiausiai, kad būčiau suprastas, prašiau atleisti už padarytas nuodėmes, kaltinau save, kad pasėjau nesantaikos grūdą tarp giminaičių, ir taip toliau, balažin ką dar sugalvojau.

Baigėsi tuo, kad išėjęs iš bibliotekos pietų lyg netyčia susitikau baronienę. Ji susistabdė mane ant Norbru tilto, paskui nusivedė į parką už Karolio XII aikštės. Kone verkdama prašė vėl lankytis, neklausinėti jokių pasiaiškinimų, tik šiaip draugauti su jais kaip seniau.

O, kokia ji buvo žavi tą dieną! Tačiau per daug ją mylėjau, kad būčiau geidęs suvilioti.

— Eikit šalin! Jūs sutepsit savo vardą,— kartojau be paliovos, rodydamas į praeivius, kurių žvilgsniai kėlė įtarimą.

Ji pažvelgė man į akis su tokia graudžia mina, kad norėjau pulti prieš ją ant kelių, bučiuoti jai kojas ir melsti atleidimo.

Bet aš atsukau jai nugarą ir dingau šoninėje gatvelėje.

Po pietų tekinas užbėgau laiptais į savo palėpės kambarį ramia sąžine, kad pasielgiau deramai, bet sudužusia širdimi. O, kaip toji moteris mokėjo stebėti vyrą!

Truputį pailsėjęs atgavau jėgas. Atsikėliau ir pasižiūrėjau į sieninį kalendorių. Buvo kovo trylikta diena.

„Beware the ides of March!" — Saugokis kovo idų! Šie garsūs Šekspyro žodžiai iš „Juliaus Cezario" skambėjo mano ausyse, kai įėjo kambarinė ir atnešė laiškelį nuo barono.

Būsiąs man labai dėkingas, jei sutikčiau praleisti su juo vakarą, nes baronienė nesveikuojanti, o Matildė pakviesta kitur.

Neturėjau jėgų priešintis ir nuėjau.

Baronienė veikiau mirusi nei gyva išeina manęs pasitikti, spaudžia mano rankas prie krūtinės ir karščiausiais žodžiais dėkoja, kad nepaisau smulkmenų, nesusipratimų,

kvailysčių, nepalieku jų be draugo, brolio.

— Ji beprotė! — mėgino pajuokauti baronas, vaduodamas mane iš jos glėbio.

— Taip, aš beprotė, tiesa, pakvaišau iš džiaugsmo, kad vėl matau mūsų bičiulį, kuris ketino amžinai mus palikti.

Ir ji pravirksta!

— Paskutiniu metu gerokai pasiligojusi,— lyg atsiprašinėja baronas, nugąsdintas tokios graudžios scenos.

Baronienė atrodo tarsi karščio alinama. Jos akių gailus žvilgesys lyg šešėlis gaubia veidą; skruostai pažaliavę. Kartais jai užeina kosulys kaip džiovininkei, visas gležnas kūnas dreba.

Nelauktai ateina dėdė ir uošvis. Pakuriama didelė krosnis, ir visi susėdam prietėmiauti nedegdami lempos.

Ji įsitaiso šalia manęs, o visi trys vyrai politikuoja.

Prieblandoje matau spindint jos akis, rodos, jaučiu, kaip šiluma trykšta iš jos kūno, tikriausiai po isterijos priepuolio.

Jos suknelė liečia mano apdarą, ji pasilenkia man per petį ir nori kažką pasakyti į ausį, kad kiti negirdėtų. Nei iš šio, nei iš to pusbalsiu klausia:

— Ar jūs tikit meile?

— Ne!

Ir tas „ne" tartum plaktuko smūgis tvoja jai per galvą; aš tuoj atsikeliu, noriu pakeisti vietą.

„Ji pakvaišusi, serga meilės liga",— tariu pats sau ir bijodamas, kad neiškrėstų kokio skandalo, pasiūlau užsidegti šviesą.

Vakarieniaujant dėdė ir uošvis pradeda liaupsinti pussesers Matildės būdą, kokia ji gera namų šeimininkė, kiek moka įvairių moteriškų rankdarbių. Baronas, jau išmaukęs kelias taures punšo, lieja pagyras ir su svaigulio ašaromis akyse aimanuoja, kad mergaitė labai skriaudžiama tėvų namuose. Galutinai įsiaudrinęs išsiima iš kišenės laikrodį ir palieka mus, lyg jį žūtbūt šauktų pareiga.

— Atsiprašau, mano ponai, bet prižadėjau Bebei, kad parsivesiu čia. Sėdėkit tyliai ramiai. Aš grįšiu po valandos.

Senasis baronas, jo tėvas, bergždžiai mėgina jį sulaikyti, bet tasai sukčius vis tiek nenusileidžia, įmantriais žodžiais

aiškina esąs duoto žodžio vergas. Ir dingsta, privertęs mane pažadėti, jog lauksiu sugrįžtant.

Mes dar keliolika minučių sėdim prie stalo. Paskui persikeliam į svetainę. Abu senukai, jau pavargę, nueina pailsėti į kitą kambarį, kuris jau prieš kiek laiko buvo paskirtas dėdei.

Aš keikiu likimą, įpainiojusį mane į pinkles, kai šitiek jėgų padėjau, norėdamas jų išvengti. Sukaustau šarvais savo dundančią širdį. Kilnoju galvą kaip gaidys skiauterę; pūrtau plaukus lyg aviganis savo kailį, bandau apsisaugoti nuo bet kokių meilės išpuolių arba ašaringų scenų.

Atsišliejęs į krosnį rūkau cigarą, šaltas, ramus, įsitempęs, laukiu, kas bus.

Baronienė pradeda pokalbį:

— Kodėl jūs nekenčiat manęs?

— Aš nejaučiu jums jokios neapykantos.

— Tik prisiminkit, koks jūs man buvot priešpiet.

— Nekalbėkim apie tai!

Mano neįprastai šiurkštūs ir nepagrįsti atsakymai tuščias daiktas. Ji kiaurai permato mane ir pakeičia toną.

— Jūs norėjot pabėgti nuo manęs,— kalba ji toliau.— O ar žinot, kodėl aš staiga sumaniau išvažiuoti į Marielredą?

Patylėjęs trupučiuką atsakiau:

— Tikriausiai ta pati priežastis paskatino mane vykti į Paryžių.

— Taip, tada... aišku,— sako ji.

— O dabar?

Laukiau scenos. Ji stovėjo rami ir švelniai žiūrėjo į mane. Turėjau nutraukti šią naują tylą, kuri buvo pavojingesnė už žodžius.

— Dabar, kai išplėšėt iš manęs paslaptį, paklausykite! Jei norit, kad aš čia lankyčiausi, žinoma, labai retai, būkite protinga. Žinokit, mano meilė tokia kilni, kad geidžiu tik gyventi šalia jūsų nieko daugiau nereikalaudamas, vien noriu jus matyti. Jeigu jūs užmiršit savo pareigas, jeigu bent veido išraiška, mostu išduosite, kas slypi mūsų širdyse, tada aš viską papasakosiu jūsų vyrui, kas bus, tas tebūnie!

Sujaudinta ir laiminga ji pakėlė akis aukštyn.

— Prisiekiu! Koks jūs stiprus ir geras! Kaip aš jumis žaviuosi! O, man gėda! Noriu būti tauresnė už jus, norėčiau... Ar jums atrodo, kad turėčiau pati viską papasakoti Gustavui?

— Kaip išmanot! Bet tokiu atveju mes daugiau nebesimatysim. Tarp kita ko, čia jis niekuo dėtas. Tie jausmai, kurių kupina mano širdis, nėra nuodėmingi, juk netgi sužinojęs viską, jis negalėtų jų sunaikinti? Ne! Jei man užeina ūpas pamilti moterį, tai mano reikalas, iki tos dienos, kol įžengsiu į svetimą teritoriją. Bet kaip jūs norit. Aš pasiryžęs viskam.

— Ne, ne, tegul jis nieko nežino; o kadangi savo ruožtu irgi...

— Atleiskite, aš esu kitokios nuomonės ir nesutinku su jumis, jog tai tolygūs dalykai. Tegul žeminasi, tik jam blogiau. Čia dar ne paskata... O, ne!

Ekstazė išblėso. Mes nusileidom žemėn.

— Ne,— kartojau aš.— Prisipažinkit, kad tai gražu, nauja, originalu. Mes mylim kits kitą ir prisipažįstam. Štai ir viskas.

— Gražu kaip knygose! — sušuko ji ir suplojo rankomis lyg vaikas.

— Tiesa, tik taip atsitinka ne paprastuose romanuose.

— Kaip nuostabu neprarasti sąžinės!

— Tai pats nekalčiausias būdas.

— Ir mes galėsim kaip iki šiol matytis, be baimės...

— Ir be pavojaus!

— Ir nebus daugiau jokių nesusipratimų! Bet ar tikrai ne dėl Matildės jūs...

— Nutilkit!

Atsiveria durys. O, banalybių banalybe. Įeina abu senukai, jie grįžta iš geros vietos, vienas nešasi žibintą. Tipena per svetainę į savo kambarį.

— Tarp kitko, atkreipkit dėmesį,— prašnekau,— kaip gyvenime susipynę menkiausi niekniekiai ir gražios akimirkos, kaip smarkiai skiriasi tikrovė nuo meno kūrinio! Bene galėčiau drįsti romane, dramoje pavaizduoti šitokią gyvenimišką sceną, nerizikuodamas visiškai sužlugti? Tik pagalvokit, meilės prisipažinimas be bučinių, be klupimo

ant kelių, be skambių žodžių, ir dar baigiasi tuo, kad pasirodo du senukai ir apšviečia žibintu abu įsimylėjėlius. Gal tai panašu į Šekspyro didybę, kai jis vaizduoja Julių Cezarį su chalatu ir šlepetėmis, pabudusį naktį, išgąsdintą naivių sapnų!

Sutilindžiavo varpelis. Grįžo baronas su gražiąja Matilde. Jis labai malonus, nes jaučiasi kaltas. O aš, stengdamasis kuo geriau vaidinti savo rolę, įžūliai sumeluoju:

— Mudu su baroniene barėmės čia visą laiką!

Jis įtariai dėbteli į mus, pauostinėja lyg medžioklinis šuo ir, regis, nueina mano parodytais klaidingais pėdsakais.

Aš pasišalinu.

XIII

Neregėtas naivumas tikėti, jog meilė nekalta! Jau vien mūsų bendra paslaptis yra pavojinga! Tarsi gemalas pradėtas tamsoje. Kuo labiau artėja mūsų sielos, tuo greičiau jis auga, veržiasi į pasaulį!

Labiau negu iki šiol mes trokštam susitikti, norim patikrinti savo jausmus, dar sykį išgyventi tuos metus, kai žaidėm slėpynių su kits kitu. Išgalvojome įvairiausių dingsčių; nusivedu ją pas savo seserį, ištekėjusią už mokytojo, kiek artimesnio baronienės pasauliui, nes turėjo seną kilmingą pavardę...

Mes susitikinėjam, iš pradžių nekaltai, tačiau vis labiau kaistam, bunda aistros.

Praslinkus kelioms dienoms po prisipažinimo, ji man paduoda pluoštą laiškų, rašytų ir prieš tryliktą kovo, ir po tryliktos. Ir šitų laiškų, kuriuose ji išpažįsta savo kančią ir savo meilę, aš būčiau niekada negavęs perskaityti!

XIV

Pirmadienis

Mielas bičiuli!

Aš ilgiuosi jūsų — o ar kada nors būna kitaip.— Ačiū, kad vakar galėjau tarti jums keletą rimtų žodžių ir jūs nebuvot sarkastiškai nusiteikęs, kaip kartais atsitinka. Kodėl jūs taip darot — kad žinotumėt, kaip man dėl to skaudu. Kai bandau atvirai prabilti, tada, tą akimirką, kai man gal labiausiai reikia jūsų prielankumo, jūs ir užsidedat tą kaukę — kodėl? Bene reikia apsimetinėti prieš mane? Jūs pats vienam laiške pasakėt, jog tai tik kaukė — be abejo, aš tikiu ir žinau, bet vis tiek man labai liūdna. Ir tada nejučiom kyla mintis: „Vėl padariau kvailystę! Ką jis apie mane galvoja?"

Kaip aš drebu dėl jūsų draugystės, kaip bijau, kad nepradėtumėt niekinti manęs! Ak, ne! Būkit man atviras ir geras, argi negalit užmiršti, kad esu moteris — deja, aš taip dažnai užmirštu.

Nesupykau aš ant jūsų vakar, kaip jums pasirodė, kai jūs taip keistai pasakėt — žinot, tik nustebau ir nuliūdau, kad taip apie mane pagalvojot. Argi manot, jog galėčiau taip nusižeminti, taip niekingai keršyti, kad tik vyras imtų pavyduliauti — niekada! — Nežinot, kaip tada man būtų rizikinga. Ko gero, pasisektų toks šėtoniškas planas, gal jis ir imtų pavyduliauti ir, kaip žmonės sako, susigrąžinčiau jo meilę! Bet fui, negi manot, kad man reikalinga tokia meilė. O paskui! Kas dėtųsi po to? — jo pyktis nusigręžtų į jus, o aš, žinoma, iš džiaugsmo, jog susigrąžinau vadinamą laimę, turėčiau prižadėti daugiau niekada jūsų nematyti! Bene tada galėčiau būti laiminga — per mažai jūs mane pažįstat. Ir dėl tokio menko jausmo niekada jūsų nematyti — kai jūs man užvis brangiausias.

Aš myliu jus nuoširdžiai kaip sesuo, o ne kaip aikštinga koketė, man nerūpi tai, kas užginta. Tiesa, jog būna akimirkų, kai taip norėčiau suimti rankomis jūsų gražią galvą, pažvelgti į jūsų išmintingas, geras akis ir be abejonės pabučiuoti skaisčią kaktą, kurią dievinu — ir tas bučinys būtų pats nekalčiausias, taip niekas nebūtų jūsų bučiavęs. Paprasčiausiai esu tokios meilios prigimties.

Jei būtumėt moteris, vis tiek jus taip pat mylėčiau, jei tik galėčiau gerbti moterį ne mažiau.

— — —

Netveriu laime, kad jūs tokios nuomonės apie j ą. Tik moteris gali džiaugtis šitokiais dalykais. Bet, Dieve, jei matau, kad viskas griūva, viskas krypsta jos naudai! Šiaip ar taip, ir aš buvau kalta nuo pat pradžių. Niekada nesipriešinau, visur mačiau tik vaikų išdaigas, man rodės, jog žavėtis kuo nors visada leistina. Aš neabejojau savo vyro meile, jo atsidavimu, niekada neįsivaizdavau, kad toji panelė, tik graži ir daugiau niekas, galėtų grėsti mano laimei. Nekreipiau dėmesio, kad vyras meilinasi jai — juk vis dėlto aš jo žmona, ir ne tik žmona, o draugė. Aš juo pasitikėjau, šaipiausi iš jo vaikiško susižavėjimo, buvau tikra dėl savo meilės!

Ir už tai likimas nubaudė.

Šeštadienio vakaras

Jis įsimylėjęs ją iki ausų, pats prisipažįsta. Ir jau taip toli nueita, kad aš nė nebesijaudinu. Pagalvokit, kaip juokinga! Palydėjęs jus, prieina artyn, suima mano rankas ir, žiūrėdamas į akis, keista mina sako: „Nepyk ant manęs, bet" — man suspengė ausyse, nukrėtė šiurpas — savaime suprantama, aš tikėjausi priekaištų, juk mano sąžinė buvo nerami, nes per daug neatsargiai elgiausi vakare — jei lūpos ir neprisipažino, tai akys viską išdavė,— jau tariausi matanti priekaištaujantį žvilgsnį, bijojau, kad neverstų manęs kalbėti netiesą — ir štai sako: „Leisk mane šįvakar pas Matildę, aš beprotiškai įsimylėjęs!" Ir ką daryti? Kodėl nesijuokti — yra dėl ko. Viešpatie! Aš slampinėju čia lyg kvaiša, sąžinės graužiama, kad taip karštai jus myliu — jūsų išmonė tos paikos doros idėjos. Aš čia lyg kokia pusprotė žiūriu į jų meilikavimus, mano širdis dreba, kad buvau jums per daug atvira — nesąmonė — man nėra ko gėdytis!.. Tegul sau eina — man reikia d r a u g o — juk aš turiu jus, mano, kaip žmogaus ir moters, jausmai nėra nežaboti, jeigu nelaikysiu nuodėme, kad man smagu paspausti jums ranką, o kartais suima noras jus pabučiuoti, be galo džiaugiuosi,

kad galiu būti šalia jūsų! Gal ir klystu, bet viso to įstengčiau atsisakyti, tik mintis, jog niekada jūsų nematysiu, man nepakeliama. Ir vis dėlto niekada neužmiršiu žmonos pareigų, kad ir kas būtų, aš jo niekada nepamesiu ir, deja, turiu prisipažinti, kad nors jūs užimat neleistinai daug vietos mano širdyje, vis tiek jis liks ten kaip ir buvęs. Tai užvis kvailiausia: aš myliu jus abu, negaliu skirtis nei su vienu, nei su kitu, ir jei kuris iš jūsų numirtų, aš be galo sielvartaučiau...

13-a

Štai jūs ir pažvelgėt į mano nelaimingą širdį, kuri priešinosi kaip įmanydama ir vis tiek negalėjo tylėti. Ir jūs manęs neniekinat? Ne? Ar gali būti — jūs — kuris man atrodot toks didis, kur kas aukštesnis už mane, ar jūs — o Dieve, ar išdrįsiu tarti šį žodį — ar galėčiau būti jūsų mylima.— Ir štai tas žodis, kurio jūs nenorėjot ar nedrįsot, ar negalėjot ištarti — ar ne? Ir nors jūs nepasakėt, aš vis tiek jaučiu, jog esu nusikaltėlė. Dieve mano, juk aš jus myliu... ir jo taip pat neužmiršau, ir kažin ar kada galėsiu...

14-a

...Kaip keista! Mylima! Šis žodis priklauso nebe jam vienam, ir priklauso ne tik jums. Nebijokit dėl manęs, aš būsiu stipri ir jūsų verta — visuomet! Kokia aš dabar rami, kokia jaučiuosi laiminga, mano meilė turbūt nenuodėminga, nes juk tada mane graužtų sąžinė, o gal aš tokia žiauri? Koks jūs didis. Vis dėlto turiu jums pasisakyti! Kaip man gėda! Ir jūs manęs nesmerkiat...

Gustavas išskėtęs rankas laukė manęs, ir aš puoliau į glėbį. Kodėl jis neapgynė manęs, kai reikėjo. Bučiuodama jį galvojau, jog tai nusikaltimas, nors ir neapsimetinėjau, o tikrai nuoširdžiai.

Apie tai vertėtų parašyti romaną, jeigu turėčiau drąsos, gal ir imčiau, bet romanui reikia pabaigos, nes kitaip skaitytojai bus nepatenkinti. Jie nežino, kad geriausi, rimčiausi romanai neturi pabaigos. Tiesa, gali baigtis

mirtimi; kai neįmanoma išnarplioti mazgo, herojė miršta. Bet aš nenoriu mirti; ir jūs gyvenkit, ir jis tegul gyvena. Mūsų romanas neturi pasibaigti, tai būtų pavojinga, jis turi mirti iš lėto, kaip prasidėjo. O jei jūs vieną dieną pasakysit, jog mylit kitą — juk jūs pakankamai sąžiningas žmogus ir pasisakysit, kaip ir aš pasisakyčiau — ir štai galiausiai vestuvės, aš taip pat jose dalyvaučiau, juk jūs mane pakviestumėt? Ir mes bendrautume ir užmirštume — tarsi nieko nebuvo, nieko! Taip esti plačiajam pasauly.

Kalbu ne iš pagiežos, aš pažįstu gyvenimą, turiu moteriškos patirties. Bet kaip baigtųsi romanas, ar herojė turėtų numirti, o gal herojus vestų? O gal visi mirtų? O gal išsiskirtų, ir pabaiga būtų graži ir dora?

— — —

Jei būtumėt dabar čia, aš bučiuočiau jūsų gražią galvą — kaip tikintis bučiuoja Kristaus paveikslą ir kaip jis užmiršč iau visa, kas žema, kas nedora — mano siela pakiltų ten, kur ji seniai nebuvo.

XV

Ar tai veidmainystė, o gal aš klystu? Ar paprasčiausiai aistra, slypinti po šitais pusiau religiniais svaičiojimais? Ne, ne tik. Jėga, skatinanti pratęsti duotą gyvybę, yra daug sudėtingesnė, ir net gyvuliai charakterio ypatybes paveldi per meilę. Taigi vienu metu įsimyli ir kūnas, ir siela, be vieno ar kito nėra meilės. Jei tai būtų tik kūniška meilė, argi ji savo galiūną vyrą mainytų į trapų, nervingą ir ligotą jaunuolį kaip aš? O jei meilė tik dvasinė, tai iš kur tas noras bučiuotis, garbinti mano grakščias kojas, mano gražias rankas, rausvus dailius nagus, mano aukštą kaktą, tankius plaukus? Gal laisvas vyro elgesys kaltas dėl perdėto jautrumo ir užtat jai daug kas vaidenasi? O gal ji instinktyviai suvokia, kad mano jaunatviška ugnis gali jai suteikti daugiau pasitenkinimo negu sunki vyro masė? Ji jau nebepavyduliauja jo kūno, vadinasi,

nebemyli jo kaip meilužė. Bet ji pavyduliauja manęs, vadinasi, myli mane!

XVI

Kartą, svečiuojantis pas mano seserį, baronienei užeina isterijos priepuolis. Ji krinta ant sofos ir prapliumpa verkti. Sujaudinta nepadoraus vyro elgesio; jis ketina karininkų baliuje praleisti naktį su pussesere Bebe.

Pagauta įkarščio ji glaudžia mane prie krūtinės, bučiuoja man į kaktą, ir aš be paliovos bučiuoju ją! Ji vadina mane „tu". Dar stipriau mus suveržia saitai, ir aš staiga imu jos geisti.

Vakare balsiai skaitau Longfelou[19] eilėraštį „Excelsior". Be galo sujaudintas šitos nuostabios poezijos, pakeliu akis į ją ir matau, kaip jos veidas tarsi užhipnotizuotas kartoja mano mimiką. Ji atrodo lyg ištikta transo.

Po vakarienės atvažiuoja tarnaitė su karieta jos pasiimti. Aš noriu atsisveikinti gatvėje. Bet ji prašo mane pirmą lipti į karietą, o tarnaitei liepia sėsti šalia vežėjo, visai nekreipia dėmesio, kad aš kaip įmanydamas spyriojuosi. Karietoje, jau vieni du, netarę nė žodžio, puolam kits kitam į glėbį. Jaučiu, kaip jos gležnas kūnas suklūsta, virpa nuo mano bučinių ir iš lėto pasiduoda. Aš susitvardau, nenoriu nuodėmės — kam painioti giminės medį — ir palieku ją prie vartų, neliestą, susigėdusią, gal įtūžusią.

Dabar visos dvejonės išsisklaidė. Man aišku. Ji norėjo mane suvedžioti. Pirmoji išviliojo bučinį ir nuolat kurstė. Bet nuo šios akimirkos aš imsiuos suvedžiotojo vaidmens, aš ne koks Juozapas, nors laikausi tvirtų doros principų!

XVII

Buvom sutarę pasimatyti rytojaus dieną Nacionaliniam muziejuje.

Negalėjau atsižavėti ja, kopiančia marmuro laiptais po paauksuotu lubų plafonu, žiūrėdamas, kaip jos mažos kojelės žengia gyslotomis grindų plytomis, kaip ji artėja prie manęs, žvelgdamas į princesės figūrą su dailiai prigludusia juodo aksomo liemene, išpuošta husarų galionais. Aš priėjau artyn ir kluptelėjau lyg pažas. Jos grožis, pražydęs nuo mano bučinių, atrodė neprilygstamas. Skruostų oda permatomai skaidri, o po ja raudonavo jaunas kraujas, kone mergiškas liemuo suliaunėjo nuo mano glamonių, tartum gyvybės ugnies sušildytas. Pigmalionas papūtė į marmurą ir atsirado deivė.

Mes susėdam priešais Psichę, pasigrobtą per Trisdešimties metų karą. Aš bučiuoju jai skruostus, akis, lūpas, ji šypsosi, apsvaigusi nuo laimės. Vaidinu impulsyvų suvedžiotoją, leisdamasis čia į sofistinius, čia į poetinius samprotavimus.

— Meskit neištikimą vyrą, bėkit iš tų nešvarių namų, nepakęskit tos meilės kitai, jei ne, aš jus niekinsiu. (Nenorėjau kreiptis į ją „tu", nes tai būtų ją žeminę.) Grįžkit pas motiną, atsiduokit šventajam menui, po metų jau galėsit debiutuoti. Tada būsit laisva ir gyvensit sau.

Ji bučiuoja mane, kursto ugnį, ir aš vis labiau kaistu. Aš pažeriu tūkstančius žodžių ir galų gale išreikalauju pažadą, kad ji viską prisipažins vyrui, nors ir kažin kas po to mus ištiktų.

— Taip, o jei blogai baigsis,— nusigąsta ji.

— Verčiau tada visiems žūti! Negerbdamas savęs ir jūsų aš negaliu jūsų mylėti. Ar jūs bijot? Argi manot laimėti ir išvengti aukos? Būkit narsi, kaip esat graži, ryžkitės mirtinam šuoliui! Tegul viskas žūsta, tik ne garbė! Po kelių dienų, jei taip truks kaip dabar, aš vis tiek būsiu jus suvedžiojęs, neabejokit, nes mano meilė trenks kaip žaibas, aš myliu jus kaip saulė rasą — ji trokšta ją sugerti. Greičiau į ešafotą! Kiškit galvą ir saugokitės, kad rankos liktų švarios! Neturėkit vilties, jog aš ketinu nusižeminti ir dalintis! Niekada! Viskas arba nieko!

Ji neva priešinasi, bet iš tiesų tik daugiau įberta parako į liepsnojančią ugnį. Skundžiasi, kaip vyras ją skriaudžia, ir praveria duris į miegamąjį, apie kurį vien pagalvojus man darosi bloga.

Jisai, tas idiotas, skurdžius kaip aš, be ateities, džiaugiasi dviem meilužėm, o aš, talentingas, būsimasis pažiba, aimanuoju ir raitausi įkaitusio kraujo deginamas!

Bet staiga ji persimaino, bando mane raminti, primena, jog esam prisiekę gyventi kaip brolis ir sesuo.

— Tegul kiti mėgaujasi tais kvailais svaičiojimais. O mes būkim vyras ir žmona, mylimasis ir mylimoji, taip teisingiausia! Aš myliu jus! Myliu jus visą, kūną ir sielą, jūsų šviesius plaukus ir taurų būdą, jūsų mažas kojytes su mažiausiais bateliais visoje Švedijoje, jūsų blykčiojančias akis karietos tamsoje, jūsų kerinčią šypseną, jūsų baltas kojines ir vyšninius keliaraiščius...

— Nejaugi?

— Taip, žavioji princese, visa tai esu matęs. O dabar noriu įsisiurbti į meilės duobutę tarp jūsų krūtų, jūs neteksit žado nuo mano bučinių, aš jus uždusinsiu savo glėbyje, apvijęs rankomis tarsi grandinėmis. O, alsuodamas jūsų kvapu, jaučiuosi stiprus kaip Dievas! Gal manot, jog aš gležnas žmogelis? Tik atrodau silpnas, netgi apsimetu! Neikit per daug arti prie sergančio liūto! Nelįskit į jo narvą, jis mirtinai jus užglamonės! Meskim šalin drovumo kaukę! Aš geidžiu jūsų, noriu, kad būtumėt mano, nuo pirmos akimirkos troškau! Toji istorija apie suomę, Selmą, buvo tik naivi, kvaila išmonė! Ne daugiau kaip apgaulė ir mano draugystė su gerbiamu baronu! Mane, smulkų miestietį, proletarą, jis niekina taip pat, kaip aš nekenčiu jo, didiko!

Jos, regis, nė kiek nesujaudino tas prisipažinimų srautas, kuriame nieko nebuvo naujo, nes ir be žodžių mes viską žinojom!

Ir išsiskyrėm tvirtai susitarę, jog pasimatysim tik tada, kai ji viską prisipažins vyrui.

XVIII

Leidžiu popietę savo namuose pilnas nerimo ir laukdamas žinių iš kautynių lauko. Kad greičiau eitų laikas, išverčiu ant grindų visą maišą popierių bei senų knygų

ir, išsitiesęs kniūpsčias ant tos krūvos, bandau žiūrinėti ir tvarkyti. Bet niekaip negaliu susikaupti; tada apsiverčiu aukštielninkas, susikišu rankas po galva ir, spoksodamas į žvakes, degančias senam sietyne, paskęstu svajonėse. Ilgiuosi jos bučinių ir kuriu planus, kaip netrukus ją suvedžioti. Ji labai jautri ir keista, todėl nedera skubėti, reikia palaukti, nes jei pasielgsiu kvailai, kris šešėlis ateičiai.

Užsirūkau cigarą ir įsivaizduoju gulįs ant vejos. Man smagu žiūrėti į kambarį iš apačios, viskas atrodo kitaip. Sofa, daugybės meilės pergalių liudininkė, vėl sužadina geidulius, bet šie bemat nurimsta iš baimės, jog viską sužlugdys mano kvailos pažiūros.

Kruopščiau apsvarstęs kiekvieną priežastį, tramdančią mano aistrą, suvokiu, jog gerokai baiminuosi savo poelgio pasekmių; jaučiu šiokią tokią simpatiją vyrui, kuriam grėstų pavojus auginti svetimą vaiką, kad bodžiuosi neteisėtos meilės ryšiais ir ganėtinai gerbiu moterį, kurios nenorėčiau pažeminti, kad gaila jos dukters, o ir truputį graužiuosi dėl mylimos motinos, jeigu kiltų skandalas, tuo tarpu pačioj savo nelemtos širdies gilumoj lyg nutuokiu, kiek būtų vargo, jei kada norėčiau atsikratyti meilužės, kurią pavergiau šitokiu būdu.

"Ne,— tariau sau,— viskas, arba nieko! Tik mano vieno ir visam gyvenimui!"

Taip paskendęs mintyse išgirstu, kaip kažkas tyliai pabarbena ir bemat tarpduryje išvystu dailią galvutę, kuri nušviečia mano palėpės kampelį, o išdykėliška šypsena kviečia nuo knygų pulti į jos glėbį. Apipylęs bučiniais jos šaltas nuo lauko oro lūpas, klausiu:

— Na kaip? Ką jis nusprendė?

— Nieko! Aš dar nieko nesakiau.

— Tada jūs pražuvusi! Bėkit, nelaimingoji!

Aš tebelaikau ją, nusiaučiu dolomaną, įsivaizduodamas, kaip nurengsiu ją visą. Nuimu perlais apsagstytą skrybėlaitę ir veduosi prie sofos. Tada ji sušunka:

— Nedrįsau!.. Norėjau dar sykį jus pamatyti, jei viskas žlugtų, nes, dievai žino, ar nesibaigs skyrybomis...

Aš užčiaupiu jai burną, pastatau priešais stalelį, iš spintos išimu butelį gero vyno ir dvi taures. Šalimais įkur-

dinu rožių vazoną ir dvi degančias žvakes, išeina tartum altorius, o vietoj suolelio po kojomis jai pakišu seną, storą, brangų Hanso Sakso[20] eilių tomą, ant kurio odinių viršelių su paauksuota sagtele įrėmintas Liuterio paveikslas; tą knygą buvau pasiskolinęs iš bibliotekos.

Pripilu vyno. Nuskinu rožę ir įsegu jai į šviesias garbanas. Suvilgau lūpas, pakėlęs taurę už jos sveikatą, už mūsų meilės sėkmę, ir parklupęs ant kelių gėriuosi ja...

— Kokia jūs graži...

Pirmą kartą ji mato mane kaip tikrą meilužį. Ji suima mano galvą, bučiuoja ir pirštais kedena nepaklusnias plaukų sruogas.

Jos grožis sužadina pagarbą. Žiūriu į ją tartum į šventą paveikslą bažnyčioje. Ji džiaugiasi matydama mane be tos bjaurios kaukės, apimta ekstazės nuo prisipažinimų ir pati myli beprotiškai, pajutusi, kad aš gebu drauge ir gerbti, ir karštai mylėti.

Aš bučiuoju jai batelius, net susitepu lūpas. Apkabinu kelius, neliesdamas suknelės apačios. Garbinu ją tokią, sėdinčią, tyrą kaip angelas, lyg būtų nužengusi į pasaulį apsitaisiusi ir su sparnais prie šonų.

Staigą, nežinau kodėl, mano akis užplūsta ašaros.

— Jūs verkiat,— sako ji,— kas jums?

— Nežinau. Aš tiesiog nepaprastai laimingas.

— Jūs mokat verkti! Jūs, geležinis žmogus!

— Aš! Ar aš moku verkti...

Kaip įgudusi moteris ji tariasi įspėjanti mano bevardžio skausmo paslaptį. Ūmai atsikelia, apsimeta žiūrinėjanti popierių krūvą ant grindų ir sako šelmiška mina:

— Aha, kai atėjau, jūs čia voliojotės lyg šieno kupetoje. Turbūt smagu žaisti vasarą vidury žiemos, ar ne?

Ir ji sėdasi ant popierių krūvos, aš šalia jos. Vėl bučinių lietus. Šventasis paveikslas susvyruoja.

Iš lėto guldau ją ir laikau prispaudęs bučiniu, kad neturėtų kada atsipeikėti, užburta mano karštų lūpų ir akių žvilgsnio. Apkabinu ją, ir mes išsitiesiam — ant žolės! Ir atsiduodam vienas kitam kaip angelai, su apdaru, neperžengdami paskutinės ribos. Paskui atsikeliam, pasitenkinę, nusiraminę, be sąžinės kančių, kaip nepuolę angelai.

Kokia išradinga meilė! Nusidėti nenusidedant. Atsiduoti neatsiduodant! Koks sumanus patyrusios moters dosnumas! Iš gailesčio naujokams moka džiaugtis nieko nešykštėdamos ir nieko nereikalaudamos.

Ji atsipeikėja, sugrįžta į tikrovę ir ruošiasi eiti.

— Taigi, iki rytojaus!

— Iki rytojaus!

XIX

Ji viską jam prisipažino. Ir jaučiasi kalta, nes jis verkė. Verkė graudžiom ašarom! Ar jis didelis vaikas, ar apsimetėlis? Be abejo, ir toks, ir toks! Klaidžiojant po meilės labirintus dažnai galima nesuvokti net savo jausmų.

Bet jis nepyksta ant mūsų ir neprieštarauja, kad mes ir toliau susitikinėtume, jei mūsų santykiai liks dori!

„Jis tauresnis ir kilnesnis už mus,— rašo ji.— Jis tebemyli mus abu!"

Koks galvijas! Jis pakenčia po savo stogu vyrą, kuris apkvaitino jo žmoną bučiniais, ir mano, jog mes tokie belyčiai, kad žadam toliau gyventi „lyg brolis ir sesuo".

Tai įžeidžia mane kaip vyrą ir aš dar sykį atsisveikinu su visais ir jau amžinai!

XX

Tą rytą neinu iš savo kambario, smaugiamas šiurpių nevilties kančių. Aš paragavau obuolio, ir jį atėmė iš manęs. Išdidžioji ponia gailisi; ją graužia sąžinė; ji visaip kaltina mane, ji, suvedžiotoja. Man topteli į galvą šėtoniška mintis. Gal aš jai pasirodžiau per daug santūrus? Gal traukiasi atgal, nes ją papiktino mano drovumas? O jeigu ji nepabūgo nuodėmės, prieš kurią aš sudrebėjau, vadinasi, jos meilė stipresnė už mano? Sugrįžk dar sykį, mano gražioji bičiule, ir mes pamatysim!

Dešimtą valandą gaunu laiškelį nuo barono, kuris kviečia aplankyti baronienę, regis, rimtai susirgusią.

Aš atsakau, jog duotų man ramybę: „Užtektinai drumsčiau jūsų šeimos santarvę; užmirškit mane, kaip ir aš jus užmiršiu".

Dvyliktą valandą antras laiškelis:

„Tegu vėl viskas būna, kaip buvę. Aš gerbiu tave, nes žinau, jog elgeisi taip, kaip iš tavęs tikėjausi; mes vėl norim matyti tave čia, ir nekalbėk daugiau nė žodžio, tegu būna kaip anksčiau, grįžk, aš noriu tave apkabinti kaip brolį, nes juo visada tave laikiau".

Šito žmogaus begalinis pasitikėjimas ir nuoširdus atvirumas sujaudina mane, aš parašau jam laišką, kupiną sąžinės graužaties, ir baigiu prašydamas nežaisti meile ir leisti man pasitraukti.

Trečią valandą po pietų paskutinis kvietimas. Baronienė mirtinai serganti, ką tik buvęs gydytojas; ji norinti mane pamatyti. Baronas maldauja, kad ateičiau, ir aš einu. Vargas man!

Įeinu į vidų. Butas pridvokęs chloroformo. Baronas verkdamas apkabina mane.

— Kas jai yra? — klausiu šaltakraujiškai kaip gydytojas.

— Nežinau, bet vos nenumirė.

— O ką pasakė daktaras?

— Nieko. Išėjo linguodamas galvą ir stebėdamasis: „Nieko čia nesuprantu; šis atvejis ne mano kompetencija".

— Ir nieko neišrašė?

— Nieko.

Jis nuveda mane į valgomąjį, kuris dabar paskirtas ligonei. Ji guli šezlonge, nejudri, bejėgė, išsidraikiusiais plaukais, akys dega kaip žarijos. Ji ištiesia ranką, vyras paima ją ir paduoda man. Paskui jis grįžta į svetainę ir palieka mus vienus. Aš nustėrstu ir netikiu savo akimis, toks keistas spektaklis man labai įtartinas.

— Ar žinot, kad vos nenumiriau! — sako ji.

— Taip!

— Ir jums tai nerūpi?

— Rūpi.

— O nė nekrustelėjat, nė kibirkštėlės gailesčio akyse, nė žodžio užuojautos.

— Juk jūsų vyras čia.

— Gal ne jis mus suvedė?

— Kokia liga jūs sergat?

— Labai sergu. Reikės kreiptis į moterų ligų specialistą.

— Šit kaip!

— Ir bijau. Be galo nemalonu! Jei žinotumėt, kokias kančias aš iškentėjau... Uždėkit ranką man ant kaktos... Taip gera... Nusišypsokit... Jūsų šypsena grąžina man gyvybę...

— Baronas...

— Ar jūs norit išeiti, palikti manę?

— Kuo aš galėčiau baronienei pasitarnauti?

Ji apsipila ašaromis.

— Gal nenorėtumėt,— sakau tvirtai,— kad imčiau vaidinti meilužį, kai čia pat už sienos yra jūsų duktė ir vyras!

— O, jūs niekšas, beširdis žmogus, jūs...

— Sudie, baroniene!

Išeinu. Baronas palydi mane per svetainę, bet ne itin skubėdamas, ir aš spėju pamatyti, kaip tarpduryje šmėsteli moters sijonas ir dingsta kitam kambaryje. Ir man kyla įtarimas, ar tik čia ne komedija.

Baronas taip trenkia duris, mane išleidęs, kad net priešKambaris sudreba, jaučiuosi lyg išmestas.

Be jokių abejonių, ji suvaidino dvigubą vaidmenį, ir aš buvau tos melodramatiškos komedijos liudininkas.

Kas toji paslaptinga liga, kas tai yra? Isterija? Ne! Vokiečiai ją vadina *Mutterwut*, motinystės aistra. Arba laisvai verčiant: nesuvaldomas noras pastoti, moters instinktas, kuris per amžius yra slepiamas ir dangstomas nekaltybe, tačiau vieną gražią dieną vis tiek pasireiškia ištikimybės sulaužymu.

Moteris, kuri tik iš dalies gyvena su vyru, nuolat saugodamasi, kad neapsivaisintų, vis bijodama sulaukti vaikų ir priversta nelaiku pasitraukti iš vyro glėbio, toji nepatenkinta aistra dažniausiai skatina nusikalsti santuokai. Ir kai meilužis jau, atrodo, užkariautas ir jos nuosavybė, pastarasis ima ir dingsta, nesuteikęs meilužei malonumo!

O, santuokos bėdos, o, vargše apgailėtina meile!

Viską išnagrinėjęs padariau tvirtą išvadą: apgaulė ir pusininkavimas privertė abu šiuos sutuoktinius ieškoti meilužio ir meilužės, su kuriais tikėjosi visiško pasitenkinimo. Ir dabar, man pabėgus, ji nusivylusi grįš prie vyro, kuris daug mieliau pildys savo pareigas, nes jos atrodys lengvesnės, kai žmoną sušildė meilužis.

Žodžiu sakant, viskas baigta, nes pora susitaikė.

Šėtonas *exit**. Uždanga nusileidžia.

XXI

Ne, anaiptol.

Ji vėl apsilanko mano kambaryje, ir aš priverčiu, kad tiesiai, atvirai viską pasipasakotų.

Pirmaisiais santuokos metais ji neturėjusi supratimo apie meilės palaimą. Po gimdymo vyras atšalęs ir, bijodamas naujo nėštumo, ėmęs saugotis.

— Vadinasi, su šiuo žmogysta jūs niekada nebuvote laiminga?

— Beveik niekada... gal kokį sykį... bet labai retai.

— O dabar?

Ji nuraudo.

— Dabar gydytojas patarė jam nesisaugoti.

Ji susmunka ant sofos ir užsidengia rankomis veidą.

Sudirgintas jos pasakojimo iš lėto traukiu ją prie savęs. Ji nesipriešina, tankiai alsuoja ir dreba, tačiau lemiamą akimirką ją ima graužti sąžinė, ir ji mane atstumia.

Keista mįslė, kuri pradeda mane erzinti.

— Ko ji nori iš manęs? Visko! Tačiau bijo tikros nuodėmės, nesantuokinio vaiko!

Aš ją varau iš proto savo bučiniais. Ji atsikelia, vis dar nepaliesta, bet, regis, ne tokia nusivylusi kaip pirmą kartą.

O dabar? Kas toliau? Prisipažinti viską vyrui? Bet juk tai jau padaryta! Nupasakoti detales? Kas iš to... juk nėra jokių detalių!

---

* Išeina (*lot.*).

XXII

Ji tebelanko mane.

Ir kiekvieną kartą sėdasi ant mano sofos teisindamasi, jog labai pavargusi.

Pagaliau vieną dieną, susigėdęs, kad turiu nuolat vaidinti bailį, netverdamas pažeminimo, gal net įtariamas, kad esu impotentas, išprievartauju ją — jei tai galima pavadinti prievartavimu — ir atsikeliu ramus, laimingas, išdidus, patenkintas savimi, lyg būčiau atidavęs moteriai skolą.

O ji dūsauja graudžia mina:

— Ką dabar darys išdidžioji baronienė?

Ją suima nerimas, kuo tai baigsis. Liūdna veido išraiška byloja apie skaudų nusivylimą, kuris visada neišvengiamas, kai meilės pergalė pasiekiama pirma laiko, netikėtai, be tinkamo pasiruošimo ir nuotaikos.

— Ir tai viskas?

Ji išeina, žengia lėtai; iš viršaus pro savo langą seku ją akimis iki gatvės kampo ir taip pat atsidūstu:

— Ir tai viskas?

Prastuolis sūnus pasigrobė skaisčiaodę, juodnugaris laimėjo kilmingos dukters meilę, kiauliaganis sumaišė savo kraują su princesės. Bet kokia kaina!

Ima sklisti paskalos. Artėja audra. Baronienės vardas suteptas.

Jos motina prašo apsilankyti. Aš nueinu.

— Ar tiesa, kad jūs mylit mano dukterį?

— Visiška tiesa, gerbiama ponia.

— Ir jums ne gėda?

— Aš tuo didžiuojuosi, gerbiama ponia.

— Ji man sakė, kad jus įsimylėjusi.

— Žinau! Aš jus iš visos širdies užjaučiu, gerbiama ponia, man neramu dėl to, kas gali atsitikti, bet ką jūs patartumėt? Mes mylim kits kitą. Tai liūdna, neabejotinai, bet mes ne kokie nusidėjėliai. Kai tik supratom pavojų, mes pranešėm baronui. Juk mes elgėmės teisingai ir padoriai?

— Nieko negalėčiau prikišti dėl jūsų elgesio, bet aš turiu saugoti savo dukterį, jos kūdikį, jos šeimos gerą

vardą ir šlovę! Juk jūs nenorėtumėt mūsų pražudyti?

Ir vargšė senutė ima šniurpščioti. Ji savo gyvenimą pastatė ant tos vienintelės kortos, išleido dukterį už kilmingo vyro, norėdama pakelti šeimos prestižą. Man gaila jos, ir jos skausmas mane įveikia.

— Reikalaukit iš manęs ko norit, gerbiama ponia, aš jūsų klausysiu.

— Išvažiuokit, pabėkit, kuo toliau!

— Prižadu tą padaryti, gerbiama ponia, bet su tam tikra sąlyga.

— Su kokia?

— Paprašykit panelę Matildę, kad grįžtų namo.

— Ką tai reiškia? Jūs ją kaltinat?

— Daugiau, aš ją smerkiu. Nė kiek neabejoju, kad ši dama, viešėdama baronų namuose, nedidina šeimyninės laimės.

— Gerai, sutinku. Ak, toji plevėsa, aš ją pamokysiu! Ir jūs rytoj išvažiuosit?

— Šįvakar, gerbiama ponia.

Mes jau viską sutarę, ir štai, neperspėjusi, kad atvyksta, į kambarį įeina baronienė ir sako:

— Jūs pasiliksit, aš to noriu,— įsako ji man.— Tegul Matildė išvažiuoja.

— Kodėl? — nustebusi klausia motina.

— Todėl, kad aš nusprendžiau skirtis. Gustavas Matildės patėvio namuose išvadino mane kekše. Aš noriu jiems įrodyti, jog nepakęsiu tokių dalykų.

Kokia graudi scena. Kiek skausmo, kai nutrūksta šeimyniniai saitai, su jokia operacija nepalyginsi. Tada atsipalaiduoja jausmai, į dienos šviesą išplaukia visas purvas, tūnojęs slapčiausiose sielos kertelėse.

Baronienė pasiveda mane į šalį ir papasakoja, ką baronas rašęs laiške Matildei, jis visaip koneveikęs mudu ir tokiais žodžiais prisipažįstąs savo dangišką meilę panelytei, kad aišku, jog apgaudinėjęs mus nuo pat pirmos akimirkos...

...Lavina verčiasi. Slenka žemyn, šluodama sykiu kaltus ir nekaltus.

XXIII

Trypiam vietoje ir jokių apčiuopiamų rezultatų nėra. Prasideda naujos bėdos. Bankas šįmet nemoka dividendų. Skurdas čia pat. Pasinaudojus aplinkybėmis keliama ištuoktuvių byla, nes baronas atseit nebeįstengiąs išlaikyti šeimos. Baronas bent dėl akių pasiklausia savo pulkininką, ar jis galėtų likti pulke, jeigu jo žmona eitų vaidinti į teatrą. Pulkininkas duoda suprasti, jog neįmanoma; o čia jau puiki proga suversti kaltę aristokratiškiems prietarams. Tuo tarpu baronienė, pradėjusi gydytis gimdos pūlinį, tebegyvena namuose, nors atskirai nuo vyro. Visad negaluojanti, nervinga, be nuotaikos, nesiduoda mano pralinksminama; aš iš visų jėgų stengiuosi įskiepyti jai savo tvirto jaunatviško tikėjimo geresniais laikais. Bandau pavaizduoti, kas laukia, kai ji bus aktorė, kai galės gyventi savo namuose nuo nieko nepriklausoma, kaip aš dabar, ir mėgausis savo kūno bei savo minčių laisve. Ji klausosi manęs, bet tyli, ir man atrodo, kad mano žodžiai tik prisotina ją tartum elektros srovė, tačiau neišjudina proto.

Skyrybų planas buvo toks. Kai tik visi privalomi formalumai bus atlikti, baronienė išvažiuos į Kopenhagą, kur gyvena jos dėdė. Ten Švedijos konsulas praneš apie jos tariamą pabėgimą iš namų, o ji prisipažins, jog ketinanti nutraukti santuoką. Tada sugrįš į Stokholmą ir galės kaip tinkama tvarkyti savo ateitį. Kraitis liks jos vyrui kaip ir baldai, išskyrus keletą daiktų, kuriuos prisiteis; baronas pasiims dukterį, kol ves antrą kartą, tačiau baronienė užsitikrins teisę matytis su mergaite kiekvieną dieną.

Tuo tarpu svarstant ekonominius klausimus prieinama prie didelių nemalonumų. Norėdamas išgelbėti bent likučius prarasto turto, baronienės tėvas mirdamas viską užrašė dukteriai. Bet motina įvairiomis intrigomis išsireikalavo teisę naudotis tuo palikimu ir dalį atiduodavo žentui. O kadangi toks sprendimas teisiškai kelia abejonių, baronas pareikalauja, kad imtų veikti testamentas. Senutė uošvė, pajutusi, jog bus priversta tenkintis visai menkute renta, supyksta ir išduoda žento meilės paslaptį

savo broliui, gražiosios Matildės tėvui. Papulkininkis grasina pasirūpinsiąs, kad baronas būtų atleistas iš pareigų; ko gero, prasidės bylinėjimasis.

Tuo tarpu baronienė deda visas pastangas išgelbėti savo vaiko tėvą. Ir, norėdama nuplauti nuo jo kaltinimus, užkrauna man bjaurų atpirkimo ožio vaidmenį.

Baigiasi tuo, kad aš turiu parašyti jos dėdei laišką, kuriame prisiimu visas kaltes ir atsakomybę už ištikusias nelaimes, prisiekiu Dievo vardu, kad baronas ir pusseserė niekuo nenusidėjo, ir maldauju įžeistą tėvą atleisti man už visus nusižengimus, kuriuos padariau vienas ir vienas dėl jų apgailestauju...

Tai gražus ir drąsus poelgis; ir baronienė myli mane už tai, kaip gali mylėti moteris vyrą, paklojusį po jos kojomis ir šlovę, ir savigarbą, ir gerą vardą.

Taigi, nors ir kaip stengiausi likti nuošaly nuo visų šeimyninių intrigų, buvau priverstas įsivelti į tas nemalonias rietenas.

Uošvė apsisukdama vis lanko mane, primena mano meilę jos dukteriai, kursto prieš baroną — bet tuščiai, nes aš dabar klausau tik baronienės nurodymų. Ir, tarp kita ko, manau, jog tėvas teisus. Jeigu jis pasiima auginti dukterį, jam vienam priklauso ir palikimas, kad ir visai menkas...

O koksai balandis! Meilės mėnuo! Ligota meilužė, nepakenčiamos scenos, kai dvi šeimos pila ant viena kitos pamazgas, nors aš nepageidauju nieko matyti; ašaros, piktžodžiavimai, begėdiški vaidai, kai visokia bjaurastis, tūnojusi po auklėjimo luobu, išlenda į dienos šviesą. Štai ką reiškia kišti nosį į svetimą širšyną!

Žinoma, nuo to kenčia meilė. Meilužė, nukamuota barnių, dar paraudusiomis akimis po įžeidinėjimų, kalbanti vien juridiniais terminais, be abejo, nežadina geismų.

Aš nuolat stengiuosi drąsinti ją, dalintis viltimis, nors kartais ir išgalvotomis, nes mano jėgos irgi senka; ji priima viską, čiulpia mano smegenis, džiovina mano širdį. Užtat turiu pasiversti atliekų kibiru, į kurį ji meta visas šiukšles, pasibjaurėjimą, baimę, rūpesčius.

Ir šitam pragare aš gyvenu savo gyvenimą, iš kailio neriuosi stengdamasis sudurti galą su galu. Atėjusi pas

mane ir pamačiusi, jog dirbu kokį darbą, ji tuoj susiraukia; dėl to kelias valandas turiu gaišti bučiniams ir ašaroms, šitaip įrodinėti jai, kad myliu.

Mano meilė jai tampa pasiryžimu aukotis, nuolatiniu vergišku garbinimu.

Mane slegia atsakomybė. Nujaučiu tą akimirką, kai skurdas ar parbėgantis vaikas įstums į mano glėbį žmoną. Savo naudai ji išsirūpino vieneriems metams trejetą tūkstančių, kuriuos turėjo sumokėti už pasiruošimą dirbti teatre. Ir aš nerimauju dėl jos ateities ten. Jos tarsenai dar labai smarkiai kenkia suomiškas akcentas. Veido bruožai netaisyklingi ir scenoje mažiau pageidautini. Norėdamas ją išblaškyti liepiu deklamuoti eilėraščius ir pasiverčiu jos režisierium. Bet ji be galo užsiėmusi savo bėdomis ir po kiek laiko, supratúsi, kokią menką padarė pažangą, visai puola į nevilties.

O apgailėtini meilės ryšiai! Jos nuolatinis būgštavimas pastoti ir dar mano nenuovoka apie būdus, kaip išvengti pavojaus, paverčia begaline kančia mūsų meilę, o ši turėjo tapti šaltiniu, iš kurio tikėjausi semtis jaunystės ir tvirtybės savo sunkiam gyvenime. Džiaugsmas vos užsimezgęs dingsta, nes jos baimė persiduoda man, ir mes išsiskiriam nepatenkinti, nusivylę, nesulaukę didžiosios palaimos. O nelemtos meilės gudrybės!

Būna akimirkų, kai pasiilgstu prostitučių, bet mano monogaminė prigimtis purtosi tokios įvairovės. Ir vis dėlto, nors ir nepilnavertės mūsų glamonės, jos mums suteikia kur kas tauresnio dvasinio pasitenkinimo, o nesuvaldomas potraukis prie kits kito tampa lyg mūsų meilės gyvavimo paskata.

XXIV

Pirmoji gegužės. Visi reikalingi popieriai sutvarkyti. Kelionė numatyta poryt. Ji ateina pas mane, puola ant kaklo ir sako:

— Dabar aš tik tavo, imk mane!

Kadangi niekada nekalbėjom apie santuoką, nelabai

suprantu, ką ji turi galvoje. Vis dėlto dabar, kai ji jau ruošiasi palikti savo senuosius namus, mūsų padėtis atrodo aiškesnė ir tikresnė. Mes tebesėdim kambaryje paniurę, susimąstę. Viskas leistina, užtat pagunda mažesnė. Ji sako, jog esu šaltas, todėl bemat įrodau, jog atvirkščiai. Bet tada skundžiasi, kad aš per daug aistringas. Ji nori, kad maldaučiau ją, garbinčiau ir keliaklupsčiaučiau.

Ją ištinka isterijos priepuolis, girdi, aš jos nebemylįs. Jau!

Visą valandą maivosi ir koketuoja. Ir tik tada galutinai atgauna protą, kai iš nevilties imu verkti. O po to vėl pradeda mane mylėti. Kuo aš jai atrodau varganesnis, menkesnis, kuo labiau prislėgtas ir nuolankesnis, tuo labiau ji mane myli. Jai nerūpi, kad būčiau vyriškas ir stiprus, bet, norėdamas laimėti jos meilę, turiu pasiversti apgailėtinu ir nelaimingu, o tada ji gali dėtis esanti pranašesnė, vaidinti mamą ir guosti mane.

Valgome vakarienę mano kambaryje; ji uždengia stalą, sutvarko. Naktį pareikalauju savo teisių kaip meilužis. Ant sofos pasiklojam patalą, ir aš nurengiu ją.

Meilė vėl kaip kitados, pirmąjį pavasarį, aš savo glėbyje laikau nekaltą mergaitę, nuotaką! Kaip lengvai ir nepastebimai meilė pavergia įsimylėjusius! Šiame sielų susijungime šiurkštumui nėra vietos. Ar galima pasakyti, kur baigiasi viena ir prasideda antra?

Pasitarusi neseniai su gydytoju ir nusiraminusi dėl savo sveikatos ji atsiduoda visai, nedvejodama; ji švyti iš begalinės laimės, dėkinga, jos grožis spinduliuote spinduliuoja, o akys džiūgauja. Mano varginga palėpė tampa šventove, ištaigingais rūmais, uždegu sutrūkinėjusį sietyną, stalinę lempą, stearino žvakę, ir mes švenčiam tą laimės šventę, šitą gyvenimo džiaugsmo viešnagę, to vienintelio džiaugsmo, kuris mūsų liūdną gyvenimą padaro vertą gyventi.

Tik šitų išsipildžiusios meilės akimirkų prisiminimas lydi mus visą erškėčiais klotą kelią, tik toji neapčiuopiama palaima, šmeižiama pavyduolių, suteikia mums stiprybės gyventi ir nežūti! Tai pati tyroji meilė!

— Nekalbėk blogai apie meilę,— sakau jai.— Gerbkim

gamtos jėgas; šlovinkim Dievą, kurio valia esam laimingi.

Ji nieko nesako, nes laiminga. Aistra nurimusi. Veidas atjaunėjęs, o glamonių sujaudintos širdies išjudintas kraujas rausvai nudažęs skruostus; jos akys, sudrėkusios nuo geidulio ašarų, atspindi žvakių liepsną, rainelių spalvos paryškėjusios kaip paukščių plunksnos didžiosios meilės metą. Ji atrodo lyg šešiolikmetė mergaitė, tokie taurūs ir gražūs jos bruožai; ir jos maža galvutė, paskendusi priegalvyje, išsidraikę palaidi plaukai, panašūs į išnokusių kviečių kuokštą, man primena gulintį vaiką. Jos smulkus kūnas, veikiau gležnas negu liesas, vos pridengtas batisto marškinėliais (graikų chitono atmaina), kurie žemiau liemens susimeta į daugybę klosčių ir paryškina šlaunis, o keliai nuogi, matyti, kaip čia persipina raumenys bei sausgyslės, ir tų linijų rezginys panašus į perlo kriauklės dugną; krūtys po nėrinėliais lyg tinklo apjuostos, o pro jį, rodos, du ožiukai kiša savo raudonus snukučius; glotnūs ryškūs pečiai tarsi dramblio kaulo kūrinys, bet su gyvomis judriomis rankomis...

Ji guli lyg statula ir leidžia ja gėrėtis, išsitiesia, pasitrina akis ir paslapčiukais žiūri į mane tarsi droviu, tarsi gundančiu žvilgsniu.

Kokia skaisti atrodo moteris, kai ji nuoga, kai atsiduoda mylimojo glamonėms! Vyras, nors ir pranašesnis už moterį savo protu, tik tada laimingas, kai susiranda sau lygią moterį. Mano ligšioliniai meilės ryšiai su žemesniosios klasės moterimis dabar atrodo lyg nusikaltimas rasei, nuosmukis, gyvuliškumas. Bene pagalvosi, kad skaisti oda, dailios kojos, rausvi blizgantys ir taisyklingi lyg pianino klavišai nagai, be nuospaudų rankos — tai išsigimimo ženklas? Prisiminkim laukinį žvėrį — žvilgantis kailis, grakščios letenos, daug nervų, bet maža pūpsančių raumenų! Moters grožis iš tiesų priklauso nuo tų bruožų, kurie labiausiai verti išlikti, o išlikti jie gali tik padedant vyrui, jei šis sugeba tuos bruožus tinkamai puoselėti. Vyras buvo paniekinęs savo žmoną, ir todėl ji jam nebepriklausė. Jis nebematė jos grožio, ir dabar aš privalau atgaivinti tą gėlę, regimą tik išrinktojo akims!

Koks tyras ir nekaltas džiaugsmas atsiduoti mylimajai!

Gera tarsi įvykdžius pareigą, o dar sako, kad tai nuodėmė! O palaimingoji nuodėme, gundantis paslydime, vylingas prakeiksme!

Laikrodis išmuša dvylika! Girdėti, kaip kareivinėse netoliese keičiama sargyba. Metas lydėti mylimąją namo!

Visą ilgą kelią bandau uždegti ją savo svajonėmis, svaiginu naujais planais ir viltimis, pagimdytomis mūsų glamonių šilumos; ji glaudžiasi prie manęs, tarsi norėdama pasisemti jėgų, ir aš jai grąžinu tą, ką esu iš jos gavęs. Kai jau stovim priešais aukštus sodo vartus, ji susigriebia, jog užmiršo raktą! Koks siaubas! Degdamas troškimu įrodyti jai savo drąsą pulti į lokio narvą, strykteliu per tvorą, trim šuoliais perlekiu kiemą ir imu belstis į duris, pasiruošęs audringam susitikimui su baronu. Bailumas išgaruoja, kai pagalvoju, kad teks susiimti su varžovu mylimosios akivaizdoje ir gudruolis meilužis taps didvyriu. Laimė, duris atidaro tarnaitė, ir visiškai ramiai ir mandagiai atsisveikinam, o tarnaitė žiūri į mus su panieka ir net nesiteikia atsakyti į pasilabinimą.

XXV

Ji neabejoja mano meile ir tuo piktnaudžiauja!

Šiandien ateina pas mane. Išsijuosusi pila pagyras savo buvusiam vyrui. Jis labai susikrimtęs, kai pusseserė buvo išvaryta, bet, nusileidęs baronienės prašymams, prižadėjęs palydėti ją į traukinį ir šitaip apginti jos šlovę; ir jis, ir aš turėsią dalyvauti, tada kelionė nebeatrodysianti panaši į pabėgimą. Baronas, kuris jau nebepykstąs ant manęs, netgi sutikęs pasikviesti šįvakar mane į namus, o norėdamas užbėgti už akių gandams, ketinąs artimiausiomis dienomis buvoti su manim viešose vietose.

Nors aš labai vertinu šito geraširdžio suaugusio vaiko kilnumą, nesutinku, turėdamas pirmiausia jį galvoje:

— Kaip galima daryti jam tokią gėdą! Nieku būdu, štai ką pasakysiu!

— Neužmiršk, jog nuo to priklauso mano vaiko garbė,— prieštarauja ji.

— Taip, mieloji, juk ir jam svarbu garbė!

Et, niekis, kitų garbė — tai jai nė motais. O aš esąs stuobris, nusprendžia ji.

— Bet čia jau per daug! Tu stumi mane į beprotybę, tu visus mus baigi pražudyti! Juk tai nesąmonė! Tai niekšystė! — sušunku aš.

Ji pravirksta! O prieš jos ašaras nėra jėgų atsispirti, ir kai pašniurpščioja valandą kaltindama mane, prižadu jai viską, ko ji nori. Bet aš urzgiu prieš tironą, keikiu tuos krištolinius lašus, kurie nukritę dešimteriopai padidina kerinčių akių galią!

Deja, aišku, ji stipresnė už mudu abu! Mostelėja, ir mes einam, kur ji nori, galim daryti net gėdingiausius dalykus. Ko ji siekia bandydama mus sutaikyti? Gal bijo, kad tarp manęs ir barono nekiltų žūtbūtinių grumtynių, kurios pakenktų jai, demaskuotų ją?

...Dieve, už kokias nuodėmes ji verčia mane lankyti šiuos namus! Nė kiek neužjaučia kitų sielvarto, nelemta egoistė! Maža to, juk išreikalavo prisiekti, kad neigsiu nedorus barono ir pusseserės ryšius, tada bus galima įrodyti jų nekaltumą. Einu ten, į tą paskutinį pasimatymą sunkia širdžia ir drebančiomis kojomis. Štai sodas, skleidžiasi narcizai, žydi vyšnios. Vėl sprogsta pavėsinės vijokliai, čia ji lyg balta fėja pirmą sykį mane pakerėjo; ką tik sukastos gėlių lovelės žalioje vejoje atrodo lyg gedulingi užtiesalai, ir aš įsivaizduoju, kaip pamesta mergaitė vaikščioja čia su kokia nors abejinga tarnaite, siuvinėjančia rankdarbį; mergaitė augs, bręs, ir ateis diena, kai sužinos, jog motina ją paliko!

Užkopiu laiptais į tą namą, kur tebegyvi mano paauglystės atsiminimai, kur manęs tyko negailestingas likimas. Draugystė, giminystė ir meilė, viskas supurvinta ir paniekinta, o šeimyninė neištikimybė, nors labai stengėmės apglaistyti mūsų santykius, uždėjo gėdos antspaudą ant šio būsto durų.

Ir kas kaltas?

Įleidžia baronienė ir čia pat prie dvigubų svetainės durų puola ant kaklo. Aš ūmai pajuntu jai neapykantą ir šiurkščiai atstumiu, juk tarnai šitaip mylisi tarpuvartėse, ir man

pasidaro koktu. Už durų! Prakeikta moteriškė, be orumo ir be savigarbos.

Ji nuduoda, jog bijau įžengti į svetainę, todėl labai garsiai kviečia vidun, o aš tuo tarpu, sugniuždytas tokio pažeminimo, tebesitraukiu atbulas. Tačiau ji blyksteli akimis, ir mano pasiryžimas subliūkšta; sukaustytas jos tvirtos laikysenos pasiduodu.

Svetainėje matyti visa namų suirutė. Ant baldų primėtyta marškinių, sijonų, suknelių. Ant pianino matau mezginiuotus apatinėlius, taip gerai man pažįstamus. Ant rašomojo stalo krūva moteriškų kelnaičių, kojinių, kurios taip neseniai buvo mano svajonė, o dabar kelia pasišlykštėjimą. Ji laksto tai šen, tai ten, bruzda, skaičiuoja, atrodo, nė kiek manęs nesivaržo.

„Argi aš ją sugadinau per tokį trumpą laiką?" — klausiu save, stebėdamas šią padorios moters intymių apdarų parodą.

Ji apžiūrinėja kas suplyšę, renka krūvon, ką dar galima lopyti. Ištraukia porą kelnaičių nudriskusiais apsiuvais ir deda į šalį. Ir vis kuo ramiausiai.

Aš kenčiu baisiausias kančias, o ji vos viena ausim klausosi mano tuščių kalbų. Laukiu barono, kuris užsidaręs valgomajame kažką rašo.

Galų gale atsidaro durys ir aš krūptelėju, bet tučtuojau nusiraminu, nes įbėga tik mergaitė paklausti, ką reiškia šitos kraustynės.

Ji prieina prie manęs su savo motinos karališkuoju spanieliu ir kaip visada atkiša kaktą, kad pabučiuočiau. Aš paraudonuoju, supykstu ir sakau apmaudžiu balsu baronienei:

— Galėjot bent nuo šitos kankynės mane išvaduoti.

Bet ji nieko nesupranta.

— Mama išvažiuoja, vaikuti, bet greitai sugrįš ir parveš tau gražių žaisliukų, pamatysi.

Šuo taip pat priėjęs prašosi paglostomas, ir jis! Netrukus pasirodo baronas. Jis žengia prislėgtas, sulinkęs, maloniai pasveikina mane, paspaudžia ranką, bet nevalioja prašnekti; aš irgi pagarbiai tyliu, suprasdamas jo begalinį sielvartą, ir jis vėl išeina.

Sutemsta. Tarnaitė, nepasisveikinusi su manim, užžiebia

lempas. Praneša, jog vakarienė paduota. Aš noriu išeiti. Tačiau baronienės maldavimus pasilikti pakartoja ir baronas, taip nuoširdžiai ir gailiai, kad aš sutinku.

Taigi kaip kitados visi trys susėdame prie stalo. Iškilminga, neužmirštama akimirka. Kalbamės šį tą. Ir kyla klausimas: „Kas kaltas?" Akys drėgsta nuo ašarų. Niekas, likimas, daugybė smulkių aplinkybių ir įvairių paskatų; spaudžiam vienas kitam rankas, keliam tostus, prisiekinėjam draugystę, viskas kaip seniau. Baronienė viena palaiko nuotaiką. Ji svarsto rytojaus programą, kada pasimatysim stotyje, kaip vaikščiosim po miestą, ir mes sutinkam su viskuo, ko ji nori.

Galų gale atsistoju. Baronas palydi mus į svetainę, čia paduoda man baronienės ranką ir sako dusliu balsu:

— Būk jai draugas! Mano vaidmuo baigtas. Saugok ją, gink nuo pasaulio piktybių! Puoselėk jos talentą, juk tu išmintingesnis už mane, varganą kareivį, te Dievas lydi jus jūsų kelyje!

Ir apsisukęs išeina, palieka mus vienus, durys vėl užsiveria.

Ar jis buvo nuoširdus tą akimirką? Tikėjau tada ir dar šiandien norėčiau tikėti. Šiaip ar taip, jis buvo jautrus žmogus, atsidavęs mums ir, be abejo, nenorėjo, kad jo vaiko motina atsidurtų blogose rankose.

Galimas daiktas, kad vėliau, paveiktas nedoros įtakos, ir gyrėsi mulkinęs mus. Vis dėlto neįtikėtina, jog tada jis taip galėjo elgtis; bet juk žinia, kad po tam tikro laiko niekas nenori prisipažinti, jog buvęs apgautas.

XXVI

Šešta valanda vakaro; skaičiuoju po šimtą žingsnių nuo vieno galo į kitą Centrinės stoties didžiojoj salėj. Traukinys į Kopenhagą išeina penkiolika minučių po šeštos, o nei baronienės, nei barono nematau.

Jaučiuosi, lyg žiūrintis paskutinį šiurpios dramos veiksmą. Piktdžiugiškai laukiu atomazgos. Dar ketvirtis valandos, ir ramybė vėl apglėbs mūsų jausmus. Paskutinio

meto nemalonių įvykių ištampyti nervai trokšta poilsio, ir ši naktis turėtų sugrąžinti dvasios jėgas, kurias praradau per ją.

Pagaliau, štai ji. Atvažiuoja su puskariete, traukiama kuinelio, kurį vežėjas talžo kaip įmanydamas.

Visad apsileidusi ir visad vėluoja.

Ji puola prie manęs lyg pakvaišusi.

— Išdavikas, netesėjo žodžio! Jis neatvažiuos! — sušunka ji gana garsiai, atkreipdama skubančios minios dėmesį.

Žinoma, liūdna, bet iš tiesų gerbiu tokį jos vyro elgesį ir sakau, pagautas noro priešgyniauti:

— Po šimtais, ir gerai padarė!

— Tučtuojau nusipirk bilietą į Kopenhagą, jei ne, aš pasilieku.

— Ką tu, mieloji... Jeigu važiuosiu drauge, atrodys, jog pasigrobiau tave. Visas Stokholmas rytoj tą žinos.

— Kas man darbo... Greičiau!

— Ne, nenoriu!

Padėtis nepakenčiama, ir man šią akimirką tikrai jos gaila. Tuoj kils barnis.

Ji tą jaučia, čiumpa mano rankas, varsto žvilgsniais, ir ledas sutirpsta. Burtininkė apkerėjo mane, ir aš pasiduodu...

— Bet tik iki Katrineholmo.

— Kaip nori!

Liepia atiduoti nešulius į bagažą.

Viskas pražuvo, net garbė, o manęs laukia dar viena nerami naktis.

Traukinys pajuda. Mes vieni pirmos klasės kupė. Mums skaudu, kad baronas nepasirodė. Tai nenumatytas pavojus ir nieko gero nežada. Vagone tvyro šiurpi tyla, nė vienas nesiryžtam prabilti. Paskui ji sako:

— Akseli, tu nebemyli manęs!

— Galimas daiktas! — atšaunu netekęs kantrybės po visą mėnesį trunkančių vaidų.

— O aš viską dėl tavęs paaukojau.

— Viską paaukojai? Taip, dėl savo meilės, ne dėl manęs! Beje, o ar ne aš tau paaukojau savo gyvenimą? Dabar

tu pyksti ant Gustavo ir nori išlieti savo įtūžį ant mano nekaltos galvos. Nors proto turėk!

Ji verkia, verkia! Tai bent povestuvinė kelionė! Mano nervai sudiržta, užsidedu geležinę kaukę. Darausi neperkalbamas ir rūstus.

— Tausok savo jausmus! Nuo šios dienos turėsi vadovautis protu. Verk, verk taip, kad ašarų šaltinis išdžiūtų, ir tada pakelk galvą! Juk elgiesi kaip paikšė, o aš laikiau tave karaliene, klausiau tavęs, nes maniau, kad esi stipresnė. Niekada nebūk tokia, kad imčiau tave niekinti! Niekada nekaltink už tai, kas atsitiko, manęs vieno! Vakar vakare aš žavėjausi Gustavo išmintingumu. Jis supranta, jog didieji gyvenimo įvykiai nepriklauso nuo kokios nors vienos priežasties. Kas kaltas? Tu, aš, jis, ji, gresiantis bankrotas, tavo aistra teatrui, tavo nesveika gimda, palikimas, kurį gavai iš tris sykius išsiskyrusio senelio, tavo motinos nenoras gimdyti vaikus, dėl to esi tokio nepastovaus būdo, toliau — kad tavo vyro amatas buvo per menkas užsiėmimas, kad aš, prastuolis, tave dievinau, kad toji suomė atsitiktinai pasirodė tam tikru laiku ir suvedė mus draugėn, begalė neregimų priežasčių ir motyvų, kurių nelabai nė žinom. Nesižemink prieš tamsuolius, kurie tave rytoj smerks vienu balsu. Nesilygink ir su tais dvasios skurdžiais, kurie dedasi galį išspręsti tokį sudėtingą klausimą, neištikimybę šeimoje ir suvedžiotoją laikydami niekuo dėtais! Beje, ar iš tikrųjų aš tave suvedžiojau? Būk atvira sau pačiai, man, nors kai mes esam vieni, be liudininkų.

Bet ji nenori būti atvira. Negali! Ne toks moters būdas. Bet jaučiasi nusikaltusi, ir ją graužia sąžinė. Tik viena mintis neduoda jai ramybės: visą kaltę už padarytą nusižengimą suversti man ir taip palengvinti savo sąžinę.

Aš jai neprieštarauju, tik niūriai tyliu. Greitai naktis. Nuleidžiu stiklą, atsistoju prie lango kiaurymės ir žiūriu į skriejantį pro šalį eglyną, virš kurio kyla mėnulio pjautuvas. Netrukus pasirodo ežeras, apaugęs beržais, pro alksnynus nuvinguriuoja upelis, dirvos, pievos, vėl eglynas, ilgai. Mane suima beprotiškas noras šokti pro kupė duris ir išsivaduoti iš tos kalėjimo celės, kur mane laiko priešas, nori užkerėti ragana. Bet rūpestis jos atei-

tim taip, pat kamuoja lyg baisus sapnas, jaučiuosi esąs atsakingas už šios svetimos moters gyvenimą, už jos būsimų vaikų likimą, už jos motinos, jos tetos išlaikymą, už visą jos giminę per amžių amžius.

Paskui turėsiu galvoti apie jos ateitį teatre; kentėsiu visas jos kančias, jos nusivylimus, jos nesėkmes, kol vieną gražią dieną ji mane išmes į atmatų kibirą kaip išspaustą citriną, mane, mano visą gyvenimą, mano protą, mano smegenis ir mano kraują — kaip atpildą už meilę, kurią jai skiriu ir kurią ji priima, o ji savąją mano atiduodanti kaip auką. O, meilės patyčios, giminės instinktas daugintis!

Iki dešimtos valandos ji sėdi ir žliumbia. Dar valanda, ir turėsim skirtis.

Tada atsiprašo ir užsikelia abi kojas ant mano suolo sėdynės skųsdamasi, jog pavargo. Prieš jos svaičiojimus, ašaras, meilius žvilgsnius sugebėjau atsispirti ir likti šaltakraujis. O dabar viskas griūva. Pamatau jos nuostabius batyčius ir kraštelį kojinės.

Klaupkis, Samsonai! Padriek savo plaukus jai ant kelių, priglausk skruostą prie jos šlaunų, melsk atleidimo už tuos rūsčius žodžius — kurių ji nesuprato — kuriais čaižei ją, atsisakyk proto, išsižadėk tikėjimo, mylėk ją! Tu esi vergas! Baily, tu susvyruoji išvydęs kraštelį kojinės, o giriesi galįs sukrėsti pasaulį! O ji, ji myli tave tik tada, kai tu nusižemini prieš ją; ji nuperka tave už trumpą malonumo akimirką, kurią tau suteikia, nuperka pigiai, nes nieko nepraranda, iščiulpdama iš tavęs lašelį tavo geriausio kraujo!

Sušvilpia garvežys, privažiuojam stotį, kur man reikia išlipti. Ji pabučiuoja mane lyg švelni mama, peržegnoja kaktą — nors ji protestantė — meldžia Dievą mane globoti, liepia tausoti save, niekuo nesirūpinti.

Traukinys dingsta naktyje, kliūstelėjęs man į veidą tirštų anglies dūmų šuorą.

Aš alsuoju — pagaliau! — gaiviu vakaro oru ir mėgaujuosi laisve. Ak, bet tik akimirką! Vos pasiekęs viešbutį ištyžtu, susergu nuo ilgesio. Aš myliu ją, taip, aš myliu, myliu ją tokią, kokia ji buvo atsisveikinant, nes prisiminiau pirmąsias gražiausias mūsų draugystės dienas,

kai ji buvo akla ir švelni moteris — motina, kai čiaukėjo su manim lyg su mažu vaiku.

Ir vis tiek aš ją myliu, geidžiu jos, karštai trokštu matyti degančią aistra man!

Ar šitoks dvilypis jausmas nesveikas? Gal aš gamtos užgaidos vaisius? Gal mano jausmai nedorovingi, jei geidžiu savo motinos? Ar širdis neskatina manęs kraujomaišai?..

Paprašiau popieriaus, plunksnos ir parašau jai laišką, melsdamas Viešpaties palaimos.

Jos paskutinis prisilytėjimas grąžino mane prie Dievo, ir, dar jausdamas atsisveikinimo bučinį, kuris paliko kvapą mano ūsuose, išsižadu tikėjimo pažanga...

— — —

Pirmasis kelio tarpsnis į vyro pragaištį nueitas, ir toliau tas kelias dėsningai leisis žemyn, iki pat beprotybės vartų.

ANTRA DALIS

I

Mums išvažiavus rytojaus dieną visa sostinė žino, kad baronienę pasigrobė Karališkosios bibliotekos tarnautojas.

Kaip tik šitą ir buvau numatęs, to labiausiai reikėjo bijoti! O aš norėjau išgelbėti jos garbę! Bet silpnumo akimirką viską užmiršau.

Ji pridarė tiek bėdos. Dabar turėsiu rūpintis, kaip gelbėtis iš šitos padėties, kuri gali labiausiai pakenkti jos teatro karjerai, nes ir taip ji vylėsi tik pasirodyti kokioje vienoje scenoje, o palaidas gyvenimas buvo prasta rekomendacija, norint patekti į Karališkąjį teatrą.

Jau rytojaus rytą, vos sugrįžęs namo, stengiuosi patvirtinti savo alibi ir pirma pasitaikiusia dingstim apsilankau pas bibliotekos direktorių, kuris šiek tiek persišaldęs buvo namie. Po to pavaikštinėju viena kita didesne gatve ir įprastu laiku pradedu darbą. Vakare nueinu į Publicistų klubą ir pranešu naujieną apie baronienės skyrybas grynai dėl meno, aiškinu, jog įvykis nevertas dėmesio, sutuoktiniai nusiteikę draugiškai, vienas kitą supranta, ir tik socialiniai prietarai jiems kliudo.

Jei būčiau žinojęs, kaip pakenksiu sau pačiam, skleisdamas tokius gandus apie baronienės nekaltumą... Bet ne, vis tiek būčiau taip pasielgęs.

Laikraščiai vienas per kitą rašo apie įvykį aukštuomenės gyvenime, tačiau publika nenori tikėti tokia begaline meile menui, nes, ypač artisčių akimis, tai retas dalykas. Pirmiausia įtarimas kyla moterims, ir, savaime suprantama, jog pamestas vaikas taip pat juoda dėmė.

Tuo tarpu gaunu laišką iš Kopenhagos. Tai ištisa aimana! Ją kamuojanti sąžinė ir palikto vaiko ilgesys, ji liepia tučtuojau atvažiuoti, nes giminės ją persekioja. Mananti, jog jie, susitarę su baronu, nuslėpę skyryboms būtinus dokumentus.

Aš griežtai atsisakau važiuoti ir, savo ruožtu, parašau keletą piktų eilučių baronui. Šis atsiliepia išdidžiu tonu, ir po to mūsų ryšiai galutinai nutrūksta.

Vienas laiškas, antras ir vėl ramu. Reikalingi dokumentai atsiranda ir ištuoka vyksta deramai.

Aš vakarų vakarus triūsiu sudarinėdamas smulkią programą, ką jai veikti viešint Kopenhagoje, kad užmirštų savo rūpesčius, patariu jai dirbti, vaikščioti po teatrus ir studijuoti naujas aktorinio meno kryptis, o be to, rašyti straipsnius apie tai, ką bus pastebėjusi. Prižadu pasirūpinti, kad jie būtų išspausdinti viename stambiausių mūsų laikraščių.

Jokio atsako. Jau turiu pagrindo spėti, kad toji užsispyrėlė būtybė blogai suprato mano gražius patarimus.

Praeina savaitė, pilna jaudulio, rūpesčių, darbo. Ir štai vieną gražų rytą dar lovoje gaunu laišką su Kopenhagos antspaudu.

Ji rami ir gerai nusiteikusi; negalinti nesididžiuoti kilusiu vaidu tarp barono ir manęs (aš jai nusiunčiau laiškus, kuriais mes pasikeitėm, todėl ji viską žino). Jai patinkąs susirašinėjimo tonas ir stebinanti mano drąsa. „Gaila,— sako ji galų gale,— kad tokie du žmonės nesugeba likti draugai!" Ji pasakoja man, kaip linksminasi, kad susipažinusi su artistais, o tai man ypač ne prie širdies. Sykį buvusi pramoginiam vakare su keliais jaunuoliais, kurie jai simpatizuoją, ir jau sužavėjusi vieną jauną muzikantą, išsiskyrusį su šeima dėl potraukio menui, „kaip nuostabiai jo likimas sutampa su mano". Po to smulki to savotiško kankinio biografija ir prašymai, kad neimčiau jam pavyduliauti!

„Ką tai reiškia?" — klausiu save, pritrenktas tokio įžūlaus ir drauge atviro jos laiško, regis, parašyto dar nespėjus atsipeikėti po linksmybių.

Nejaugi šiai šaltai ir gosliai madonai iš prigimties lemta tapti lengvabūde moterim?

Aš ją rimtai išplūstu ir liepiu pasižiūrėti į veidrodį, pavadinu ją ponia Bovari ir meldžiu atsibusti iš pavojingų sapnų, nes ji ant bedugnės krašto.

Užuot atsakiusi, kaip didžiausią savo pasitikėjimo įrodymą, ji siunčia man laiškus, gautus iš jauno gerbėjo.

Puikiai pažįstu tokius laiškus! Čia vyrauja draugystė, nesuvokiamas sielų bendrumas ir visa krūva nuvalkiotų žodžių, kuriuos mes patys vartojam: brolis ir sesuo, mamytė, bičiuliai ir taip toliau — maloni uždanga, po kuria slepiasi įsimylėjėliai, kad vėliau galėtų žaisti gyvulį su dviem nugarom.

Kaip visa tai suprasti? Gal ji iškrypėlė ar nenuovoki nusikaltėlė, jeigu per du mėnesius nieko nepasisėmė iš tų rimtų pamokų, kai trijų žmonių širdys degė jai? O aš, kaip koks statytinis ar atpirkimo ožys, iš kailio neriuosi skindamas jai kelią į nedorą artistės gyvenimą.

Kaip skaudu regėti, kai toji, kurią neseniai dievinau, skęsta purve!

Ir tada mane suima begalinė užuojauta, nuvokdamas, kokia ateitis gresia šiai iškrypėlei moteriai, prisiekiu, kol leis mano jėgos, sergėti ją ir gelbėti nuo nelemtos pražūties.

Pavyduolis! Bjaurus žodis; jį išgalvojo moteris, norėdama suklaidinti vyrą, kurį jau apgavo ar ketina apgauti! Kai moteris neištikima, o vyras parodo šiokį tokį nepasitenkinimą, ji drebia šį žodį jam į veidą: pavyduolis! Pavyduolis vyras, apgautas vyras! Tik pagalvokit, yra moterų, kurios vyro pavyduliavimą tapatina su impotentiškumo apraiškomis, nori, kad vyras nieko nematytų ir iš tiesų jaustųsi impotentas pieš tokio pobūdžio kaltinimus.

Po poros savaičių ji sugrįžta: dailutė, atsigavusi, žvali, kupina gražiausių prisiminimų, nes laiką leido linksmai! Bet jos naujieji tualetai kažkokie rėksmingi ir beskoniai. O juk visai neseniai ji buvo tokia kukli ir elegantiška!

Mūsų susitikimas šaltesnis, negu vylėmės. Po skausmingos tylos kyla audra.

Paskatinta savo naujojo gerbėjo ji elgiasi įžūliai, tyčiojasi iš manęs. Savo prašmatnias drapanas išskleidžia ant mano apdriskusios sofos ir griebiasi senų manierų. Neapykanta ištirpsta, sušildyta glamonių, bet ne visai, jos likučiai tebetvyro tarp mūsų, ir galiausiai pasipila rūstūs priekaištai. Pailsusi nuo mano nesuvaldomo įkarš-

čio, kuris nelabai derinasi su jos tingia prigimtim, ima verkti.

— Kaip tu gali manyti,— šniurpščioja ji,— kad aš flirtuoju su tuo vaikinu? Prižadu tau niekada jam nerašyti, nors tai bus nemandagu.

Nemandagu! Svarbiausias jos žodis! Vyriškis meilinasi jai, kitaip sakant, geidžia jos, o ji nesipriešina, nes bijo pasirodyti „nemandagi"! Tikra šelmė!

Mano nelaimei, ji nusipirkusi naujus dailius batyčius, ir aš klūpau prie jos kojų! Prakeiksmas! Ji avi juodas kojines, blauzdos kiek putnesnės, ir kelių kauburiukai kūpso tarsi geidulingose taurelėse! Tos juodos kojos, šmėžuojančios po sijono klostėmis, šėtoniškai gundo. Man nusibodusi jos amžina vaikų baimė, ir aš meluoju. Pastudijavęs šiek tiek bibliotekoje įtikinėju radęs keletą tinkamų priemonių, kaip apgauti gamtą. Be to, sakausi turįs organinį trūkumą, dėl kurio, jei ir nesu nevaisingas, tai bent mažiau pavojingas. Galų gale pats imu tikėti tuo, ką kalbu; tada ji suteikia visišką laisvę ir man vienam palieka atsakomybę.

Ji apsigyveno pas savo motiną ir tetą trečiam aukšte vienoje judriausių miesto gatvių. Kai pagrasina, jog lankysis mano kambaryje, gaunu teisę įkelti koją į šiuos namus. Bet ne kažin koks malonumas, kai esi nuolat sekamas dviejų senučių, nes visą laiką jaučiu jas už durų...

Dabar abi pusės pradedam suprasti, ko netekom. Ji, buvusi baronienė ir savo namų šeimininkė, atsidūrė vaiko vietoje, gyvena motinos globojama, uždaryta vienam kambaryje, minta išmalda. Kiekvieną dieną motina primena, jog auklėjo ją garbingai visuomenei, o duktė galvoja apie tą laimingą laiką, kai jos vyras atėjo ir išvadavo ją iš motinos nelaisvės. Dėl to ginčai, ašaros ir pikti žodžiai, kurie visi kliūva ir man kiekvieną vakarą, kai aplankau ją... aplankau kalinę kalėjimo prižiūrėtojo akyse.

Pavargę nuo šitų nemalonių *tête-a-tête*, įsidrąsinam keletą kartų susitikti miesto parke. Bet, rodos, nuo vilko bėgom, ant meškos pataikėm, nes čia mus visur sekioja paniekinami žvilgsniai. Pavasario saulė, apnuoginanti

mūsų vargą, darosi nepakenčiama. Mes ilgimės tamsos ir žiemos, kad galėtume paslėpti savo gėdą, bet vėl ateina vasara ir šviesios naktys!

Nuo mūsų vienas po kito ima šalintis artimieji. Netgi mano sesuo supyksta, išsigandusi apkalbų. Per paskutines vaišes nedideliam būrely, kur mes pakviesti, buvusi baronienė, norėdama įsidrąsinti, ima gerti, įkaušta, išdrožia tostą, rūko, ir baigiasi tuo, kad ištekėjusios moterys pasišlykšti ja, o vyrai ima niekinti.

— Ne moteris, o kekšė,— pareiškia vienos šeimos tėvas mano svainiui, o šis netrukus pakartoja tuos žodžius man.

Galų gale vieną sekmadienio vakarą mes pakviečiami pas mano seserį. Nueinam ten sutartu laiku. Reikia įsivaizduoti, kaip nustembam, kai tarnaitė praneša, kad ponų nėra namie, nes jie pakviesti į svečius kitur. Tai baisus pažeminimas. Vakarą praleidžiam pas mane: verkiam iš pykčio ir nevilties ir kuriam savižudybės planus. Aš užtraukiu užuolaidas, kad neitų šviesa, ir laukiam nakties, kol ji galės grįžti namo. Bet saulė leidžiasi vėlai, ir aštuntą valandą pajuntam alkį. Aš pinigų neturiu. Ji taip pat, o namie nėra nieko nei valgyti, nei gerti. Tai jau panašu į skurdą, ir aš pergyvenu skaudžiausias akimirkas. Priekaištai, šalti bučiniai, begalinės ašaros, sąžinės graužatis ir koktumas.

Aš raginu ją eiti vakarienės pas motiną, bet ji būgštauja šviesos ir šiaip nenori, kaipgi reikės paaiškinti, kad taip anksti grįžo. Ji nieko neturėjo burnoje po antros valandos pietų, o liūdna perspektyva gultis tuščiu skrandžiu dar labiau erzina bado žvėrį. Ji, gimusi pasiturinčiuose namuose, pratusi prie gausos, todėl neturi supratimo apie skurdą ir visai praranda savitvardą. Man badas pažįstamas nuo vaikystės, bet aš baisiausiai kankinuosi, matydamas savo numylėtinę tokioje bėdoje. Išniukštinėju indaują, bet nieko nerandu, apieškau komodos stalčius, ir ten, tarp įvairiausių smulkmenų, nuvytusių gėlių, dailučių laiškelių, nublukusių kaspinų, randu į juodą ir sidabrinį popierėlį įvyniotas dvi karameles, kurias laikiau nežinia kokių laidotuvių prisiminimui. Paduodu jai. Kokios graudžios vaišės mylimajai!

Netverdamas iš apmaudo ir pykčio, pašoku ir imu koneveikti tas garbingas moteris, kurios užtrenkė mums duris ir išvarė į gatvę.

— Kam tokia baisi panieka? Ar mes padarėm kokį nusikaltimą? Ne! Už ką mes verti priekaištų? Juk ištuoktuvės garbingos, pagal visus įstatymo reikalavimus!

— Mes buvom per daug sąžiningi, supranti,— sako ji, bandydama save paguosti.— Aplink vien tik sukčiai. Atvira ir įžūli neištikimybė toleruojama, o skyrybos ne. Taip, nieko sau moralė!

Dėl to abu sutariam. Bet nuo nusikaltimo nepabėgsi. Lyg grėsmingas kūjis kabo virš mūsų palenktų galvų.

Aš jaučiuosi tarsi vaikėzas, išdraskęs paukščio lizdą. Motina sugauta, o mažylis guli ant žemės ir ciepsi, netekęs motinos sparnų šilumos!

O tėvas? Jis vienas nuniokotam lizde, tokį sekmadienio vakarą kaip šis, kai kitados rinkdavosi visa šeima, vienas svetainėje, kur stovi bebalsis pianinas, vienas valgomajame, kur pats sau vakarieniauja, vienas miegamajame...

— O ne,— sako ji,— jis drybso ištaigiam šezlonge pas pusseserės svainį kamerherą, sotus, raudonžandis, glosto Matildės rankas — tos vargšės apšmeižtos mergelės — ir mėgaujasi banaliomis istorijomis apie savo nevertos žmonos blogą elgesį, nes ji nesutiko gyventi hareme! Ir jiedu, pasikliaudami šitų veidmainių simpatijomis bei užuojauta, pirmieji mes akmenį į mus!

Kai viską nuodugniai apsvarstom, pakišu mintį, kad baronas mus vedžiojo už nosies, nes norėjo atsikratyti žmonos, kuri stovėjo jam skersai kelio, ir geidė vesti kitą, galų gale darau išvadą, kad palikimą jis gavo neteisėtai.

Bet tada ji ima priekaištauti.

— Nekalbėk apie jį nieko blogo! Dėl visko aš kalta!

— Kodėl negalima nieko apie jį pasakyti blogo? Ar jis koks šventasis?

Iš tiesų gali taip pagalvoti, nes kiekvieną sykį, kai tik užsipuolu baroną, ji tuoj stoja jo pusėn.

Gal kokia nesuprantama klasės jėga traukia ją prie barono? O gal jų intymiam gyvenime yra paslapčių, ir todėl ji bijo, kad vyras netaptų jos priešu? Visa tai

iki šiol man neįspėta mįslė kaip ir jos nepalaužiama ištikimybė barono atminimui, nors ir koks išdavikiškas jis galėjo pasirodyti vėliau.

Pagaliau saulė nusileidžia ir mes išsiskiriam. Užmiegu alkano miegu ir sapnuoju, kad man ant kaklo užmautas tekėlas, bet aš iš paskutiniųjų stengiuosi pakilti į orą.

II

Nesėkmės lydi mus. Kreipiamės į teatro direktorių dėl debiuto. Šis atsako, jog, kaip direktorius, negali nė pagalvoti leistis į derybas su moterim, pametusia šeimą.

Viskas išbandyta, viskas tuščiai. Po metų santaupos baigsis, ir ji atsidurs gatvėje, jeigu aš, vargšas literatas, nepasirūpinsiu ja.

Tarsi norėdama patvirtinti šią džiugią perspektyvą ji sumano aplankyti savo bičiulę, didelę dramos aktorę, su kuria dažnai susitikdavo svečiuose ir kuri visaip šliaužiojo aplink „šviesiaplaukę baronienę", vadindama ją „savo mažąja elfe".

Didžioji aktorė, pagarsėjusi ištikimybės trempėja, jau žilo plauko sulaukusi vyro apgaudinėtoja, pasitinka dorai išsiskyrusią kuo įžūliausiai ir užtrenkia duris.

Visi aplinkiniai keliai išbandyti.

Nėra kur dėtis, reikia kaip nors suktis!

— Na,— sakau jai,— tapk rašytoja! Rašyk dramas, kad paskui jas vaidintų toj pačioj scenoj! Kam nusileisti, jei galima pakilti aukščiau jų. Sutrypk tą artistę! Išvainok kandžia proza tą melagingą, apsimetėlišką, ydingą visuomenę, kurios salonai atviri kekšėms, bet uždari išsiskyrusiai moteriai! Puiki tema dramai!

Bet ji iš tų silpnųjų ir nuolankių būtybių, kurioms nepakanka jėgų atsikirsti.

— Ne, nereikia keršyti!

Ji baili, bet ir pagiežinga, kerštą palieka Dievo valiai, bet prigimties nepakeisi, vengdamas atsakomybės ir versdamas ją kitam ant galvos.

Aš nepasiduodu, ir laimingas atsitiktinumas ateina

mums į pagalbą. Vienas leidėjas pasiūlo man paruošti iliustruotą knygą vaikams.

— Parašyk tekstą,— sakau jai.— Gausi šimtą kronų kaip niekur nieko.

Surandu jai pagalbinės literatūros ir stengiuosi, jog jaustųsi pati atlikusi tą darbą; ji gauna šimtą kronų. Bet kiek aš už tai turėjau užmokėti! Mat leidėjas pareikalavo, kad šios iliustruotos knygelės tituliniame puslapyje būtų mano, dramaturgo, pavardė. Tai literatūrinė prostitucija. Ir mano priešininkams, kurie teigė, jog nebūsiu rašytojas, dar vienas patvirtinantis argumentas.

Paskui priverčiu ją parašyti straipsnį rytiniam laikraščiui. Išeina gana vidutiniškai. Straipsnį išspausdina, bet laikraštis nieko nemoka.

Lakstau po miestą, parūpinu keletą skatikų ir įteikiu autorei — kokia nekalta apgavystė — neva iš laikraščio kasos.

Vargšė Marija! Kaip ji džiaugėsi, galėdama padovanoti savo kuklų uždarbį nelaimingai motinai, kurią ne juokais spiria bėda, o bandydama sudurti galą su galu, turi nuomoti kambarius su baldais.

Senutės pradeda laikyti mane išgelbėtoju; traukia iš komodos stalčių vertimus, kuriuos atmetę visi teatrai, ir mano, jog aš stebuklingu būdu galiu padėti, kad juos priimtų. Aš apkrautas beprasmiais darbais, kurie trukdo mano užsiėmimui ir dar labiau varo į skurdą. Mano menkos santaupos tirpsta, nes priverstas tuščiai leisti laiką ir dar eikvoti nervus; turiu tenkintis vien pietumis ir vėl grįžti prie įpročio gultis be vakarienės.

Paskatinta savo smulkių ekonominių laimėjimų Marija sėda rašyti penkių veiksmų pjesės. Man dingojasi, kad aš joje pasėjau visas savo poetinio įkvėpimo sėklas, kurios manyje buvo bevaisės. Šitoj jaunatviškoj žemėj jos bringsta, kelia daigus, o aš lieku tuščias lyg sėklidė, kuri išbarsto vaisius, o pati tampa bejėgė.

Jaučiuosi visas lyg išdraskytas, netoli mirties, o mano smegenų svertai sutrinka, kai bandau prisitaikyti prie moteriškų, kitaip sutvarkytų. Nepajėgiu suprasti, kodėl pervertinu šitos moters literatūrinius sugebėjimus ir raginu ją kurti, juk niekad neskaičiau, ką ji parašė, nebent

tik laiškus man, kartais nuoširdesnius, o dažniausiai gana blankius. Ji lyg mano gyvoji poema. Ji reiškiasi vietoj mano pražuvusio talento. Jos asmenybė įskiepyta man, ir ji dabar tarsi mano naujas organas. Aš egzistuoju tik jos dėka, o pats, motina šaknis, gyvenu požeminį gyvenimą, maitinu stiebą, kuris tiesiasi į saulę ir kelia puikų žiedą, aš gėriuosi jo grožybe, užmiršęs, jog ateis laikas, kai skiepūglis atsiskirs nuo iščiulpto kamieno ir žydės, klestės kitoje vietoje, didžiuodamasis skolinta prašmatnybe.

Pirmasis jos pjesės veiksmas baigtas. Apkerėtas haliucinacijų tvirtinu, kad jis nusisekęs, karštai linkiu jai sėkmės ir negailiu pagyros žodžių. Ji pati stebisi savo sugebėjimais, o aš kuo šviesiausiom spalvom piešiu jai rašytojos ateitį. Bet tuo tarpu staigiai pasikeičia mūsų planai. Marijos motina prisimena vieną savo draugę, dailininkę, dvaro savininkę, labai turtingą, ir, svarbiausia, artimai bendraujančią su žymiausiu Karališkojo teatro aktoriumi bei jo žmona, kurie buvo didžiausi minėtos dramos artistės priešai.

Netekėjusi dvarininkė apsiima globoti Mariją, aktorių pora sutinka ją paruošti debiutui. Smulkiau viską aptarti Marija pakviečiama porai savaičių į viešnagę pas draugę. Ten ji susitiks su aktorium ir jo žmona, o šie galų gale praneš tvirtą ir teigiamą nuomonę savo direktoriui! Taigi anksčiau duotas jo atsakymas bus panaikintas. Tai buvo grynai Marijos motinos išmonė, siekianti vienintelio tikslo,— sulaikyti dukterį nuo scenos.

Žodžiu sakant, ji išgelbėta. O aš, savo ruožtu, galiu miegoti, kvėpuoti, dirbti.

Marija svečiuojasi dvi savaites. Sprendžiant iš jos šykščių laiškų, nenuobodžiauja. Ten pasirodo savo naujiesiems draugams, kurie pripažįsta ją turint ypatingų sugebėjimų scenai.

Sugrįžusi išsinuomoja kambarį kaime pas ūkininkę, kuri jai ir patarnauja. Taigi išsivaduoja iš savo persekiotojų ir gali be liudininkų susitikinėti su manim visus šeštadienius ir sekmadienius. Tokiu būdu gyvenimas mums nusišypso; dar, aišku, slegia nesenų skyrybų nemalonūs

prisiminimai, bet gamtoje mažiau jauti socialinės padėties sunkumą, ir vasaros saulė greičiau išsklaido sielos miglą.

III

Rudens pradžioje abiejų garsių aktorių rūpesčiu paskelbiamas jos debiutas ir paskalos nutyla. Vaidmuo man nepatinka. Blanki puošnios panelės rolė pasenusioj pjesėj. Bet jos režisierius tikėjosi publikos simpatijos; jai skirtoj scenoj herojė atstumia markizą, kuris nori ją vesti tik todėl, kad turėtų dar vieną papuošalą svetainėje, o ji galų gale pareiškia, jog vietoj turtingo markizo geriau pasirinks vargšo jaunikaičio tyrą širdį.

Išsivadavęs iš režisieriaus pareigų visą savo laiką skiriu mokslo studijoms ir imu rašyti darbą kokiai nors akademijai; tai būtina, norint įsitvirtinti kaip mokslininkui ir bibliotekininkui. Labai karštai pasineriu į etnografinius Tolimųjų rytų tyrinėjimus. Tai lyg opijus mano protui, nualintam visų patirtų nemalonumų bei rietenų, ir dabar, garbėtroškos skatinamas, stengiuosi neatsilikti nuo mylimos moters, kurios ateitis jau šviečia gražiausiom spalvom, ir mano uolumui nėra ribų. Nuo ryto lig vakaro sėdžiu Karalių pilies rūsyje, neaimanuodamas kenčiu drėgmę, šaltį, alkį ir pinigų stygių.

IV

Keletą dienų prieš debiutą numirė Marijos duktė nuo smegenų uždegimo. Vėl mėnuo ašarų, priekaištų ir sąžinės graužimo.

— Tai bausmė,— pareiškia senelė, džiaugdamasi, kad gali paleisti apnuodytą strėlę į savo dukters širdį; ji pradėjo nekęsti jos už tai, kad sutepė šeimos vardą.

Draskoma sielvarto Marija dieną naktį sėdi prie mirštančios mergytės patalo savo buvusio vyro namuose ir buvusios anytos prižiūrima. Vargšas tėvas be galo su-

sikrimtęs, kad neteko vaikelio, savo vienintelio džiaugsmo. Palaužtas sielvarto jis kartais ilgisi seno draugo, su kuriuo sykiu galėtų paminėti praeitį. Vieną vakarą, praslinkus kelioms dienoms po mažulės laidotuvių, kambarinė papasakoja, kad dieną manęs ieškojęs baronas ir dabar laukiąs namie.

Kadangi nieku gyvu nenorėjau atnaujinti santykių, kurie nutrūko nemaloniomis aplinkybėmis, mandagiai atsisakau.

Praslinkus kiek laiko po to, kai gauna mano laiškelį, ateina Marija pati su gedulo rūbais, paplūdusi ašaromis ir maldauja paklausyti sielvartaujančio barono prašymų.

Aš jos misiją laikau begėdiška, imu gintis, sakydamas, ką pagalvos žmonės, ir, ko gero, dvejaip galės aiškinti atvejį. Ji kaltina mane prietaringumu, meldžia mano širdies gerumo, ir baigiasi tuo, kad galų gale paklūstu šitam negražiam sumanymui.

Buvau prisiekęs daugiau niekada nekelti kojos į senuosius namus, kur įvyko drama. Bet baronas buvo išsikraustęs kitur. Dabar jis gyveno netoli manęs ir visai arti Marijos. Taigi nors neteko nusižeminti ir lankytis anam bute.

Gedulas, slogi ir rimta nuotaika mirusios namuose palengvina mūsų susitikimą ir nustelbia nesklandumą. Įprotis matyti juos kartu numaldo pavydą, o barono santūri ir nuoširdi laikysena suteikia man tvirtybės.

Mes valgom vakarienę, geriam, lošiam kortomis, visai kaip senais gerais laikais.

Rytojaus dieną susitikom pas mane; kitą vakarą pas Mariją, kuri neseniai buvo išsinuomojusi kambarį pas vieną seną panelę. Atgaivinam savo senus įpročius, ir Marija laiminga, matydama mus vėl bičiuliaujantis. Visa tai ją ramina, o kadangi kiekvienas stengiamės valdytis, niekieno jausmai nenukenčia. Baronas žiūri į mus kaip į slaptus sužadėtinius, o jo meilė Marijai atrodė galutinai mirusi. Protarpiais jis netgi skundžiasi mums savo meilės kančiomis, nes gražiąją Matildę saugo tėvas, ir vargšui įsimylėjėliui ji nepasiekiama... Marija čia erzina jį, čia guodžia. Jis jau nebeslepia savo tikrųjų jausmų.

Bet kuo toliau, tuo labiau tie artimi santykiai darosi

nerimastingesni ir žadina man, jei ne pavydą, tai šiokį tokį pasidygėjimą.

Vieną dieną Marija pasakoja, kad likusi pas baroną pietų, nes turėjusi aptarti su juo svarbių klausimų dėl dukters palikimo, kuris dabar atitenkąs jam.

Aš supeikiu tokį jos elgesį, pavadinu jį netaktišku ir nepadoriu. Ji šaiposi iš manęs, juokais primena, kaip aš pats smerkiąs prietarus, ir galiausiai abu kvatojam. Mūsų santykiai neįprasti, gal atrodo ir kvailai, bet kaip gera paniekinti visuomenės nuomonę ir kaip puiku regėti dorybės pergalę.

Nuo to laiko ji bendrauja su baronu kada tinkama, ir man net atrodo, kad jis su malonumu žiūri, kaip ji repetuoja savo rolę.

Šiaip ar taip, kol kas nebuvo jokių nesusipratimų, ir mano įtarinėjimai pamažu išblėso, nes vis dar negalėjau atsikratyti iliuzijos, kad jie vyras ir žmona. Bet štai vieną vakarą Marija ateina pas mane viena. Aš padedu jai nusivilkti apsiaustą, ir ji ilgokai tvarkosi suknelę, nors taip niekada nedarydavo. Šiek tiek nusimanydamas apie moterų paslaptis, kažką įtariu. Tebekalbėdama su manim atsisėda ant sofos tiesiai prieš veidrodį ir vis nenutildama žvilgčioja į savo atvaizdą, nemačiomis taisinėjasi plaukus.

Mane nudiegia šiurpus įtarimas, ir nebeįstengdamas susivaldyti klausiu:

— Kur tu buvai?

— Pas Gustavą.

— Ką jūs veikėt?

Ji krūpteli, bet tuoj susitvardo ir atsako:

— Repetavau savo rolę.

— Meluoji!

Ji šaukia:

— Tavo įtarinėjimai beprotiški!

Ji susuka man galvą begale pasiteisinimų ir pasijuntu nebe toks tvirtas. Lyg tyčia dar ragina negaišti, nes esam pakviesti pas baroną, todėl nespėju nieko išsiaiškinti.

O dabar, kai prisimenu tą įvykį ir esu viską nuodugniai apsvarstęs, galėčiau prisiekti, jog tada ji, švelniai ta-

riant, gyveno su dviem vyrais. Bet tą kartą ji mane apakino savo gudrybėmis.

Kas gi atsitiko? Ko gero, taip:

Ji papietauja su baronu dviese, išgeria kavos, likerio; po valgio jaučiasi pavargusi. Baronas siūlo jai išsitiesti ant sofos, ir ji neprieštarauja... Visa kita savaime aišku. Vienatvė, begalinis pasitikėjimas kits kitu, atsiminimai apglobia sutuoktinius, kuriems drovumas jau ne kliūtis; jisai po ilgoko celibato tuoj užsidega, ir tada viskas... Kam atsisakyti malonumo, dėl kurio niekas nenukentės, bent kol meilužis nežino? Ji laisva, nes jokių pinigų iš savo meilužio neėmė; o sulaužyti žodį — ką tai reiškia moteriai? Gal anas labiau tiko jos poreikiams, gal palyginusi ir apraminusi smalsumą, ji ilgėjosi to, kuris buvo stipresnis meilės dvikovoje, nes drovusis ir subtilusis, nors ir labai karštas, visada pralaimi. Žodžiu sakant, nėra abejonių, kad jinai, buvusi lovos partnerė, kuri tūkstančius kartų nusirenginėjo ir apsirenginėjo šito vyro akivaizdoje, o jis atmintinai žinojo jos kūną, nė nesusimąsčiusi pasiūlė pietums saldų desertą prie uždarų durų. Tuo labiau kad jos nevaržė jokie saitai, o jautriai moters širdžiai pagailo badaujančio. Ir garbės žodis, jeigu aš būčiau atsidūręs kad ir ne apgauto, tai bent įžeisto vyro vietoje, jeigu aš, nurungtas kito, būčiau turėjęs jo meilužę savo valioje, prisiekiu visais senų ir naujų laikų dievais, ji nebūtų išėjusi nepaliesta iš mano miegamojo.

Bet kadangi mylimos lūpos nesiliaudamos bėrė gražiausius žodžius apie dorą, sąžinę, papročių tvirtumą, ir aš nenorėjau pasiduoti tokiems įtarinėjimams. Kodėl?

Todėl, kad moteris, jeigu ją myli garbingas žmogus, visada jį nugalės. Jis nori būti jai vienas, viliasi esąs vienas, o ko trokšta, tuo ir tiki.

Dabar prisimenu vieną žodį, kurį man pasakė pilietis, gyvenęs name priešais barono butą. Be niekur nieko jis užsiminė apie „pusininkavimą". Nors tada nesupratau, ką tai reiškia, bet vis dėlto pasakyta drąsiai... o tai buvo prieš dvylika metų.

Kodėl tas vienas žodis įstrigo man į atmintį iš tūkstančio girdėtų ir jau seniai užmirštų?

Aišku, šiandien man tos moters ištikimybė atrodo visiškai neįsivaizduojama, nesuvokiama, neįmanoma.

Tarp kita ko, kai būdavau vienas su baronu, jis visada labai stengdavosi parodyti savo susidomėjimą mergšėmis, ir sykį, po vakarienės restorane, net paklausė, ar negalįs duoti jam kokį viešnamio adresą. Paprasčiausia išmonė man apmulkinti, nė kiek neabejoju.

Dar galima pridurti, kad su Marija jis elgėsi gana laisvai, o ši kartais atrodydavo kaip kokotė, ir mūsų intymių santykių metu jos aistra vis labiau vėso.

V

Pagaliau ji debiutuoja. Ir sėkmingai dėl daugelio sudėtingų priežasčių. Pirmiausia visiems magėjo pamatyti baronienę scenoje; čia dar prisidėjo miestelėnų simpatijos, nes jie džiaugėsi jos ištuoka, pakirtusia socialinių prietarų šaknis; dar jai plojo viengungiai, asketai ir šeimyninės vergovės priešai; o galų gale pažįstami, giminės ir didžiojo aktoriaus bičiuliai, kurie, taip sakant, iš anksto buvo angažuoti, nes jis buvo Marijos režisierius.

Po spektaklio baronas pakvietė į vaišes mus abu ir dar panelę, pas kurią Marija gyveno.

Visi buvom apsvaigę iš džiaugsmo, kad jai pasisekė. Man nepatiko Marija su puošniais drabužiais, dar nenuvalytais parausvintais skruostais ir dažytomis juodomis blakstienomis. Tai buvo nebe ta jaunamartė, kurią pamilau, o artistė, įžūlių, vulgarių manierų, rėksminga, neleidžianti kitiems prasižioti, baisiausia savimeilė.

Ji manė įkopusi į meno viršūnę, o jei bandydavau ką patarti ar perspėti, ji tik gūžteldavo pečiais arba sakydavo su užuojauta:

— Nieko tu nesupranti, drauguži.

Baronas atrodė tarsi nelaimingas įsimylėjėlis. Būtų ją pabučiavęs, jeigu ne aš; prisigėręs maderos ėmė guostis ir aimanuoti, kad menas, dieviškasis menas, reikalauja tokių baisių aukų.

Laikraščiai, iš anksto paprašyti, paskelbė jos sėkmę,

ir atrodė, jog sutartis su teatru savaime suprantama. Du fotografai varžėsi dėl garbės įamžinti keletą debiutantės pozų, buvo išleistas abejotinos vertės lapelis, įdėtas naujosios žvaigždės portretas ir išspausdinta biografija.

Kai žiūriu į tas mano mylimosios nuotraukas, labiausiai stebina, kad nė vienoj nepanaši į originalą. Argi ji spėjo pakeisti išraišką, charakterį per tokį trumpą laiką... per vienerius metus? Arba ji kitokia, atspindėdama meilę, švelnumą, užuojautą — visa, ką mato mano akyse, kai į ją žiūriu? Aš tuose paveiksluose teregiu vulgarią, šiurkščią fizionomiją, begėdiškai įžūlią, gundančią ir viliojančią. Ypač mane gąsdina viena poza. Ji stovi palinkusi į priekį, atsirėmusi į žemą kėdės atkaltę, rodydama visiems nuogas krūtis, vos pridengtas vėduokle, kurią laiko ties iškirpte. Jos žvilgsnis įsmeigtas į kažką, bet ne į mane; nes mano meilė, švelni ir tyra, niekada jos neglamonėja taip gosliai kaip gundomos mergšės, toji nuotrauka primena nepadorius paveikslėlius, kurie siūlomi patamsyje prie kavinės durų.

Aš atsisakiau imti tą fotografiją, kai ji man padavė.

— Tu nenori turėti savo Marijos portreto,— sako ji graudžia mina, kuri ne sykį išreiškė jos nepilnavertiškumą, bet ji to niekada atvirai neprisipažino.— Suprantu, tu nebemyli manęs.

Kai moteris sako savo mylimajam: „Tu nebemyli manęs", vadinasi, ji pati nustojo jį mylėti.

Ir nuo to laiko jaučiu, kaip jos prieraišumas aiškiai silpsta.

Ji žinojo, kad jos menka siela pasisėmė iš manęs ryžto ir drąsos, be kurių negalėjo pasiekti tikslo, ir dabar troško atsikratyti to įkyraus skolintojo. Vis dėlto ji dar savinasi mano idėjas ir klauso manęs, nors ir apsimeta nekreipianti dėmesio, ką aš sakau.

— Nieko tu nesupranti, draugužį!

Ji, visiška neišmanėlė, pramokusi tik prancūziškai kalbėti, labai menko išsilavinimo, o kadangi gimė kaime — be supratimo apie teatrą ir literatūrą, tik man turėjo būti dėkinga, kad daviau pirmąsias švedų kalbos tarimo

pamokas, atskleidžiau prozodijos ir metrikos paslaptis, ir štai dabar ji tyčiojasi iš manęs.

Ruošiantis antrajam pasirodymui, kuris buvo numatytas gana greitai, pasiūlau jai stambų melodraminį vaidmenį, gražiausią iš viso repertuaro. Ne, ji jo nenorinti. Po kiek laiko ji man sako, jog p a s i r i n k u s i tą pačią rolę. Štai! Aš analizuoju jai pjesę, renku kostiumus, rodau efektyviausias rolės vietas, mokau, kaip įeiti ir išeiti, padedu lavinti pozas, kurios turėtų labiausiai kristi į akį.

Ir tada tarp barono ir manęs kyla slaptas karas. Jis, kaip karališkosios gvardijos ceremonijų vadovas ir gvardijos rinktinės instruktorius, pradeda reikšti rimtas pretenzijas į dramos meno bei teatro žinovus, ir Marija, labiau vertindama jo neva idėjas, pasirenka jį savo vadovu ir atsisako mano patarimų. O, kokią nepaprastą subjektyvią estetiką jis skelbia, vadindamas ją tikra ir natūralia! Ir užvis labiausiai jis vertina banalybę, primityvumą ir lėkštumą, tvirtindamas, jog tai natūralu.

Dar sutikčiau su tokiu principu kalbant apie moderniąją komediją. Ten veikėjai paskendę gyvenimo kasdienybėje. Bet tai neįmanoma, nepakenčiama vaidinant, pavyzdžiui, anglų tragediją; didžiosios aistros negali būti išreikštos tomis pačiomis priemonėmis kaip saloninių spektaklėlių replikos.

Tačiau toks subtilus skirtumas nesuvokiamas vidutiniškam protui, kuris pavienį atvejį stengiasi laikyti universaliu. Jeigu taip yra šį sykį, vadinasi, taisyklė priimtina visur kitur!

Spektaklio išvakarėse Marija suteikia man garbę ir parodo savo tualetus. Nekreipdama dėmesio į mano prieštaravimus ir prašymus, ji išsirinko murzinai pilką medžiagą, kuri visai ją žudo, ir ji atrodo tarsi lavonas.

Vienintelis jos atsakymas štai toks moteriškas argumentas:

— Bet ponia X..., garsioji artistė, kaip tik vaidino šią rolę su panašia suknele!

— Taip, bet ponia X... ne blondinė kaip tu. Kas tinka tamsiaplaukei, nebūtinai turi tikti blondinei.

Ji nesupranta ir supyksta.

Aš pranašauju jai nesėkmę, ir jos antrasis debiutas baigiasi fiasko.

Vėl ašaros ir priekaištai, net įžeidinėjimai.

O pati didžioji nelaimė ištinka, kai po savaitės garsioji dramos artistė suvaidina tą pačią rolę, švęsdama kažkokį jubiliejų, neprisimenu kokį, publika džiūgauja, scenoje pintinė rožių ir šūsnis vainikų.

Aišku, Marija apkaltina mane už savo nesėkmę, nes aš pranašavęs nelaimę, ir iš sielvarto dar labiau suartėja su baronu, juk menkysta visada simpatizuoja menkystai.

Aš, apsišvietęs žmogus, dramaturgas, teatro kritikas, gerai pažįstąs literatūrą, savo studijose ir kaip bibliotekininkas bendravęs su šviesiausiais civilizacijos protais, dabar išmetamas lauk tartum senas skuduras, į mane žiūri kaip į neišmanėlį, laiko pastumdėliu.

Tuo tarpu, nors antrasis debiutas ir nepasisekė, jai paskiriamas dviejų tūkstančių keturių šimtų kronų metinis atlyginimas, taigi tikslas pasiektas. Bet nuo šiol jos skrydžiui į didįjį meną sparnai buvo pakirpti. Kaip vidutinių gabumų aktorė, ji pasmerkta antraeilėms rolėms, vaidina pasaulietes damas, manekenes, todėl dienų dienas praleidžia pas siuvėjas. Trys, keturi tualetai vienam vakarui greitai praryja menką atlyginimą.

O, kiek skaudžių nusivylimų, kiek šiurpių scenų, kai rolės sąsiuvinėliai vis plonesni ir plonesni, vos su keliolika replikų! Jos kambarys pavirsta siuvimo ateljė, čia riogso krūvos iškarpų, medžiagų ir skiaučių. Ji, motina, kilminga dama, paniekinusi ir atsisakiusi salonų bei tualetų, dabar pati tapo siuvėja, lig išnaktų sėdi susikūprinusi prie mašinos, kad galėtų keletą minučių suvaidinti prieš miestelėnus pasaulietę damą.

O dar tas dykinėjimas per repeticijas užkulisiuose, kur valandų valandas turi trintis, kol gaus išeiti ir pasakyti porą žodžių. Dėl to įjunksta tuščiažodžiauti, apkalbinėti, mėgautis nešvankiomis istorijomis, ir rimtas veržimasis į aukštumas nuslopsta; sielos sparnai suglemba, kliūva už žemės, siekia nutekamąjį griovį.

Kuo toliau, tuo labiau į pakalnę, ir vieną dieną, kai jos suknelės jau verstos ir perverstos daugybę sykių,

o naujų įsigyti trūksta lėšų, iš jos atimama ta menkutė rolė ir ji nužeminama į statistes.

Ir kai prispaudžia skurdas, jos motina, toji nelaimės pranašė Kasandra[21], dar labiau aptemdo jos gyvenimą, o visuomenė, kuri nepamiršo skandalingų skyrybų ir vaiko mirties, sukyla prieš nedorėlę motiną ir neištikimą žmoną. Netrukus teatro direktorius norom nenorom turi paklusti publikos antipatijai; tuoj atsižada jos ir pats žymusis aktorius, mokęs ją, net prisipažįsta, jog apsirikęs ir nusivylęs jos talentu.

Kiek triukšmo, kiek nelaimių dėl moters užgaidos, o naudos jokios!

Šalia visų kitų bėdų dar staiga nuo širdies ligos miršta Marijos motina; žmonės, aišku, vėl kaltina ją, nes, girdi, palaidūnė duktė užkrovusi motinai per daug rūpesčių.

Mane spaudžia sąžinė dar sykį jai padėti. Nirštu ant tų žmonių, kurie pernelyg žiaurūs ir neteisingi, ir žūtbūt noriu ištraukti ją iš klampynės. Dabar, kai jaučia esanti priklausoma nuo bet ko, kas jai tiesia pagalbos ranką, ji sutinka su mano pasiūlymu steigti savaitraštį, skirtą teatrui, muzikai, literatūrai ir menui. Ji galėtų debiutuoti jame kaip romanistė ar kritikė ir šitaip užmegztų ryšį su būsimaisiais leidėjais.

Marija pradžiai įneša du šimtus kronų. Aš apsiimu redaguoti ir tvarkyti korektūrą. Kadangi neturiu nė menkiausio supratimo apie ekspedicijos dalykus, jai palieku rūpintis skelbimais ir leidinio realizavimu; už pastarąjį darbą teks dalintis pajamomis su teatro vadovybe, nes jie turi laikraščių kioską.

Pirmąjį numerį baigiam laužyti, ir jis atrodo visai nusisekęs. Vedamasis vieno žymiausių mūsų jaunųjų dailininkų; speciali korespondencija iš Romos, kita iš Paryžiaus; apie muziką garsaus rašytojo, vieno didžiausių Stokholmo laikraščių bendradarbio straipsnis; mano literatūrinė apžvalga ir apsakymas, o skelbimai sutvarkyti pačios Marijos.

Kol kas viskas gerai. Svarbiausia, kad pirmas numeris pasirodytų sutartu laiku; bet kai ateina lemiamas momentas, paaiškėja, kad neturim nei būtiniausių lėšų, nei kredito.

Vargas man! Aš savo likimą atidaviau į moters rankas. Tą dieną, kai laikraštis turi išeiti, ji lyg niekur nieko guli lovoje iki pat priešpiečių.

Būdamas tikras, jog laikraštis jau pardavinėjamas, išeinu į miestą ir sutinku čia vieną pažįstamą, čia kitą, visi šaiposi.

— Na, kur galima nusipirkti tą puikųjį laikraštį? — nekantriai klausinėja žmonės.

— Kaipgi, visur!

— Arba niekur!

Nueinu į kioską.

— Mes dar negavom,— atsako pardavėjas.

Bėgu į spaustuvę. Laikraščio tiražas dar nepaimtas.

Viskas sužlugo! Kyla niršus barnis tarp manęs ir mano bendrininkės, bet ar gali ją kaltinti, juk ji iš prigimties lėtapėdė ir ničnieko neišmano apie leidybą. Ir pagaliau, kuo ji čia dėta? Juk ji viską patikėjo teatro vadovybei.

Du šimtai kronų išmesti į balą. O aš savo ruožtu pragaišau laiką, netekau reputacijos, be reikalo įdėjau tiek darbo.

Tą visiškos nevilties metą galvoju: „Mes galutinai pražuvę!"

Pasiūlau jai mirti drauge su manim. Kurgi mums dėtis? Ji jau nebeturi jokių vilčių; o aš nebeįstengiu dar sykį jai padėti.

— Numirkim,— pasakiau aš.— Gėda, slampinėjam gatvėmis lyg kokie valkataujantys lavonai ir trukdom gyviesiems judėti.

Ji nesutinka.

— Tu bailė, bailė, mano išdidžioji Marija! Niekingi tie, kurie verčia mane žiūrėti, kaip žmonės šaiposi ir tyčiojasi iš tavęs!

Nueinu į smuklę. Pasigeriu ir sugrįžęs namo saldžiai išsimiegu.

Rytojaus rytą drožiu pas ją. Nuo svaigalų esu akylesnis. Pirmą kartą suvokiu, kokia ji pasikeitusi. Kambarys prišnerkštas, pati apsirengusi nevalyvai, savo žavias kojytes įsispyrusi į nušleivotas šliures, kojinės persisukusios.

O varge!

Jos kalba pilna beskonių posakių, pasiskolintų iš artistų žargono, manieros kokčios, veido mina paniekinanti, o liežuvis kandus.

Ji sėdi palinkusi prie siuvinio ir nežiūri man į akis, rodos, kuria kažkokius niūrius planus.

Staiga, nepakeldama galvos, sako man atšiauriu balsu:

— Akseli, ar tu žinai, ko moteris, gyvenanti tokiomis aplinkybėmis kaip mes, gali reikalauti iš vyro?

Lyg perkūno trenktas, bet manydamas, jog negerai išgirdau, sakau nedrąsiai:

— Ne... ką turi galvoje?

— Ko reikalauja moteris iš savo meilužio?

— Meilės.

— O dar?

— Pinigų!

Šis brutalus žodis sustabdo klausinėjimus, ir aš, būdamas tikras, jog teisingai ją supratau, išeinu.

„Liepto galas,— kuždėjau sau, slankiodamas linkstančiomis kojomis po rudeniškai niūrias gatves.— Paskutinė pažeminimo stadija. Sąskaita už malonumus! Be jokios sarmatos prisipažinti savo amatą!"

Kad nors būtų labai skurdusi. Bet ką tik buvo paveldėjusi iš motinos palikimą, kilnojamo turto ir vertybinių popierių, tiesa, šiek tiek abejotinų, bet vis dėlto atstojančių keletą tūkstančių kronų, o dar nuolatos gaudavo atlyginimą iš teatro.

Šiaip ar taip, stačiai nesuvokiama... bet paskui staiga man prieš akis šmėstelėjo panelės B..., jos šeimininkės ir geros draugės pavaikslas!

Tai buvo kokių trisdešimt penkerių metų žmogysta, nemaloni, įtartinų manierų sąvadautoja, gyveno nežinia iš ko, amžinai be pinigų, bet gatvėje visada puikuodavosi prašmatniais ir ekstravagantiškais tualetais, sugebėdavo prilipti prie kokios nors šeimos, o tada pasiskolinti šiokią tokią sumelę, ir visur aimanavo dėl savo nelemtos dalios. Įtartina asmenybė, nekentė manęs, nes aš kiaurai ją mačiau.

Dabar prisiminiau vieną atsitikimą prieš keletą mėnesių, apie kurį per daug nebuvau susimąstęs. Minėtoji dama privertė suomę, Marijos draugę, kad prižadėtų jai pas-

kolinti tūkstantį kronų. Pažadas taip ir liko pažadu. Tada, panelės B... spaudžiama ir gelbėdama visaip iškoneveiktos draugės suomės garbę, Marija pati ryžosi parūpinti reikiamą sumą. Ir jai iš tikrųjų pasisekė rasti pinigų. Bet už tai vargšė Marija sulaukė šiurkščių priekaištų iš savo draugės suomės, o kai pradėjo aiškintis, panelė B... apreiškė, kad ji niekuo dėta, ir kaltę suvertė Marijai. Tada aš ir pasipiktinau ta paslaptinga asmenybe, ji man pasirodė gan įtartina, ir paprašiau Mariją, kad tučtuojau nutrauktų su ja ryšius, nes toji žmogysta savo elgsena panaši į prievartautoją.

Ne, tada ji sugalvojo daugybę priežasčių savo klastingai draugei pateisinti. Dar po kiek laiko visą tą istoriją pavertė stačiai nesusipratimu; o galų gale ji tapo mano „piktos fantazijos" išmone.

Gal toji avantiūristė ir pakišo Marijai tą šlykščią mintį „pateikti sąskaitą" man. Taip, be abejonės, ypač, kad toks pareiškimas visai nesiderino su Marijos elgsena. Aš norėjau to viltis, tikėti. Jeigu ji būtų paprašiusi grąžinti pinigus, kuriuos išleido kaip laikraščio bendrininkė, tokią moterišką aritmetiką galėtum suprasti, ar būtų reikalavusi susituokti! Bet apie tai ji nenorėjo nė girdėti. Taip, jokių abejonių. Ji turėjo galvoje užmokestį už meilę, glamones, už tūkstančius būčinių, už suglamžytus sijonus. O jeigu aš, savo ruožtu, pasiųsčiau jai sąskaitą už prarastą laiką ir jėgas, už išeikvotus nervus, smegenis ir kraują, už naudojimąsi mano vardu ir šlove, jeigu reikalaučiau atsilyginti už kančias, gal net už sužlugdytą karjerą! Ne! Tegul ji pirmoji tvarko sąskaitų knygą, aš visai neketinu prieštarauti.

Vakarą praleidau restorane, paskui klaidžiojau gatvėmis mąstydamas apie išsigimimą. Kodėl mums taip gelia širdį, kai matom žmogų žengiantį atgal? Tikriausiai todėl, kad tai nenatūralu: gamta reikalauja, kad individas eitų į priekį, tobulėtų, o bet koks traukimasis atgal yra tik tuščias jėgų eikvojimas. Taip pat ir visuomenės gyvenime, kur kiekvienas veržiasi į turto ar garbės aukštumas. Turbūt todėl taip skaudžiai gniaužia gerklę regint žmogaus nuopuolį; taip kankina kaip ruduo, liga, mirtis. Toji moteris, dar nesulaukusi nė trisdešimties metų am-

žiaus, kurią mačiau jauną, gražią, taurią, nuoširdžią, kerinčią, stiprią, gerai išauklėtą, per pora metų šitaip nusmuko, ak, kaip greitai ir kaip šiurpiai!

Vienu metu net gundžiausi pasmerkti save ir sumenkinti jos kaltę, taip būčiau radęs paguodos. Bet nieku gyvu negalėjau suversti visko sau; juk aš ją išmokiau žavėtis grožiu, įskiepijau meilę tauriems dalykams ir kilniems poelgiams; o kai ji pradėjo mėgdžioti prastas artistų manieras, aš stengiausi dar labiau tobulėti, mokytis aukštuomenėje įprastos subtilios kalbėsenos ir gestų, pratintis prie savitvardos, būdingos išsiauklėjusiam žmogui. Mūsų intymiuose santykiuose tebesilaikiau santūrumo, saugojausi, kad nepaniekinčiau drovumo ir takto, kurie slepia gyvulišką pradą, nes man tie ryšiai daugiau dvasiniai negu kūniški.

Retkarčiais aš galiu būti pernelyg karštas, bet niekada vulgarus. Žudau, bet neįžeidinėju. Jei reikia, drėbsiu žodį tiesiai į akis, bet nekalbėsiu užuominomis ar dviprasmybėmis; aš turiu savo šmaikščių žodžių, kurie šauna į galvą staigiai, reikalui esant, bet nesiskolinu iš operečių ar humoristinių laikraščių.

Mėgstu gyvenime tvarką, valyvumą, grožį, atsisakysiu pietų, jeigu neturiu švarių krakmolytų marškinių. Savo mylimajai nepasirodysiu neapsirengęs ir su šlepetėmis; aš galiu pasiūlyti jai duonos su sviestu ir stiklą alaus, bet ant švarios staltiesės.

Taigi ne aš, ne mano pavyzdys padarė jai blogos įtakos. Ji nebemyli manęs. Užtat nebesistengia man patikti. Ji priklauso publikai; gražinasi ir puošiasi tik žiūrovams, ji tapo visų moterim, kuri pagaliau siunčia sąskaitas už tiek ir tiek naktų...

Nuo to laiko užsidariau bibliotekoje. Aš gedžiu, gedžiu savo didžios, beprotiškos meilės. Viskas palaidota, ir mūšio laukas, kur vyko meilės kautynės, tylus. Du nukauti ir daugybė sužeistų dėl moters, kuri neverta nė poros nuvalkiotų batų. Bent jos aistra būtų siekusi tikslo gimdyti vaikus, jeigu ją būtų skatinęs atsiduoti nesuvokiamas instinktas kaip tas moteris, kurios myli dėl meilės. Bet ji nekenčia vaikų, jos supratimu, gimdymas žemina moterį. Pasileidusi žmogysta, meilę ji pavertė tik ma-

lonumu. Jai nerūpi pratęsti savo giminę, nes jaučia, kad yra išsigimusi, nykstanti esybė, ir, stengdamasi nuslėpti tą išsigimimo procesą, kalba orius žodžius apie būtinybę gyventi aukštesniems tikslams, žmonijai.

Aš nekenčiu jos ir noriu užmiršti! Vaikštau tarp knygų lentynų ir negaliu atsikratyti to košmaro, kuris mane persekioja. Aš nebegeidžiu jos, atvirkščiai, ji man šlykšti; tačiau begalinė užuojauta, kone tėviškas gailestis verčia mane galvoti apie jos ateitį. Jeigu aš ją pamesiu?.. Jeigu ji liks viena, gal bus jai blogai, gal taps barono meilužė ar bet ko kito.

Aš negaliu jos prikelti, nežinau, kaip išsikapstyti iš to liūno, į kurį įklimpom, todėl nerandu kitos išeities, tik nesitraukti nuo jos, žiūrėti, kaip žūsta ji, o ir aš drauge, nes mano troškimas gyventi ir dirbti jau užgesęs. Numirė viltis ir instinktas išlikti. Aš nieko nenoriu, nieko negeidžiu, pradedu bijoti žmonių; kartais priėjęs prie durų, kur ketinu pietauti, sustoju ir apsisukęs grįžtu namo, vėl griūvu ant sofos ir užsisupstau antklodėmis. Guliu tarsi mirtinai sužeistas žvėris, atbukęs, tuščia galva, negaliu nei miegoti, nei mąstyti, rodos, laukiu ligos ar galo.

Taigi štai vieną dieną sėdžiu įsispraudęs į kamputį šoniniam restorano kambaryje, čia gera slėptuvė įsimylėjusiems ir nuplyšėliams, bijantiems dienos šviesos, ir staiga iš svajų pažadina pažįstamas balsas. Kažkas šūkteli labą dieną.

Tai buvo nevykėlis architektas, su kuriuo kitados priklausėm vienam bohemos ratui, bet paskui išsisklaidėm kas sau.

— O, tu dar gyvas? — pradeda jis kalbą, sėsdamas priešais.

— Taigi, šiek tiek... O tu?

— Puikiausiai... rytoj išvažiuoju į Paryžių... iš vieno mulkio paveldėjau dešimt tūkstančių kronų.

— Ką gi, malonu... Sveikinu!

— Tik visa bėda, teks vienam sušlamšti tą palikimą.

— Nieko baisaus... Užtat mano sveiki dantys, galėčiau tau padėti.

— Iš tikrųjų? Ir galėtum keliauti sykiu?

— Tuoj pat!

— Vadinasi, sutarta?
— Sutarta!
— Rytoj rytą, šeštą valandą, į Paryžių!
— O paskui?
— Kulką į kaktą.
— Iš kokios balos ištraukei tą idėją?
— Pamačiau užrašytą ant tavo fizionomijos, kad esi savižudis.
— Senas žynys! Ką gi, drožiam krautis lagaminų, ir tegyvuoja Paryžius!

Vakare nuėjau pas Mariją ir papasakojau laimingą naujieną. Ji susijaudino, apsidžiaugė, palinkėjo man sėkmės, kelis sykius pakartojo, kad man išeis į naudą, atsigausiu. Ji atrodė tikrai patenkinta, motiniškai rūpinosi manim, ir tai labai sugraudino mano širdį. Mes sykiu praleidom vakarą, liūdną vakarą, dalinomės praeities prisiminimais, bet mažai kalbėjom apie ateitį, nes jau netikėjom ja; ir išsiskyrėm... Amžinai? Apie tai neužsiminėm; tarsi be žodžių sutarėm, kad tegul atsitiktinumas sprendžia mūsų likimą.

VI

Nuo kelionės atjaunėjau. Baisiausiai džiaugiuosi ištrūkęs, bandau atgaivinti savo ankstyvos jaunystės prisiminimus; noriu užmiršti tuos nelemtus dvejus metus ir nėmaž neturiu ūpo apie juos kalbėti. Visa toji skyrybų drama pavirto man tarsi išmatomis, nuo kurių bėgi šalin nė neatsigręždamas. Kai kada paslapčiukais juokiuosi tarsi pabėgėlis, tvirtai nusprendęs daugiau nesileisti pačiumpamas, puikiai įsivaizduoju, kaip jaučiasi neatsiteisęs skolininkas, pasprukęs į svetimą šalį.

Paryžiuje ištisas dvi savaites manęs nepaleidžia teatrai, muziejai, bibliotekos. Iš Marijos negaunu laiškų, todėl džiugina viltis, kad ji nusiramino ir kad viskas kuo geriausia šiam geriausiam pasauly.

Bet po kiek laiko jaučiuosi pavargęs nuo begalinio lakstymo, persisotinęs naujų ir stiprių įspūdžių; viskas

netenka įdomumo, ir aš sėdžiu namie savo kambaryje, skaitau laikraščius, slegiamas nesuvokiamos ir nepaaiškinamos apatijos.

Tada prieš akis iškyla jaunos blyškios moters paveikslas, lyg migloje matau skaisčią motiną, ir ji neduoda man ramybės. Įžūlios artistės vaizdas dingęs iš atminties; praeityje regiu tik baronienę, pagražėjusią, atjaunėjusią; jos nedoras žemiškasis kūnas tapo įstabus, švytintis, tokias šventąsias mergeles įsivaizduoja asketai.

Taip ir gyvenau šiomis skaudžiomis ir šviesiomis svajonėmis, kol gavau nuo Marijos laišką. Ji labai sujaudinta rašė esanti nėščia ir tik vedybos galinčios išgelbėti ją nuo gėdos.

Tučtuojau susikraunu lagaminą. Ir nieko nelaukęs greituoju traukiniu išvažiuoju į Stokholmą. Ketinu vesti.

Man nė į galvą neateina abejoti dėl tėvystės. Pusantrų metų esu piktnaudžiavęs; šią naujieną priėmiau kaip gerą žinią, apsidžiaugiau, kad pagaliau baigsis mūsų kančios, kad tai įvykis, kuris pareikalaus sunkios, gal net lemtingos atsakomybės, bet, šiaip ar taip, kažkas nauja, lyg pamatas, į kurį gali remtis, nenuginčijamas faktas su nežinoma ateitim. Tarp kita ko, santuoką nuo pat jaunų dienų įsivaizdavau itin patrauklią ir laikiau ją vienintele normalia dviejų lyčių bendravimo forma. Taigi gyvenimas dviese manęs negąsdino. O dabar, kai Marija ruošėsi tapti motina, mano meilė pakilo naujam skrydžiui; pakilo tyra, skaisti iš nešvarios ir skausmingos buveinės.

Kai sugrįžau, Marija mane pasitiko labai pikta, puolė priekaištauti, kad aš jai melavau. Norom nenorom turiu leistis į tokius nemalonius aiškinimus ir pasipasakoju, kad man pripažinta šlapimtakio susiaurėjimas, todėl galimybė apvaisinti yra mažesnė, bet vis dėlto yra. Tiesa, ir prieš tai keletą sykių buvom be reikalo išsigandę; užtat per daug stebėtis tuo, kas atsitiko, neverta.

Dar labiau nekęsti santuokos ji pradėjo bendraudama su savo bjauriom draugėm; ji įsikalė į galvą, kad ištekėjusi moteris yra vergė, dirbanti be atlyginimo savo vyrui.

Kadangi baisiai bijau vergų, pasiūlau jai naujovišką santuoką pagal mūsų skonį.

Mes turėsim trijų kambarių butą, vienas kambarys bus jai, kitas man, trečias bendras. Nei šeimininkystės, nei tarnų. Pietus atsisiųsdinsim iš restorano, pusryčius ir vakarienę virtuvėje pataisys ateinanti tarnaitė. Šitaip bus lengva apskaičiuoti išlaidas ir išvengsim barnių.

Galų gale, kad ateity užkirsčiau kelią nemalonumams ir nebūčiau apkaltintas iššvaistęs žmonos turtą, pasiūlau jai sudaryti sutartį. Kraitis, kurį vyrui imti Skandinavijoje laikoma gėda, civilizuotose šalyse yra priedas prie bendro ūkio, ir moteris turi iliuziją, kad gyvena ne tik vyro išlaikoma. O štai vokiečiai ir danai, kad nekiltų jokių nesusipratimų, laikosi tokio papročio: žmona pasirūpina baldais, taigi vyras gali jaustis gyvenąs pas žmoną, o pastaroji įsivaizduoti, kad ji niekur nesikraustė iš namų ir išlaiko vyrą.

Marija, kuri neseniai buvo paveldėjusi motinos turtą, susidedantį iš menkaverčių, bet kaip atminimas jai brangių ir kone antikvarinių daiktų, pareiškia, jog neverta pirkti baldus trims kambariams, kai senaisiais galima apstatyti net šešis. Aš mielai priimu tokį pasiūlymą.

Lieka svarbiausias punktas: būsimasis kūdikis.

Laimė, kad, bėdos spiriami nuslėpti jį, ir čia sutariam: naujagimį įkurdinsim mieste, kol ateis tinkamas laikas ir galėsim jį pasiimti.

Vestuvės numatomos gruodžio trisdešimt pirmą dieną, o per likusius du mėnesius žadu kibti į darbą, susikaupti lėšų pragyvenimui ir sutvirtinti padėtį.

Turėdamas galvoj, kad Marijai netrukus teks mesti teatrą, vėl griebiu plunksną ir po mėnesio įnirtingo triūso galiu įteikti leidėjui novelių rinkinį, kuris tuoj priimamas.

Be to, dar nusišypso laimė bibliotekoje, mane paskiria ordinariniu asistentu su pastoviu tūkstančio dviejų šimtų atlyginimu, o už darbą perkeliant kolekciją iš pilies į naująjį pastatą dar gaunu šešių šimtų kronų premiją. Visos šitos aplinkybės ir dar daugiau panašių perša mintį, kad piktam likimui bus nusibodę mane persekioti.

Vienas įtakingiausių suomių žurnalų sudaro su manim sutartį parašyti seriją literatūros kritikos straipsnių po

penkiasdešimt kronų už kiekvieną, o Švedų akademijos leidžiamas „Posttidningen"[22] laikraštis suteikia man garbę rūpintis meno kritika po trisdešimt penkias kronas už skiltį. Be to, dar man patikima skaityti korektūrą leidžiant klasikų veikalus.

Ir visa tai nukrenta man ant galvos per tuos du mėnesius, pačius svarbiausius mano gyvenime.

Netrukus išeina novelės ir turi didelį pasisekimą. Aš pagarbiai tituluojamas jaunu novelių meistru, o knyga, girdi, paliksianti pėdsaką, nes tai esąs pirmasis švedų literatūroje modernaus realistinio stiliaus kūrinys.

Koks aš laimingas, kad galiu pasiūlyti ranką savo numylėtai Marijai kaip žymus žmogus, šalia bibliotekos asistento ir karališkojo tarnautojo, jau įgijęs ir savo vardą, vis labiau garsėjantį ir žadantį puikią ateitį; užtat vieną gražią dieną aš galėsiu vėl atverti kelią į sceną, kuri šiuo metu jai užsidarė gal ir ne visai pelnytai.

Laimė šypsosi mums su ašara akyje.

— — —

Užsakai paskelbti. Aš susikraunu mantą. Atsisveikinu su palėpės kambariu, mano kančių ir mano džiaugsmų liudininku, ir keliauju į kalėjimą, kurio niekas nebijo, o mes dar mažiau už kitus, nes numatėm pavojus ir iš anksto pašalinom visas kliautis.

Ir vis dėlto...

TREČIA DALIS

I

Kokia nepaprasta laimė yra santuoka! Tu apsaugotas nuo persekiojančių, kvailų žmonių akių ir nuolat gyveni su savo numylėtine! Tu vėl atgavai namų židinį, ramybę, užuobėgą nuo audrų, susisukai lizdą mažyliams, kurių lauki!

Apsuptas visų tų daiktų, kuriuos paliko jos tėvai ir kurie dabar priklauso jai, aš jaučiuosi įskiepytas į jos kamieną, o jos protėvių portretai, tapyti aliejiniais dažais, rodos, kalba, kad aš jų įvaikis, nes jos protėviai juk bus ir mano vaikų protėviai. Aš viską gaunu iš jos rankų, ji puošia mane savo tėvo papuošalais, valgydina mane iš savo motinos porceliano indų; ji man dovanoja smulkmenas, su kuriomis susieti praėjusių laikų atminimai, o kai kurios iš jų kadaise priklausė garsiems mūsų krašto skaldų apdainuotiems karžygiams, ir tai daro didžiulį įspūdį mano prasčiokiškai sąmonei. Ji geradarė, dalina prašmatnias dovanas, o aš, nuo jų apakęs, užmirštu, kad ištraukiau ją iš pelkės, kad ji menkavertė aktorė, visų pasmerkta moteris, per mane gavo vyrą su ateitim; ko gero, aš ją išgelbėjau nuo paskutinio nuopuolio.

O kaip gražiai mes įsikūrėm! Mes įgyvendinom laisvos santuokos svajonę. Neturim dvigulės lovos, bendro miegamojo ir prausyklės; atsikratėm visų šventos moterystės nepatogumų. Koks puikus daiktas santuoka, kadangi mes kitaip ją supratom ir patobulinom! Kai atskiri miegamieji, turi begalę progų palinkėti vienas kitam labos nakties, o kasdien džiaugsmingai tarti labą rytą, paklausti, kaip išsimiegojai, kaip savijauta. Ir dar turi malonumą slapčiom apsilankyti miegamajame, prieš tai mandagiai atsiklausęs, gali išvengti didesnių ar mažesnių prievartavimų santuokinėj lovoj.

O kiek nudirbam darbų sykiu su žmona, kuri sėdi palinkusi prie siuvinio būsimam kūdikiui, nebegaištam laiko, kaip seniau, pasimatymams ir dykinėjimams!

Po mėnesio ramaus gyvenimo mano žmona pirma laiko pagimdo kūdikį, smulkutę gležnutę mergytę, kuri vos alsuoja. Mes ją tučtuojau atiduodam akušerei, kuri gyvena kaimynystėje ir garsėja kaip sąžininga moteris. Po poros dienų sužinom, kad mažulės gyvybė užgeso, nesikankino, nes neturėjo jėgų priešintis, ir akušerei teko staiga pačiai ją pakrikštyti.

Motina, išgirdusi naujieną, pajunta sąžinės graužimą, bet ir aiškų pasitenkinimą. Ji išsivadavo iš begalės nemalonumų, kurie būtų užgriuvę ją, nes prietaringa visuomenė nebūtų jai dovanojusi už nelaiku susigriebtą vaiką.

Ir štai naujas mūsų sprendimas: nebereikia vaikų! Mes gyvensim drauge kaip bičiuliai, vyras ir moteris, nevengdami suartėti, bet kiekvienas sau, atskirai klosimės kelią į numatytą tikslą. Kadangi ji jau nebetiki, jog esu nepavojingas, griebiamės paprasčiausių ir mažiausiai žalingų apsisaugojimo priemonių.

Šitaip nutarę ir užkirtę kelią gresiančiam pavojui, lengviau atsidūstam. Kadangi aš, išvarytas iš savo šeimos, nesistengiu piršti jiems nereikalingų giminaičių, o mano žmona turi tik vieną tetą mieste, mums negresia artimųjų apsilankymai, kurie taip nukamuoja ir įgrysta jaunavedžiams.

Po šešių savaičių pastebiu, kad prie mano žmonos prisiplakę du įnamiai. Pirmiausia šuo, karališkasis spanielis, pabaisa su traiškanojančiomis akimis, kai pareinu namo, jis pasitinka klaikiai lodamas, lyg ne šių namų gyventoją. Aš nekenčiu šunų, nes jie sergsti bailius, kuriems trūksta drąsos apsiginti, kai kas nors juos užpuola; be to, šis gyvulys man itin bjaurus, nes paveldėtas iš senosios santuokos ir nuolat primena jos pamestą vyrą.

Kai pirmą sykį subaru šunį, išgirstu iš žmonos tik švelnius priekaištus; ji nesmerkianti gyvulio, kurį laikanti kaip mirusios dukrelės atminimą, tik niekada nemaniusi, kad aš esąs toks žiaurus ir taip toliau...

Vieną dieną žiūriu, kad pabaisa priteršęs ant didžiojo kilimo svetainėje. Aš jį atsakančiai nubaudžiu ir susi-

laukiu budelio epiteto, mat mušu nekaltą gyvulį.

— Betgi, mieloji, ką man daryti, jei gyvulys nesupranta mūsų kalbos?

Ji pravirksta ir sako bijanti tokio žmogaus kaip aš...

Bet pabaisa nė kiek nesiliauja teršęs brangaus kilimo.

Tada aš nusprendžiu jį paauklėti ir bandau įtikinti žmoną, jog gabius šunis galima išdresiruoti ir pasiekti nuostabių rezultatų, tik reikia trupučio kantrybės.

Ji supyksta ir pirmą kartą primena, kad kilimas yra jos.

— Tai išneškit jį, aš nepageidauju gyventi išvietėje.

Kilimas tebėra, bet šuo labiau prižiūrimas. Taigi mano pastangos davė naudos.

Tuo tarpu prasideda nauji nemalonumai.

Kad būtų mažiau išlaidų ir nereikėtų kūrenti viryklės, vakarais tenkinuosi šaltais patiekalais. Bet štai vieną sykį netyčia užeinu į virtuvę ir ką aš matau? Viryklėje pleška ugnis, o tarnaitė kepa veršienos muštinius.

— Kam šitie muštiniai?

— Šuniui.

Įeina žmona.

— Brangioji...

— Atsiprašau, aš užsimoku!

— Labai malonu. Bet aš valgau šaltus ir esu maitinamas blogiau negu tavo šuo... Nors irgi užsimoku.

Nieko sau! Ji užsimoka!

Nuo tos dienos spanielis tampa kankiniu, stabu, Marija užsidaro su juo ir savo drauge, negali atsigėrėti, puošia, ant kaklo užriša žydrą kaspiną. Sėdi abi ir aimanuoja dėl žmogaus žiaurumo, įsikūnijusio mano nelemtoj personoj.

Pradedu mirtinai nekęsti šito ramybės drumstėjo, kuris visur painiojasi man po kojų. Mano žmona padarė jam guolį iš priegalvių bei skarų, ir kai rytą noriu ją pasveikinti ar vakare palinkėti labos nakties, jis man užstoja kelią. O šeštadieniais, kai po savaitės darbo noriu ramiai praleisti vakarą su žmona, pasišnekučiuoti apie ateitį ir praeitį, ji trejetą valandų su drauge neišeina iš virtuvės, kūrena viryklę, triūsia, knypščia, siutina tarnaitę, visi namai apvirsta aukštyn kojomis, mat šeštadienio vakarą tą pabaisą jos maudo.

— Juk ji beširdė, kaip gali su manim taip elgtis?

— Kokia beširdė, ji gerutė, ji net aukoja savo šeimyninę laimę globodama vargšą nelaimingą šunelį! — aimanuoja draugė.

Bet vieną dieną įžūlumas peržengė visas ribas.

Aš jau kadai kas pastebėjau, kad restorano maistas labai blogas, bet mano brangioji gana lengvai ir nenuginčijamai, kaip visada, įrodė, kad tik aš pasidariau išrankus. Aš ja patikėjau, tuo labiau kad ji be paliovos kartojo, kokia esanti nuoširdi ir atvira.

Ir štai ateina tie nelemti pietūs. Mano lėkštėje tik gyslos ir kaulai.

— Klausykit,— sakau tarnaitei.— Ką jūs čia man padavėt?

— Bet aš niekuo dėta. Kai gavom, mėsa buvo visai nebloga. Tik ponia liepė išrinkti geriausius gabaliukus šuniui...

Saugokis moters, pagautos nusikaltimo vietoje. Tada jos įniršis, keleriopai baisesnis, gali užgriūti ant tavo galvos!

Ji sėdėjo nustėrusi, sučiupta meluojant ir net apgaudinėjant, nes visad tvirtino, kad šerianti šunį už savo pinigus. Bežadė, išblyškusi, net gaila žiūrėti. Man buvo gėda dėl jos. Bet kadangi nemėgau nusižeminusios ar paniekintos, todėl kaip taurus nugalėtojas ryžausi ją paguosti. Švelniai paglosčiau skruostą ir pasakiau, jog nereikia nusiminti dėl tokios smulkmenos.

Bet taurumas nebuvo jos silpnybė. Ir pratrūko. Taip, girdi, aišku, koks aš neišauklėtas stuobris, išgėdinęs ją prieš tarnaitę, idiotę, kuri nesupratusi jos paliepimo. O kalčiausias iš visų esąs aš... Ją ištinka nervų priepuolis, ji pakyla nuo stalo, krinta ant sofos, ima klykti tarsi pakvaišusi, verkia ir sakosi tuoj mirsianti.

Aš į šituos jos pokštus žiūriu su įtarimu ir šaltai.

— Ir tiek triukšmo dėl šuns!

Bet ji tebestaugia siaubingai, klaikus kosulys krečia jos kūną, dar trapesnį po paskutinio gimdymo. Pagalvoju, kad užteks mane apgaudinėti, ir pakviečiu gydytoją.

Šis ateina, paklauso širdį, pačiupinėja pulsą ir išeina suirzęs. Aš susistabdau jį prieškambaryje:

— Kaip?

— Hm! Nieko,— sako jis vilkdamasis apsiaustą.

— Nieko! Betgi...

— Taip, visiškai nieko! Žinot, kokios moterys esti... Sudie!

O, jeigu aš būčiau tada, ką supratau vėliau, žinojęs paslaptį, kaip gydyti mažus ir didelius isterijos apsireiškimus. Bet tada nieko geriau nemokėjau sugalvoti, tik bučiuoti jai akis ir prašyti, kad donavotų. Taip ir padariau. Kodėl? Ji glaudė mane prie krūtinės, vadino savo gudriu berniuku, kuris turįs ją saugoti, nes ji esanti labai gležna, labai silpna ir vieną gražią dieną numirsianti, jeigu jos berniukas nebūsiąs jai geras ir kelsiąs tokius skandalus kaip ką tik.

O kad ji visai būtų laiminga, imu kasyti tam pabaisai nugarą; užtat ji kokį pusvalandį žiūri į mane begalinio džiaugsmo kupinomis akimis.

Nuo to laiko šuo nesivaržydamas teršia kur pakliūva, tarsi kerštauja. Aš tvardau savo pyktį!

Ir laukiu lemtingos progos, kada galėsiu išsivaduoti iš šito pragaro ir nebereikės gyventi mėšlyne!

Pagaliau štai toji akimirka. Vieną dieną pareinu namo pietų ir randu žmoną verkiančią. Pietūs negatavi. Tarnaitė išbėgusi ieškoti šuns, kuris nežinia kur dingo.

Vargais negalais nuslepiu savo džiaugsmą ir nuoširdžiai imu guosti susikrimtusią žmoną. Bet ji nesupranta to paprasto dalyko, jog galiu užjausti ją ir kartu netverti laime, matydamas, kad nebėra mano priešo. Ji sušunka:

— Džiūgauji, ar ne? Tyčiojiesi iš kito nelaimės, matai, koks tu piktas, bjaurus, ir nebemyli manęs.

— Brangioji, aš tebemyliu tave, kaip kažin ką, tik man nepatinka tavo šuo.

— Jeigu myli mane, turi mylėti ir mano šunį.

— Jeigu nemylėčiau tavęs, aš tave muščiau!

Koks baisus to žodžio atbalsis. Mušti moterį! Tik pagalvokit, mušti moterį! Ji visai paklaiksta ir ima svaičioti, girdi, aš išleidęs jos numylėtinį, gal net nunuodijęs!

Apvažinėju su karieta visas policijos nuovadas, netgi užsuku pas šunlupį, ir galų gale šeimos ramybės drumstėjas atsiranda. Mano žmona su drauge iškelia namuose

didžiulę puotą ir dabar į mane jau žiūri kaip į galimą nuodytoją.

Nuo tos dienos šuo nuolat uždarytas mano žmonos miegamajame, ir meilės buveinė, kurią taip meniškai esu išpuošęs, pavirsta šuns būda.

Butas, kuris ir taip buvo per mažas, pasidaro nebetinkamas, visai sujauktas. Kai mėginu pasiskųsti, ji atsako, jog kambarys jos.

Tada aš paskelbiu negailestingą karą.

Neinu prie žmonos nė artyn, kol ją ima krėsti geidulys, ir pati užsimena:

— Tu niekad neužsuki palinkėti man labo ryto!

— Ne, juk negaliu prie tavęs prieiti.

Ji šiaušiasi. Ir aš šiaušiuosi. Dar dvi savaites velku celibato jungą, tada priverčiu ją mano kambaryje prašyti trokštamos malonės, o po to vėl užsitraukiu jos neapykantą iki kito karto.

Galų gale ji pasiduoda ir sutinka nužudyti šunį. Bet, užuot iškart tą padariusi, pasikviečia savo draugę ir suvaidina graudžią atsisveikinimo sceną, paskutiniąsias pasmerktojo mirti valandas. Net atsiklaupusi ant kelių prašo mane pabučiuoti tą dvokiantį padarą ir tokiu būdu įrodyti, kad aš jam atleidžiu, nes, girdi, kas žino, ar karališkieji spanieliai neturi sielos, o gal mes imsim ir susitiksim su jais anam pasaulyje.

Baigiasi tuo, kad aš dovanoju pasmerktajam gyvybę ir laisvę ir už tai susilaukiu begalinio dėkingumo.

Būna akimirkų, kai jaučiuosi uždarytas beprotnamyje. Bet ak, kai myli, mažai į ką kreipi dėmesį.

Ar kas nors patikės, jei pridursiu, jog šitas spektaklis, vaizduojantis paskutiniąsias pasmerktojo mirti valandas, buvo vaidinamas kas šeši mėnesiai visus šešerius metus!

Jaunuoli, kuris perskaitei šią tikrą istoriją apie vyrą, moterį ir karališkąjį spanielį, ir jei tau darėsi negera beskaitant, iš visos širdies palinkėk man užuojautos, nes toji kankynė truko šešis kartus po tris šimtus šešiasdešimt penkias dienas ir kiekvieną dieną po dvidešimt keturias valandas; ir tada nusistebėk, kaip aš ištvėriau! O jeigu nuspręsi, kad esu beprotis — kaip tvirtina mano žmona — sakyk, kas gi kaltas, jei ne aš, juk man trūko

drąsos paimti vieną gražią dieną ir nunuodyti tą prakeiktą gyvulį!

II

O dabar pakalbėkim apie draugę, senmergę, kokių penkiasdešimties metų, mistišką būtybę, beturtę, pilną idealų, kurie man jau nerūpi.

Tai mano žmonos guodėja. Jos glėbyje ji išsiverkia, kai pykstu ant šuns. Ji klausosi mano žmonos aimanų, kad santuoka vergovė ir engia moteris.

Šiaip ji gana santūri ir per daug nesikiša į šeimos reikalus — bent kiek žinau, o iš tiesų maža ką žinau, nes visą laiką apsivertęs darbais ir nieko nematau nei girdžiu. Vis dėlto neabejoju, kad ji po truputį skolinasi iš mano žmonos, bet aš neprieštarauju. Tik štai vieną dieną ji nuneša į lombardą dalį stalo servizo ir užstato savo vardu.

Iš pradžių aš ramiai užsimenu apie tai Marijai ir sakau, jog, mano nuomone, nors mes ir sudarę sutartį dėl turto naudojimo, toks draugystės supratimas yra neteisingas. Tuo tarpu aš, jos vyras ir bendrininkas, prispaustas skolų ir kitokių sunkumų, nesulaukiu jokių malonių.

— Kadangi kiekvienas kada panorėjęs gali kreiptis į tave su prašymu suteikti paskolą, tai tu gali man paskolinti savo akcijas ir aš jas užstatysiu savo vardu.

Ji atsako, jog šiuo metu popierių vertė labai nukritusi ir jų parduoti neįmanoma. Be to, jai atrodo, nedera šitokiu būdu leistis į sandėrius su savo vyru.

— Taip, bet su svetimu žmogum, kuris gauna šešiasdešimt penkias kronas pensijos per metus, galima.

Iš tikrųjų keista nepadaryti tokios paslaugos savo vyrui, juk mūsų abiejų bendri siekiai, aš rūpinuosi ateitimi, kuri galėtų užtikrinti žmonos padėtį, kai ji nieko nebeturės.

Galų gale ji nusileidžia. Sutinka duoti man trijų tūkstančių penkių šimtų kronų paskolą abejotinos vertės akcijomis.

Nuo to laiko tariasi esanti mano geradarė, o vėliau pasakos kiekvienam, kas tik teiksis klausyti, kad ji padėjusi pagrindus mano karjerai, paaukodama savo pačios turtą. Lyg aš nebūčiau įrodęs savo sugebėjimų kaip dramaturgas ir novelistas dar prieš susipažindamas su ja. Bet man smagu, kad aš priklausau nuo jos, kad esu jai skolingas už viską, už savo gyvenimą, už savo laimę, už savo ateitį!

Kai tuokėmės, aš pareiškiau pageidavimą valdyti turtą atskirai, nes jos piniginiai reikalai buvo nesutvarkyti. Baronas buvo jai prasiskolinęs, bet, užuot atsiskaitęs grynais pinigais, pasirašė kaip laiduotojas už jos gautą paskolą. Nors aš stengiausi būti labai apdairus, baigėsi tuo, kad rytojaus dieną po vestuvių mane pakvietė į banką ir pareikalavo laiduoti už tą sumą. Tuščiai mėginau protestuoti; bankas nepripažino mano žmonos galinčia grąžinti paskolą, nes, ištekėjusi antrą kartą, ji nustojo buvusi savarankiškas asmuo; ir, nors baisiausiai piktinausi, buvau priverstas sutikti su sandėriu ir padėti savo parašą šalia barono.

Jei būčiau tada žinojęs, ką padariau! Bet aš, kvailys, tikėjau; maniau, jog elgiuosi taip, kaip kiekvienas orus žmogus mano vietoje būtų pasielgęs.

III

Vieną vakarą, kai pas mane viešėjo draugas, apsilankė baronas. Tai buvo jo pirmasis vizitas po mūsų vestuvių. Toks mano pirmtako pasirodymas mūsų namuose atrodė be galo netaktiškas, bet kadangi jis pats nesibaidė savo įpėdinio, aš jį sutikau gana santūriai. Kai išlydėjau bičiulį į prieškambarį, pamaniau, jog neverta pristatyti jį baronui. Už tai vėliau mane žmona išbarė ir mano poelgį pavadino grubiu. Aš atsakiau, kad ji, kaip, tarp kita ko, ir baronas, visiškai neturi takto.

Kilo skandalas, ir ji paprasčiausiai įrodė, kad aš mulkis. Žodis po žodžio, ir prasidėjo kalba apie paveikslus iš barono namų, kurie dabar puošė mano sienas. Aš pareikalavau atiduoti juos jam atgal.

— Negalima grąžinti dovanų bičiuliui, jeigu nenori jo įžeisti. Jis irgi laiko dovanas, gautas iš tavęs, kaip draugystės ir pasitikėjimo ženklą.

Tas gražus žodis „pasitikėjimas" nuginklavo mane. Bet tada dirstelėjau į vieną baldą, kuris taip pat prižadino nemalonius atsiminimus.

— Iš kur šitas rašomasis stalas?

— Gavau iš savo motinos.

Tai buvo tiesa, bet ji užmiršo pridurti, kad jis čia atkeliavo per jos pirmojo vyro namus.

Kaip galima šitaip neturėti nei takto, nei supratimo, kaip galima visai neatsižvelgti į vyro orumą! Rodės, tyčia taip padaryta, norint suniekinti mane žmonių akyse; bene būsiu pakliuvęs į raganos spąstus!

Nevaliodamas atsiginti nuo jos pasiutusios logikos, turėjau visiškai pasiduoti, tikėdamasis, kad jos subtilus išsiauklėjimas parodys man tikrąjį kelią pačiais sunkiausiais atvejais, kai pačiam nepakaks savų sugebėjimų. Ji visam kam turėjo atsakymą. „Baronas nepirko nė vieno daikto namams". Viskas buvo jos! O kadangi baronas nesididžiavo ir naudojosi m a n o žmonos baldais, taigi ir aš be didelių svyravimų turėjau jais džiaugtis!

Paskutinis sakinys: „Kadangi baronas nesididžiavo ir t.t.", man ypač patiko. Juk paveikslai mano svetainėje kabojo kaip didžiausio pasitikėjimo įrodymas, kaip mūsų draugystės subtilaus charakterio liudininkai, todėl ir liko nepajudinti, o aš buvau toks naivus, kad smalsiesiems mielai pasakydavau ir dovanojusio pavardę.

Ak, jeigu tada būčiau supratęs, kad aš, varguolis, žmogus su skoniu, taktiškas, kad reiškiau tuos siekius, kurie būdingi ir žemesnėms klasėms, bet retai suprantami aukštuomenei, nors ši stengiasi čiustytis, dangstydama savo kultūros stoką! Kad nors būčiau nutuokęs, kokią moterį vedžiau! Bet tada ničnieko neišmaniau!

IV

Kai atsigavo po gimdymo, dėl kurio ilgoką laiką turėjo praleisti namie, Marijai užėjo ūpas prasiblaškyti.

Ji vaikšto po teatrus, nes, girdi, reikia mokytis, lankosi oficialiose šventėse, o aš sėdžiu namie ir dirbu. Atgavusi ištekėjusios moters titulą ji vėl turi teisę dalyvauti įvairiose sueigose, kur iki šiol, kaip išsiskyrusiai, buvo uždarytos durys. Ji bando ir mane tempti su savim, nes įspūdis nelabai koks, kai niekad nematyti vyro. Bet kas man darbo. Aš jai duodu visišką asmeninę laisvę, nes nuo pat pradžios taip buvom susitarę, ir leidžiu jai eiti kur ji nori.

— Niekad nematyti vyro,— vis kalba žmonės.

— Ir gerai daro, jį galima suprasti,— atsakau aš.

Trumpai tariant, vyras tampa savotiška legendine figūra, ir žmona įpranta žiūrėti į jį su panieka.

Likęs vienas namie rašau savo etnografinį darbą, kuris padės man gauti dar vieną paaukštinimą Bibliotekoje. Pradėjau susirašinėti su žymiais Paryžiaus, Berlyno, Peterburgo, Pekino, Irkutsko mokslininkais, nuo mano rašomojo stalo driekiasi gijos į visą senąjį pasaulį. Marijai nepatinka tas darbas. Ji labiau norėtų, kad rašyčiau komedijas. Aš patariu jai laukti rezultatų ir nesmerkti iš anksto, kad tuščiai eikvoju brangų laiką. Bet ji nė girdėti nenori apie tuos mano mokslinius knebinėjimus, kurie neduoda jokios naudos, ir, kaip naujoji Ksantipė[23], bando mano sokratišką kantrybę, girdi, aš švaistąs jos pinigus — amžinai jos pinigus — niekams.

Taip ir slenka mano gyvenimas, čia liūdnesnis, čia linksmesnis, o kasdien užtenka rūpesčių dėl Marijos ateities teatre. Kovo mėnesį ima sklisti gandai. Kalbama, jog gegužės pabaigoje, kai bus atnaujinamos sutartys, Karališkajame teatre prasidės varžybos dėl vietų. Tris mėnesius, be įprastinių ašarų, liejasi dar ir papildomos; kiekvieną dieną namai pilni nevykėlių Karališkojo teatro artistų. Aš, nuolat semdamasis mokslo žinių ir tobulindamas talentą, esu pakilęs aukščiau ir bodžiuosi visa šita palaida kompanija, kuriai stinga santūrumo, išsiauklėjimo, kuri stačiai nepakenčiama savo pasipūtimu ir kalbėsena, šmaikštaujanti bjauriausiomis banalybėmis iš artistų žargono.

Nusikamavęs nuo šitų kvailų sambūrių atsiprašau žmo-

nos, kad nebegaliu sykiu dalyvauti. Patariu ir jai atsikratyti šitų padugnių, šitų menkystų, kurie tik smukdo mus, mažina mūsų ryžtą, taip reikalingą.

Užuot atsakiusi, ji pasityčioja iš manęs, išvadina „aristokratu".

— Taip, mieloji,— sakau jai,— aš iš tiesų aristokratas, nes veržiuosi į aukštumas, aišku, savo darbu, o ne kilme. Bet tai netrukdo man suprasti visų nužemintųjų kančias.

Kai šiandien paklausiu save, kaip aš metų metus pragyvenau su ta moterimi, kuri koneveikė mane, tironizavo, vogė nuo manęs kąsnius su savo draugėmis ir su šuniu, manau, jog dėl to kaltas mano nedidelis reiklumas ir asketizmo filosofija, kurią išpažįstu ir kuri moko mane nesitikėti per daug iš žmonių; o labiausiai vis dėlto kalta mano meilė. Aš ją taip myliu, kad darausi jai įkyrus, kartais ji netgi neslepia, kad mano prieraišumas ją vargina. Bet tomis akimirkomis, kai ji mane glamonėja, kai aš galiu padėti jai ant kelių savo degančią galvą ir jos pirštai kedena mano garbanas, tada aš užmirštu viską ir viską atleidžiu: aš esu laimingas ir nejučia prisipažįstu, kad negalėčiau tverti be jos ir kad mano gyvenimas kabo ant siūlo, kurį ji laiko savo rankose. Pamažu ji įpranta manyti esanti aukštesnės rūšies padaras, o aš, nuolat besižemindamas, padedu jai įsivaizduoti, jog esu kaip mažas vaikas, su kuriuo ji gali žaisti ir čiauškėti.

Šitaip atsiduriu jos valioje; ir ji bemat ima piktnaudžiauti savo galybe.

Vasarą Marija su tarnaite išsikrausto į kaimą. Kad nereikėtų nuobodžiauti tas šešias dienas per savaitę, kai aš dirbu bibliotekoje, ji pasikviečia draugę, nors aš ir prieštarauju, nes bijau, kad ji pati nevalios užsimokėti, o mūsų ištekliai gana riboti. Bet Marija išvadina mane „mizantropu", primindama, jog aš apie visą pasaulį esu blogos nuomonės... trumpai tariant, aš pasiduodu, kad nebūtų daugiau nemalonumų ir išvengčiau priverstinio celibato. Pasiduodu... kaip visada.

Praviengungiavęs visą savaitę laukiu šeštadienio tarsi išganymo. Smagus sėdu į traukinį, pusvalandį keliauju pėsčias, kepinamas saulės, tempiu butelius ir valgymus sekmadieniui. Kelyje džiaugiuosi mintimi, kad netrukus

pamatysiu Mariją, išskėstomis rankomis bėgančią manęs pasitikti, įsivaizduoju, kaip plazda jos plaukai, veidas paskaidrėjęs nuo gryno oro, jaučiu, kaip bėga seilė, pagalvojus apie gardžius pusryčius, nes nieko neturėjau burnoj po rytmečio kavos. Galų gale tarp eglių netoli pakrantės sušmėžuoja vila. Ir staiga matau, kaip Marija su savo drauge neria link maudyklės. Šaukiu iš viso vieko. Bet jos negirdi. Tik pasileidžia dar greičiau, rodos, bėga nuo manęs, ir netrukus dingsta maudyklėje.

Ką tai galėtų reikšti?

Tarnaitė išgirsta, kai įeinu į vidų, bet aiškiai sumišusi, matyt, laukia nemalonių klausimų...

— Kur damos?

— Išėjo maudytis.

— Ar pietūs gatavi?

— Be ketvirtos valandos nebus gatavi, nes ponios ką tik atsikėlė ir aš iki šiol turėjau padėti panelei apsiruošti.

— Ar tu girdėjai, kaip aš jas šaukiau?

— Taip, ponuli.

Vadinasi, jos pabėgo, nešvarios sąžinės genamos, o aš dvi valandas alkanas, pavargęs sėdžiu ir laukiu jų.

Tai bent sutikimas po savaitės darbo ir ilgesio! Ir dar toji kankinanti mintis, kad ji paspruko lyg nusikaltusi mokinukė!

Pagaliau ji sugrįžta. Mane randa užsnūdusį. Lyg niekur nieko puola bučiuoti, mėgina užslopinti audrą. Bet aš jau nebeįstengiu suvaldyti nervų. Alkanas pilvas neturi ausų, o įskaudinta širdis neatlyžta nuo veidmainingų bučinių.

— Ar tu pyksti?

— Mano nervai pyksta, pagailėk jų!

— Aš tau ne virėja!

— Ne, anaiptol, bet netrukdyk virėjai eiti savo pareigas.

— Tu užmiršti, kad panelė Amelija turi teisę reikalauti iš tarnaitės paslaugų. Ji mūsų pensiono gyventoja.

— Ar tu girdėjai, kai aš šaukiau?

— Ne!

Ji meluoja! Tai baisiausia!

Pietūs — mano šventiniai pietūs — viena kankynė. Po pietų — ašaros ir aimanos; Marija keikia santuoką, šventą,

palaimingą santuoką, vienintelę laimę, verkia apsikabinusi draugę arba lyg beprotė bučiuoja tą pasmirdusį šunėką.

Pyktis, klasta, veidmainystė — tai bent širdies jautrumas!

Šitaip su begalinėmis variacijomis trunka visą vasarą; aš savo sekmadienius leidžiu tarp dviejų bepročių ir šuns; mane bandoma įtikinti, kad visi nemalonumai namuose kylą dėl mano suirusių nervų ir esą aš turiu kreiptis į gydytoją.

Sekmadienio rytą buvau numatęs iškylą su valtimi, bet mano brangioji nesirodo ligi priešpiečių. Paskui užsiėmusi savo tualetais, ir aš vienas išeinu pasivaikščioti ligi pietų; o tada jau per vėlu irstytis.

O jautrioji širdis, varstanti mane adatomis, bet užtat vieną rytą ji paplūsta ašaromis, kai sodininkas pietums papjauna triušį, o vakare lovoje ji prisipažįsta, jog meldusi Dievą, kad vargšas gyvulėlis per daug nesikankintų nukirstas.

Neseniai vienas psichiatras kaip beprotystės simptomą paminėjo perdėtą meilę gyvuliams ir tuo pat metu negailestingumą žmonių giminei.

Ką galvoti apie šią moterį, kuri meldžiasi dėl triušio, o su šypsena lūpose kankina savo vyrą!

Paskutinį sekmadienį, kurį praleidžiam kaime, Marija pasiveda mane į šalį ir meilikaudama, primindama mano kilniaširdiškumą ir gerumą, prašo neimti iš Amelijos pinigų už pensioną, nes jos pajamos esančios labai kuklios.

Aš sutinku netaręs nė žodžio; visa tai buvau numatęs, iš anksto jaučiau klastą ir žinojau, kad tai neišvengiama. Bet ji, kaip visada, lig dantų apsiginklavusi replikomis bei atsakymais, priduria pabaigai:

— Beje, galiu ir aš pati už ją užmokėti, jeigu reikia!

Sakysim! Bet už nuoskaudas ir nemalonumus, kuriuos turėjau iškęsti, gal ji taip pat sutiktų užmokėti? Kurgi, sutuoktiniams nedera taip smulkintis!

V

Naujųjų metų pradžioje mūsų seną šalį sukrečia visuotinė ekonominė krizė, ir bankas, kur Marija turi akcijų, subankrutuoja. Baigiasi tuo, kad sutartis paskolai nutraukiama. Reikalaujama ją apmokėti grynais pinigais. Tai krachas. Laimė, po begalinių ginčų, kreditoriai tiek nusileidžia, kad reikalavimą atideda metams.

Sunkūs metai, blogiausi iš visų.

Kai šiek tiek aprimsta, bandau ieškoti būdų kuo greičiau išsikapstyti.

Greta tarnybos bibliotekoje pradedu rašyti didelį romaną apie šiuolaikinę visuomenę, bendradarbiauju laikraščiuose ir žurnaluose, baigiu savo mokslinį darbą. Marijos angažementas eina į pabaigą, bet vis dėlto sutartis pratęsiama, tik atlyginimas nusmunka iki tūkstančio keturių šimtų kronų per metus... taigi dabar aš už ją turtingesnis, nes ji nukentėjo nuo bankroto.

Žmonos nuotaika siaubinga, savo apmaudą ji stengiasi išlieti ant manęs. Nepriklausyti nuo nieko jai svarbiau už viską, todėl, norėdama atstatyti pusiausvyrą, bando gauti paskolą, bet, aišku, tie mėginimai tik pridaro man nemalonumų. Jos sumanymai geri, tačiau ji nieko nenusituokia, o savo pastangomis pati gelbėtis ir palengvinti mano sunkumus tik dar labiau kenkia. Ir nors esu dėkingas jai už gerus norus, nepritariu tokiam elgesiui.

Jos aikštingas būdas kuo toliau darosi vis suktesnis, ir prasideda tokie dalykai, kurie ne juokais kelia man nerimą dėl jos dvasinio pasaulio.

Teatre ruošiamas kaukių balius, ir aš griežtai išreikalauju iš jos pažadą, kad nepersirenginės vyru. Ji net prisiekia taip nedarysianti, nes aš to norįs, nors ir nesugebąs paaiškinti priežasties. Rytojaus dieną sužinau, kad ji atėjo su juodu fraku ir puotavo su vyrais!

Negalėjau atsipeikėti, ji ne tik man pamelavo, bet dargi dalyvavo puotoje.

— Na ir kas? — atšauna į mano pastabą.— Gal aš ne laisva?

— Ne,— atsakau.— Tu ištekėjusi. O kadangi turi mano

pavardę, mes atsakom už kits kitą. Jei susitepsi savo šlovę, taip pat nukentės ir manoji, netgi smarkiau!

— Vadinasi, aš nesu laisva?

— Ne, niekas nėra laisvas visuomenėje, nes ten kiekvieno likimas susijęs su kito likimu. Pavyzdžiui, ką sakytum, jei aš būčiau puotavęs su svetimomis moterimis?

Ji tvirtina esanti laisva ir galinti daryti ką nori, bent teršti mano vardą kada tik užeina ūpas, laisva visur ir visada! Tarsi laukinė, laisvę ji supranta kaip tirono valią trypti kitų garbę ir laimę!

Tuoj po šito nesusipratimo, kuris perėjo į barnį ir baigėsi isterijos priepuoliu, seka naujas pokštas, kuris mane itin sujaudina, nes visai neturiu supratimo apie juodąsias seksualinio gyvenimo puses; bet kokie nukrypimai man kelia šiurpą kaip ir kiekvienas neįprastas reiškinys, kurio priežastį nelengva iš karto suvokti.

Vieną vakarą, kai tarnaitė kloja Marijai patalą gretimam kambary, išgirstu duslų spygavimą ir juoką, lyg kažkas ką kutena. Mane pagauna išgąstis, o netrukus aklas įniršis, ir aš staigiai atveriu duris: užtinku Mariją sukišusią rankas tarnaitei už liemenėlės ir godžiomis lūpomis siekiančią bučiuoti jos baltutėles tarsi perlai krūtis.

— Ką jūs čia darot, nelaimingosios! Ar iš proto išsikraustėt! — sušunku rūsčiu balsu.

— Ko reikia? Aš išdykauju su tarnaite,— įžūliai atsako Marija.— Bene tau ne vis tiek?

— Taip, man ne vis tiek. Eik šen!

Ir aš prie keturių akių paaiškinu jai, kaip žema taip daryti.

Bet ji tučtuojau suverčia kaltę mano „piktai fantazijai". Aš, girdi, esąs pasileidėlis, ir nekalčiausi dalykai man atrodą šlykštūs.

Pavojinga nutverti moterį nusikaltimo vietoje. Ji pilte apipila mane užgaulėmis.

Taip besiginčijant primenu, jog kadaise ji labai keistai gyrėsi negalinti atsižavėti savo pussesere, gražiąja Matilde. Ir kuo nekalčiausiu balsu atsako, jog pati labai stebėjosi savo jausmais, nes, girdi, netikėjusi, „kad moteris gali taip beprotiškai įsimylėti kitą moterį".

Nuramintas šitokių naivių samprotavimų, atsimenu, kaip

Marija tarp žmonių, pas mano svainį, prisipažino esanti įsimylėjusi pusseserę, net ńeparausdama, net nėmaž nesuvokdama, kad elgiasi nerimtai.

Bet vis dėlto man pikta. Kuo ramiau stengiuosi jai įkalti, kad liautųsi krėtusi tokius pokštus, kurie iš pradžių gal atrodo nekalti, bet greitai išsigimsta ir gali liūdnai baigtis.

O ji šneka nei šį, nei tą, elgiasi su manim — kaip visada — lyg su idiotu, kuris nieko nesupranta, ir baigia priekaištu, jog aš melagis.

Bene galėjai paaiškinti jai, kad įstatymas baudžia už tokio pobūdžio nusižengimus, bene galėjai įtikinti, kad šitoks glaustymasis, noras sudirginti kitą asmenį medicinos knygų laikomas nenormaliu reiškiniu.

Pagaliau aš pats esąs iškrypėlis, nes taip gerai pažįstąs visokias paleistuvystes! Ir niekas neturįs teisės uždrausti jai žaisti nekaltus žaidimus.

Ji iš tų nenuovokių prasikaltėlių, kurias verčiau uždaryti moterų auklėjimo įstaigoje, negu laikyti namie.

VI

Baigiantis pavasariui ji parsiveda į namus naują draugę. Tai jos teatro bičiulė, graži moteris kokių trisdešimties metų. Jai, kaip ir Marijai, grėsė ta pati nelaimė — negauti naujos sutarties. Man gaila buvo žiūrėti į šią gražuolę, neseniai visų šlovintą, o dabar atsidūrusią kone gatvėje nežinia dėl kokių priežasčių, nebent kad didžiosios tragikės dukrai reikėjo užleisti vietą scenoje, o juk pergalė visada reikalauja nugalėtųjų žūties.

Ir vis dėlto man ji buvo nesimpatinga, atrodė itin gudri ir nuolat medžiojo aukas. Aiškiai norėjo prisimeilinti ir man, užkerėti, apdumti akis, nuo kurių negalėjo pasislėpti.

Protarpiais dar kyla pavydo scenos tarp senosios ir naujosios draugių, jos abi kaip įmanydamos stengiasi kita kitą apkalbėti, bet aš neimu į galvą...

Vasara slinko į pabaigą, ir tada paaiškėjo, kad Marija

vėl nėščia. Mūsų paskaičiavimu, gimdyti turėjo vasario mėnesį. Ši žinia trenkė kaip perkūnija, ir dabar reikėjo visu greičiu spausti pirmyn, kad spėčiau į uostą prieš tą lemtingą dieną.

Mano romanas išeina lapkričio mėnesį. Jis turi didžiulį pasisekimą. Pinigai pasipila lyg iš gausybės rago, ir mes išgelbėti.

Aš dėjau pastangas ir laimėjau, esu garsus, pripažintas kaip tikras talentas, po daugelio metų rūpesčių atsikvepiu lengviau, ir kūdikio laukiam su begaliniu džiaugsmu. Jau iš anksto jam sugalvojam vardą ir Kalėdoms nuperkam dovanėlių. Mano žmona labai didžiuojasi esanti nėščia, o pažįstami vis klausinėja, kaip jaučiasi „berniukas", lyg jis jau būtų gimęs.

Mano šlovės derlius jau pakankamas, todėl suku galvą, kaip reabilituoti Mariją ir išgelbėti jos artistinę karjerą. Ta dingstim parašau Karališkajam teatrui keturių veiksmų pjesę. Joje yra labai daili moters rolė, kuri turėtų sugrąžinti Marijai publikos prielankumą.

Tą pačią dieną, kai ji pagimdo kūdikį, sužinau, kad pjesė priimta ir pageidaujama rolė jai garantuota!

Žodžiu sakant, viskas kuo gražiausia šiame gražiausiam pasauly, o kūdikiui gimus vėl užsimezga ryšiai su mano giminėmis.

Atėjo geriausi ir maloniausi mano gyvenimo metai. Namuose užtenka duonos, netgi vyno keli buteliai atsirado. Gerbiama ir mylima motina atgyja, o jos vystantis grožis vėl suveši. Prisiminusi visas sąžinės kančias, pirmajam kūdikiui mirus, ji keleriopai uoliau rūpinasi naujuoju.

Vėl ateina vasara, aš atsisakau keliems mėnesiams tarnybos, nes noriu tyliai ramiai pagyventi su savo šeima žalioj saloj tolimuose Stokholmo šcheruose.

Kaip tik tuo metu pasirodo ir mano mokslinio darbo vaisiai. Mano studija sulaukia garbės būti perskaityta Akademijoje „Académie des Inscription er Belles-Lettres"[24], Prancūzų instituto filiale, aš tampu daugelio užsienio mokslinių draugijų nariu ir gaunu Rusų imperatoriškosios geografų draugijos medalį.

Turėdamas trisdešimt metų, aš jau užimu svarbią vietą

literatūroje bei moksle, dar numatau gražių perspektyvų ateičiai ir esu laimingas, kad galiu pakloti savo trofėjus Marijai po kojų... bet jos širdis neįstengia man dovanoti už sugriautą pusiausvyrą. Tada aš vis labiau ir labiau lenkiuosi prieš ją, kad nesijaustų pažeminta, gavusi pranašesnį už save vyrą. Kaip pasakų milžinas leidžiuosi tampomas už barzdos, ir ji tučtuojau ima piktnaudžiauti savo laisve. Jai smagu niekinti mane prieš tarnus, šeimos draugus, ypač prieš drauges. Ji auga ir tarpsta mano dėka, ir kuo žemiau lenkiuosi, tuo uoliau ji mane trypia. Aš leidžiu jai gyventi iliuzija, kad ji mano šlovės kūrėja, nors ji jos nesupranta ir dedasi abejinga; o man smagu jaustis už ją menkesniam. Aš taip puikiai vaidinu įstabios žmonos vyrą, kad galų gale ji pradeda tikėti turinti mano gabumus. Taip ir visose kasdienio gyvenimo smulkmenose. Būdamas geras plaukikas mokau ją plaukti. Bet kad jai būtų drąsiau, apsimetu bijąs; jai patinka laikyti mane kvaileliu ir girtis visiems savo žygiais, o aš dėl to jaučiu didžiausią malonumą.

Laikas bėga. Garbindamas moterį—motiną, negalvoju, kad esu susituokęs su trisdešimtmete. Šiaip ar taip, pavojingasis amžius prasidėjęs, ir jau reiškiasi neramūs ženklai, kurie kol kas, žinoma, dar maža lemiantys, bet slepia irimo daigus.

Po gimdymo, be dvasinio bodėjimosi kits kitu, atsiranda ir kūniškas. Glamonės pasidaro kokčios. Ji greitai užsidega ir paskui ima begėdiškai koketuoti. Jai smagu, kai aš pavyduliauju, ir šiaip ji pasiduoda įvairioms šiurpioms užgaidoms, kurios, galimas daiktas, atsiranda nuo nežabotos aistros.

Vieną rytą drauge su jaunu žveju išsiruošiam paplaukioti burlaiviu. Aš laikau vairą ir didžiąją burę, o vaikinas — foką. Šalia jo sėdi mano žmona. Vėjas nutyksta, ir laivelyje ilgą laiką tylu. Staiga pastebiu, kad žvejys pro kepurės snapelį vogčiomis dirsčioja į tą pusę, kur žmona, matyt, pasidėjusi kojas... Savo kojas? Ir gal rodo jam kulkšnis, nes aš iš savo vietos nieko negaliu matyti. Imu stebėti žmoną. Jos goslios akys nesitraukia nuo jaunuolio kūno. Tarsi pabudęs iš miego krūptelėju ir primenu jai, kad aš čia pat. Marija susitvardo, nuleidžia akis

žemyn į didelius vaikino batus ir nevykusiai išsisuka iš keblios padėties kvailu klausimu:

— Ar labai brangūs šitokie batai?

Ką galima pasakyti apie tokią naivią mąstyseną?

Norėdamas nutraukti jos nerimtas svajas surandu progą ir pasiūlau susikeisti vietomis.

Bandau užmiršti tą nejaukią sceną ir įtikinėju save, jog man tik pasirodė, nors iš atminties vis lenda panašios situacijos, kai ji įsmeigdavo į mane degantį žvilgsnį ir po drabužiais glostydavo mano kūną.

Mano įtarinėjimai vėl pasitvirtino po savaitės, ir tas įvykis sužlugdė visas mano viltis galų gale iš tos išsigimusios būtybės padaryti motiną.

Vienas mano bičiulis atvyksta parai pas mus į svečius. Pradeda meilintis Marijai. Ši supranta jo dėmesį ir visai negražiai su juo koketuoja. Vakare palinkim vienas kitam labos nakties ir Marija dedasi einanti gulti.

Po pusvalandžio išgirstu balsus verandoje. Išeinu lauk ir randu žmoną su mano bičiuliu sėdinčius prie stalo ir pasistačiusius butelį konjako. Nieko neišsiduodu, bet kitą dieną imu priekaištauti Marijai už tokį nerimtumą, kuris daro man gėdą prieš žmones.

Ji juokiasi, sako, jog aš pilnas prietarų, užsipuola mano „nežabotą, šlykščią" fantaziją, trumpai tariant, išgirstu visą eilinį jos repertuarą.

Aš supykstu; ji suvaidina nedidelį isterijos priepuolį, ir baigiasi tuo, kad prisipažįstu buvęs neteisus ir prašau ją dovanoti. Aš buvau neteisus, kad priekaištavau jai už nedorą elgseną!

Jos paskutiniai žodžiai mane visai pribaigia:

— Argi tu manai, mielasis, kad aš dar sykį norėčiau pereiti visą skyrybų pragarą!

Ir galvodamas apie tokią bjaurastį užmiegu laimingu apgauto vyro miegu.

Kas yra koketė? Moteris, kuri siūlo. Koketavimas yra siūlymas. Nieko daugiau.

O pavydas? Baimė netekti to, kas brangiausia. O pavyduolis? Paikšis, juokingas žmogus, nes nesutinka prarasti to, kas jam brangiausia!

VII

Mane lydi sėkmė po sėkmės. Skolos išmokėtos, o pinigai plaukte plaukia; bet nors didžiąją dalį pajamų atiduodu namų ūkiui, čia reikalai visada supainioti. Marija tvarko namų knygą, ir jai vis negana pinigų. Dėl to nuolat verda barniai.

Jos teatro karjera iš rimtųjų baigta. Ir už tai, žinoma, aš turiu atsakyti. Čia mano kaltė! Jeigu ji nebūtų ištekėjusi už manęs... tada! Ta rolė, kurią jai parašiau, užmiršta, ir ji pati ją sudarkė, nes vaidino visiškai abejingai.

Kaip tik tuo metu, po vieno vaidinimo, kurį parašė garsi norvegų mėlynoji kojinė, prasidėjo fantastinis sambrūzdis, pavadintas moterų klausimu. Visi ištižėliai susirgo manija matyti aplink e n g i a m a s moteris. O kadangi aš nesileidau mulkinamas šitų kvailų išmonių, visam gyvenimui gavau „moterų niekintojo" vardą.

Kartą kilus barniui aš atvirai pasakiau Marijai, kas ji per viena, ir ją ištiko baisus isterijos priepuolis. Tuo laiku lyg tyčia buvo padarytas didžiausias amžiaus išradimas, kaip gydyti nervų ligonius. Ir koks paprastas, kaip ir visi didieji dalykai.

Kai ligonė jau pradeda klykti ne savo balsu, aš paimu ropinę vandens ir raminančiu balsu ištariu magiškąją formulę:

— Kelkis, arba kliūstelsiu ant tavęs vandenį!

Staugimas iškart nutyla, ir mylimosios akyse matau be galo nustebusį, dėkingą ir mirtinos neapykantos kupiną žvilgsnį.

Iš pradžių nusigąstu; bet esu pilnas ryžto ir nenusileidžiu... Dar sykį papurtau ropinę ir sušunku:

— Liaukis kvailioti, nes išprausiu!

Ji atsikelia, išvadina mane niekšu, sukčium ir taip toliau — tai reiškia, kad vaistai kuo puikiausiai padėjo.

Vyrai — apgauti ar ne — patikėkite nuoširdžiu ir atsidavusiu bičiuliu! Aš jums atskleidžiu patikimiausią būdą, kaip gydyti isteriją... Įsidėmėkit jį, gali praversti!

Nuo tos dienos mano žūtis apspręsta moters širdyje. Mylimoji, ji pradeda manęs nekęsti! Aš turiu mirti kaip

pavojingas moters klastos žinovas. Visa moteriškoji giminė pasmerkusi mane kūniškam ir dvasiniam sunaikinimui, o mano nuožmioji furija apsiima didžiausią ir nedėkingiausią uždavinį — iš lėto kankinti mane iki mirties!

Iš pradžių ji vienam mūsų kambaryje apgyvendina kaip nuomininkę savo draugę, nors dėl to ilgai ir atkakliai ginčijamės. Marija net pageidauja, kad ji maitintųsi su mumis drauge, bet kuo griežčiausiai pasipriešinu. Ir vis dėlto, nors stengiuosi būti atsargus ir nuolat primenu, visur kur kliūvu už draugės drapanų, net ima rodytis, jog gyvenu dvipatystėje. O vakarais, kuriuos norėčiau praleisti su žmona, turiu tūnoti savo kambaryje, nes Marija užsidaro pas draugę ir puotauja mano sąskaita, geria punšą, rūko cigarus. Aš pradedu rimtai nekęsti draugės ir to neslepiu — gal nepakankamai slepiu — ką galvoju; Marija kiekvieną kartą koneveikia mane, kai būnu nemandagus tam „vargšui vaikui".

Negana, kad ji atėmė iš žmonos prielankumą vyrui ir jos tikram vaikui — šis atiduotas bjauriai megerai keturiasdešimt penkerių metų amžiaus — bet dar ta gražioji draugė gadina mano virėją: visos sykiu svaiginasi, gerdamos mano alų.

Randu savo tarnaitę miegančią prie viryklės, o valgis eina niekais, ir dar kiek alaus jos išmaukia, vos per mėnesį suvartojam kone penkis šimtus butelių! Gražioji draugė — žmogėdra, ir mane pasirinko auka.

Vieną dieną Marija klausia mane patarimo, norinti pirkti apsiaustą. Man nepatinka nei fasonas, nei spalva, ir aš patariu išsirinkti kitą. Tada draugė, kuri čia pat, pasiima jį sau, ir aš tą įvykį užmirštu. Po poros savaičių gaunu sąskaitą už žmonos pirkinį, tą patį minėtą apsiaustą. Tai reiškia, kad Marija buvo įkalbėta apgauti savo vyrą — gerai žinoma gudrybė artisčių demimonde.

O kai paprašau Mariją nutraukti bet kokius ryšius su ta avantiūriste, kaip visada man tenka atkentėti kaltųjų pyktį...

Darosi vis blogiau ir blogiau!

Po kiek laiko maniškė labai nuolankiai, vaidindama atsidavusią žmoną ir primindama mano gailiaširdiškumą,

prašo, kad leisčiau palydėti „vargšą vaiką", kuri žada aplankyti savo velionio tėvo seną bičiulį ir iškaulyti paskolą. Prašymas man atrodo keistas, bemat nutuokiu, kad gresia pavojus įkliūti į spąstus, nes žinau blogą draugės reputaciją — girdėjau turint ryšių su senyvais vyriškiais — todėl persigandęs maldauju Mariją jos nekalto kūdikio vardan atsipeikėti iš slogučio, kuris anksčiau ar vėliau įstums ją į bedugnę. Vienintelis jos atsakymas — nauja gerai pažįstamos replikos redakcija: „Čia tik tavo pikta fantazija" etc.

Darosi vis blogiau ir blogiau!

Gražuolė, norėdama sugundyti vieną žymų aktorių, kad jai pasipirštų, suruošia pusryčius: ten mane ištiks naujas siurprizas.

Išgėrusios šampano damos įkaušta kaip paprastai. Marija įsitaiso krėsle, pasisodina ant kelių gražuolę draugę ir nesivaržydama bučiuoja jai lūpas. Pritrenktas tokio neįprasto reginio ir lyg norėdamas patvirtinti gandą, garsusis aktorius atsiveda artyn savo bičiulį ir sako, rodydamas į moteris:

— Ar tu matai, ar tu matai?

Jo šmaikštus tonas aiškiai bylojo apie plačiai paskli-dusias kalbas.

Ką aš turėjau daryti?

Kai sugrįžtam namo, meldžiu Mariją sukti iš pavojingo kelio ir mūsų kūdikio labui vengti tokių poelgių, kurie gadina jos vardą. Tada ji atvirai prisipažįsta jaučianti malonumą gėrėtis gražiomis moterimis, bučiuoti joms krūtis, draugė esanti ne vienintelė iš pažįstamų, su kuriomis ji taip elgiasi, kad teatre ir kitas artistes glamonėjanti jų grimo kambariuose; mananti ir toliau taip daryti, nes tai nekaltas žaidimas, tik mano „nešvariai fantazijai" atrodo jis nepadorus.

Niekaip neišaiškinsi jai, kad suprastų ką daro! Belieka vienintelis būdas: pasistengti, kad ji vėl taptų nėščia, tada atsigaus jos motiniški instinktai... Ji baisingai supyksta, bet naujoji būsena sugrąžina ją keliems mėnesiams į namus.

Atsikėlusi iš gimdymo patalo ji sugalvoja naujų pokštų.

Ar būgštaudama savo išsigimėliškų polinkių ir jų pasekmių ji vaidina koketę, o gal tuo metu kaip tik vėl pabunda moteriški instinktai, bet ji pradeda įnirtingai vilioti vyrus, ir taip atvirai, kad aš negaliu iš rimtųjų pavyduliauti.

Be darbo ir užsiėmimo, aikštinga ir žiauri kaip tironas dabar ji paskelbia man žūtbūtinį karą.

Vieną dieną bando įrodyti, kad tris tarnaites pigiau laikyti negu dvi! Kai niekaip nevalioju įkrėsti pamišėlei proto, paimu už rankos ir išvedu ją lauk.

Ji prisiekia atkeršysianti. Vis tiek pasamdo trečią tarnaitę, ir, aišku, namuose neatsiranda daugiau nuveiktų darbų; viskas kur koja, kur ranka, mergos tik rėkauja, barasi, nuo ryto lig vakaro geria alų. O naktimis vaišina bernus mano sąskaita.

Rodos, kad likimas nori galutinai užbaigti laimingos santuokos paveikslą — suserga vienas vaikas, užtat namuose atsiranda penkios tarnaitės, jau nekalbant apie du gydytojus. Per mėnesį susidaro penkių šimtų kronų deficitas. Aš iš paskutiniųjų dirbu, stengdamasis padengti išlaidas, bet jaučiu, kad mano nervai pradeda irti.

Maža to, ji dar ima priekaištauti, esą aš išeikvojęs jos menamą turtą, priverčia mokėti išlaikymą jos tetai Kopenhagoje, o ši, savo ruožtu, kaltina, esą aš iššvaistęs „jos turtą", ir kone iš proto išvaro su savo neįtikėtinomis pasakomis, kad Marijos motina mirties patale, pareikšdama savo paskutinę valią, prašiusi Mariją pasidalinti palikimu pusiau su ja, teta! Aš nieko nesuprantu. Bet yra vienas faktas, būtent, pati teta, tinginė, bjauri senė, kuri užsisėdo man ant sprando, nes „turtas", neva atitekęs kaip paveldėjimas, neegzistavo kitaip, tik jos vaizduotėje. Bet aš vis tiek nesipriešinu, netgi leidžiuosi įkalbinėjamas pasirašyti paskolos laidavimą senai jos draugei, mistinei avantiūristei numeris pirmas. Aš sutinku su viskuo, nes mano mylimoji dabar atsiduoda tik už pinigus, o trokšdamas glamonių prisipažįstu esąs skolingas visur, neginčiju, jog sunaudojęs jos pinigus, pragaišinęs tetos turtą, pakenkęs jos artistinei karjerai ir galiausiai sugadinęs jai sveikatą!

Nuo to laiko mano santuokoje klesti teisėta prostitucija.

Atsilygindama už nuolaidžiavimą ji sukuria legendą

apie mano nusikaltimus, ir toji legenda, plačiai paskleista jos draugių, kurioms kadaise buvau parodęs duris, vėliau prasiskins kelią į geltonąją spaudą.

Ji stačiai pasiunta. Žūtbūt stengiasi mane nuskurdinti. Metams baigiantis buvau sumokėjęs dvylika tūkstančių kronų namų išlaikymui ir dar turėjau prašyti avanso iš savo leidėjų.

Jeigu imu skųstis, kad nežmoniškai daug išleidžiam, ji atsako:

— O kam reikėjo tiek vaikų prisidaryti ir žmoną paversti elgeta! Neužmiršk, kad aš turėjau puikų darbą ir atsisakiau jo tekėdama už tavęs!

Bet ir aš turiu ką atsakyti:

— Mieloji, kaip baronienė tu gavai iš savo vyro tris tūkstančius kronų ir skolas. Aš tau duodu daugiau negu triskart po tiek!

Ji neatsako; tik marina mane badu! Todėl, kai ateina naktis, aš sutinku su viskuo, ko ji pageidauja. Žinoma, trys tūkstančiai yra triskart daugiau už dešimt tūkstančių, žinoma, aš niekšas, gobšuolis, „Mielasis draugas", užkopęs į sėkmės viršūnę mylimos moters sąskaita, kurią itin mylėjo su naktiniais marškiniais!

Norėdama išlieti savo tulžį, ji parašo pirmą dalį romano apie moterį vergę, išnaudojamą nusikaltėlio vyro; tuo tarpu visuose mano kūriniuose ji pavaizduota kaip daili blondinė, madona, mažoji mama, aš liaupsinu ją, man toji nuostabi moteris — amžina legenda, ji tarsi Dievo valia įžengusi į skausmingą poeto pasaulį... Ir ši prakeikta asmenybė, apgaubta nepelnytos šlovės, nuolat aprašinėjama kritikų straipsniuose, jie be paliovos žavisi šiuo pesimisto rašytojo geruoju angelu.

Ir kuo daugiau kenčiu nuo savo menadės niekšybių, tuo labiau stengiuosi puoselėti aureolę aplink tyrosios madonos galvą! Juo rūsčiau mane baudžia likimas, tuo aukščiau keliu mylimosios paveikslą! O meile!

VIII

Kartais imdavo rodytis, kad toji moteris nekenčia manęs ir nori atsikratyti, susirasti sau trečią vyrą.

Kai kada net įtariu, kad ji turi meilužį, nes veide atsispindi neregėti bruožai, ir man ji keistai atšalusi.

Staiga pajuntu nebesuvaldomą pavydą, kuris visai sujaukia mūsų gyvenimą; prieš akis plačiai atsiveria pragaro vartai.

Ji pareiškia serganti. Liga neaiški ir nepastovi, skauda vis kitą vietą, kartais nugarą ar stuburą, kartais strėnas, ji negali tikrai pasakyti kur.

Pakviečiu daktarą, kuris gydo mūsų vaikus, seną universiteto bičiulį. Šis nustato, kad nuo reumatizmo jai nugaros raumenyse atsiradę mazgai, ir prirašo masažą. Aš čia nieko negaliu pasakyti, susirgimo priežastis aiški, ir Marija pradeda kasdien masažuotis. Kadangi menkai išmanau tokius dalykus, todėl nekreipiu nė kiek dėmesio ir tebedirbu savo literatūrinį darbą. Tiesa, žmonos liga man neatrodo labai iš rimtųjų, nes juda ji kaip paprastai, lanko teatrus ir vaikšto į svečius, iš kur visad išeina paskutinė.

Sykį vakare sėdim su bičiuliais, ir vienas svečias nusiskundžia, kad šiais laikais itin mažai gydytojų moterų. Jis sako, jog moteriai tikriausiai nepatogu nusirengti prieš nepažįstamą vyriškį, ir kreipiasi į Mariją:

— Ar ne tiesa, juk nelabai malonu?

— Et, gydytojas!

Tik tada aš suprantu visą masažo esmę, o kai išvystu geidulingą Marijos veido išraišką, kurią jau seniau esu pastebėjęs, šiurpus įtarimas sugniaužia širdį.

Vadinasi, ji nusirenginėja prieš šitą pasileidusį berną, išgarsėjusį savo nedoru gyvenimu!

O aš ničnieko nenutuokiau! Prie keturių akių prašau, kad paaiškintų smulkiau.

Nė kiek nesijaudindama ji man papasakoja.

Sijonų nenusiseganti, tik nusismaukianti baltinius, kad nugara būtų nuoga.

— Ir tau ne gėda?

— Kodėl aš turėčiau gėdytis?

— Juk sakai, jog prieš mane tau gėda?

Po poros dienų ateina gydytojas apžiūrėti vieno vaiko. Iš savo kambario girdžiu keistą skardų pokalbį tarp daktaro ir mano žmonos, juoką ir pašnibždas...

Netrukus atsiveria durys, ir abu pašnekovai tebepokštaudami užeina pas mane.

Apniktas niūrių minčių nedrąsiai imu ir pradedu kalbą apie moterų ligas.

— Klausyk, bičiuli, juk tu išmanai apie moterų ligas... ar ne? — sakau gydytojui.

Marija žiūri į mane. Kaip tikra furija. Aš pastebiu jos akyse tiek neapykantos, kad šiurpas perbėga per nugarą. Kai gydytojas išeina, ji šoka prie manęs ir ima plūstis.

— Kekše,— drebiu jai į akis, neįstengdamas susivaldyti.

Žodis išsprūsta prieš mano valią, tarsi išreikšdamas netikėtą mintį. Bet tas įžeidimas atšoka atgal ir įsminga man į širdį, o kai šalia pamatau vaikus, atsiklaupęs ant kelių su ašaromis prašau ją atleisti.

Ji siautėja kaip ragana. Dvi valandas maldauju ir negaliu jos paveikti.

Mėgindamas kaip nors išpirkti jai padarytą begalinę skriaudą ir jausdamas vis didėjančią jos neapykantą man, sugalvoju išleisti ją kelioms savaitėms į Suomiją gastrolių, kitaip sakant, atsikvėpti.

Imu tartis su teatro direktoriumi, o kai gaunu sutikimą, parūpinu reikiamą sumą pinigų.

Ji iškeliauja, tėvynainiai žavisi ja, draugai apdovanoja vainikais.

Likęs vienas su vaikais kaime staiga susergu. Manydamas, jog liga rimta, telegrama išsikviečiu ją namo, bet jos išvykai tai negali pakenkti, nes visi spektakliai jau suvaidinti.

Kai sugrįžusi randa mane atsikėlusį ir sveiką, ima kaltinti, kad pamelavęs ir išplėšęs ją iš giminių, su kuriais taip nekaltai linksminosi.

Po kelionės jos nepastovus charakteris įgauna naujų bruožų, ir dėl to pradedu vėl nerimauti.

Ji be galo noriai atsiduoda mano glamonėms, o iki šiol to nebūdavo.

„Kaip čia galėjo atsitikti, kad visiškai nebebijo nėš-

tumo?" — klausiu save, nors nekyla ūpas smulkiau aiškintis...

Sugrįžusi iš gastrolių ji per dienų dienas kalba apie savo malonumus Suomijoje ir, tebesvaigdama nuo atsiminimų, pasipasakoja, kad laive susipažinusi su vienu inžinieriumi. Jis buvęs nepaprastai draugingas, apsišvietęs ir šiuolaikis žmogus, ir įtikinęs ją, jog nėra nuodėmės, o viskas priklausą nuo aplinkybių ir Likimo.

— Gerai, brangioji, bet mūsų poelgiai negali neturėti pasekmių. Aš sutinku, kad nėra nuodėmės, nes nėra personifikuoto dievo; bet mes vis dėlto atsakingi už savo elgseną prieš žmones, jeigu padarėm jiems skriaudą; sakykim, kad nuodėmės nėra, bet užtat yra nusikaltimas, kol įstatymai galioja. Ir nors teologinis nuodėmės supratimas atmetamas, vis tiek egzistuoja siekimas atsiteisti arba stačiai kerštas, nukreiptas į bet ką, kas mums padarė žalos.

Ji staiga surimtėja, bet apsimeta nieko nesupratusi. Galų gale atsako:

— Tik blogi žmonės kerštauja!

— Galimas daiktas, bet pasaulyje yra daugybė blogų žmonių, ir niekada negali būti visai tikras, jog sutikai tokį pasišventėlį, kuris leisis skaudinamas ir nebandys atsilyginti.

— Taip, bet Likimas vis tiek valdo visus mūsų poelgius.

— Tiesa, bet tas pats likimas valdo ir durklą keršytojo rankoje.

... Mėnesiui baigiantis ji persileidžia!

Dabar aš neabejoju, jog pakanka įrodymų, kad ištikimybė buvo sulaužyta! Nuo tos akimirkos įtarimų vis kaupiasi, gausėja, o jos priešiškumas man darosi visai pavojingas.

Ji jau mėgina įtikinti, jog aš išėjęs iš proto. Jos supratimu, visi mano įtarinėjimai esą *idée fixe*, atsiradę nuo protinio pervargimo.

Dar sykį prašau ją atleisti už padarytas klaidas ir susitaikymo proga parašau jai skirtą pjesę su stambiu moters vaidmeniu, kurio neįmanoma sugadinti. Rugpjūčio septynioliktą įteikiu jai rankraštį su dedikacija. Drama bus tik jos vienos nuosavybė. Ją laisva valia gali ati-

duoti bet kokiam teatrui su sąlyga, kad ji gaus pagrindinį vaidmenį. Ši dovana dviejų mėnesių atkaklaus darbo vaisius. Ji priima nė nepadėkodama kaip savaime suprantamą auką ant Jos Didenybės nevykėlės artistės altoriaus!

Tuo tarpu blogai prižiūrimas namų ūkis baigia galutinai sužlugdyti šeimos ekonomiką, ir aš nieko negaliu padaryti, o jei bandau kur kištis ar patarinėti, tuoj girdžiu, jog tai įžeidimas. Tiesiog turiu žiūrėti, kaip tarnaitės viską niokoja, gadina maistą, o vaikai galutinai apleisti.

Prie ekonominių bėdų prisideda vis nauji barniai.

Sugrįžusi iš kelionės po Suomiją, už kurią iš anksto buvau sumokėjęs, ji turėjo du šimtus kronų, gautų už vaidinimą. Aš sumą priskaičiuoju prie namų išlaidų, kurias ji pati tvarko. Bet gerokai prieš nustatytą laiką vėl ateina ir vėl prašo pinigų. Nustebintas tokio netikėto reikalavimo, mandagiai paklausiu, kur ji išleido pinigus. Girdi, paskolinusi draugei, ir, dar primindama įstatymą, aiškina, jog turinti teisę laisvai naudotis savo uždirbtais pinigais.

— Na, o aš? — klausiu.— Tarp kitko, iš namų ūkio paimtais pinigais nedera laisvai naudotis...

— Vyrui kas kita, ne moteriai...

— Žinoma, ne. O engiama moteris? Namų vergė yra visai kas kita, juk ji turi kęsti, kad vyras duoda visą išlaikymą. Štai kur moterų emancipacijos svaigulio pasekmės.

Visa, ką pranašavo Emilis Ožjė[25] savo romane „Furšambo šeima", išsipildė. Vyras tapo vergu. Tik pagalvokit, kad esti vyrų, kurie taip leidžiasi apgaudinėjami, kad net patys sau išsikasa kapo duobę. Mulkiai!

Tuo tarpu, kai mano šeimyniniame gyvenime nelaimė veja nelaimę, ką tik įgytą literatūrinį vardą stengiuosi panaudoti prietarams naikinti, mėginu rauti su šaknimis įsisenėjusią tamsybę, kuri varžo mūsų būvį atsilikusioje visuomenėje. Satyrų knygoje drįstu paleisti akmenį į didžiausius sostinės sukčius, tarp jų ir į išsigimusias moteris.

Esu apšaukiamas pamfletistu, ir Marija, aišku, nesnaudžia. Tuoj susideda su mano priešais. Dieną naktį

vaidina dorą moterį ir kur pasisukdama skundžiasi manim: kokia nelaimė turėti šmeižiką vyrą! Visai užmiršta, kad aš ne tik pamfletistas, o dar žymus dramaturgas ir romanų autorius.

Ji dedasi nekaltai kenčianti ir nerimaujanti dėl savo nelaimingų vaikų ateities: jiems teks nešti naštą už nedorus tėvo darbus, to tėvo, kuris iššvaistė jos pinigus, sužlugdė jos artistinę karjerą ir dar visaip ją koneveikia. Tuo pat metu vienas laikraštis paleidžia „gandą", jog aš išprotėjęs, o tikriausiai tyčia užsakyta ir gerai apmokėta brošiūra paskleidžia Marijos ir jos draugių vargus ir surašo visas nesąmones, kurias tik gali sugalvoti pakrikusios moterų smegenys.

Ji laimi lošimą.

Ir, pamačiusi mane kritusį nuo priešo smūgio, atlyžta, vaidina gailestingą motiną savo paklydėliui sūnui ir, meilindamasi visiems, tik ne savo vyrui, suburia mano tikrus ir netikrus draugus. Aš visiškai vienišas, vampyro auka ir net bandau gintis. Pakelti ranką prieš mano angeliukų motiną ir prieš savo mylimąją! Niekada!

Aš pasiduodu. Tuomet ji darosi man itin lipšni, bet, aišku, tik žmonėse, nes namie niekina ir įžeidinėja.

Nusikamavęs nuo tų visų kančių ir be galo įtempto darbo, susergu. Pasidarau nervingas, plyšta galva ir gelia pilvą. Gydytojas nustato skrandžio katarą.

Tikrai keistos protinio pervargimo pasekmės!

Keisčiausia, mano supratimu, aplinkybė, kad toji savotiška liga pasireiškia tik tuomet, kai nusprendžiu išvažiuoti į užsienį, nes tai vienintelis būdas išsikapstyti iš pinklių, kurias nuolat rezga draugai, apspitę mano žmoną ir vis jos gailestaudami. Ir galų gale ši paslaptinga liga užklumpa mane vos praslinkus dienai po to, kai apsilankau seno bičiulio laboratorijoje; aš iš jo pasiėmiau buteliuką ciano kalio, kad, reikalui esant, galėčiau nusižudyti; tą buteliuką užrakinau vienoj žmonos spintelėj.

Išsekęs, nuvargęs guliu ant sofos, žiūriu į žaidžiančius vaikus, galvoju apie prabėgusias laimingas dienas ir ruošiuosi mirti, neparašęs nė žodžio, kiek daug niūrių įtarimų kelia mano mirties priežastis.

Sutinku išnykti, moters nužudytas, bet aš jai atleidžiu.

Citrina išsunkta. Man rodos, jog Marija nenuleidžia nuo manęs akių, spėliodama, ar greit iškeliausiu į kitą pasaulį, kad ji ramiai galėtų naudotis pinigais už garsaus poeto pilną raštų leidimą ir, ko gero, dar gauti valstybės pašalpą vaikams...

... Tuo tarpu ji suvaidina savo rolę mano dramoje, turi nepaprastą pasisekimą, ją ima vadinti žymia aktore. Gauna teisę pasirinkti naują rolę savo nuožiūra ir nebesižino, kaip pūstis iš didybės. Bet šį kartą visiškai sužlunga, o kadangi supranta, jog tik mano dėka ji sugebėjo iškilti, dar labiau ima neapkęsti manęs, tarsi kreditoriaus. Klausinėja visur, kas sutiktų duoti jai vaidmenį, bet tuščiai, ir galų gale priverčia mane pradėti derybas Suomijoje. Vėl susiruošiu palikti savo šalį, savo draugus, savo leidėjus ir įsikurti tarp jos draugų ir mano priešų. Bet suomiai nenori apie ją nė girdėti: jos karjera baigta.

Tada ji pradeda gyventi visiškai niekuo nesirūpindama, nepripažindama jokių pareigų nei kaip žmona, nei kaip motina, o kadangi mano sveikata neleidžia dalyvauti artistų sueigose, ji ten eina viena. Kartais grįžta paryčiais, įkaušusi, taip ima triukšmauti, kad visą namą gali prikelti, o aš pašiurpęs girdžiu, kaip ji vemia vaikų kambaryje, kur ruošiasi miegoti.

Ką aš turėjau daryti tokiu atveju? Pamesti žmoną? Ne. Išsituokti? Ne, kadangi man šeima tartum vientisas organizmas, tartum augalas, kurio esu neatskiriama dalis. Vienas negalėčiau egzistuoti; vienas su vaikais be jų motinos taip pat ne: mano kraujas teka didžiosiomis arterijomis, kurios eina iš širdies, išsišakoja moters įsčiose ir pasklinda mano vaikų kūneliuose. Tai ištisa sudėtinga kraujotakos sistema. Perpjovus vieną gyslą nebeliks ir gyvybės, kuri ištekės su krauju. Užtat žmonos neištikimybė yra baisus nusikaltimas. Dėl to ir gali suimti pagunda paklusti šūkiui „Užmušk ją!", kurį ištarė garsus rašytojas, kai vienas tėvas mirtinai nusikamavo nuo nedoro žmonos elgesio ir dar dvejodamas, ar palikuoniai tikrai jo.

Bet Marija, atvirkščiai, suserga kraštutinėmis moterų laisvių ir teisių idėjomis, net išgalvoja naują teoriją,

kad moteris, apgaudinėjanti vyrą, niekuo nenusikalsta, nes ji nėra jo nuosavybė.

Aš neketinu žemintis ir šnipinėti savo žmoną ir nenoriu jokių įrodymų, nes tai man būtų mirtinas smūgis. Verčiau sutinku apgaudinėti pats save, gyventi svajonių pasaulyje, kurį gražinu savo nuožiūra.

Bet vis tiek jaučiuosi įskaudintas; širdies gilumoje neabejoju, kad neturiu palikuonių ir kad tie vaikai, kurie vadinsis mano vardu ir mis iš mano darbo, yra ne mano. Vis dėlto aš juos myliu nė kiek ne mažiau, nes jie neatskiriami nuo mano esybės, tartum jos tąsa, o dabar, kai netekau vilties, kad mano palikuonys gyvens po manęs, jaučiuosi lyg vaiduoklis, sklandantis padangėje, o mano oro šaknys siurbia žemės syvus.

Marija, atrodo, baigė kantrybę, nesulaukdama mano mirties ir, nors prie liudininkų popina mane lyg motina, slapčiomis gnaibo lyg tėvas mažąjį žonglierių užkulisiuose. Ji kankina mane, norėdama pagreitinti mano mirtį. Sugalvoja naujų būdų, pasinaudodama mano laikinu silpnumu ir elgiasi lyg su nukaršėliu; o apsėsta savo kvailos didybės graso net sumušti mane, girìasi esanti stipresnė. Teisybė, kartą iš tikrųjų šoka į akis. Tada aš atsikeliu, paimu ją už rankų ir nutrenkiu ant sofos.

— Prisipažink, kad aš stipresnis už tave, nors ir silpnas!

Ne, neprisipažįsta, tik atrodo nustebusi ir išeina pasišiaušusi, įniršusi dėl savo nesėkmės.

Kovoje su manim ji visada naudojasi moters ir aktorės privalumais. Tik pagalvok, skaitytojau, vyras, kuris pluša nuo ryto lig vakaro, yra bejėgis prieš nieko neveikiančią moterį, turinčią kada regzti intrigas; po kiek laiko jis pasijunta galutinai įveltas į pinkles.

Beje, kai ji prieš visus apkaltino mane, jog esu impotentas, nes norėjo pati išsiteisinti, ar mano drovumas, garbė ir užuojauta nepaskatino mane nutylėti jos kūno trūkumus, moteriškus negalavimus, kurie prasidėjo po pirmo gimdymo ir kuriuos kiti trys gimdymai dar padidino? Jeigu vyras niekam neskleidžia šeimyninių paslapčių, kaip jis gali išduoti savo žmonos fizinį nepilnavertiškumą?

Impotentas! Juk aš savo ugnim visada kurščiau jos

aistrą, o norėdamas jai įsiteikti, kiek kartų bjauriausiai nuolaidžiavau! Niekuo ji negalėjo skųstis; bet iš prigimties linkusi kekšauti, žūtbūt troško išmėginti viską, nepaisydama nei savo, nei savo vaikų laimės!

„Meilėje,— pasakė Napoleonas, didysis moterų žinovas,— tik pabėgęs esi nugalėtojas". Bet įkalintiems nelengva pabėgti, o mirti pasmerktiems ir visai neįmanoma...

Bet kai pailsiu, protas įgauna naujų jėgų, o ištrūkęs iš darbo, kuris neleido atsikvėpti, vėl kuriu planą bėgti iš kalėjimo, kur mane sergsti megera ir jos apakinti mano draugai. Ruošiuosi sprukti, griebdamasis karinės gudrybės, ir nusiunčiu mūsų gydytojui laišką, kuriame prisipažįstu, jog esu susirūpinęs savo psichine būsena ir pasiūlau vieną iš gydymo būdų — kelionę į užsienį. Atsakymas patvirtina tokią mano pasiūlytą išeitį, ir aš skubu pranešti Marijai šį neapskundžiamą sprendimą:

— Gydytojas taip man pataria!

Tai jos pačios žodžiai, nes, kaip ji nori, taip liepia gydytojui patarti.

Išgirdusi šią žinią ji perbąla.

— Aš nenoriu palikti savo krašto.

— Savo krašto? Tavo kraštas — Suomija, ir aš visai nematau, ko tu galėtum pasigesti Švedijoje, juk tu čia neturi nei giminių, nei draugų, nei teatro.

— Aš nenoriu išvažiuoti...

— Kodėl...

Kiek padvejojusi sako:

— Todėl, kad bijau tavęs! Aš nenoriu likti viena su tavim.

— Bijai manęs, kurį vedžioji paskui save už virvutės kaip avinėlį? O ne... ne čia tikroji priežastis.

— Tu niekšas, ir aš nenoriu gyventi su tavim be užtarimo.

Ji, ko gero, turi meilužį, o gal bijo, kad ir susekęs jos nusikaltimą liksiu gyvas.

Ji bijo manęs, nors šliaužioju prieš ją kaip šunelis, klūpau purvyne bučiuodamas jos baltus batelius, nesipriešinau, kad nukirptų man plaukus, ir dabar vaikštau lyg su arklio karčiais, uždribusiais ant kaktos, ėmiau rai-

tyti ūsus ir dėviu atverčiamas apykakles, kad lengviau būtų rungtis su savo nelemtais varžovais!

Jos baimė padidina mano baimę ir patvirtina mano įtarinėjimus:

„Ši moteris turi meilužį, kurio nenori palikti, arba bijo nuosprendžio",— sykį tariu sau.

Po begalinių ginčų ji išsiderî iš manęs pažadą, kad nors sugrįžtume atgal ne vėliau kaip po metų.

Vėl pajuntu norą gyventi ir sėdu prie darbo, žadu pabaigti eilių rinkinį, kuris turėtų išeiti rudenį man išvažiavus.

O patį vidurvasarį aš jau kupinas naujų jėgų vėl uždainuoju; daugiausia apdainuoju savo Mylimąją, o jos melsvas šydas, plazdėjęs ant šiaudinės skrybėlaitės mūsų pirmojo susitikimo dieną, tapo mano vėliava, kurią iškeliu stiebo viršūnėje, plaukdamas į audringą jūrą.

Kartą vakare, svečiuojantis vienam draugui, tokį eilėraštį paskaitau jai. Marija klausosi tyli, susikaupusi. Kai baigiu skaityti, ima šniurpščioti, atsistoja ir pabučiuoja man į kaktą.

Kaip tikra artistė ji šitaip apdūmė akis mano draugui. Tas vargšelis nuo šiol ima žiūrėti į mane kaip į nirštantį Otelą; atsisveikinant jis sako man, jog dangus palaiminęs mane, nes turiu tokią mylinčią žmoną!

— Ji myli tave, drauguži,— įtikinėja mane vaikinas. O po ketverių metų primena šią sceną kaip didžiausią mano žmonos ištikimybės įrodymą.

— Prisiekiu tau, kad tą akimirką ji buvo tikrai nuoširdi,— pakartoja jis.

— Taip, nuoširdi, kai graužia sąžinė! Kur negrauš, jei mato meilę, sugebančią apdainuoti kekšę, išaukštinti ją kaip Madoną! Dėl to neabejoju.

Naivuolis!

IX

Tuo tarpu mūsų namai galutinai išsivadavo nuo draugių.

Paskutinė, gražuolė, dingo sykiu su mano geriausiu draugu, garsiu mokslininku, kuris ką tik buvo grįžęs iš ekspedicijos su keturiais ordinais ir tvirta ateitim. Išmesta iš teatro gražuolė gyveno už dyka mano bute; pasinaudojusi atsitiktine proga ji lipte prilimpa prie vargšo vaikino, kuris ištisus metus nori nenori gyveno be moters. Vieną tamsią naktį ji užsisako karietą kažkur važiuoti ir apgauna jį, o tada svetimuose namuose, kur abu pakviesti, padaro skandalą ir priverčia ją vesti. Išlindusi sausa iš vandens gražuolė nusimeta kaukę. Vienose vaišėse, per daug išgėrusi, nebežino ką daro ir pareiškia, kad Marija puolusi moteris. O mano draugas, kuris taip pat ten buvo, nusprendžia, jog privalo man papasakoti, ką ji kalbėjo.

Marija trim žodžiais įrodo, kad toks kaltinimas yra nesąmonė, ir aš užtrenkiu duris minėtai damai, o kartu visiems laikams prarandu draugą.

Nors nelabai esu nusiteikęs gilintis į žodžių „puolusi moteris" prasmę, vis tiek jie lyg rakštis įstringa į mano skaudamą kūną. O ir naujos patyčios iš tos pačios nešvarios burnos apie nedorą Marijos elgesį Suomijoje tik sukursto mano senus įtarinėjimus; prisimenu persileidimą, mūsų filosofinį pokalbį apie Likimą ir kaip laisvai man leido su ja elgtis; visa tai tik sutvirtina mano pasiryžimą bėgti.

Marija dabar suvokia, kad galima turėti didžiulės naudos iš sergančio poeto, ir ima vaidinti gailestingos sesers, slaugės ir, jei reikia, bepročio prižiūrėtojos vaidmenį.

Ji nusipina sau šventosios vainiką, elgiasi už mano akių savo nuožiūra ir taip toli nužengia,— kaip vėliau sužinojau — su savo veikla, kad mano vardu skolinasi pinigus iš mano draugų. Tuo pat metu dingsta brangūs baldai iš mūsų buto, kurie gabenami pas avantiūristę numeris pirmas ir, šiai tarpininkaujant, pardavinėjami.

Iš rimtųjų susirūpinu ir pirmą sykį neramiai klausiu save: „Ar gali būti, kad Marija turi slaptų išlaidų, nes kaip kitaip suprasti, juk namų ūkiui išeina tokie milžiniški pinigai, o ji dar šiaip visokių keisčiausių sandėrių sugalvoja. Taigi, kokios tos išlaidos?"

Aš šiuo metu uždirbu tiek, kiek ministras ir daugiau negu švedų generolas, o vis tiek skurdas smaugte smau-

gia. Ir gyvenam labai kukliai. Maitinamės kaip eiliniai miestiečiai, neskaniai, kartais visai negali praryti, geriam tą, ką geria darbininkai — alų ir degtinę; konjaką perkam prasčiausią, visi mūsų svečiai tą žino; aš rūkau tik pypkę; niekada neieškau malonumų, vos sykį per mėnesį kokį vakarą išeinu prasiblaškyti.

Kartą, visai pabaigęs kantrybę, sumanau išsiaiškinti. Prašau patarimo vieną prityrusią damą. Kai paklausiu ją, ar mūsų namų išlaidos nėra per didelės, ir paminiu milžinišką sumą, ji nusijuokia man tiesiai į akis ir sako, jog tai beprotybė.

Vadinasi, turiu pagrindo įtarti, jog esama ypatingų ir slaptų išlaidų. Bet kas tai per išlaidos? Kur plaukia pinigai — giminėms, tetoms, draugėms, meilužiams? Taip, bet kas išduos teisėtam vyrui, kai visas pasaulis, ir niekaip nesuprantu kodėl, sutartinai palaiko žmonos neištikimybę.

Vis dėlto po ilgiausio ruošimosi sutariam, kada išvažiuosim. Bet tada iškyla dar viena kliūtis, kurią buvau numatęs, ir vėl pasipila ašarų upeliai. Karališkasis spanielis dar gyvas! O kiek jau nemalonumų jis man pridarė! Užvis blogiausia, kad jam skiriamas rūpestis buvo atimtas iš vaikų, kuriems jo itin reikėjo.

Ir štai ateina laikas, kai Marijos stabas ir mano piktasis genijus, senas, ligotas, suskretęs ir dvokiantis, mano neapsakomam džiaugsmui pasmerkiamas myriop. Aš esu tikras, jog Marija neabejotinai ir pati linkėjo gyvuliui greičiau nusibaigti, bet žinodama, kiek tyro džiaugsmo patirsiu, išgirdęs, kad jo nebėra, ji stengiasi kuo toliau stumti paskutinę spanielio dieną ir išgalvoja aibę kankinimo būdų, kad kuo brangiau užmokėčiau už būsimą palaimą.

Taigi suruošia atsisveikinimo puotą, pilną graudžių scenų, ir galų gale su tuo pabaisa išvažiuoja į miestą, bet prieš tai dar papjauna vištą, nuo kurios ir man kliūva kaulų pietums, nes gydantis kaip tik reikėjo ypatingos dietos. Po poros dienų gaunu laišką, kuriame visai šaltai praneša, jog ruošiasi grįžti, kaip ir dera, apšaukdama mane „žudiku". Apsvaigęs nuo laimės, išsivadavęs nuo šešerių metų kankynės, einu prie garlaivio jos pasitikti, neabejodamas, kad pamatysiu ją vieną. Ji žiūri į mane

kaip į nuodytoją, apsipylusi ašaromis, o kai noriu pabučiuoti, nustumia šalin. Ji nešasi labai keistos formos didžiulį ryšulį ir drožia link mūsų namų nepaprastai oriai, lyg gedulo eisenoje, o kojos, regis, žengia pagal kažkokio negirdimo laidotuvių maršo taktą. Ryšulyje šuns lavonas! O dangau! O paskutinis likimo smūgi! Man lemta pasirūpinti laidotuvėmis. Pirmiausia reikia susirasti žmogų, kad sukaltų dėžę, paskui paprašyti du vyrus iškasti duobę, ir aš pats, atsistojęs kaip galima toliau, esu priverstas dalyvauti nužudytojo pakasynose. Tikrai iškilminga akimirka. Marija, pagauta įkvėpimo, meldžiasi gerajam Dievui ir už auką, ir už žudiką. Visiems juokiantis pastato ant kapo kryžių, Atpirkėjo kryžių, kuris išgelbėjo ir mane — pagaliau! nuo to pabaisos; šis padaras iš tiesų nebuvo kaltas, bet tik todėl toks nepakenčiamas, kad įkūnijo moters pyktį, nes bailumas jai neleido atvirai kankinti savo vyrą.

Po kelių dienų didžiulio sielvarto — per tą laiką nesileido manęs nė artyn, nes nenorėjo bučiuoti žudiko — išvažiuojam į Paryžių.

KETVIRTA DALIS

I

Aš išsirinkau savo kelionės tikslu Paryžių, vildamasis susitikti su senais draugais, kuriems ne naujiena buvo mano būdas, kurie suprato mano siekius, puikiai žinojo mano keistenybes bei išpuolius, ir, aišku, galėjo spręsti apie dabartinę poeto dvasinę būklę. Be to, Paryžiuje tuo metu gyveno žymiausi Skandinavijos rašytojai, ir aš norėjau atsiduoti jų globai, kad jie neleistų Marijai įgyvendinti nusikalstamų sumanymų — būtent įkišti mane į prieglaudą.

Marija neatlyžta visą kelionę ir, jei nėra liudininkų, kurie galėtų atkreipti į ją dėmesį, elgiasi su manim, lyg būčiau tuščia vieta. Ji atrodo paskendusi savyje, išsiblaškiusi ir abejinga, beveik nemato, kas dedasi aplinkui. Bergždžiai stengiuosi vedžioti ją po miestus, kur apsistojam nakvoti. Ji niekuo nesidomi, nieko nemato, vos girdi. Mano paslaugumas erzina ją, ir atrodo, kad kažko ilgisi. Bet ko? Šalies, kur ji kentėjo ir nė vieno bičiulio nepaliko, o gal greičiausiai meilužio?

Be to, ji pasirodo esanti baisiai nepraktiška ir baisiai neišauklėta; įsitikinu, kad ji anaiptol nesugeba taupyti, tvarkyti reikalų, kaip giriasi. Renkasi brangiausius viešbučius, reikalauja perstatinėti baldus mūsų kambaryje, nors nakvojam tik vieną naktį, kviečiasi metrdotelį, nes, girdi, puodelis arbatos buvo paduotas nerūpestingai, kelia nežmonišką triukšmą koridoriuose, už tai gauname nemalonių pastabų. Kad galėtų lig priešpiečių drybsoti lovoje, mes turim atsisakyti geriausių traukinių; per jos žioplumą mūsų bagažas nukeliauja ne į tą stotį, kur reikia; o kai išeinam iš viešbučio, ji nešykšti markės arbatpinigių.

— Tu menkysta,— atsako ji, kai bandau priekaištauti.

— O tu apsileidusi ir neišauklėta!

Tai bent maloni iškyla!

Kai nuvykstam į Paryžių ir atsiduriam tarp mano draugų, kurie nesileidžia jos mulkinami, ji supranta, kad jau ne jos viršus ir jaučiasi pakliuvusi į spąstus. O labiausiai ją erzina mano artima bičiulystė su vienu itin žymiu norvegų rašytoju, kuris mane globoja. Ji, aišku, nekenčia jo, nes šis žmogus kada nors gali rimtai palaikyti mano pusę.

Vienoj puotoj, kur susirinkę dailininkai ir rašytojai, minėtas bičiulis pakelia tostą už mane, kaip šiuolaikinės švedų literatūros pažibą, ir visa tai girdi vargšė Marija, kurią pražudė santuoka su nevykėliu pamfletistu, nes tokios nuomonės paprastai buvo jos išsigimėlės draugės. Man darosi skaudu žiūrėti, kaip ją pritrenkė svečių ovacijos mano garbei; o kai kalbėtojas nori gauti iš manęs pažadą, kad viešnagė Prancūzijoje truktų bent dvejetą metų, aš nebegaliu atlaikyti savo žmonos skausmingų žvilgsnių. Norėdamas šiek tiek ją apraminti ir pakelti jos garbę, atsakau, jog niekada nedarau rimtų sprendimų nepasitaręs su savo žmona, už tai sulaukiu meilaus žvilgsnio iš Marijos ir nusipelnau visų damų simpatiją.

Bet mano bičiulis niekaip nenustygsta. Pagautas gražbylystės įkarščio kviečia svečius palaikyti jo reikalavimą, ir visi kelia taures, reikšdami vieningą norą ir viltį, kad aš sutiksiu.

Prisipažinsiu, jog taip ir nesupratau tokio jo draugiško atkaklumo, nors ir nujaučiau, jog vyksta slapta kova tarp mano žmonos ir jo, tik negalėjau atspėti priežasties. Gal tas žmogus išmanė daugiau negu aš, o būdamas nepaprastai įžvalgus, sugebėjo pranikti į mano paslaptis, ko gero, dar ir todėl, kad jo paties žmona buvo labai savotiško charakterio. Iki šiol neįminta mįslė!

Marija visai prastai jaučiasi Paryžiuje, nes jos vyro pranašumas čia aiškiai pripažintas ir neginčijamas, ir po trijų mėnesių ji pradeda stačiai neapkęsti didžiojo miesto. Nepaliaudama primena saugotis „apsimetėlių draugų, kurie anksčiau ar vėliau užtrauksią man nelaimę".

Tuo tarpu ji pasijunta esanti nėščia, ir suprantu, kad man vėl atsivers pragaras.

Tik šį sykį jau nemačiau pagrindo abejoti savo tėvyste. Galėjau prisiminti ir dieną, ir akimirką, kada ji pastojo, net visas kitas pašalines smulkmenas.

Išvažiuojam į prancūzų Šveicariją. Vos tik įsikuriam eiliniam pensione, kad nereikėtų rūpintis šeimininkyste, ji tučtuojau atsikeršija, nes aš vėl izoliuotas ir nėra kam ginti nuo jos.

Nuo pat pirmos akimirkos apsiskelbia visiems esanti protinio ligonio slaugė. Tučtuojau užmezga pažintį su gydytoju, įspėja namų šeimininką ir šeimininkę, apskelbia netgi tarnams ir pensiono gyventojams. Aš užspeistas, negaliu bendrauti su savo lygio inteligentais. Prie tabldoto ji atsirevanšuoja už tai, kad Paryžiuje buvo priversta tylėti. Kalba neužsičiaupdama ir kartoja tas pačias nesąmones, kurių jau tūkstantį sykių prašiau vengti. O kai tie neišprusėliai žmogeliai iš mandagumo pritaria jos kvailystėms, man belieka tylėti; ir tada ji nė kiek neabejoja savo pranašumu.

Vis dėlto atrodo sunykusi, ištižusi, tarsi graužiama kažkokių rūpesčių; manęs tiesiog nekenčia.

Ji niekina visa, ką aš mėgstu. Bodisi Alpėmis, nes aš jas giriu, vengia pasivaikščiojimų, stengiasi nepasilikti viena su manim. Skuba įspėti mano pageidavimus, kad galėtų jiems pasipriešinti, sako „taip", kai aš sakau „ne" ir atvirkščiai, žodžiu tariant, koktisi manim.

O aš, vienas svetimoj šaly, esu priverstas šlietis prie jos; ir kai pajuntam, jog gresia pavojus susibarti ir mūsų pokalbis nutrūksta, aš tenkinuosi matydamas ją sukiojantis aplinkui ir žinodamas, jog kažkas yra šalia.

Paaiškėjus nėštumui suprantu, jog mūsų santykiuose nebereikalingas atsargumas; bet kai nebėra priežasties šalintis manęs, norėdama paerzinti, ji pradeda kitaip išsisukinėti, o pamačiusi, kad nevaržomos glamonės teikia malonumą, pavydi man to džiaugsmo.

Iš tiesų tai man didžiulė laimė, nes nerviniai susirgimai dažniausiai prasideda nuo susilaikymo. Be to, itin paūmėja skrandžio liga, ir aš galiu gerti vien sultinį, o naktimis taip raižo vidurius ir ėda rėmuo, kad pabundu iš miego ir bandau gelbėtis šaltu pienu.

Mano subtilus, įvairiapusiškai išlavintas protas niekaip

nesileidžia suderinamas su žymiai skurdesniu žmonos protu ir bemat sutrinka vos prie jo prisilietęs. Bandau užmegzti kalbą su svetimais žmonėmis. Ak, jaučiu, kad jie bijo mane varginti kaip beprotį!

Tada aš nutylu ir nekalbu ištisus tris mėnesius. O prabėgus tiek laiko nusigąstu, kad mano nelavinamas balsas nusilpo ir nebemoku šnekamosios kalbos.

Norėdamas šiek tiek atsigriebti pradedu uoliai susirašinėti su savo draugais Švedijoje. Jų santūri kalba, gaili užuojauta ir tėviški patarimai aiškiai rodo, ką jie galvoja apie mano dvasinę būklę.

Ji triumfuoja. Mano protas eina silpnyn, ir pasirodo pirmieji persekiojimo manijos ženklai.

... Manijos? Kas per žodis? Aš esu persekiojamas! Taigi visai logiška, kad jaučiuosi persekiojamas!

Vėl grįžtu į vaikystę. Galutinai nusilpęs valandų valandas tysau ant sofos, padėjęs galvą Marijai ant kelių, rankomis apkabinęs jai liemenį, ši poza primena Mikelandželo „Pietą". Spaudžiu kaktą prie jos krūtinės, ji vadina mane savo kūdikiu, o aš kartoju: „Taip, tavo kūdikis". Vyriškumas gęsta motinos glėbyje, o ši nustoja būti moteris. Kartais ji žiūri į mane džiūgaudama, kartais žvelgia švelniomis akimis — taip budelis staiga pajunta gailestį savo aukai. Ji kaip voro patelė, kuri suėda savo vyrą po to, kai šis ją apvaisina.

Šitaip aš jau galutinai vaduojuos mirtimi, o Marija tuo tarpu gyvena keistą gyvenimą. Rytą guli lovoje iki kokios pirmos valandos. Paskui be jokio aiškaus tikslo išeina į miestą ir grįžta tik vakarienei, ir dažniausiai pasivėluoja. Kai kas klausia, kur mano žmona, atsakau:

— Mieste.

Ir žmogus eina šalin paslapčiom kikendamas.

Aš ničnieko neįtariu. Man niekada neateina į galvą mintis ją pasekti.

Po vakarienės ji laiką leidžia svetainėje ir plepa su kitais pensiono gyventojais.

Naktį su tarnaite geria konjaką, ir girdžiu, kaip jos kuždasi, bet negaliu nusižeminti ir eiti prie durų pasiklausyti...

Kodėl? Todėl, kad yra tokių dalykų, kurių negalima sau

leisti. Kodėl? Todėl, kad kai ko esu taip išmokytas, kad pripažįstu lyg tam tikrą vyrišką religiją.

Vėl praslinkus trims mėnesiams, vieną gražią dieną aiktelėju pamatęs, kiek mes išleidžiam pinigų pragyvenimui. Kadangi sąskaitas mokam reguliariai, aš lengvai galiu suskaičiuoti, kiek jas viršijam.

Pensionas mums kaštuoja dvylika frankų per dieną. Vadinasi, trys šimtai šešiasdešimt frankų per mėnesį, o aš Marijai duodu po tūkstantį frankų. Taigi šeši šimtai frankų kas mėnesį dingsta nežinia kur.

— Pinigai išeina papildomoms išlaidoms,— atsako ji man įtūžusi, kai paprašau paaiškinti.

— Vadinasi, trys šimtai šešiasdešimt frankų eiliniams reikalams, o šeši šimtai pašaliniams! Gal tu manai, kad aš kvailas?

— Tu man tikrai davei tūkstantį frankų, bet didžiąją dalį išleidai sau.

— Galimas daiktas. Pažiūrėkim,— pradedu skaičiuoti.— Tabakas (labai blogas), įskaitant cigarus po dešimt santimų, iš viso dešimt frankų. Pašto ženkliukai — dešimt frankų... ir kas dar...

— Tavo fechtavimo pamokos!

— Turėjau tik vieną: trys frankai.

— Pasijodinėjimai!

— Iš viso dvi valandos: penki frankai.

— Knygos!

— Knygos? Gerai, dešimt frankų. Iš viso trisdešimt aštuoni, bet, sakykim, šimtas. Lieka penki šimtai frankų pašaliniams reikalams. Tai jau per daug!

— Aha, manai, kad aš vagiu nuo tavęs? Tai štai koks tu niekingas žmogus!

Ką galiu atsakyti? Nieko? Aš niekingas žmogus, ir po kelių dienų jau visos draugės Švedijoje žino, jog pasirodė naujų simptomų mano staigiai progresuojančioje beprotybėje.

Taip lašas po lašo ir gimsta legenda. Metai po metų mano asmenybė įgauna vis aiškesnius išgalvotus kontūrus, ir niekuo dėtas poetas pavirsta į kažkokią šiurpią mi-

tologinę būtybę, kuri beveik nesiskiria nuo nusikaltėlio tipo.

Mėginimas pabėgti į Italiją, kur maniau susitikti su vienminčiais menininkais, nepavyksta, ir mes vėl grįžtam į Ženevos ežero pakrantę, kur Marija turėjo gimdyti. Kai kūdikis išvysta pasaulį, ji, vaidindama prispaustos moters rolę, vergę be jokių teisių, užsidėjusi kankinės vainiką, ima prašyti, kad leisčiau pakrikštyti naujagimį. Žino, jog neseniai aš raštu viešai pareiškiau, ir dėl to kilo triukšmas, savo bodėjimąsi krikščionių prietarais ir jų ceremonijomis, taigi dabar neturėjau teisės prašyti bažnyčios paslaugų.

Nors ji anaiptol nėra dievobaiminga, koks dešimt metų nekėlė kojos į bažnyčią ir, kiek žinau, niekada nėjo prie komunijos, o su manim gyvendama kitaip nesimeldė, tik už šunis, vištas ir triušius, ir štai dabar svaičioja apie iškilmingas krikštynas. Ir neabejotinai taip daro todėl, kad jaučia, jog nuo šiol aš vengsiu tokių ceremonijų, kad nepasirodyčiau esąs veidmainis, nes jos prieštarauja mano įsitikinimams.

Ji maldauja mane su ašaromis akyse, šaukiasi mano gerumo ir kilniaširdiškumo, ir aš pasiduodu su sąlyga, kad pats nebūsiu verčiamas dalyvauti iškilmėse. Tada ji bučiuoja man rankas ir karštai dėkoja už tokį mano meilės pasireiškimą; krikštynos jai, girdi, esančios „sąžinės reikalas", o gal ir gyvybės.

Taigi naujagimis pakrikštijamas. Bet sugrįžusi iš ceremonijos ji išjuokia tą „komediją", vaidina laisvamanę ir giriasi niekaip nesuprantanti, į kokį tikėjimą ką tik buvo priimtas jos sūnus.

Dabar, laimėjusi lošimą, ji tyčiojasi iš visko, „gyvybės reikalas" pavirsta pergale prieš mane, o priešai aptinka dar vieną mano silpną vietą.

Aš esu pažemintas, sukompromituotas dar sykį, nes paklausiau šitos valdingos moters užgaidų.

Daug rimčiau yra štai kas. Iš Skandinavijos atvažiuoja panelė, apsėsta kvailiausių moterų emancipacijos idėjų, ir tučtuojau įsikuria kaip Marijos draugė; aš joms, aišku, pražuvęs žmogus.

Ji atsigabeno su savim šlykščią knygą, parašytą kažkokio apsigimėlio, kuris, iš visur pašalintas ir išdavęs vyrus, stojo ginti civilizuoto pasaulio mėlynųjų kojinių. Tik perskaitęs Emilio de Žirardino[26] knygą „Vyras ir moteris", suprantu, ką davė šis judėjimas už moterų teises.

Pastangos nušalinti tikrąjį civilizacijos tvėrėją, atradusį ir paskleidusį kultūros, didžiųjų minčių, meno bei verslų ir viso kito kūrėją, noras sugrįžti į matriarchatą ir vyro vietoje iškelti kvailas, tingines moteris, kurios niekada, išskyrus vieną kitą bereikšmį atvejį, nedalyvavo kultūros darbe, mano supratimu, yra pasikėsinimas į mano lytį. Mintis, kad šitos bronzos amžiaus inteligentės, šitos pusbeždžionės, šita pragaištingų gyvulių gauja pradės valdyti, atgaivina manyje vyriškumą. Sakyčiau, net keista, bet aš išgyju, ir mane pagauna įniršis susikibti su tuo priešu, menkesniu savo inteligencija, bet žymiai pranašesniu tuo, kad jo nevaržo joks moralės supratimas.

Panašiai kaip kare tarp dviejų tautų laimėti pergalę, regis, daugiau tikimybės turi ta, kuri nepaiso nei sąžinės, nei doros, taip ir man atrodo, kad nugalėti šioje kovoje labai maža vilties, nes vyras iš prigimties linkęs gerbti moterį, o ir kitokių pranašumų ji turi, jai nereikia rūpintis duonos kąsniu, todėl lieka daug laisvo laiko pasiruošti kautynėms. Užtat aš į visa tai žiūriu kuo rimčiausiai. Ginkluojuosi tam naujam mūšiui ir pradedu rašyti knygą, kuri bus tarsi pirštinė, mesta į veidą emancipuotoms moterims, toms kvaišoms, kurios siekia laisvės engiamų vyrų sąskaita.

Pavasarėja, ir mes įsikuriam kitam pensione. Čia pasijuntu lyg kryžminėj ugny, nes dvidešimt penkios moterys sergsti mane ir teikia reikiamos medžiagos mano kovos metraščiui, kurį ruošiu prieš vyrų teisių grobikes.

Po trijų mėnesių knyga baigta. Tai šeimyninių istorijų rinkinys su įžanga, kur aptariu keletą kai kam nemalonių tiesų, būtent, šitokių:

Moteris nėra vergė, nes ji ir jos vaikai minta iš vyro darbo. Moteris nėra prispausta, ji pati sprendžia savo likimą, o gamta paskyrė jai tokią dalią — būti vyro globoje, atliekant motinystės pareigas. Moteris nėra lygi

vyrui išprusimu, bet, atvirkščiai, pralenkia jį savo pastangomis išsaugoti giminę. Moteris nereikalinga didžiojoj kultūros veikloj, nes vyrai nusimano geriau už ją. Bet kuo aiškesnis skirtumas tarp lyčių, tuo, pagal evoliucijos teoriją, stipresni palikuonys. Taigi vyriškėjimas arba pastangos suvienodinti lytis yra žengimas atgal, absurdas, paskutinė romantiškai ir idealistiškai nusiteikusių socialistų svajonė.

Moteris, būtinas vyro priedas, vyro dvasinis kūrinys, neturi teisės į jo teises, nes ji tik pagal skaičių yra visos žmonių giminės „antroji pusė", o proporciškai tesudaro trisdešimt šeštąją dalį. Užtat moterys tegul neliečia vyrų darbo rinkos, kol jam uždėta pareiga išlaikyti moterį ir vaikus. Ir įsidėmėkit, kad kiekviena vieta, atimta iš vyro, neišvengiamai padaugins senų mergų ar prostitučių skaičių.

Įsivaizduokit, kaip pasiuto maskulinistės, ir žinokit, į kokią pavojingą partiją susibūrė, jei iškėlė bylą, kad knyga būtų konfiskuota.

Laimė, joms neužteko proto pagrįsti savo kaltinimą, atseit aš padaręs išpuolį prieš religiją: jau šitų apsigimėlių paikiojimai tiek išaukštinti, kad pavadinti religija.

Štai tokiomis aplinkybėmis Marija griežtai pasipriešina, kai sumanau vienas važiuoti į tėvynę, nes vežtis su savim visą šeimą neleidžia ištekliai. Labiausiai ji bijo, kad ištrūksiu iš jos budrių akių, o savo vieša kalba teismė galiu paneigti piktus gandus, kuriuos ji paskleidė apie mano dvasinę būseną.

Ji suserga kažkokia neaiškia liga ir nekelia iš lovos. Bet aš vis tiek išvažiuoju, nes noriu pats dalyvauti teisme.

Laiškai, rašyti jai per tas šešias nuobodžias savaites, kai man grėsė dveji metai sunkiųjų darbų kalėjimo, kupini meilės, sužadintos išsiskyrimo ir priverstinio celibato. Mano pervargusios smegenys ištaurina ją, vėl apgaubia jos veidą skaisčia aureole; iš ilgesio ir tvardomo geismo mano fantazija aprengia ją baltais angelo sargo rūbais. Išnyksta visa, kas žema, bjauru, pikta, ir aš vėl regiu savo pirmųjų meilės svajų madoną, todėl interviu vienam žurnalistui ir savo senam bičiuliui prisipažįstu, jog

„ta moteris padarė mane nuolankesnį ir tyresnį". Aišku, šis sakinys apskriejo visus jungtinės karalystės laikraščius.

Kaip ji tikriausiai juokėsi skaitydama, toji begėdė! O publika bent turėjo džiaugsmo už penkias eres.

Marijos atsakymai į mano laiškus rodo, kad ji itin domisi ekonomine bylos puse; bet kai vis labiau aidi man ovacijos teatre, gatvėje, teisme, ji išverčia kailį, piktinasi teisėjų kvailumu ir sakosi nepaprastai apgailestaujanti, kad negalinti sėdėti tarėjų vietoje.

Mano meilės įrodinėjimus ji priima labai atsargiai ir santūriai, nesileidžia per daug į kalbas, tenkinasi kartodama žodžius „sutarti", „suprasti vienas kitą" ir mano, jog mūsų šeimyniniai nesusipratimai kyla tik todėl, kad aš niekada jos „nesupratau". Tuo tarpu aš galiu prisiekti, kad būtent ji niekada nesuprato nė vieno žodžio iš savo mokyto rašytojo kalbos.

Beje, tarp jos laiškų yra vienas, kuris žadina senus įtarimus. Aš jai atsakau, kad, ištrūkęs iš teisingumo nagų, labai būčiau laimingas, jei galėčiau ateityje įsikurti svečioj šaly.

Ji supyksta, keikia mane, gąsdina nebemylėsianti, prašo pasigailėti, keliaklupsčiauja prieš mane, šaukiasi motinos atminimo, sakosi, jog kai pagalvoja „niekada nebematysianti s a v o tėvynės" (ne Suomijos), jai kūnas einąs pagaugais ir dėl to numirsianti. Aš klausiu save: „Kodėl ją šiurpina toji mintis?"

Dar ir šiandien nežinau atsakymo.

Galų gale teismas mane išteisina ir — kokia baisi ironija — bankete, kuris suruošiamas mano garbei, kažkas pakelia tostą už Mariją, „tą narsią moterį, kuri prikalbėjo mane atvykti į teismą ir gintis pačiam". Nuostabu!

Sugrįžtu į Ženevą, kur tą laiką, kol manęs nebuvo, gyveno šeima. Ir be galo nustembu, kai Marija, kuri laiškuose vis rašė serganti ir gulinti, atėjo į geležinkelio stotį manęs pasitikti, skaisti, linksma, tik gal truputį išsiblaškiusi.

Mano nuotaika bemat pasitaiso, o vakaras ir laiminga naktis atsilygina už visas patirtas skriaudas.

Rytojaus dieną pastebiu, kad mūsų pensionas pilnas

studentų ir mergšių. Pasiklausęs jų kalbų, nė kiek neabejoju, kad Marija su šita įtartina kompanija kartu linksminosi, gėrė ir lošė kortomis, ir mane erzina tas koktus intymumas, kuris viešpatauja šioje prastoje vietoje. O ji, kaip dažnai, tebevaidina mamytę su studentais ir labai susidraugavusi su pačia atkariausia dama ir tuoj man ją pristato, storą, bjaurią lyg kiaulė, kuri ateina prie pietų stalo neabejotinai įkaušusi.

Ir šitam viešnamy mano vaikai gyveno šešias savaites! O motina nieko nemato ir nebeturi nė menkiausio supratimo apie moters orumą! Ir jos apsimestinė liga nebuvo kliūtis dalyvauti šitų personų įtartinuose sambūriuose.

Kai aš pabandau kelti balsą, kaipmat gaunu atsakymą. Aš pavyduolis, atsilikėlis ir ponėkas!

Ir vėl prasideda tie patys kivirčai, tik dar šiurpesni!

II

Atsiranda naujas nesantaikos obuolys — vaikų auklėjimas. Tarnaitė, visiška neišmanėlė kaimo merga, paima į savo rankas vaikus ir sykiu su motina krečia didžiausias kvailystes. Jos abi nežmoniškos tinginės ir mėgsta drybsoti iki gerų priešpiečių. Užtat ir vaikai rytais pabudę turi gulėti savo lovytėse, o jei veržiasi lipti lauk, gauna rykščių. Tada įsiterpiu aš: nuėjęs į mažųjų kambarį duodu komandą keltis, ir jie sutinka mane džiugiais šūksmais kaip kokį išvaduotoją. Mano žmona reikalauja asmeninės laisvės, o jos supratimu, tai reiškia kito suvaržymą. Bet aš neimu į galvą.

Silpnųjų ir menkųjų protų monomanija sulyginti visa, ko niekaip neįmanoma sulyginti, tarpsta ir mūsų šeimoje. Mano vyresnioji duktė, labai guvi ir smalsi mergaitė, nuo pat pirmųjų savo gyvenimo metų sklaido mano iliustruotas knygas ir visur kitur naudojasi pirmumo teisėmis kaip vyresnioji. Kai negaliu to paties malonumo leisti jaunesniajai, nes ji dar per maža čiupinėti brangias knygas, motina tvirtina, jog aš esu šališkas.

— Visur kur turi viešpatauti lygiava,— aiškina ji.

— Visur? Ar suknelės ir batukai taip pat vienodo dydžio?

Atsakymo negirdėti, bet užtat netrukus sužinau, kad aš nesugebu auklėti vaikų.

— Kiekvienas turi gauti, kas jam priklauso, pagal sugebėjimus ir nuopelnus! Vyresniajai viena, jaunesniajai — kita!

Bet ji nenori suprasti ir ginčija, kad aš „neteisus" tėvas ir „nekenčiu" savo jaunesniosios dukters.

Tiesą pasakius, aš labiau myliu vyresniąją, pirma, kad ji vyriausia ir, aišku, primena ankstyvas gražiausias mano gyvenimo dienas, kur kas sumanesnė, o antra, gal todėl, kad tuo metu, kai atsirado jaunesnioji, aš jau pradėjau įtarinėti žmoną laužant ištikimybę. Be to, motina ypač „teisi", nes visiškai abejinga vaikams. Kai nemiega, jos amžinai nėra namie. Vaikams ji svetima, ir jie vis labiau šlyja prie manęs; jų prieraišumas net ima kelti motinai pavydą. Užtat bandau kapstytis iš tos bėdos — jei parnešu žaislų ir skanumynų, visada duodu jai išdalinti.

Taigi, kuo toliau, tuo labiau vaikai darosi neatskiriama mano būties dalis, ir niūriomis valandomis, kai vienatvė itin slegia, šie maži gyvi padarėliai saugo mano ryšį su gyvenimu, o drauge ir su žmona. Dėl jų aš negaliu nė pagalvoti apie skyrybas; o tai man pražūtinga, nes būdamas šitoks bejėgis vis labiau pasiduodu jos prievartai.

III

Feminisčių tvirtovės šturmo pasekmės pradeda aiškėti. Šveicarų laikraščiai taip puola mane, kad gyventi šioje šalyje darosi nepakenčiama. Draudžiami mano kūriniai, ir, genamas iš miesto į miestą, pabėgu į Prancūziją.

Bet mano draugai Paryžiuje tapo atskalūnais. Jie eina išvien su žmona prieš mane. Užspeistas lyg laukinis žvėris ir kone visai nuskuręs pasitraukiu į neutralią vietą Paryžiaus apylinkėse, kur buriasi dailininkai. Ir pataikau tiesiai į žabangas, iš kurių neįstengiu ištrūkti dešimt mėnesių, gal pačių sunkiausių mano gyvenime.

Čia tenka bendrauti su jaunais skandinavų tapytojais,

kurie iki tol buvo įvairių amatininkų parankiniai, išėję be galo margą ir nevienodą gyvenimo mokyklą; ir dar, kur kas blogiau, su tapytojomis, kurios nepripažįsta jokių moralės principų, nepaiso nieko, fanatiškai susižavėjusios hermafroditiška literatūra, todėl save laiko vyrais arba lyginasi su šiais. O kad niekas nepastebėtų jų lyties, visaip mėgdžioja vyrus — rūko, geria, žaidžia biliardą ir taip toliau, o svarbiausia, mylisi viena su kita.

Kad nelikčiau visai vienišas, susipažįstu su dviem tokiom pabaisom: viena sakosi esanti literatė, kita neva teplioja.

Pirmiausia literatė padaro vizitą man, kaip dideliam rašytojui, ir sužadina žmonai pavydą. Pastaroji tučtuojau mėgina užmegzti sąjungą su šia dama, kuri atrodo pakankamai išprususi ir gali tinkamai įvertinti mano argumentus prieš tas pusmoteres.

Tuo tarpu atsitinka keletas dalykų, kurie vėl atnaujina mano įtarinėjimus, ir netrukus mano garsioji monomanija galutinai įsisiautėja.

Viešbutyje yra mūsų tėvynainių pieštų karikatūrų albumas, vaizduojantis žymiuosius skandinavus. Aš taip pat ten nupieštas su ragu, kuris įdomiai padarytas iš pakeltos plaukų sruogos.

Portreto autorius — mūsų geriausias draugas. Todėl nė kiek neabejojau, kad žmonos neištikimybė jam žinoma, žinoma visam pasauliui, tik ne man. Bandau pasiaiškinti su albumo autorium.

Bet Marija pasistengia užbėgti už akių ir papasakoti apie mano psichinę būseną, todėl jis dievagojasi, kad tik aš vienas matąs kažką ypatinga ant kaktos, kad piešinyje nieko nesą, todėl be reikalo aš susijaudinęs; ką gi, nutylu žiūrėdamas, kas bus toliau.

Vieną vakarą mes, Marija ir aš, geriam kavą viešbučio sode drauge su senu skandinavu, ką tik atvykusiu iš tėvynės. Dar visai šviesu, ir aš sėdžiu taip, kad galiu pastebėti, kaip mainosi Marijos veido išraiška. Senolis pasakoja, kas įvyko Švedijoje nuo to laiko, kai mes išvažiavom. Ir lyg netyčia pamini gydytoją, kuris masažavo Mariją. Žmona tučtuojau suklūsta, drąsiai pertaria senuką savo klausimu:

— Šit kaip, jūs pažįstat daktarą X?

— Taip... labai populiarus gydytojas... ir turi tam tikrą reputaciją.

— Kaip merginiukas,— įsiterpiu aš.

Marija išbąla, begėdiška šypsena sustingsta pravertose lūpose, net matosi dantys. Pokalbis išblėsta, nes visi jaučiamės sumišę.

Likęs vienas su senuku prašau paaiškinti, ką žino apie tuos pasklidusius gandus. Jis prisiekinėja visomis šventenybėmis, kad jo ausų tie gandai nėra pasiekę. Galų gale, kai niekaip neatlyžtu ir kone valandą kamantinėju, išpešu iš jo „paguodai" šiuos gana mįslingus žodžius:

— Beje, mielasis, jeigu įtariat vieną, galit neabejoti, kad buvo ir daugiau.

Štai ir viskas. Bet nuo tos dienos Marija liaujasi minėjusi daktaro vardą, nors visai neseniai jautė malonumą pasakoti įvairias istorijas apie jį, kartoti jo vardą viešai, tarsi norėjo prisipratinti, kad neparaustų, kai kas nors ištars jį, rodės, jos mintys kažkokios apsėstos, ir ji nieko daugiau nesuvokia.

Minėtas įvykis tiesiog atkakliai neduoda ramybės, imu praeity ieškoti atitinkamų reiškinių. Ir staiga prisimenu vieną literatūrinį darbą, išėjusį mano teismo metu, kuris, nors ir ne visiškai, bet, ko gero, ganėtinai paaiškina, kaip atsekti šaltinį, iš kurio kilo tas gandas.

Tai buvo vieno norvego, pagarsėjusio vyriškos giminės mėlynosios kojinės, kovotojo už tą kvailą lygiateisiškumą, pjesė; aš anksčiau buvau ją skaitęs, bet joje nemačiau nieko, ką būčiau galėjęs prisitaikyti sau. O dabar, atvirkščiai, viskas stačiai neįtikėtinai sutapo su pačiais pikčiausiais spėliojimais apie mano žmonos reputaciją.

Vienas fotografas (šią pravardę gavau todėl, kad mano romanų veikėjai turi prototipus) veda abejotinos moralės merginą, buvusią stambaus dvarininko meilužę. Žmona tvarko namų ūkį, slapčiomis gaudama paramą iš buvusio meilužio. Ji atlieka netgi vyro darbus, nes šisai tinginys ir laiką leidžia kavinėse, girtuokliaudamas su visokiais veltėdžiais.

Taigi faktai iškraipyti ir sutirštinti, matyt, leidėjams Marija buvo papasakojusi detalę, kad ji užsiiminėjusi vertimais, bet jie nežinojo ko kito, kad aš tuos vertimus

dykai redagavau, o visą atlyginimą už atliktą darbą atidaviau jai.

Padėtis ypač pablogėja tą dieną, kai nelaimingasis fotografas sužino, kad kūdikis, mergytė, kurią jis labai myli ir kuri per anksti išvydo pasaulį, yra ne jo, kad žmona gėdingai jį apgavo ir privertė su ja susituokti.

Vyras tiek nusižemina, kad sutinka kaip kompensaciją paimti nemenką sumą iš buvusio meilužio.

Čia spėju būsiant Marijos skolą, už kurią buvo laidavęs baronas ir kurią rytojaus dieną po vestuvių pasiėmiau savo atsakomybėn.

Tik niekaip nesuprantu, kokią analogiją čia gali turėti pirma laiko gimęs neteisėtas kūdikis, juk mano duktė atsirado tik praėjus dvejiems metams po sutuoktuvių.

Bet vis dėlto susimąstau... O toji mažylė, kuri numirė... Štai ir pėdsakai! Vargšė velionė mergaitė! Juk ji paskatino mane vesti, be jos kažin ar taip būtų atsitikę!

Rizikinga išvada, bet, šiaip ar taip, išvada. Ir viskas sutampa! Marijos apsilankymai pas baroną po ištuokos, barono viešnagės pas jaunavedžius, paveikslai, iškabinėti ant sienų, paskola ir taip toliau!

Nusprendęs veikti, sugalvoju vakare didžiulę sceną. Noriu pasiūlyti Marijai paruošti kaltinimo aktą ar, teisingiau, apsigynimo raštą prieš feminisčių vadeivą, kuris papirktas įsivėlė į šią bjaurią istoriją.

Kai Marija įžengia į mano kambarį, pasitinku ją kuo širdingiausiai.

— Kas yra? — klausia jinai.

— Rimtas dalykas, kuris liečia mus abu.

Tada papasakoju pjesės turinį ir priduriu, kad aktorius, kuris vaidino fotografą, buvo su kauke, mėgdžiojančia mane.

Ji tebetyli, mąsto, bet neįstengia nuslėpti susijaudinimo.

Tada aš pradedu kalbą:

— Sakykim, jog tai tiesa, tada prisipažink, ir aš tau atleisiu. Net jei velionė vis dėlto buvo Gustavo duktė, juk tu tada buvai laisva, nes tik neaiškūs pažadai siejo su manim ir dar nieko iš manęs nebuvai gavusi. Beje, dramos herojus, man regis, elgiasi kaip širdies žmogus; jis

nenori žaloti nei savo dukters, nei savo žmonos ateities. O pinigai, kuriuos paima kaip pašalpą už vaiką, mano supratimu, tėra tik paprasčiausias atsilyginimas už padarytą skriaudą.

Ji klausosi manęs labai atidžiai, ir jos miesčioniškas protas jaučia masalą, bet vis dėlto nepraryja. Sprendžiant iš nepaprastos ramybės, nuglaisčiusios jos veido bruožus, kurie neseniai trūkčiojo nuo sąžinės graužaties, matyt, ji patenkinta mano išdėstyta argumentacija apie teisę elgtis su savo kūnu kaip tinkama, kol neėmė iš manęs pinigų. Ir apgautą vyrą, pritardama mano nuomonei, išteisina, pavadindama jį „širdies žmogumi". „Koks kilnus", sako ji.

Niekaip nevaliodamas sukurstyti ją, kad prisipažintų, kalbu toliau ir jau einu prie pabaigos; numetu jai virvines kopėčias, kuriomis galėtų išsigelbėti, klausinėju patarimo, kokių griebtis priemonių ir kaip elgtis, kaip reabilituotis mums abiem, ir pasiūlau jai išdėstyti atsakymą romano forma ir prieš visą pasaulį bei prieš savo vaikus nusiplauti šitą purvą...

Kalbėjau visą valandą. Ji sėdėjo prie mano stalo ir itin nervingai sukaliojo plunksnakotį, netardama nė žodžio, tik retkarčiais aikteldama.

Paskui visai ramiai išeinu ir sužaidžiu biliardo partiją. Sugrįžęs atgal randu Mariją tebesėdinčią toje pačioje vietoje, sustingusią lyg statula. O dvi valandas manęs nebuvo.

Išgirdusi mane įeinant atsistoja.

— Tu man paspendei pinkles! — pradeda ji.

— Nieku gyvu. Argi tu iš tiesų manai, kad norėčiau pražudyti savo vaikų motiną!

— O, aš manau, kad tu viską gali. Tu nori manim atsikratyti ir jau anksčiau sykį mėginai, kai supažindinai mane su ponu Y. (Šitos pavardės dar nebuvau girdėjęs.) Taip, su ponu Y., kuris turėjo suvedžioti mane, o tu, nutvėręs mane, būtum galėjęs apkaltinti ištikimybės laužymu.

— Kas... Kas tau taip sakė?

— Helga!

— Helga!

Tai buvo paskutinė Marijos draugė prieš mums išvažiuojant. Lesbietės kerštas!

— Ir tu patikėjai?

— Žinoma! Bet supranti, aš jus abu vedžiojau už nosies, ir poną Y, ir tave.

— Tai reiškia, tu apgaudinėjai mane su trečiu?

— Aš taip nesakiau.

— Bet juk prisipažinai. Kadangi apgaudinėjai mus abu, vadinasi, apgaudinėjai ir mane. Tai visai logiška!

Ji ginasi kaip pagauta nusikaltėlė ir reikalauja įrodymų iš m a n ę s.

Įrodymų!

Pamatęs šitokią suktybę, pranokstančią bet kokią bjaurastį, kurią galėjau įsivaizduoti slypint žmogaus širdies gelmėje, aš visiškai sugniūžtu. Nuleidžiu galvą, puolu ant kelių ir prašau pasigailėti.

— Ir tu patikėjai tos moters plepalais! Patikėjai, kad aš noriu tavim atsikratyti. O juk aš visada buvau tavo ištikimas bičiulis, tavo atidus vyras, juk aš negalėjau gyventi be tavęs! Tu skundeisi, kad pavyduliauju... aš visas moteris, kurios sukosi aplink mane ir bandė suvilioti, išduodavau tau kaip kokius piktus demonus. O tu patikėjai! Tu patikėjai!

Ją suima užuojauta. Bent tą akimirką atveria širdį ir prisipažįsta, jog niekada netikėjusi tais plepalais.

— Ir vis dėlto apgaudinėjai mane... Pasisakyk, ir aš tau atleisiu! Išvaduok nuo tų niūrių ir baisių minčių, kurios mane kankina! Sakyk!

Ji nieko nesako. Tik apsiriboja tuo, kad iškeikia poną Y... „tą sukčių!"

Sukčius, mano artimiausias ir mylimiausias draugas!

— Aš noriu mirti! Gyventi nepakenčiama!

Per pietus Marija man be galo nuolanki. Kai atsigulu, ateina pas mane, atsisėda ant lovos krašto, spaudžia rankas, bučiuoja akis ir visai nusiminusi pradeda kūkčioti.

— Tu verki, mieloji, sakyk, kas tave kamuoja. Aš tave paguosiu!

Ji sumikčioja keletą nesuprantamų žodžių apie mano taurius jausmus, mano kilniadvasiškumą ir atlaidų būdą, apie begalinę užuojautą gyvenimo nuskriaustiesiems.

Kaip keista ir painu! Aš kaltinu ją už neištikimybę, o ji glosto mane ir beria liaupses!

Tačiau ugnis įžiebta ir pliūpteli gaisras.

J i m a n e a p g a u d i n ė j o!

Aš turiu žinoti su kuo!

Kitą savaitę laikau pačia skausmingiausia mano skausmingam gyvenime.

Esu priverstas stoti į šiurpią kovą prieš paveldėtus, įgimtus ar auklėjimu įgytus principus ir griebtis neleistinų veiksmų. Nusprendžiu atplėšinėti laiškus, kuriuos Marija gauna, ir sužinoti, kas dedasi. Ir nors aš visiškai pasitikėdamas leidau jai, kai nesu namie, skaityti mano laiškus, vis dėlto baisu laužyti tą šventą įstatymą, subtiliausią nerašytos sutarties įsipareigojimą nesikėsinti į laiškų paslaptį!

Šiaip ar taip, ateina diena, kai aš nustoju paisyti to įsipareigojimo. Drebančiais pirštais laikau atplėštą laišką, tarsi ruošdamasis perskaityti mirties nuosprendį savo sąžinei.

Tai laiškas nuo draugės ir avantiūristės numeris pirmas.

Pasityčiodama, su panieka postringauja ji apie mano pamišimą ir reiškia viltį, kad gerasis Dievas netrukus išvaduos Mariją nuo kankynės, galutinai aptemdys mano sutrikusį protą. Nusirašęs pačius įžūliausius sakinius vėl užantspauduoju voką ir liepiu paštininkui vakare atnešti. Padavęs laišką žmonai, atsisėdu netoliese ir žiūriu į ją.

Vadinasi, mylimoji įsitikinusi, kad tik mano mirtis gali ją išvaduoti iš sąžinės kančių. Jos didžiausias noras, kad numirčiau kuo greičiau, nes tada išvengs atpildo už savo nusikaltimus. O taip atsitikus, gaus gyvybės draudimą ir pensiją, mirus garsiam poetui, ir, jei panorės, galės vėl ištekėti ar gyventi kaip garbinga našlė. Mano mylimoji!

Taigi m o r i t u r u s s u m*; ketinu ir pats pagreitinti katastrofą, priprantu prie absento, tai dabar vienintelė mano paguoda, ir dar žaidžiu biliardą, kuris atvėsina mano įkaitusias smegenis.

Netrukus atsiranda nauja bėda, dar bjauresnė už kitas. Literatė, kuri dedasi susidomėjusi manim, pavergia Ma-

* Esu pasmerktas mirti (*lot.*).

riją, kuri taip ją įsimyli, kad net pradeda sklisti kalbos. Geras tos draugės draugas ima pavyduliauti, ir užtat nemalonių šnekų tik dar padaugėja.

Vieną vakarą lovoje, palinksmėjusi nuo bučinių, Marija klausia, ar aš neįsimylėjęs panelės Z...

— Anaiptol! Šlykšti girtuoklė! Kaip tu galėjai pagalvoti?

— O aš dėl jos galiu iš proto išeiti! — atsako ji.— Keista, ar ne? Net bijau viena su ja pasilikti.

— Kodėl?

— Nežinau! Ji žavinga... Jos kūnas stačiai nuostabus...

— Oho...

Po savaitės mes pasikviečiam bičiulių iš Paryžiaus, dailininkų, nepripažįstančių jokių prietarų, su žmonomis.

Vyrai atvyksta, bet vieni: jų žmonos atsiprašo negalėjusios dėl tokių neįtikėtinų priežasčių, kad aš mirtinai įsižeidžiu.

Ir prasidėjo orgija. Vyrų skandalingos manieros be galo mane sujaudino.

Su abiem Marijos draugėm jie elgiasi kaip su kekšėmis. Šitam girtam šurmuly pamačiau, kaip mano žmona kelis sykius davėsi bučiuojama leitenanto.

Užsimojęs biliardo lazda į tas kuoktelėjusias galvas, paklausiau, ką tai reiškia.

— Čia mano vaikystės draugas, giminaitis! Nebūk juokingas, mano mielasis,— atsakė Marija.— Beje, Rusijoje toks paprotys bučiuotis viešai, o mes juk Rusijos valdiniai.

— Ei, neklausyk! Melas! — sušuko vienas draugas.— Kokie jie giminės! Toli gražu!

Aš vos ne tapau žudiku. Galėjau...

Tik mintis, kad vaikai liks be tėvo ir motinos, sulaikė mano pakeltą ranką.

Tačiau prie keturių akių atsikeršiju ir pasakau Marijai, ko ji verta:

— Kekše!

— Kodėl?

— O todėl, kad nori, jog su tavim elgtųsi kaip su šitokia!

— Aha, vadinasi, pavyduliauji?

— Taip, žinoma, pavyduliauju. Aš drebu dėl savo reputacijos, dėl savo šeimos garbės, dėl savo žmonos gero vardo, dėl savo vaikų ateities! Tavo bjaurios išdaigos jau davė vaisių, ir doros moterys vengia mūsų draugijos. Leistis, kad tave viešai bučiuotų svetimas vyriškis! Pasakysiu tiesiai, kad esi paprasčiausia kvailė, nieko nematai, nieko nesupranti ir neturi nė menkiausios nuovokos apie pareigą! O jeigu nepasitaisysi, aš liepsiu uždaryti tave ir pradžiai draudžiu nuo šiol bendrauti su draugėmis.

— Juk tu pats skatinai mane prisivilioti šitą paskutinę.

— Kad įkliūtum į spąstus ir galėčiau tave nutverti, taip!

— O ar turi įrodymų, kad aš palaikau tokius ryšius su draugėmis, kurie tau atrodo įtartini?

— Jokių įrodymų. Bet aš atsimenu, kaip tu ciniškai prisipažinai. O ar tavo draugė Z... nesiskundė man, kad ji būtų buvusi ištremta už savo elgesį, jei būtų likusi savoj šaly?

— Maniau, jog tu nepripažįsti, kad esama tokių „ydų"?

— Tegul tos damos smaginasi kaip tik nori, man nerūpi, kol jų elgesys neliečia mūsų šeimos. Bet nuo tos akimirkos, kai jų „savitumai", jei taip nori, ima daryti mums nemalonumų, jie yra kenksmingi ir smerktini. Aš, kaip filosofas, aišku, nepripažįstu jokių „ydų", tik kūno ir dvasios trūkumus. Kai neseniai Paryžiuje deputatų rūmuose buvo keliamas klausimas apie nusižengimą prigimčiai, visi žymiausi gydytojai laikėsi nuomonės, jog įstatymai neturi kištis į tokius reikalus, išskyrus atvejus, kai daroma žala piliečių siekiams.

Bet verčiau būčiau žuvims pamokslavęs! Argi verta aiškinti filosofinius subtilumus šiai moteriai, kuri niekada nesiklausė ko kito, tik savo gyvuliškų instinktų!

Norėdamas galutinai išsiaiškinti, kas per gandai sklinda, parašau laišką į Paryžių vienam geram draugui ir paprašau man viską papasakoti.

Jis man atsako atvirai, kad skandinavai esą tvirtos nuomonės, jog mano žmona turi polinkį į iškrypėlišką erotiką, o abi danės pagarsėjusios kaip homoseksualistės,

dažnai sukiojasi Paryžiaus kavinėse su tokiomis kaip jos pačios.

Mes prasiskolinę pensionui, neturime jokių pajamų ir niekur negalim bėgti. Laimė, abi danės, suvedžiojusios labai gražią mergaitę iš kaimo ir sulaukusios ūkininkų rūstybės, turėjo nešdintis. Tačiau aštuonetą mėnesių trukusios pažinties neįmanoma staiga paneigti, o tuo labiau kad tos damos gana išprususios, iš gerų šeimų, bičiuliavosi su manim, kai man buvo sunku, todėl sumaniau jas garbingai išleisti. Taigi vieno jauno dailininko ateljė suruošėm atsisveikinimo pietus.

Valgant desertą jau visi buvo įkaušę. Marija atsistojo, nesuvaldydama jausmų, ir padainavo savo pačios sukurtą romansą žinoma *Minjon* melodija. Šitaip ji norėjo atsisveikinti su savo numylėtine.

Ji padainavo taip karštai, su tokiu įkvėpimu, žvakių šviesoje spindinčiomis nuo ašarų savo įkypomis akimis ir taip plačiai atvėrė širdį, kad aš pats susižavėjau ir susijaudinau! Jos daina buvo tokia tyra ir naivi, kad bet kokios įtartinos mintys dingo, tiesiog moteris apdainavo moterį. Keista, nei jos laikysena, nei veido išraiška nebuvo panašios į vyro, atvirkščiai, ji buvo švelni ir mylinti moteris, paslaptinga ir nesuvokiama.

Bet kad jūs būtumėt matę, koks buvo tos meilės idealas! Rudaplaukė, sudžiūvusi, kumpanosė, su pagurkliu, geltonų akių, veidas išpurtęs nuo girtuokliavimo, plokščia krūtine ir išsiklaipiusiais pirštais, tokia šlykšti pabaisa, kad įsivaizduoti sunku; net kaimo bernas būtų sprukęs nuo jos.

Baigusi romansą Marija atsisėda šalia tos koktybės, o ši tuo tarpu atsistoja, suima rankomis jos veidą ir pravira burna įsisiurbia į lūpas. Aha, galvoju, toji meilė anaiptol ne platoniška. Aš negyvai nugirdau rudaplaukę.

Ji suklumpa ant kelių, spokso į mane didžiulėmis išgąstingomis akimis, žagsėdama kažką idiotiškai šūkčioja ir atšlyja visu kūnu į sieną.

Dar niekada nebuvau matęs tokio klaikaus žmogiško padaro. Ir mano nuomonė apie moterų emancipaciją galutinai sutvirtėja.

Po skandalo gatvėje, kur buvo rasta dailininko duktė,

sėdinti ant mylženklio akmens tarp dviejų vemiančių svečių ir klykianti nesavu balsu, puota baigėsi ir rytojaus dieną abi draugės išvažiavo...

Mariją kamuoja sunki krizė, ir aš jos gailiuosi, ji nepaprastai kenčia ir ilgisi savo draugės, visi ženklai rodo, kad nelaimingai įsimylėjusi. Vaikšto viena po mišką, dainuoja meilės dainas, lanko draugės mėgstamiausias vietas; ir taip įsijaučia, kad aš pradedu būgštauti dėl jos proto. Ji nelaiminga, o aš nesugebu jos išblaškyti. Vengia mano glamonių, stumia šalin, kai mėginu prisiartinti; ir mane pagauna baisiausia neapykanta jos draugei, atėmusiai iš manęs žmonos meilę.

Marija, dar mažiau susivokdama negu bet kada, nė kiek neslepia savo sielvarto priežasties. Visuose pokalbiuose girdėti meilės kančia ir liūdesys. Stačiai sunku patikėti.

Tuo pat metu draugės labai uoliai susirašinėja, ir vieną dieną, nebepakęsdamas celibato, kuriam jos mane pasmerkė, nusičiumpu draugės laišką Marijai. Kuo tikriausias meilės laiškas! Balandėlė, katytė, inteligentiškoji ir jautrioji Marija, kilniadvasė ir taip toliau; jos vyras galvijas, kvailys ir storžievis! Kalba apie mėginimą pagrobti, pabėgti...

Tada aš sukylu prieš savo varžovę. Tą patį vakarą — o Dieve! mėnesienoje susipešam su Marija. Ji kandžioja man rankas. Aš tempiu ją į pakrantę, noriu paskandinti kaip katę, bet staiga pasąmonėje šmėsteli vaikų paveikslai, ir atsipeikėju.

Ruošiuosi savižudybei, bet prieš mirtį turiu parašyti savo gyvenimo istoriją.

Kai užbaigiu pirmąją knygos dalį, kaime pasklinda žinia, jog abi danės sugrįžusios atgal ir išsinuomojusios butą vasarai.

Aš liepiu tučtuojau krauti lagaminus ir iškeliaujam į vokiečių Šveicariją.

IV

O įstabusis Arau[27] krašte! O tylioji Arkadija[28], kur pašto viršininkas pats gano bandą, kur pulko vadas pats važiuoja į miestą su samdyta karieta, kur merginos teka nepraradusios skaistybės, o vaikinai šaudo į taikinį ir muša būgną. Pažadėtoji žeme, geltono alaus ir sūdytų dešrų krašte, kėglių žaidimo, Habsburgų[29] ir Vilhelmo Telio tėvyne, kur švenčiamos kaimo šventės ir skamba nuoširdžios dainos, o mielos pastorienės pasitinka svetimšalį idiliškos sodybos paunksnėje!

Mūsų įaudrinti protai vėl atgauna ramybę. Aš pasveikstu, o Marija, barnių išvarginta, tyli ir abejinga. Namuose žaibolaidį atstoja šaškės, o kauliukų ridenimas pakeičia pavojingus samprotavimus. Geras, raminantis alus atsiranda vietoj absento ir dirginančio vyno.

Aplinkos poveikis bemat pasirodo. Aš valandų valandas negaliu atsistebėti, kad po sunkių audrų gyvenimas vis dėlto šitoks džiugus, kad protas pakankamai lankstus ir atlaikė didžiausius smūgius, o užmarštis gali taip gražiai užgožti praeitį, kad jaučiuosi tarsi laimingiausias vyras, turintis ištikimiausią žmoną!

Marija, netekusi draugių ir neturėdama su kuo bendrauti, be širdgėlos imasi motinos vaidmens, ir po mėnesio vaikai jau bėgioja su mamos kirptais ir siūtais drabužėliais, vaikams ji dabar aukoja visą savo laiką.

Bet Marijos jėgos ima silpti. Jos aistra blėsta, ateina brandos amžius! O kiek sielvarto, kai vieną dieną išsilaužia savo pirmąjį priekinį dantį! Vargšė Marija! Ji verkė, glėbesčiavo mane, prašė, kad nesiliaučiau ją mylėjęs! Jai trisdešimt septyneri metai! Plaukai nublanko, krūtys subliuško tarsi bangos po audros, jos mažoms kojelėms sunku kopti laiptais, o plaučiai jau irgi nebe tokie pajėgūs.

Bet aš ją myliu dar labiau, nes žinau, kad ateity ji priklausys man, mums vieniems, nes pats esu kuo geriausios sveikatos, tvirtas, sulaukiau savo antrosios jaunystės. Pagaliau ji mano! Ji sens apgaubta mano rūpesčio, saugoma nuo pagundų, aukos savo gyvenimą vaikams!

Graudžiai ima reikštis pasveikimo ženklai. Jausdama

pavojų, kad ji dar jauno, trisdešimt aštuonerių metų vyro žmona, pradeda pavyduliauti, stengiasi kuo puošniau rengtis, neužmiršta pasiruošti mano naktiniams apsilankymams.

Bet jai nėra ko būgštauti dėl manęs, esu tvirtai nusiteikęs vienpatystei; aš anaiptol nepiktnaudžiauju situacija, kaip galėdamas stengiuosi išvaduoti nuo sunkių pavydo kančių ir raminu ją, visokiais būdais įrodinėdamas savo atgimusią meilę.

V

Atėjus rudeniui sumanau trijų savaičių kelionę ir žadu kasdien keisti savo viešnagės vietą.

Įsikalusi į galvą, kad mano sveikata šlubuoja, Marija uoliai atkalbinėja nuo tokio varginančio žygio.

— Tu neištversi, mielasis,— kartoja ji.

— Pažiūrėsim.

Ši kelionė man garbės reikalas ir išbandymas, ja aš tikiuosi sužadinti ir atsikovoti jos meilę vyrui...

Grįžtu matęs didelio vargo, įdegęs, sveikas ir sustiprėjęs.

Ji mane pasitinka su nuostaba, santūriai, bet aiškiai matosi, kad nusivylusi.

Tuo tarpu aš po trijų savaičių alkio su ja elgiuosi kaip su meiluže. Žvaliai nusiteikęs apkabinu ją per liemenį ir pergalingai pasinaudoju savo teisėmis, nors esu ką tik iš traukinio po keturiasdešimties valandų kelionės. Apstulbusi ji nežino, kokį veidą rodyti, bijo išduoti savo tikruosius jausmus ir stačiai dreba, kad vyras nebūtų tapęs jos valdovu.

Atsipeikėjęs ir nusiraminęs pastebiu, kad Marijos veidas kažkoks kitoks. Įsižiūriu labiau ir matau, kad ji susidėjusi dantis ir atrodo jaunesnė, negu buvo. Pagaliau ir kai kurios rūbų detalės byloja, kad ji vėl pradėjo koketuoti. Darausi atidesnis. Ir suseku, kad Marija itin šiltai susidraugavusi su viena užsieniete mergaite, gal vos keturiolikos metų.

Tučtuojau reikia bėgti.

Po kiek laiko įsikuriam vokiečių pensione prie Keturių kantonų ežero.

Čia prasideda naujas nuopuolis ir itin pavojingas. Name gyvena jaunas leitenantas. Marija flirtuoja su juo, žaidžia kėgliais, melancholiškai vaikšto po sodą, kai aš dirbu.

Vieną dieną prie tabldoto pastebiu, kad jie žvilgčioja meiliai į vienas kitą, bet nesako nė žodžio. Atrodo, mylisi akimis. Padarau bandymą, staiga kyšteliu galvą tarp jų ir įsistebeiliju į žmoną. Ji bemat nusuka žvilgsnį nuo leitenanto smilkinio į sieną, kur kabo alaus daryklos reklama. Sumišusi mėgina gelbėtis ir taria šį beprasmį sakinį:

— Ar čia kokia nauja alaus darykla?

— Taip, nauja, bet nesitikėk mane apmulkinti,— atsakau.

Lyg timptelta už pavadžio ji nulenkia galvą ir, rodos, žado netenka.

Po poros dienų vakare nusiskundžia esanti išvargusi, pabučiuoja mane palinkėdama labos nakties ir nueina į savo kambarį. Aš atsigulu, truputį paskaitau ir užsnūstu.

Staiga pašoku iš miegų. Apačioje girdžiu skambinant pianinu, o po to Marijos balsą.

Atsikeliu ir liepiu tarnaitei tučtuojau pašaukti žmoną.

— Pasakyk poniai, kad mikliai ateitų čia, jei ne, aš pats nulipsiu žemyn su lazda ir išvanosiu ją visiems matant.

Marija atlekia tekina, susigėdusi, dedasi nekalta ir klausia, ką reiškia toks keistas mano kvietimas ir kodėl aš draudžiu jai bendrauti su žmonėmis, kai ten yra ir damų.

— Ne dėl to man pikta, bet kad tu veidmainiauji, išprašei mane iš svetainės, norėdamą likti viena.

— Na, jei taip, žinoma, eisiu gulti.

Koks netikėtas romumas ir nuolankumas! Kas atsitiko?

Po rudens ateina snieguota žiema, liūdna ir nuobodi. Mes paskutiniai svečiai kukliam pensione ir, kadangi šalta, valgom pietus didžiulėj bendroj restorano salėj.

Vieną rytą per pusryčius prie stalo atsisėda vyriškis, tvirto sudėjimo, gana dailus bernas, ir užsisako stiklą vyno.

Marija kaip paprastai nė kiek nesivaržydama perveria svečią akimis, nužvelgia jo kūno proporcijas ir paskęsta svajose. Svečias išeina aiškiai nustebintas tokio neabejotinai vertingo dėmesio.

— Gražus vaikinas,— kreipiasi Marija į šeimininką.

— Čia mano buvęs portjė,— atsako šis.

— Iš tikrųjų? Labai išnašus, visai ne pagal savo rangą. Nepaprastai gražus vaikinas!

Ir įsileidžia į smulkmenas, liaupsina vyro grožį, o šeimininkas stovi galutinai apstulbęs.

Kitą dieną, kai įžengiam į salę, gražuolis buvęs portjė jau sėdi toje pačioje vietoje.

Šventadieniškai apsirengęs, išsičiustinęs, susigarbiniavęs plaukus ir barzdą, aiškiai matyti, jog žino, kokį yra padaręs įspūdį, tas drimba, pasisveikinęs su mumis ir už tai sulaukęs iš mano žmonos gracingo galvos linktelėjimo, riečia nosį ir puikuojasi prieš mus, lyg būtų Napoleonas.

Dar kitą dieną vėl ateina, pasiryžęs vienu mostu viską išspręsti. Kaip ir dera portjė, lyg mergindamasis pradeda galantišką pokalbį ir kreipiasi tiesiai į mano žmoną, net negaišdamas laiko nors menkiausiai gudrybei — pirma tarti kokį mandagų žodį ir apakinti vyrą.

Stačiai siaubas!

Ką jūs pasakysit, vyro ir vaikų akivaizdoje Marija ramiausiai, sužavėta dalyvauja pokalbyje.

Dar sykį bandau atverti jai akis ir meldžiu saugoti savo reputaciją. Ir sulaukiu to paties atsakymo, kaip paprastai, jog mano „nešvari fantazija".

Dar kitas Adonis[30] bando mane pavaduoti. Tai kaimo tabako krautuvės savininkas, turtuolis, pas jį Marija perka įvairią galanteriją. Jis gudresnis ir apsukresnis už portjė, iš pradžių bando mane palenkti. Kai susitinkam pirmą sykį pensione, jis įsmeigia akis tiesiai Marijai į veidą ir gana įžūliai visu balsu riktelėja, kreipdamasis į šeimininką:

— Viešpatie, kokia graži šeimyna!

Marija išleipsta, ir gerbiamasis svečias nuo šiol lankosi kasdien.

Vieną vakarą įkaušta ir užtat elgiasi įžūliau. Jis prieina prie Marijos, kai mes žaidžiam šaškėmis, pasilenkia

ir prašo paaiškinti žaidimo taisykles. Aš kuo mandagiausiai perspėju, ir šis grįžta į savo vietą. Bet Marija kilnesnės širdies, jai regis, jog derėtų pasigerinti į ž e i s t a m prekijui. Ji atsisuka į jį ir nei iš šio, nei iš to klausia:

— Ar jūs mokat žaisti biliardą?

— Ne, ponia, labai blogai.

Tada jis atsistoja, prieina artyn ir pasiūlo man cigarą. Aš atsisakau.

Po to kreipiasi į Mariją.

— O jūs, mano ponia?

Jos pačios laimei, tabako krautuvininko ir mano šeimos ateičiai, ji irgi neima, nors ir kelis sykius labai maloniai padėkoja.

Bet kaip šis žmogus galėjo restorane pasiūlyti kilmingai damai cigarą, ir dar matant vyrui!

Gal esu kuoktelėjęs iš pavydo? O gal mano žmona elgiasi taip begėdiškai, kad sugundo pirmą pasitaikiusį vyrą?

Mūsų kambaryje aš jai pakeliu triukšmą, nes ji vaikšto tarsi lunatikė, noriu ją pažadinti. Ji ritasi tiesiai į pražūtį ir net to nesuvokia. Aš tarsi paskutiniuose knygos puslapiuose apibendrinu ir išanalizuoju jos senas ir naujas nuodėmes.

Ji klausosi manęs netardama nė žodžio,- perbalusi, įdubusiomis akimis. Paskui atsistoja ir nulipa žemyn gultis. Bet tą sykį — pirmą savo gyvenime — nusižeminu taip, kad ją imu sekti. Nukopiu laiptais, prisėlinu prie jos kambario durų ir pasižiūriu pro rakto skylutę.

Tarnaitė, nušviesta lempos, sėdi veidu į mane. Marija labai susijaudinusi, skundžiasi, kaip aš neteisingai ją įtarinėju. Kartoja mano žodžius, tartum spjaudo juos, manydama šitaip atsikratyti.

— O aš juk nekalta, visai nekalta... Nors, dievaži, užtektinai buvo progų nusidėti!

Paskui pripila dvi stiklines alaus ir geria abi su tarnaite. Tada atsisėda šalia jos ir varsto akimis. Padeda galvą ant savo naujosios „draugės" putnios krūtinės, apkabina per liemenį ir prašo ją pabučiuoti.

Vargšė Marija! Nelaimingoji, ieškanti paguodos toli nuo manęs, juk tik aš vienas galėjau išvaduoti ją iš sąžinės kančių! Staiga ji atsistoja, pasiklauso ir rodo į duris.

— Ten kažkas yra!

Aš dingstu.

Kai vėl grįžtu į savo stebėjimo vietą, matau, kad Marija lig pusės nusirengusi, rodo savo pečius tarnaitei, nors šiai, atrodo, nelabai daro įspūdį. Tada vėl toliau teisina save.

— Jis tikrai pamišęs. Ir nė kiek nesistebėsiu, jei bandys mane nunuodyti... taip raižo vidurius... ne, vis dėlto negali būti... Gal man pabėgti į Suomiją, ką? Bet tai būtų jam tolygu mirčiai, nes jis myli vaikus!

Kas gi čia daugiau, jei ne sąžinės graužatis? Ją persekioja slaptos mintys, ji išsigandusi ir ieško užuobėgos prie moters krūtinės. Puolęs vaikas, klastinga ir nuodėminga moteris, o svarbiausia — nelaimingas padaras!

Aš visą naktį kankinuosi ir negaliu užmigti. Antrą valandą ryto Marija ima per miegus baisiausiai vaitoti ir aimanuoti. Man pasidaro jos gaila, padaužau į grindis, kad pabustų iš to baisaus sapno; beje, tai ne pirmas kartas.

Rytą padėkoja man, kad prižadinau. Aš glostau ją, guodžiu ir klausiu, ar pagaliau ji neturėtų ko prisipažinti savo draugui.

— Ką? Aš neturiu ko prisipažinti.

Ir jeigu tą akimirką ji man būtų viską pasisakiusi, aš būčiau jai dovanojęs, taip man jos buvo gaila, kad kamuojasi nuo sąžinės kančių, taip aš ją mylėjau, nepaisydamas nieko, gal kaip tik todėl, kad buvo šitokia vargšė. Ji tiesiog nelaimingas žmogus! Kaip gali pakelti ranką prieš nelaimėlį!

Bet, užuot išvadavusi mane nuo skausmingų dvejonių, ji atkakliausiai priešinasi. Ji dabar jau tvirtai įsitikinusi, kad aš pamišėlis; jos savisaugos instinktas verčia ją susikurti pasaką, turinčią šiokių tokių tikrosios tiesos bruožų, kuri galų gale tampa jai skydu nuo neramios sąžinės.

VI

Atėjus Naujiems metams patraukiam į Vokietiją. Apsistojam prie Bodeno ežero.

Vokietijoje, kareivių šaly, kur vyrų valdžia dar nesuvaržyta, Marija jaučiasi nekaip. Čia niekas nesupranta postringavimų apie tariamas moterų teises. Neseniai buvo uždrausta merginoms stoti į universitetą; karininko žmonos kraitis laikomas karo ministerijoje kaip nedalomas šeimos turtas; visos valstybinės tarnybos skiriamos vyrams, šeimos išlaikytojams.

Marija dūksta, lyg būčiau įkišęs ją į narvą. Kai pirmą sykį moterų draugijoje bando niekinti mane, sulaukia rimto pasipriešinimo. Čia moterys pačios mane palaiko, ir vargšė Marija nieko nepeša. Aš, nuolat artimai bendraudamas su karininkais, sutvirtėju, aplinkos veikiamas atgaunu orumą, ir po dešimties dvasinės feminizacijos metų pasijuntu esąs vyras.

Taip pat užsiauginu plaukus ir nusikerpu karčiukus, kuriuos ji liepė nešioti; mano balsas, kone užkimęs nuo begalinio čiauškėjimo su nervinga moterim, atgauna skambesį; įdubę skruostai suapvalėja, o visa kūno sandara, baigiantis ketvirtai dešimčiai, pastambėja.

Gerai sugyvenu su pensiono damomis; įprantu vadovauti, ir Marija, nelabai mėgiama moterų, jaučiasi atstumta.

Ji pradeda manęs bijoti. Vieną rytą, pirmą kartą per paskutinius šešetą metų, ateina į mano kambarį visai apsirengusi ir užtinka mane lovoje. Niekaip nesuprantu tokio staigaus pasikeitimo; pradedam triukšmingai aiškintis; ir tiek išsiduoda, kad suvokiu, jog pavyduliauja tarnaitei, kuri kiekvieną rytą man kuria krosnį.

Ta pačia proga prisipažįsta, jog jai nepatinka mano nauja laikysena.

— Niekinu vyriškumą ir pradedu tavęs nekęsti, kai dediesi toks orus.

Taip, taip, šitaip visada; būk pažas, kambarinis šunelis, vargšas nugeibėlis, jos mylimas „kūdikis", tik tiek; suvyriškėjusi moteris negali mylėti savo sutuoktinio, jei jis tikras vyras, nors kiti tokie jai prie širdies.

Ir vis dėlto moterys, kuo toliau, tuo labiau man simpatizuoja. Aš geidžiu jų draugijos; geriu šitų malonių padarų šilumą, sklindančią iš tikrų moterų, kurios žadina pagarbią meilę ir kurioms nejučiomis pasiduoda vyras, nes jos be galo moteriškos.

Tuo metu pradedam svarstyti sąlygas, kaip greičiau sugrįžti į tėvynę. Ir vėl atgyja būgštavimai: prieš atkurdamas ryšius su savo senaisiais draugais, privalau sužinoti, ar tarp jų nėra mano žmonos meilužių. Norėdamas tvirtai įsitikinti, pradedu uolius tyrinėjimus. Jau anksčiau buvau klausinėjęs keletą savo draugų Švedijoje, kaip jie galėtų paaiškinti tuos miglotus gandus, kurie sklido apie mano žmonos neištikimybę, bet, aišku, nevaliojau išpešti iš jų nuoširdaus atsakymo.

Visi užjaučia tik motiną! O kas kam darbo, kad tėvas taps visų pajuoka?

Tada sugalvoju savo tyrinėjimams panaudoti naująjį mokslą — psichologiją, derinant jį su minčių spėjimu, ir per vakarinius susibūrimus, paaiškinęs žaidimo taisykles, pradedu Bishofo ir jo kolegų eksperimentą. Marija nusiteikusi priešiškai. Ji bara mane, vadina spiritistu, tyčiojasi iš manęs, girdi, aš prietarų pilnas laisvamanis, plūsta bjauriausiais žodžiais, trumpai tariant, bando žūtbūt sulaikyti mane nuo to eksperimento, nes nujaučia, kad jis jai bus lemtingas.

Norėdamas ją užliūliuoti, apsimetu klausąs, nutraukiu hipnozės seansus ir nusprendžiu užsipulti ją staiga prie keturių akių.

Vieną vakarą, kai mes sėdim svetainėje dviese prieš kits kitą, nejučiom pradedu šneką apie gimnastiką, o kai pagaliau sudominu šia tema, ji pati, gal mano valios veikiama, o gal pagauta bendros idėjos, prie kurios traukė mano duotas impulsas, ima kalbėti apie masažą. Paskui staiga aiškina, koks jis skausmingas, o atsiminusi, kaip su ja elgėsi gydytojas, sušunka:

— Taip, nežmoniškai skauda, kai masažuoja; dar ir dabar, vos pagalvoju, jaučiu, kaip gelia kūną...

Ir viskas. Ji nulenkia galvą, kad nematyčiau jos mirtinai išblyškusio veido, lūpos juda, lyg tardamos kažką

kita; akys spindi; stoja šiurpi tyla, kurią iš paskutiniųjų stengiuosi pratęsti. Tai minčių traukinys, kurį gudriai išjudinau, ir dabar jis rieda visu greičiu į numatytą tikslą. Ji tuščiai mėgina jį sutramdyti. Atsiveria bedugnė; traukinys nebegali sustoti. Sukaupusi paskutines jėgas ji atsistoja, ištrūksta iš mano žvilgsnio kerų ir, netarusi nė žodžio, išbėga.

Smūgis buvo taiklus!

Po kelių minučių sugrįžta atgal, veidas nurimęs. Dėdamasi, jog nori parodyti man, kaip maloniai masažas veikia, atsistoja už nugaros ir ima braukyti galvą. Jos nelaimei, priešais mus yra veidrodis. Vogčiom dirstelėju į jį ir išvystu išblyškusį, nusigandusį veidą, paklaikusiomis akimis tyrinėjantį mane... ir abiejų smalsūs žvilgsniai susikryžiuoja.

Tada ji atsisėda man ant kelių, ko niekad nedarydavo, apsikabina, glosto mane ir sakosi, jog taip suėmė miegas, kad nebepastovinti ant kojų.

— Ką pikta padarei, kad glamonėji mane? — klausiu.

Ji įsikniaubia man į krūtinę, pabučiuoja ir, palinkėjusi labos nakties, išeina.

Žinoma, tai nėra teisiškai pagrįstas įrodymas, bet man to pakanka, nes labai gerai pažįstu jos elgseną.

Tuo labiau kad masažistas neseniai išvytas iš mano svainio namų, nes įžeidė jo žmoną.

VII

Aš nieku gyvu nenoriu grįžti tėvynėn, bijau įsivelti į avantiūrą, kuri suteršty mano garbę; ten būtinai turėčiau kasdien bendrauti su tais, kuriuos įtariu buvus mano žmonos meilužiais. Stengdamasis išvengti gėdos, kuri tykojo apgauto vyro, pabėgu į Vieną. Gyvenu viešbutyje, ir mane be paliovos persekioja kažkada mylėtos moters paveikslas. Nevalioju atsidėti darbui ir imu rašyti laiškus, kasdien po du, tai tikri meilės laiškai. Svetimas miestas man atrodo kaip grabas. Vaikštau visur lyg koks šešėlis. Ir tada atkunta mano fantazija ir pri-

pildo vienatvę. Kuriu pasaką apie negyvą pasaulį, į kurį turėtų įžengti Marija. Negyvi namai ir žmonės atgyja! Įsivaizduoju, kad Marija čia taps garsi dainininkė. Netgi šauna mintis paversti svajonę tikrove, šį didžiulį miestą noriu padaryti prašmatniu fonu jos pasirodymams; susipažįstu su konservatorijos direktorium, ir aš, jau nusivylęs gyvenimu, nepakęsdamas teatro, visus savo vakarus praleidžiu operoje ar koncertuose. Dar labiau pakyla ūpas, kai imu pasakoti Marijai, ką mačiau ir girdėjau. Sugrįžęs iš operos, sėduosi prie rašomojo stalo ir smulkiai aprašinėju jai, kaip tą vakarą toji ir toji solistė dainavo ariją, ir darau palyginimus, kurie neabejotinai rodo Marijos pranašumą!

O jei vaikštinėju po paveikslų galeriją, visuose didžiųjų menininkų darbuose matau ją! Belvederyje visą valandą stoviu priešais Gvido Reni[31] „Venerą", kuri tokia panaši į mano mylimąją, ir galų gale išsiilgęs jos kūno susikraunu daiktus ir kuo greičiausiai sugrįžtu pas ją! Ak, aš pakerėtas šitos moters, niekaip neįstengiu iš jos ištrūkti!

Susitikimas buvo džiugus!

Mano meilės laiškai, atrodo, uždegė Mariją. Ji atbėga tekina per sodelį manęs pasitikti. Aš ją karštai apkabinu, suimu rankomis jos galvą ir sakau:

— Kokiais piktais apžavais užburei mane, raganėle?

— Ką tu sakai?.. Aha, išvažiavai ir manei sprukti?

— Ketinau pabėgti, tikrai. Bet tu stipresnė už mane... Pasiduodu!

Savo kambaryje ant stalo randu puokštę raudonų rožių.

— Vadinasi, dar truputį myli mane, pasiutėle?

Ji drovi kaip jauna mergaitė, rausta... Aš pražuvęs, nebėra mano išdidumo, sužlugo pastangos išsivaduoti iš šitų grandinių, kurių taip greitai pasigendu, jeigu nebekausto manęs.

— — —

Ir visą mėnesį mus lydi pavasario kerai su varnėnų čiulbesiu, su bekrašte meile, glamonėmis, kurios, atrodė, niekada nesibaigs, su duetais prie pianino, šaškių partijomis. Kas geriausia buvo išgyventa per paskutinius

penketą metų nublanko, palyginti su tom dienom. Koks pavasaris per patį mūsų rudenį! Ir nė vienas negalvojom, kad mūsų žiema taip arti!

VIII

Ir vėl spurdu, įkliuvęs į jos žabangas.

Apsvaiginusi mane savo meilės gėrimu, Marija nusiramina ir vėl, kaip iki tol, darosi abejinga. Ji visai nekreipia dėmesio į savo tualetą, nė kiek nesirūpina išvaizda, nors ir primenu, kad tai tikrai atšaldys mūsų santykius. Be to, vėl atsigauna jos homoseksualiniai potraukiai, šiurpesni ir pavojingesni negu iki šiol, nes dabar jau ėmė traukti nepilnametės.

Vieną vakarą, sumanęs kuklų pasilinksminimą su muzika ir šokiais, pakviečiau vietos komendantą su keturiolikmete dukra, šeimininkę bei jos penkiolikmetę dukterį ir dar trečią jų vienmetę mergaitę.

Vidurnaktį — dar ir dabar krūpteliu prisiminęs — žiūriu, kaip Marija, gerokai įkaušusi, stovi tarp jaunų mergaičių, varsto jas gosliais žvilgsniais ir bučiuoja į lūpas, kaip daro homoseksualės tarpusavyje.

Tamsiame svetainės kampe sėdi komendantas, atidžiai seka ją akimis, tiria jos judesius ir, atrodo, tuoj baigs kantrybę. Aš jau lyg žaibui plykstelėjus regiu kalėjimą, pataisos darbus, neišvengiamą skandalą; ir staiga puolu į jų vidurį, išblaškau visas ir pakviečiu šokiui...

Kai liekam vieni, imu aiškintis su Marija. Pradedam audringą pokalbį, kuris trunka iki ryto. Ji per daug išgėrusi, todėl nenorom išduoda savo planus ir užsimena tokių baisių dalykų, kurių nė nenujaučiau.

Nesusivaldydamas iš pykčio primenu jai visus savo kaltinimus, visus įtarimus ir dar priduriu naujų, ką tik sugalvoju, nors gal jau ir persistengiu.

— O ta paslaptinga liga,— sušunku aš,— kai taip baisingai skaudėjo galvą!

— Nelaimingasis! Nori pasakyti, jog užkrėčiau tave si...

Turiu prisipažinti, šitaip niekada nebuvau pagalvojęs.

Maniau, jog taip pasireiškia apsinuodijimas ciano kaliu.

Bet dabar vėl suima nerimas; prisimenu vieną epizodą iš mūsų bendro gyvenimo, kai girdėjau kažkokią užuominą, bet ji man pasirodė tokia neįtikėtina, kad bemat išėjo iš galvos.

Mano įtarimai dar sustiprėja, prie jų prisideda vienas sakinys iš anoniminio laiško, kurį gavau praslinkus kiek laiko po teismo, jame Marija pavadinta „Sioderteljės kekše".

Ką tai reiškė? Bandžiau aiškintis, tačiau nieko nesužinojau. Gal atsirado naujų pėdsakų?

Kai baronas, pirmasis vyras, susipažino su Marija Sioderteljėje, ji buvo kone susižadėjusi su vienu leitenantu, kuris, kaip paaiškėjo, buvo nesveikas. Taigi vargšas Gustavas jiems, ko gero, bus ištiesęs pagalbos ranką! Tą bylojo ir karštas Marijos dėkingumas, kurį ji nuolat rodė baronui netgi po skyrybų: ji kalbėjo, kad jis išgelbėjęs ją nuo pavojų, tik niekad nepasakė nuo kokių.

Betgi „Sioderteljės kekšė"? Vis galvoju... Juk jaunoji pora gyveno kaip atsiskyrėliai, su niekuo nepalaikė ryšių, nedalyvavo savo rango žmonių sambūriuose, tarsi buvo išguiti iš tos visuomenės, kuriai priklausė!

Argi tai galėtų reikšti, kad Marijos motina, buvusi guvernantė, prastos kilmės, suviliojusi suomių baroną, Marijos tėvą, o paskui, jau našlė, nusigyvenusi ir skolų spaudžiama pabėgusi į Švediją, argi tai galėtų reikšti, kad ji, slėpdama savo skurdą, taip smuko, kad bandė pardavinėti savo dukterį Sioderteljėje?

Toji sena moteris, mėgusi pakoketuoti ir būdama šešiasdešimt metų amžiaus, nepatiko man, nors aš ją ir užjaučiau; ji buvo gobši, avantiūristės manierų, troško malonumų, į vyrus žiūrėjo lyg kokia kraugerė, stengėsi kuo daugiau iš jų išspausti: man užkrovė ant sprando savo sesers išlaikymą, o prieš tai apgavo savo žentą baroną, įsiūliusi jam kraitį, gudrumu įgytą iš kreditorių.

Vargšė Marija! Tai štai tokioje įtartinoje praeityje ir bus jos sąžinės kančių, nerimo, melancholijos šaknys. Ir dabar, sugretinęs tuos senus faktus su naujais, tariuosi

suvokęs, kodėl šitaip mirtinai riejosi motina ir duktė, vos nepuldavo muštis; supratau ir tuos mįslingus Marijos žodžius, kai sakydavo, jog kartais ją pagaudavo baisus įniršis ant motinos, toks, kad ji beveik būtų galėjusi pasmaugti ją! Gal ji norėjo priversti ją, kad tylėtų? Ko gero! Nes motina grasino išardyti mūsų vestuves, papasakojusi „viską" man.

Ši supuvusi praeitis kuo geriausiai ir paaiškina Marijos neapykantą motinai, kurią baronas vadindavo „stipena"; ir šį epitetą tegalėdavau suprasti iš šiokių tokių barono užuominų, kuris tvirtindavo, esą ji išmokė savo dukterį visų koketės manierų, kad galėtų pasičiupti vyrą.

Visa tai kartu ir paskatino mane bėgti. Kitos išeities nebuvo! Išvažiuoju į Kopenhagą, kur tikiuosi kaip galėdamas daugiau surinkti žinių apie tą moterį, kuriai daviau savo pavardę.

IX

Kai daugelį metų nesimatęs vėl susitinku su savo draugais, žiūriu, kad jie jau iš anksto susidarę apie mane tvirtą nuomonę, įskiepytą Marijos ir jos draugių uoliomis pastangomis. Ji ta šventoji kankinė. O aš kvailys, vaizduojantis apgautą vyrą.

Ar verta aiškintis. Tai tolygu kopti į sieną! Manęs klausosi, geraširdiškai šypsosi, žiūri kaip į kokį keistą žvėrį. Nė kruopelės nieko nesužinojęs, visų atstumtas, ypač pavyduolių, linkinčių man pražūties, nes tai vienintelis būdas jiems iškilti, grįžtu atgal į savo kalėjimą, kur Marija manęs laukia su tokiu aiškiu nerimu, kad vien tik jis pasako man daugiau, negu sužinojau per visą savo liūdną kelionę.

Du mėnesius blaškausi savo grandinėse. Ketvirtą sykį pabėgu per patį vidurvasarį, šį kartą į Šveicariją. Tačiau mane kausto ne geležies grandinės, kurias galėčiau nutraukti, o tąsi guminė virvė. Kuo labiau ją ištempi, tuo stipriau ji traukia atgal į išeities tašką. O kai sugrįžtu vėl, ji atvirai žiūri į mane su panieka. Ji tikėjosi, kad

paskutinėj kelionėj numirsiu, tai jos vienintelė viltis.

Štai tada ir susergu, įsivaizduoju, kad esu prie mirties, ir sugalvoju parašyti atsiminimus apie šį savo gyvenimo tarpsnį. Dabar nė kiek neabejoju, kad buvau mulkinamas vampyro, todėl ryžtuosi grįžti į gyvenimą, surinkti jos apgavysčių įrodymus ir atsikeršyti, nusiplauti purvą, kuriuo toji moteris mane apdrabstė.

X

Aš pajuntu neapykantą, neapykantą, kuri baisesnė už abejingumą, nes tai išvirkščioji meilės pusė. Ji tokia akivaizdi, kad neištveriu nepasakęs: „Aš nekenčiu jos, nes myliu". Ir vieną sykį per pietus sodo pavėsinėje, susikaupusi per dešimtį metų, net neprisimenu dėl kokios priežasties, elektros srovė išsikrauna. Ar ne vis tiek! Pirmą sykį pakeliu prieš ją ranką. Talžyte talžau jai veidą, o kai pabando priešintis, užlaužiu rankas ir parklupdau ant kelių. Ji šiurpiai suklinka. Ir tada pasitenkinimas, kurį jaučiau, staiga virsta baime, nes išgąsdinti vaikai ima cypti kaip pašėlę. Tai skausmingiausia mano nelaimingo gyvenimo akimirka. Mušti moterį, motiną yra šventvagystė, piktadarybė, nusižengimas gamtai! Ir dar regėti savo vaikus... šalia! Man atrodė, kad saulė nustojo šviesti, pamačius šitokią sceną...

Gyvenimas man slogus!

Ir vis dėlto ramybė, kaip po audros, pasitenkinimas, kaip atlikus pareigą, apgaubia mano sielą! Aš sielojuosi dėl savo poelgio, bet nesigailiu! Kokios priežastys, tokios pasekmės.

Vakare Marija išeina pasivaikščioti mėnesienoje. Aš pasitinku ją. Ji neatstumia manęs, apsipila ašaromis, o kai valandėlę pasišnekučiuojam, palydi mane į kambarį, ir mes mylimės iki vidurnakčio.

Kokia įdomi pora! Per pietus aš ją mušu. Vakare mes mylim kits kitą! Kokia keista moteris, kuri bučiuoja savo budelį praviromis lūpomis!

Kodėl aš šito nežinojau anksčiau? Būčiau mušęs ją prieš dešimtį metų ir buvęs laimingiausias vyras.

įsidėmėkite, apgauti vyrai ir broliai!..

Bet ji ruošia kerštą! Po kelių dienų ateina į mano kambarį, pradeda šneką ir po ilgų užuominų ir užuolankų prisipažįsta, jog kelionėje į Suomiją buvusi vieną sykį išprievartauta, vieną vienintelį sykį.

Tai patvirtina mano spėliojimus!

Ji prašo mane negalvoti, jog tai pasikartojo, ir neįtarti, kad turėjo daugiau meilužių.

Tai reiškia: daug kartų ir daug meilužių.

— Vadinasi, tu mane apgaudinėjai, o norėdama žmonėms apdumti akis, sugalvojai pasaką apie mano pamišimą! Mėgindama žūtbūt nuslėpti savo nusikaltimą, ryžaisi mirtinai mane nukankinti. Tu niekšė. Nė kiek neabejoju. Ir mums reikia skirtis!

Ji puola ant kelių, verkia graudžiomis ašaromis ir prašo atleisti.

— Gerai. Aš tau atleidžiu, bet skirkimės!

XI

Rytojaus dieną ji atrodo nurimusi; dar kitą dieną visai atsigavusi, trečią dieną po katastrofos jaučiasi tarsi nekalta.

— Kadangi buvau tokia kilni ir viską prisipažinau, neturiu ko sau priekaištauti.

Ji ne tik nekalta, ji kankinė ir žiūri į mane su įžeidžiančiu pakantumu.

Nesuvokdama savo nusižengimo pasekmių, ji nesupranta ir dilemos. Ar aš, kaip apgautas vyras, tapsiu visų pajuoka, ar išsivaduosiu, vis tiek ta pati nelaimė, ir aš pražuvęs.

Keli antausiai ir vienos dienos ašaros neprilygsta dešimties metų kančioms!

Paskutinį sykį ryžtuosi pabėgti, bet neužtenka drąsos atsisveikinti su vaikais.

Vieną gražią sekmadienio dieną per pietus įlipu į garlaivį, plaukiantį Konstancon, nusprendęs keliauti pas draugus į Prancūziją ir ten parašyti romaną apie šią moterį, tipišką belytės epochos egzempliorių.

Paskutinę akimirką Marija ateina prie garlaivio, su ašaromis akyse, išsigandusi ir sunerimusi ir, mano nelaimei, nuostabiai graži. Aš vis dėlto šaltas, bežadis, nepalaužiamas, priimu jos klastingus bučinius, bet neatsakau į juos.

— Bent pasakyk, kad mes draugai!

— Mes būsim priešai visą likusį mano gyvenimą.

Ir turim skirtis.

Kai garlaivis pasitraukia nuo kranto, aš matau ją bėgančią prieplauka, dar mėginančią sulaikyti mane savo žvilgsnio kerinčia jėga, kuri šitiek metų mane apgaudinėjo! Laksto tartum pamestas šuo, toji pasiutėlė! Laukiu akimirkos, kada ji šoks į vandenį, kur galėsim susitikti abu ir, paskutinį kartą apsikabinę, nuskęsim drauge; bet ji nusigręžia ir dingsta gatvelėje, palikdama mano sieloje savo kerinčio veido atvaizdą, save visą su mažom kojytėm, kurios dešimt metų trypė mane, ir aš niekada nė sykio nesurikau, netgi savo kūriniuose, ir šitaip klaidinau publiką; nes slėpiau, kokius nusikaltimus darė toji bjaurybė, kurią iki šiol garbino jos poetas.

Stengiuosi apsišarvuoti nuo ilgesio ir tučtuojau einu į restoraną. Čia atsisėdu prie tabldoto, bet dar tik valgant pirmą patiekalą ima smaugti rauda, ir turiu skubėti lauk į denį.

Iš čia dar matau vešlią kalvelę, kur stovi mūsų balta vila su žaliomis langinėmis. Ten, apleistam lizde, gyvena mano mažyliai, be pagalbos, be paramos iš ko maitintis. Ir ledinis skausmas perveria širdį.

Aš jaučiuosi tarsi šilkaverpio kokonas, vyniojamas didžiulės garo mašinos, sulig kiekvienu stūmoklio apsisukimu darausi vis mažesnis, ir kuo siūlas ilgyn, tuo labiau krečia šaltis. Artėja mirtis.

Esu lyg gemalas, per anksti atskirtas nuo virkštelės! Koks nedalomas ir gajus organizmas yra šeima! Aš tą pajutau dar tuomet, kai sykį bandėm skirtis, bet pirmasis sudrebėjau, ir sąžinė vos mirtinai manęs neužgraužė. O ji, šeimos griovėja, žudikė, ji nesudrebėjo.

Konstancoje sėdu į Bazelio traukinį. O, kokia sekmadienio popietė!

Jei būtų Dievas, aš melsčiau jį, kad nė mano didžiausiam priešui neleistų taip kentėti!

Dabar garvežys lupa iš manęs žarnas, smegenų vingius, nervus, kraujagysles ir visa kita, todėl į Bazelį atvažiuoju kaip skeletas.

Bazelyje apsėda pasiutiškas ūpas vėl pamatyti visas tas vietas Šveicarijoje, kur buvom kadaise, noriu lig soties atsidžiaugti prisiminimais apie ją ir vaikus.

Savaitę praleidžiu Ženevoje, vieną Uši, prisiminimų tampomas iš vieno viešbučio į kitą, neturiu nei poilsio, nei ramybės lyg prakeiktasis, lyg amžinas žydas. Per naktis lieju ašaras, visur kur bandau atgaivinti brangius vaikų prisiminimus, lankau vietas, kur jie lankydavosi, lesinu trupiniais jų žuvėdras Ženevos ežere, klaidžioju visur lyg šešėlis.

Kasdien laukiu nuo Marijos žinios, bet nesulaukiu. Ji per gudri paduoti priešui į rankas raštišką paliudijimą. Aš po kelis sykius per dieną kuriu jai meilės laiškus, viską atleidžiu... bet nė vieno neišsiunčiu.

Kaip kažin ką, mano gerbiami teisėjai, jeigu būčiau buvęs pasmerktas išprotėti, neabejotinai tai būtų atsitikę tomis depresijos ir nevilties valandomis.

Nebetenku pusiausvyros, ir mano fantazija įsiaudrina. Imu vaizduotis, kad Marijos prisipažinimas buvo tik pinklės, šitaip ji tikisi atsikratyti manęs ir pradėti naują gyvenimą su kitu, nepažįstamu, mistiniu meilužiu, ar dar blogiau, su meiluže, homoseksualiste dane. Ir jau regiu, kaip mano vaikai kenčia p a t ė v i o smurtą ar blaškosi p a m o t ė s naguose, kuri tunka iš pajamų už pilną mano raštų leidimą, ir mano gyvenimo paveikslas bus nupieštas toks, koks rodosi žmoną pasigrobusios hermafroditės akyse. Vėl pabunda savisaugos jausmas ir ryžtuosi griebtis gudrybės. Kadangi niekaip negaliu dirbti, kai šalia nėra maniškių, nusprendžiu grįžti atgal ir gyventi su visais tol, kol parašysiu romaną, o tą proga dar mėginsiu prisirinkti kuo tiksliausių žinių apie Marijos nusikaltimus. Tam panaudosiu ir ją pačią, ir ji nieko nė nenutuoks. Ji pati bus mano kerštо įrankis, kurį paskui galėsiu numesti šalin.

Taigi parašau jai laišką, sausą ir trumpą, be jokių

saldžialiežuvavimų, ir pranešu, jog mūsų ištuokos pareiškimas atmestas, o ta dingstim, kad reikalingi dar kai kurie parašai, pakviečiu ją į pasimatymą Romanshorne, kitapus Bodeno ežero.

— — —

Išsiuntęs laišką vėl atsigaunu. Rytojaus dieną sėdu į rytinį traukinį ir sutartu laiku esu vietoje. Visa kančių savaitė užmiršta; širdis plaka ritmingai, akys spindi, krūtinė ima kilnotis, kai kitam krante horizonte pamatau kalvas, kur gyvena mano vaikai. Garlaivis atplaukia, bet aš nematau Marijos. O, štai, pagaliau ji denyje, sunykusio veido, dešimčia metų pasenėjusi. Ak, koks smūgis širdžiai, kai išvysti jauną moterį staigiai pasenusią! Jos eisena vangi, akys paraudusios nuo ašarų, skruostai įdubę, smakras nuknebęs!

Tą akimirką užuojauta nubloškia šalin visą neapykantą ir priešiškumą. Aš gatavas pasitikti ją išskėstomis rankomis, bet staiga krūptelėju, atsitiesiu, stengiuosi rodytis orus kaip jaunikaitis, atėjęs į pasimatymą, kuris jam visai nerūpi! Akyliau įsižiūrėjęs į Mariją kaip tik pamatau, jog ji baisingai panaši į savo draugę danę. Viskas sutampa: laikysena, judesiai, šukuosena, veido išraiška! Argi toji homoseksualė iškrėtė man paskutinį pokštą? Nejaugi Marija ateina tiesiai iš savo meilužės glėbio?

Prisimenu du atvejus vasaros pradžioje, kurie patvirtina šį mano spėliojimą. Vieną sykį aš ją užklupau teiraujantis gretimo pensiono šeimininką, ar neturįs jis laisvo kambario.

Kam?

Paskui paklausė, ar negalėtų kai kada vakarais nueiti į pensioną ir paskambinti pianinu?

Tos smulkmenos, aišku, nebuvo tikras įrodymas, bet aš susimąsčiau. Lydėdamas Mariją į viešbutį, repetavau rolę, kurią buvau numatęs suvaidinti.

Nors ji atrodo palūžusi ir pati sakosi negaluojanti, laikosi šaltakraujiškai. Aiškiai ir protingai klausinėja apie ištuokos eigą; netrukus graudi mina pasikeičia, ir ji nusprendžia elgtis su manim išdidžiai, kiek tik galima, nes mato, jog mano savijauta nerodo jokių sielvarto ženklų.

Kai klausinėja, ji tokia panaši į savo draugę, kad vos susilaikau nepasiteiravęs, kaip gyvena toji panelė. Ypač mane pritrenkė draugės labai pamėgta tragiška poza kalbėti ranka atsirėmus į stalą... Ak!

Pavaišinu ją stipriu vynu. Ji išgeria keletą pilnų taurių ir bemat suminkštėja.

Aš pasinaudoju proga ir klausiu, kaip gyvena vaikai. Ji pradeda šniurpščioti ir prisipažįsta, jog savaitė buvusi klaiki, vaikai nuo ryto lig vėlaus vakaro klausinėję tėčio, ir jai atrodę, jog negalėsianti gyventi be manęs.

Vestuvinio žiedo nebeturiu ant piršto. Ji tą pastebi ir nepaprastai susijaudina.

— Kur tavo žiedas? — klausia ji.

— Pardaviau Ženevoje. Už gautus pinigus susiradau mergšę, juk reikia bent trumpam atstatyti pusiausvyrą.

Ji nubąla.

— Ką gi, vadinasi, baigta. Gal dabar... pradėsim iš pradžių?

— Aha, tai tu šitaip supranti teisingumą! Tavo elgesys padarė nepataisomos žalos mūsų šeimai, nes po to aš abejoju, ar vaikai tikrai mano, tu sugadinai giminės medį. Tu visam gyvenimui paženklinai keturis žmones, savo tris vaikus, nes nežinia kieno jie, ir savo vyrą, kuriam užtraukei gėdą apgaudama jį! O kokios mano elgsenos pasekmės?

Ji verkia. Aš pasiūlau rūpintis toliau skyrybomis, o ji gali tebegyventi namuose kaip mano meilužė. Vaikus įrašysiu į testamentą.

— Juk apie šitokią laisvą sąjungą tu visada svajojai ir amžinai keikei santuoką.

Ji pagalvoja truputėlį. Jai nepatinka pasiūlymas.

— Ką? Argi nesakei kažkada, jog norėtum tarnauti namų šeimininke pas našlį? Štai tas našlys!

— Vertėtų pagalvoti... Reikia šiek tiek laiko... Pažiūrėsim. O iki tol, ar grįši pas mus?

— Jei pakviesi?

— Tik grįžk.

Ir šeštą kartą lendu į kilpą, tvirtai nusprendęs pasi-

naudoti atokvėpiu ir parašyti knygą bei surinkti kuo daugiau medžiagos šiai liūdnai temai...

XII

Taigi, Mylimoji, mūsų istorija baigta. Aš atsikeršijau: mes nebeskolingi kits kitam.

— — —

1887 metų rugsėjis — 1888 metų kovas

Vienišas

I

Dešimt metų praleidęs provincijoje aš vėl savo gimtajam mieste ir sėdžiu prie pietų stalo su senaisiais draugais. Mes visi maždaug penkiasdešimtmečiai, net jauniausiems kompanijoj daugiau nei keturiasdešimt ar beveik tiek. Stebimės, kad po paskutinio susitikimo nė kiek nepasenom. Tiesa, barzdos pražilo ir smilkiniai pabalo, bet kai kurie per tą laiką atrodo netgi atjaunėję, nors ir šie pripažįsta, jog po keturiasdešimties jų gyvenime įvykę keistų permainų. Jie pasijuto esą seni ir manė, jog gyvenimas baigiasi; tarėsi aptikę ligų, kurių nebuvo; sustiro pečiai ir sunku pasidarė apsivilkti paltą. Viskas jiems atrodė sena ir nutriušę; viskas kartojosi, amžinai sukosi aplink; grėsmingai spaudė jaunoji karta, nė kiek nepaisydama vyresniųjų nuopelnų; taip, pikčiausia, kad jaunimas daro tuos pačius atradimus, kuriuos mes padarėm, ir dar blogiau, kad bruka savo senas naujienas, lyg iki tol jų niekas nebūtų žinoję.

Besidalindami senais prisiminimais apie savo jaunystę, sugrįžom į praeitį, iš naujo pergyvenom tai, kas prabėgo, rodos, pasijutom gyveną prieš dvidešimtį metų, ir kai kas net suabejojo, ar apskritai yra laikas.

— Jau Kantas yra davęs atsakymą,— paaiškino vienas filosofas.— Laikas — tai tik būdas suvoktį dabartį.

— Šit kaip! Ir aš tokios nuomonės, nes, kai prisimenu kokius nors smulkius įvykius, atsitikusius prieš keturiasdešimt penkerius metus, jie tokie ryškūs, rodos, buvo tik vakar; o vaikystės atsitikimai tokie artimi, lyg juos būčiau išgyvenęs prieš metus.

Ir tada imta spėlioti, ar jiems taip neatrodė visais laikais. Vienas septyniasdešimtmetis, kurį savo draugijoj laikėm seniu, užsiminė, jog jis dar nesijaučiąs senas (jis buvo ką tik antrą sykį vedęs ir sulaukęs kūdikio). Išgirdę tokią

brangią žinią mes pasijutom esą vaikėzai, ir kalbų tonas tapo išties jaunatviškas.

Nors per pirmą susitikimą ir pastebėjau, jog draugai nė kiek nepasikeitę, buvo keista, kad jie neskuba juoktis kaip anksčiau, o kalbėdami stengiasi būti atsargūs. Kiekvienas įsisąmoninęs žodžio jėgą ir vertę. Gyvenimas vargu ar išmokė daryti švelnesnius sprendimus, bet galų gale išmintis parodė, jog visi ištarti žodžiai atsikeršija; be to, jie suvokė, kad apie žmones negalima kalbėti visu balsu, o jei nori pasakyti savo nuomonę, kartais geriau tik pusbalsiu. Deja, dabar visko atsižadėta: niekas nepaisė žodžių, negerbė kito nuomonės; leidosi sena ristele ir tapo nesulaikomi, bet buvo smagu.

Paskui staiga atsirado pauzė; kelios pauzės, ir stojo nemaloni tyla. Tie, kurie kalbėjo daugiausia, pajuto išgąstį, lyg už kalbas būtų reikėję galvą atiduoti. Jie suprato, jog per tą dešimtį metų kiekvienas slapčiomis užmezgė naujus ryšius, atsirado naujų nežinomų reikalų, taigi tie, kurie samprotavo nesivaržydami, atsitrenkė į povandenines uolas, užkliudė gijas, išmindžiojo pasėlius, aišku, visa tai būtų pastebėję, jei būtų matę prieštarauti ir ginčytis pasiruošusius žvilgsnius bei lūpų trūkčiojimą, tvardantį nereikalingus žodžius.

Kai pakilom nuo stalo, atrodė, jog ką tik sumegzti ryšiai nutrūko. Nuotaika subjuro, kiekvienas buvo nusiteikęs gintis, užsisklendęs savyje; o kadangi vis tiek reikėjo kalbėtis, rezgė sakinius, kurie, sprendžiant iš akių, nesiderino su žodžiais, o šypsenos neatitiko žvilgsnių.

Vakaras nepakenčiamai prailgo. Vienas kitas bandymas grupelėmis ar poromis atgaivinti senus prisiminimus nepavyko. Nesusigaudydami klausinėjo tokių dalykų, kurių nederėjo klausinėti. Pavyzdžiui:

— Kaip sekasi tavo broliui Hermanui?

Pasiteirauta šiaip sau, visai be noro ką sužinoti. Visa kompanija nustėrsta.

— Ačiū, beveik kaip iki šiol, sunku pasakyti, jog būtų pasitaisęs!

— Pasitaisęs? O ar jis sirgo?

— Taip... argi nežinai?

Kažkas įsiterpia ir išgelbėja nelaimingą brolį nuo skaus-

mingo prisipažinimo, kad Hermanas protiškai nesveikas.

Arba štai:

— Taigi, tavo žmonos kažkodėl nematyti?

(Ši buvo pradėjusi skyrybas!)

Arba štai:

— Tavo sūnus turbūt jau didelis; ar dar nebaigė mokslų?

(O šeima jau visai neturėjo vilčių.)

Žodžiu sakant, mes buvom praradę nuolatinius ryšius ir dabar nesisekė juos užmegzti. Be to, kiekvienas patyrėm gyvenimo rūstybės ir kartėlio, tikrai jau nebebuvom vaikėzai.

Kai galų gale sustojom prie vartų atsisveikinti, jautėm, jog reikia kuo greičiau skirtis, ir jau netraukė kaip seniau į kavinę pratęsti vakaro. Taigi jaunystės prisiminimai nepadarė tos gaivinančios įtakos, kaip tikėtasi. Visa, kas prabėgo, buvo tik pakratas, ant kurio augo nūdiena, o tas pakratas jau perdegęs, besyvis ir pradėjęs pelėti.

Ir dar pastebėjom, kad niekas nebekalba apie ateitį, o tik apie praeitį, paprasčiausiai todėl, kad jau buvom pasiekę tą išsvajotąją ateitį ir nebesugebėjom ko nors dar įsivaizduoti.

*

Po dviejų savaičių vėl atsidūriau prie to paties stalo, kone toje pačioje kompanijoje, toje pačioje vietoje. Per tą laiką kiekvienas savo ruožtu jau buvo spėjęs išmokti atsakymą į visus samprotavimus, kurie praėjusį kartą iš mandagumo buvo nutylėti. Susirinkom pasikaustę, ir ėjosi kaip sviestu patepta. Tie, kurie buvo pavargę, tingūs ar mėgo skaniai pavalgyti, dėjosi nieko negirdį bei nematą ir galiausiai dingo, nesudrumstę tylos; o karingieji kovėsi. Buvo mėginama laikytis slaptosios programos, nors ši niekada neturėjo aiškaus apibrėžimo, ir imta kaltinti kits kitą už nukrypimą nuo jos.

— Ne, aš niekada nebuvau ateistas! — sušuko vienas.

— Šit kaip? Argi?

Ir įsismarkavo diskusija, kurią derėjo pradėti prieš dešimt metų. Bandėm įsisąmoninti tai, ko laimingais augimo metais siekėm nesąmoningai. Tačiau šlubavo atmin-

tis; užmiršom, ką darėm ir ką sakėm; netiksliai citavom patys save ir kitus, kilo erzelynė. Stojus pirmai tylos pauzei kažkas dar sykį griebėsi to paties, ir kalba vargais negalais stūmėsi į priekį. Paskui vėl nutilo, ir vėl iš pradžios!

Šį kartą išsiskyrėm jausdami, jog praeičiai galas, jog kiekvienas esam subrendęs, turim teisę skirtis su medelynu ir augti savarankiškai, leisti šaknis laisvoje dirvoje, be sodininko, žirklių ar etikečių.

Taip ir išeina, kad žmogus pasijunti vienišas, ko gero, visada panašiai esti. Bet čia dar nebuvo galas, nes tie, kurie negeidė nustoti augę, o norėjo veržtis tolyn, daryti atradimus, aptikti naujas žemes, susimetė į nedidelį būrelį ir savo pokalbiams naudojosi kavinėmis. Tiesa, iš pradžių bandėm rinktis kieno nors namuose, bet tuoj supratom, jog kiekvieno, kaip sakoma, švarkas su pamušalu, atseit žmona. Tas pamušalas ir braškėjo per siūles. Jai esant reikėjo kalbėti apie „kitką", o jei kas užsimiršdavo ir prašnekdavo apie „savo" reikalus, baigdavosi vienaip arba antraip: arba žmona imdavo žodį ir valdingai išspręsdavo visus klausimus, o tuomet dėl mandagumo reikėdavo tylėti, arba žmona pašokdavo, išlėkdavo į vaikų kambarį ir pasirodydavo tik prie stalo, kur jauteisi lyg elgeta ar duoneliautojas, tu buvai laikomas viliojančiu jos vyrą nuo namų, šeimos, pareigos ir ištikimybės.

Šitaip nieko neišėjo; be kita ko, bičiulius dažniausiai skyrė abipusė žmonų antipatija. Jos nemėgo viena kitos.

Taigi beliko tenkintis kavine. Bet keisčiausia, kad ir ten nebuvo taip smagu sėdėti kaip anksčiau. Aišku, bandėm įsiteigti sau, jog čia neutrali vieta pokalbiams, jog čia nėra nei šeimininkų, nei svečių; bet vis tiek buvo neramu dėl vedusių, mat kažkas buvo paliktas namie, rodės, anos iš tiesų jautėsi vienišos, gal būtų susiradusios draugiją, o dabar buvo pasmerktos vienatvei. Be to, kavinės lankytojai daugiausia buvo viengungiai, taigi savotiški priešai, ir, būdami benamiai, lyg turėjo čia kažkokių teisių. Jie elgėsi kaip namie, rėkavo, triukšmingai kvatojo, vedusius laikė įsibrovėliais, žodžiu sakant, nereikalingais.

Aš, būdamas našlys, maniau turįs neginčijamą teisę į kavinę, bet verčiau būčiau jos neturėjęs, nes, viliodamas ten vedusius vyrus, netrukus sulaukiau jų žmonų neapy-

kantos, ir jos liovėsi kvietusios mane į namus. O gal ir ne be reikalo, juk vyras ir žmona tai tarsi nedalomas vienetas.

Ir jei vis dėlto tie vyrai ateidavo, jie dažnai būdavo paskendę savo namų rūpesčiuose, ir aš pirmiausia turėdavau išklausyti jų bėdų, apie tarnaites ir vaikus, apie mokyklą ir egzaminus, ir jausdavausi taip tvirtai įtrauktas į tų šeimų gyvenimą, kad nebemačiau naudos pats atsikratęs tokių pat vargų.

Ir jei galų gale prieidavom prie svarbiausios temos, dažniausiai būdavo taip, kad kuris nors imdavo kalbėti vienas, o kitas nuleidęs akis laukdavo, kada bus proga įsiterpti, o sulaukęs progos prašnekdavo apie tai, kas jam svarbiausia, visai nesistengdamas atsakyti į ano kalbą, bet šiaip sau nei į dorą, nei į tvorą. Arba atsitikdavo taip, kad visi kaip pasiutę prašnekdavo sykiu, ir, aišku, nė vienas nesuprasdavo, ką sako kitas. Tikras Babelio bokštas, kuris baigdavosi barniu, ir niekas nieko negalėdavo susigaudyti.

— Juk tu nesupranti, ką aš sakau! — tai būdavo įprastinis nevilties šauksmas.

Ir iš tikrųjų! Per ilgą laiką kiekvienas buvo suteikęs žodžiams naują prasmę, naujai vertino senas mintis, ir niekas nenorėjo išduoti savo tikrosios nuomonės, kurią laikė profesine paslaptimi ar daug žadančia ateityje, ir todėl jos pavydėjo.

Kiekvieną naktį, grįždamas iš tokių susitikimų kavinėje, jausdavau, kokie beprasmiški tie mūsų sambūriai, kur iš tikrųjų kiekvienas norėjo girdėti tik savo balsą ir brukti kitiems savo nuomonę. Smegenys atrodydavo kaip sudraskytos ar išakėtos ir prisėtos piktžolių, kurias reikėjo išravėti, kol nespėjo suželti. Parsiradęs namo į vienatvę ir tylą, aš vėl atgaudavau save, panirdavau į savo paties dvasinę atmosferą, kur man būdavo gera kaip su patogiai pasiūtu apdaru, ir kokią valandą pameditavęs krisdavau į miego nebūtį, laisvas nuo troškimų, siekių ir norų.

Taip pamažu lioviausi lankytis kavinėje; pratinausi būti vienas; vėl pasiduodavau pagundai, bet vėl liaudavausi kiekvieną sykį vis tvirčiau nusiteikęs, kol galų gale

supratau, kokia palaima girdėti tylą ir klausytis naujų balsų, skambančių joje.

II

Šitokiu būdu galiausiai likau vienas, bendravau su žmonėmis tik retkarčiais, kiek vertė mano darbas, ir beveik visada telefonu. Neneigsiu, kad pradžia buvo sunki, ir tuštuma, apglėbusi mane, atkakliai reikalavo papildoma. Nutraukęs ryšius su kitais žmonėmis iš pradžių maniau prarandąs jėgas, bet drauge mano asmenybė pradėjo tarsi tvirtėti, glaustis prie šerdies, kur rinkosi visa, ką buvau pergyvenęs, lydėsi ir teikė peną mano sielai. Be to, įpratau kaupti viską, ką mačiau ir girdėjau, namuose, gatvėje, gamtoje, ir tais įspūdžiais naudotis savo eiliniam darbe, jaučiau, kaip gausėja mano kūryba, ir mano pastangos suvokti žmogų daug vaisingesnės vienatvėje negu visuomenėje.

Kitados esu turėjęs savo namus, bet dabar nuomoju iš vienos našlės du apstatytus kambarius. Šiek tiek truko laiko susigyventi su tais svetimais baldais, bet nedaug. Sunkiausia buvo priprasti prie rašomojo stalo, kol šis tapo savu, nes velionis teismo tarėjas, ko gero, trejetą dešimtmečių išsėdėjo prie jo su savo protokolais. Paliko ant jo ciano mėlynumo rašalo dėmes, kuriomis aš kokčiuosi; o kairėje buvo pritvirtinęs šlykštų geltonos ir pilkos spalvų klijuotės skritulį lempai pastatyti. Tai mane be galo erzina, bet nusprendžiau prisitaikyti prie visko, ir jau beveik nematau to bjauraus lopo. Lova — taip, mano svajonė buvo pasikloti ją savais skalbiniais — bet, nors ir turėjau iš ko, nenorėjau nieko pirkti, nes kai nieko neturi, tai jau šiokia tokia laisvė. Kai nieko neturi, nieko netrokšti, esi neprieinamas sunkiausiems likimo smūgiams. Bet jei tuo pat laiku turi užtektinai pinigų ir, vadinasi, gali įsigyti ką nori, taip pat laimė, nes esi nepriklausomas, o tai irgi kruopelė laisvės.

Sienos apkabinėtos įvairiausiais prastais paveikslais, net litografijomis ir chromolitografijomis. Iš pradžių aš

jų nekenčiau, tokie atrodė bjaurūs, bet paskui netikėtai jie mane sudomino. Mat vieną sykį, kai kažką rašydamas pajutau, jog nieko nebesugalvoju, o dar trūko lemiamos scenos, iš nevilties pakėliau akis į sieną. Ten mano žvilgsnis sustojo prie pasibaisėtinos reprodukcijos, kuri kažkada, matyt, buvo išspausdinta kaip iliustruoto žurnalo priedas. Joje buvo pavaizduotas valstietis, stovintis prieplaukoje ir laikantis karvę, su kuria norėjo persikelti nematomu keltu. Vienišas žmogus, mojuojantis kažkam; vienintelė karvė; graudus žvilgsnis... Štai kur mano scena. Be to, šiame kambaryje buvo daugybė visokių kitokių daiktų, kurie nejučia susikaupia namuose ir turi atsiminimų kvapą, ir jie buvo padaryti švelnių rankų, o ne pirkti. Servetėlių atkaltėms, užtiesalų, etažerių su stiklo ir porceliano indais. Iš jų įsidėmėjau didelę taurę su užrašu: dėkingi ir taip toliau. Visi tie niekučiai spinduliuoja nuoširdumu, dėkingumu, gal net meile; ir iš tikrųjų, vos po kelių dienų jaučiausi šiame kambaryje tarsi kuo maloniausiai priimtas. Visus tuos daiktus, priklausiusius kam kitam, aš paveldėjau iš velionio, kurio niekada nepažinojau.

Mano šeimininkė, kuri tuoj suprato, jog esu nekalbus, buvo taktiška ir išsiauklėjusi, ir visada pasistengdavo sutvarkyti kambarius, kol grįždavau iš rytinio pasivaikščiojimo, ir mes sveikindavomės tik maloniai linkteldami kits kitam, o tai reiškė viską: Kaip sekasi? Ačiū, gerai! Ar jums čia patinka? Labai! Džiaugiuosi!

Tačiau po savaitės vis dėlto neiškentusi paklausė, ar man ko nors netrūkstą; reikią tik tarti žodį.

— Ne, mieloji ponia, nieko netrūksta, viskas gerai.

— Hm! O aš pamaniau, juk žinau, kad vyrai tokie priekabūs...

— Jau seniai atpratau priekabiauti!

Senė nužvelgė mane smalsiu žvilgsniu, tarsi ką kita apie mane būtų girdėjusi.

— Na, o kaip maistas?

— Maistas? Netgi neatkreipiau dėmesio, vadinasi, puikus.

Ir iš tikrųjų taip buvo! Ir aptarnavimas nuostabus. Tiesiog pernelyg; aš jaučiau tokį rūpestį, kurio iki tol nebuvau patyręs.

Gyvenimas slinko tyliai, ramiai, maloniai ir jaukiai, ir nors kartais suimdavo pagunda pasišnekėti su šeimininke, ypač kai ji atrodydavo susirūpinusi, nugalėdavau tą pagundą, nes, viena, bijojau painiotis į kitų rūpesčius, o antra, norėjau gerbti jos gyvenimo paslaptis. Stengiausi bendrauti abstrakčiai, ir man patiko, kad jos praeitis skendi migloje. O kai žinosiu istoriją, baldai įgis kitokį charakterį, negu jiems suteikiau, ir tada mano įsivaizduotas audinys iširs; kėdės, stalas, spinta, lova taps rekvizitu jos dramose, kurios paskui man vaidensis. Ne, dabar visa tai mano; aš apgaubęs juos savo dvasia, ir dekoracijos tarnauja tik mano dramai. Mano!

*

Šiuo metu net esu pradėjęs bendrauti netiesiogiai ir visai paprastai. Tuos nepažįstamus pažįstamuosius įsitaisiau savo rytiniuose pasivaikščiojimuose, aš su jais nesisveikinu, nes asmeniškai jų nepažįstu. Pirmiausia sutinku majorą. Jis atsargos majoras ir gauna pensiją, vadinasi, peržengęs penkiasdešimt penktuosius metus. Taigi civilis. Aš žinau jo pavardę ir girdėjau keletą istorijų iš jo jaunystės. Viengungis, tą irgi žinau. Kaip minėjau, yra pensininkas ir todėl vaikštinėja dykas, laukdamas gyvenimo galo. Bet jis drąsiai žengia savo likimo pasitikti; aukštas, tiesus, krūtinė plati, paltas dažniausiai atlapotas, tikrai narsi būtybė. Plaukai tamsūs, juodi ūsai, grakšti eisena, ir aš kiekvieną kartą pasitempiu jį sutikęs; ir pasijuntu jaunesnis, kai pagalvoju apie jo penkiasdešimt penkerius metus. Žvelgdamas į jo akis netgi būnu tikras, kad jis nesibodi manim, gal aš ir patinku jam. O po kiek laiko jis jau atrodė man tartum senas pažįstamas, kuriam norisi linktelti. Bet tarp mūsų didelis skirtumas; jis jau atitarnavęs ir sulaukęs savo kapituliacijos meto, o aš dar tebesigrumiu ir tebedirbu savo darbą. Užtat neverta jam siekti mano simpatijos kaip likimo bendrininko. Čia esu nepalaužiamas. Tiesa, mano smilkiniai pražilę, bet žinau, kad rytoj, jeigu panorėsiu, jie gali būti tokie pat juodi kaip jo plaukai, tik aš dėl to nesijaudinu, juk neturiu moters, prieš kurią reikėtų dabintis. Tarp kita ko, man rodos, kad

jo plaukai pernelyg glotnūs ir šiek tiek įtartini, o dėl maniškių niekam negali kilti abejonių.

Ir dar turiu vieną žmogų, malonų tuo, kad visai nepažįstu. Jam neabejotinai daugiau kaip šešiasdešimt, visas žilas, ir plaukai, ir barzda. Mūsų pažinties pradžioje tariausi lyg kur matęs šiuos melancholiškus veido bruožus, kai kurias figūros linijas ir artėjau prie jo su užuojauta ir simpatija. Buvau tikras, kad jis paragavęs patiės bjauriausio gyvenimo kartėlio; kad veržėsi prieš srovę ir buvo nugalėtas, ir kad dabar gyveno nauju laiku, kuris nejučiom pralenkė jį ir paliko vieną. Jis negalėjo atsisakyti savo jaunystės idealų, nes jie jam buvo brangūs, ir įsivaizdavo esąs teisingam kely... vargšelis! Manė žinąs, jog ėjo tinkama kryptimi, o iš tikrųjų klydo... Tai jau tragedija!

Bet kai vieną dieną pažvelgiau jam į akis, supratau, kad jis manęs nekenčia; gal todėl, kad pamatė užuojautą mano žvilgsnyje ir tai labiausiai įžeidė. Taip, net sušnypštė, eidamas pro šalį. Galimas daiktas, kad nė pats nejausdamas įžeidžiau jį ar jo artimuosius, užgavau jo likimą neatsargia ranka, o gal tiesiog kažkada buvau su juo pažįstamas? Jis nekenčia manęs, ir net keista, man rodos, jog esu vertas jo neapykantos, tik daugiau nebenoriu žiūrėti jam į akis, jos daigo mane, ir mano sąžinei darosi neramu. Net galimas daiktas, jog mes gimę priešai, kad mus lyg siena skiria klasė, rasė, luomas, pažiūros ir mes tą jaučiam. Mat patirtis buvo išmokiusi mane atskirti gatvėje draugą nuo priešo, taip, yra žmonių, nepažįstamų, kurie spinduliuoja tokią neapykanta, kad aš pereinu į kitą šaligatvį, vengdamas prie jų priartėti. Ir tas jautrumas vienatvėje be galo ištobulėjęs, net kai gatvėje išgirstu žmogaus balsą, man darosi malonu arba nemalonu, arba visai vis tiek.

Ir dar turiu trečią. Jis jodinėja, ir aš jam linktelėju, pažinojau dar universitete, apytikriai žinau jo pavardę, tik neprisimenu vardo. Nesu kalbėjęs su juo trisdešimt metų, tik mostu pasisveikinam gatvėje, kartais nusišypsom, atseit pažinom kits kitą, o jo šypsena po didžiuliais ūsais itin maloni. Jis su uniforma, ir metams bėgant ant kepurės vis daugiau ir vis storesnių juostelių. Ir štai neseniai, kai po dešimties metų pertraukos vėl jį sutikau

raitą, jis turėjo tiek daug juostelių, kad pamaniau, jog rizikinga sveikintis, nes gali neatsakyti. Bet jis turbūt suprato mane, nes sustabdė arklį ir šūktelėjo:

— Sveikas gyvas, argi nebepažįsti?

Aišku, pažinau, ir pasukom kiekvienas savo keliu, nuo to laiko vėl linkčiojam susitikę. Vieną rytą po ūsais pamačiau keistą, beveik nepatenkintą miną. Nežinojau, ar reikėtų suprasti, jog aš dėl to kaltas; buvo visai neįtikėtina. Jis atrodė — aš tiesiog taip įsivaizdavau — jis atrodė, lyg būtų manęs, jog laikau jį išdidžiu, arba stebėjosi, kad aš išdidus. Aš? Ne toks jau retas atvejis, kai žmonės patys savęs nevertina, o sklando paskalos, kad jie turį mirtiną didybės nuodėmę.

*

Dar turiu senyvą ponią, kuri išveda pasivaikščioti du savo šunis. Kai šie sustoja, ji taip pat sustoja, o jie sustoja prie kiekvieno žibinto, prie kiekvieno medžio, prie kiekvieno gatvės kampo. Kai ją sutinku, kiekvieną kartą prisimenu Svedenborgą[1]: galvoju, kad žmogus, nekęsdamas kito žmogaus, tampa vienišas ir mėgina bendrauti su gyvuliu, ir man rodos, jog ši moteris tiesiog vaizduotės auka. Ji tariasi valdanti šiuos du nevalyvus gyvulius, o tuo tarpu gyvuliai verčia ją pildyti kiekvieną jų užgaidą. Aš ją vadinu pasaulio karaliene arba visatos valdove, nes tokia jos išvaizda — galva atlošta, o akys įsmeigtos į žemę.

Galų gale turiu seną išlaikytinę, kuri, mano supratimu, yra burtininkė. Ji pasirodo retai, bet kiekvieną sykį, kai gaunu didesnę sumą pinigų arba kai gresia pavojus. Aš niekada netikėjau blogais ženklais ar kitokiais prietarais; niekada negrįžau atgal pamatęs bobą ir nespjoviau, katei perbėgus per kelią; niekada nesmerkiau draugo, pradėjusio naują abejotinos baigties sumanymą, atvirkščiai, iš visos širdies linkėdavau jam sėkmės ir plodavau per petį. Neseniai šitaip pasielgiau su vienu bičiuliu, žinomu aktoriumi. Jis sušnypštė ir pasižiūrėjo svaidydamas žaibus: „Nekalbėk taip, tikrai nesiseks". Aš atsakiau: „Ne, nuo gerų palinkėjimų nebus bėdos, bet gal ir naudos". Tačiau jis laikėsi savo nuomonės, nes buvo

prietaringas kaip ir visi netikintys. Taip, netikintys, jie visada tiki, bet aukštyn kojom. Jei susapnuoja gražų sapną, vadinasi, bus blogai; jei susapnuoja, sakysim, parazitus: gaus pinigų. Aš anaiptol nekreipiu dėmesio į bereikšmius sapnus, bet jei koks sapnas mane kamuoja, aš jį taip ir aiškinuosi, tiesiogiai; todėl šiurpus sapnas man yra įspėjimas, o geras — paskata arba paguoda; ir tai visiškai logiška, moksliška, nes jei mano dvasia tyra, aš ir sapnus tyrus sapnuoju, ir atvirkščiai. Sapnai atliepia mano vidinę būseną, ir užtat galiu naudotis jais, kaip naudojuosi skutimosi veidrodžiu: matau, ką darau, ir išvengiu pavojaus įsipjauti. Taip suprantu ir kai kuriuos šiaip „atsitikimus", ne sapne, tik ne visus. Pavyzdžiui, gatvėje visada mėtosi kokie popiergaliai; bet ne visi popiergaliai atkreipia mano dėmesį. O jei taip būna, paimu ir gerai ištyrinėju; jei kas parašyta jame ar išspausdinta ir galėtų turėti ryšio su tuo, apie ką dažnai galvoju, laikau tai lyg mano slaptos, dar negimusios minties išraiška ir neklystu; nes jei nebūtų minčių jungties tarp mano vidinio pasaulio ir tarp tų išorinių daiktų, nebūtų ir perėjimo iš vieno į kitą. Aš nemanau, kad kas nors tyčia mėto man tuos popierius; bet yra žmonių, kuriems taip atrodo, nes tokia mintis labai paranki tiems, kurie tiki vien tuo, kas akivaizdu ir žmogaus padaryta.

Ir vis dėlto aš savo senę vadinu burtininke, nes nevalioju paaiškinti, kodėl ji pasirodo kaip tik tada, kai reikia. Ji panaši į turgaus prekeivę iš mano jaunystės laikų ar kioskininkę, pardavinėjančią karameles tiesiog lauke. Apdarai pelenų spalvos, tačiau sveiki ir be dėmių. Ji nežino, kas aš esu, bet vadina mane patronu, tikriausiai todėl, kad buvau gerokai nutukęs prieš tuos trejetą metų, kai prasidėjo mūsų pažintis. Jos padėkos žodžiai ir gero linkėjimai lydi mane galą kelio, ir man džiugu klausytis tų švelnių senės palaiminimų, kurie visai kitaip skamba negu rūstūs prakeiksmai; ir visą dieną jaučiuosi maloniai nuteiktas.

Kai vieną sykį, praslinkus metams po mūsų pažinties, padaviau jai banknotą, tikėjausi pamatyti kvailą, beveik piktą išraišką, kuri tvyksteli kai kurių elgetų veide, kai gauna pernelyg didelę išmaldą. Jie tiesiog mano, kad esi

nepilnaprotis ar suklydai, traukdamas pinigą iš piniginės. Koks nors chuliganas, gavęs sidabrinę monetą, nusikvatoja ir nurūksta tekinas, lyg bijodamas, kad neimtum vytis ir pakeisti sidabrinę į varinę. Bet mano senė taip stipriai suspaudė man ranką, kad negalėjau ištrūkti, ir beveik nedvejodama, puikiai pažindama gyvenimą, paklausė:

— Ponas patrone, juk ir jūs esat buvęs vargšas?

— Taip, toks vargšas kaip ir jūs ir labai galiu vėl toks tapti!

Ir ji suprato, o man knietėjo iškvosti, ar matė kada geresnių dienų, bet nenorėjau klausinėti.

Maždaug šitaip bendravau ne namie; ir be paliovos visus trejus metus.

Netgi namuose užmezgiau šiokių tokių ryšių. Aš gyvenu penktam aukšte, taigi po savim iš viso turiu keturias šeimas ir jų likimus. Aš nieko jų nepažįstu, nežinau, kaip jie atrodo, ir, matyt, niekada nesu sutikęs laiptuose. Mačiau tik lenteles su pavardėmis ant jų durų, ir iš laikraščių, rytais įkištų į duris, galiu spėti, kokių jie pažiūrų. Greta, už mano sienos, gyvena dainininkė, kuri man labai gražiai padainuoja, ir dar ji turi draugę, kuri paskambina man Bethoveną; tai geriausi mano kaimynai, ir kartais suima pagunda susipažinti su jomis ir padėkoti už tas šviesias akimirkas, kurias man yra padovanojusios, bet nugaliu tą pagundą, nes beveik esu tikras, kad dingtų visas mūsų bendravimo grožis, jei būtume priversti tarti kits kitam banalius žodžius. Kartais keletą dienų tylu draugių pusėje; ir tada mano namuose mažiau šviesos. Betgi aš turiu linksmą kaimyną, manau, kad jis gyvena gretimam name kažkur žemiau. Jis groja operečių muziką, nežinau, kokių, toji muzika nepaprastai drąsi, stačiai išdykėliška, ir aš net pačių rimtųjų minčių prislėgtas turiu nusijuokti.

Tartum atasvara ir lyg stelbiantis anuos artimiausias mano kaimynas apačioje yra šuns savininkas. Jis turi didžiulį rudą kvailą šunį, kuris lodamas laksto laiptais. Jo šeimininkas, matyt, laiko namą savu, o mus vagimis, įsibrovėliais, ir užtat atidavęs tam uoliam kiemšuniui saugoti visus aukštus. Jeigu kartais vėlai tenka grįžti namo ir apčiuopomis laiptų tamsoje sėlinti aukštyn, žiūrėk, ir užkliūsi koja už kažkokio minkšto gauruoto padaro; tada galas nakties tylai; tamsoje plyksteli du fosforiniai karo-

liukai, o visa įvijų laiptų anga taip sugriaudėja, kad atsiveria durys ir išėjęs šuns šeimininkas sutriuškina mane, visai niekuo dėtą, savo paklaikusiu žvilgsniu. Aš, žinoma, nepuolu atsiprašinėti, bet visada jaučiuosi kaltas, nes šunų savininkams visa žmonija atrodo kalta.

Niekada neįstengiau suvokti, kaip žmogus gali visą savo prielankumą ir rūpestį skirti gyvuliui, juk tiek yra bedalių, kurie verti aukos, ir dar tokiam nevalyvam gyvuliui kaip šuo, juk jis nieko daugiau neveikia, tik teršia. O mano kaimynas apačioje turi žmoną ir suaugusią dukterį, kurios visiškai supranta šeimininko jausmus ir kartu bendrauja su šuniu. Jie mėgsta daryti šuns vakarones, susirenka prie stalo svetainėje ir šnekasi su tuo pabaisa — aš nė nesiklausydamas beveik tiksliai žinau, kur kas sėdi. O tas, kuris nemoka šnekėti, atsakinėja į klausimus kaukimu, ir visa šeimyna laiminga, su pasididžiavimu kvatoja.

Kartais mane vidury nakties pažadina šuns lojimas. Įsivaizduoju tada šeimos džiaugsmą, kad laiko tokį rūpestingą ir budrų gyvulį, kuris net per mūro sieną ir uždarinėtus langus suuodžia dardant kokį naktibaldą. Esu tikras, jog nereikia turėti vilties, kad bent mintis apie kitų žmonių sudrumstą ramybę gali aptemdyti jų laimę. Neprilygstama švento miego dovana, kai kam taip brangiai pasiekta, šitiems neverta dėmesio. Aš dažnai klausiu savęs, kas tai per storaodžiai žmonės, jeigu nakties tyloje nejaučia, kaip visi, pažadinti iš miego, siunčia jiems prakeiksmus! Argi jie nesuvokia, kaip per lubas, grindis ir sienas skverbiasi teisėta neapykanta ir šaukiasi ant jų galvų nelaimės?

Kažkada, labai seniai, drįsau pasiskųsti, kad name naktimis loja šuo. Šeimininkas atgal — girdi, mano bute rėkią vaikai! Jis prilygino nevalyvą šunį sergančiam vaikui. Nuo to karto daugiau nesiskundžiu! Bet, norėdamas pats save apraminti ir nuolankiau žiūrėti į žmones, nes neapykanta kankina mane, bandžiau išsiaiškinti tokį prisirišimą prie gyvulio, pranokstantį atsidavimą žmogui, bet iki šiol nieko suvokti nepasisekė. Ir kaip visa, kas nepaaiškinama, man šiurpu. Jei sugebėčiau filosofuoti Svedenborgo metodu, sakyčiau taip: įkyri idėja kaip bausmė žmogui. Kol kas tuo ir apsiribosim. Ir, vadinasi, jie nelaimingi, todėl verti užuojautos.

*

Mano bute yra balkonas, iš kurio veriasi platus vaizdas į viržiais apaugusią plynę, įlanką ir tolumoj, jūros pakrantėj, mėlynuojantį mišką. O kai guliu ant kanapos, matau tik dangų ir debesis. Tada jaučiuosi lyg su balionu pakilęs aukštai virš žemės. Bet štai ausį pradeda kirbinti daugybė smulkių garsų. Mano kaimynas apačioje skambina telefonu, ir iš jo tarsenos suprantu, kad jis vesterjotlandietis. Kažkur žemai verkia sergantis vaikas. O gatvėje po mano balkonu sustoję šnekasi du piliečiai; ir aš jau rimtai klausausi, kaip rašytojas turėdamas teisę bent pasiklausyti to, kas kalbama tiesiog gatvėje.

— Supranti, ir negalėjo nieko išeiti!

— Ir jau uždarė? Taip, iš tikrųjų. (Aš tuoj supratau, kad jie turi galvoje naująją bakalėjos krautuvę mūsų name, kuri buvo uždaryta dėl pirkėjų stygiaus.)

— Ne, juk ir šitaip daug aplinkui, o ir ne nuo to galo pradeda!.. Pirmą dieną jie pardavė už trisdešimt erių; kitą dieną užėjo vienas ir tepasižiūrėjo į adresų knygą, o trečią dieną buvo parduoti keli pašto ženklai! Taigi šalimais per daug kitų krautuvių! Sudie!

— Sudie! Ar tu į banką?

— Ne, į Šepsbruną, sumokėti muito...

Šitokiomis replikomis baigėsi drama, kurią stebėjau paskutinius tris mėnesius ir kuri vyko mano namuose šitokiu būdu:

Į kairę nuo mano tarpuvartės pradėta rengti bakalėjinių prekių krautuvėlė. Dažė, auksino, lakavo ir tepė, o jaunasis šeimininkas vis nuo šaligatvio dairėsi į tą puikybę. Jis atrodė galvotas prekeivis, pažiūrėti vikrus ir tvirtas, tik gal truputį lengvabūdis. Bet nieko nepaisantis ir kupinas vilčių, ypač kai atsivesdavo sužadėtinę.

Aš mačiau, kaip palei sienas kilo lentynos ir spintos; netrukus atsirado prekystalis, o ant sienos telefonas. Labiausiai įsiminiau telefoną, nes jis taip gražiai aidėjo mano sienoje, bet nė nemaniau aimanuoti, nes baigiu atprasti nuo nusiskundimų. Paskui krautuvėje buvo dar kažkas įrengta, pano su arkada, primenantis teatrą, apgaulinga perspektyva bandyta suteikti didumo iliuziją.

Ir į lentynas pradėta krauti begalė įvairiausių prekių, žinomais ir nežinomais pavadinimais. Tas truko visą mėnesį. Per tą laiką ant milžiniškos vitrinos atsirado stambus užrašas lotyniškomis raidėmis: „Rytų priemiesčio bakalėjinių prekių krautuvė".

Tada prisiminiau Sofoklį:

Sveikas protas yra pirmutinė kloties
Atrama, ir žmogus tenedrįsta dievams
Prieštarauti. Žodžiu įžūliu išdidus
Skaudžią rykštę visad užsitrauks ant savęs,
Kad pamokytų jį
*Išminties nors senatvėj žiloj.**

Koks neišmanėlis vaikinas! Mūsų priemiestyje mažiausia du šimtai bakalėjinių prekių krautuvių, o čia skelbiasi, lyg jo būtų vienintelė ir geriausia! Tai įžūlumas, pasikėsinimas, kitų trypimas, ir šie tuoj pradės kandžioti kulnis. Perdėta drąsa, piktnaudžiavimas, perdėtas pasitikėjimas! Ką gi, jaunavedys savininkas krautuvę atidarė. Ir vitrina buvo nuostabi, tačiau aš drebėjau dėl jo likimo. Iš ko jis pradėjo — iš santaupų, paveldėjimo, ar nuo vekselių su trijų mėnesių terminu?

Pirmąsias dienas sekėsi taip, kaip pasakojo mano nepažįstami po balkonu. Šeštą dieną nuėjau į krautuvę kai ko nusipirkti. Pastebėjau, kad pardavėjas stoviniuoja ramstydamasis į duris. Tai buvo taktinė klaida, nes kiekvienam maloniau įeiti į vidų, kai niekas nekliudo, o antra, aišku, jog viduje pirkėjų nėra. Be to, supratau, jog šeimininkas ne namie, kur nors išvykęs su savo jauna žmona, gal net į povestuvinę kelionę.

Taigi įžengiau į vidų ir buvau pritrenktas — įrengta tarytum kokia mizanscena — ir tuoj pagalvojau, kad šeimininkas bus turėjęs reikalų su tėatru.

Sverdamas finikus pardavėjas ėmė ne nuogais pirštais, o dviem plonučiais popierėliais — tai buvo graži ir gera maniera. Prekės puikios, ir aš tapau nuolatiniu pirkėju.

Po kelių dienų šeimininkas jau buvo grįžęs ir pats stovėjo prie prekystalio. Tuoj supratau, kad jis naujama-

* Vertė Antanas Dambrauskas.

diškas žmogus, nemėgino manęs šnekinti... tai buvo pasenę! Bet jis kalbėjo akimis; apie pagarbą, paslaugumą ir sąžiningumą bylojo akys. Ir vis dėlto negalėjo susitvardyti nevaidinęs komedijos. Jį pakvietė prie telefono, todėl šimtą kartų atsiprašęs nuėjo kalbėti. Tik visa jo nelaimė, kad aš buvau komedijų rašytojas ir išstudijavęs mimiką bei replikų meną. Užtat iš jo veido mačiau, kad niekas neskambina, o klausydamas atsakymų tariamam pašnekovui, supratau, jog tai komedija.

— Aha! Taip, taip! Gerai. Bus!

Ir padėjo ragelį.

Tai turėjo reikšti užsakymą. Bet trūko intonacijos ir pauzių. Iš tiesų nieko baisaus, bet aš nenorėjau būti kvailinamas, ir man nepatiko laukti, todėl paniuręs ėmiau žiūrinėti etiketes ir ypač firmų ženklus. Nedaug išmaniau apie vynus, bet seniai žinojau, kad jei ant butelio užrašyta „Kruzas ir sūnus", tai tikras prancūziškas vynas. Dabar kaip tik pamačiau tokią etiketę ir, nustebęs, jog bakalėjinių prekių krautuvėje pardavinėjamas Bordo vynas, neiškenčiau ir nusipirkau butelį už neįtikėtinai gerą kainą.

Sugrįžęs namo padariau keletą atradimų, ir nors jie nepapiktino manęs, nuo to laiko lioviausi pirkęs toje krautuvėje. Finikai, kurie aną sykį buvo nuostabūs, šį kartą buvo sumaišyti su senais, perdžiūvusiais, o vynas, aišku, Kruzo, gal Robinzono Kruzo, bet anaiptol ne „Kruzas ir sūnus".

Nuo tos dienos nemačiau, kad būtų kas ėjęs į tą krautuvę. Ir tada prasidėjo tragedija. Vyras pačiam žydėjime, pilnas troškimo dirbti, pasmerktas neveiklumui ir, aišku, pražūčiai. Ir grūmėsi su neganda, kuri artėjo kasdien, kas valandą. Jo narsa palūžo ir virto liguistu užsispyrimu; mačiau, kaip pro vitrinos stiklą jis tartum šmėkla tykojo pirkėjų; bet po kiek laiko ėmė slapstytis. Šiurpu buvo regėti jį už arkados, bijantį visko, o labiausiai bijantį, kad neateitų pirkėjas, nes baisiausia, jeigu šis panorės tik adresų knygą pasklaidyti. Tai be galo šiurpi akimirka, nes vis tiek privalai šypsotis ir būti mandagus. Ir sykį užklupo pardavėją, įžūliai numetusį adresų knygą ant prekystalio oriam senyvam ponui. Turėdamas šiek tiek didesnę gyvenimo patirtį jis išbarė vaikiną, paaiškindamas, kad pir-

kėjai pradeda nuo pašto ženklų ir adresų knygos, bet pats dar nebuvo įsisąmonijęs, kad gera prekė yra geriausia reklama, o sukčiaudamas galų gale pats save apgauni.

Finalas artėjo. Aš kenčiau visas jo kančias, galvojau apie jo žmoną, ką darys, kai reikės mokėti ketvirčio įnašą, nuomą, išpirkti vekselius. Pagaliau nebeturėjau drąsos praeiti pro jo vitriną ir ėmiau vaikščioti kitu keliu. Bet ištrūkti iš jo nepavyko, nes jo telefonas gailiai aidėjo mano sienoje netgi naktimis. Ir tada rodės, jog girdžiu graudžią aimaną, ilgą begalinį skundą dėl vos pradėto, o jau sudužusio gyvenimo, jaučiau jo neviltį, jog neįmanoma pradėti iš naujo... ir visad įsivaizdavau žmoną su negimusiu kūdikiu.

Ir nevaliojau pasiguosti, kad dėl visko jis pats kaltas, nes, tarp kitko, labai abejotina, ar buvo kaltas. Visų tų smulkių suktybių, būdingų prekybai, jis buvo išmokęs iš savo vyresniųjų ir nematė čia nieko bloga. Nenuovokumas! Tai priežastis, bet ne kaltė.

Kartais klausdavau save, o kuo gi aš čia dėtas. Bet, matyt, lemta užsikrauti ant savo pečių kito naštą, o ją ir pajunti tada, kai vienas pats bandai jos išvengti.

Tuo tarpu krautuvininko likimas buvo nulemtas. Iš tiesų pasidarė lengviau, kai krautuvės durys užsidarė ir viskas baigėsi. Bet kai vėl atsidarė ir pradėjo tuštinti spintas, ardyti lentynas ir vežti visą tą daugybę prekių, kurių didžioji dalis buvo sugadinta, atrodė, jog regi lavoną skrodžiant. Kadangi pažinojau vieną kroviką, įėjau į vidų už arkados. Čia jo grumtasi. Kad greičiau bėgtų laikas ir nekamuotų dykinėjimo prakeiksmas, jis išrašinėjo pramanytas sąskaitas. Jos tebegulėjo čia pat ir buvo skirtos kunigaikščiui Hoenloė[2], Feliksui Forė[3], netgi Velso princui. Pastarasis pirko du šimtus kilogramų rusiško marmelado ir dėžę Kuri[4].

Man buvo labai įdomu, kaip žmogaus smegeninėj susipynė draugėn Felikso Forė kelionė į Rusiją ir Velso princo angloindiška virtuvė.

Čia pat gulėjo ir krūvelė ranka rašytų reklamų, jog parduodama prima ikra, prima kava, viskas prima, bet reklama nebuvo išspausdinta.

Supratau, kaip jis, stovėdamas prie kontoros pulto, tu-

rėjo vaidinti tą komediją savo padėjėjui. Varguolis! Bet gyvenimas ilgas ir permainingas, ir tas vaikinas, ko gero, vėl išnirs!

III

Štai pagaliau, kas yra vienatvė: susisuki į savo sielos kokoną, pavirsti lėlyte ir lauki metamorfozės, nes ši tikrai ateis. Tuo tarpu gyveni savo praeitim ir telepatiškai gyveni kitų gyvenimą. Mirtis ir prisikėlimas, nauja mokykla naujai visuomenei.

Galų gale pats sau vienas esi ponas. Niekieno mintys nekontroliuoja mano minčių, niekieno nuomonė, užgaidos neslegia manęs. Siela vėl pradeda klestėti, atgavusi laisvę, jauti neregėtą vidinę ramybę ir tylų džiaugsmą, tikrumą ir atsakomybę už save.

Kai prisimenu savo gyvenimą su kitais, kurį reikėtų laikyti auklėjimu, matau, jog tai buvo tik ydų mokykla. Žmogui, turinčiam supratimą apie grožį, o be paliovos verčiamam regėti šlykštybę, yra kančia, ir jis nenorom ima laikyti save kankiniu. Jei iš pagarbos stengsies nematyti blogio, tapsi veidmainiu. Jei nuolat, iš tos pagarbos, vengsi reikšti savo nuomonę, tapsi bailiu. O galiausiai jei dėl šventos ramybės imsies kaltę už nepadarytus nusižengimus, nejučiom būsi pažemintas ir vieną gražią dieną patikėsi esąs menkysta; niekada negirdėdamas paskatinančio žodžio, žmogus praranda drąsą ir savigarbą; o kai esi priverstas užsikrauti sau ant pečių kitų paklydimus, pradedi niršti ant žmonių ir visos pasaulio tvarkos.

O blogiausia, jog neturi valios savo paties likimui, nors ir kaip būtum nusiteikęs elgtis teisingai. Kas iš to, jei aš stengiuosi būti tyras, jei mano partneris visaip save teršia. Man kliūva bent pusė gėdos, jei ne visa, kaip dažniausiai esti. Todėl gyvendamas su kuo kitu visą laiką jautiesi neramus, esi labiau pažeidžiamas, tavo asmenybė prieinama per kitą žmogų, priklauso nuo to kito aikštingų poelgių. O tie, kurie nevaliojo prilįsti prie manęs, kai buvau vienišas, dabar nedvejodami įsmeigs peilį man į širdį, jei leisiu kam nors ją visur tampyti.

O didžiausias mano laimėjimas vienatvėje, kad galiu pats rūpintis savo dvasiniu penu. Man nereikia savo namuose regėti priešų prie stalo ir tyliomis girdėti, kaip koneveikiama tai, ką aš itin gerbiu; ir neprivalau savo bute klausytis muzikos, kuria bodžiuosi, nesu verčiamas žiūrėti į visur išmėtytus laikraščius su mano ir mano draugų karikatūromis; niekas neberagina skaityti knygų, kurių nevertinu, ir vaikščioti po parodas bei girti paveikslus, kuriuos niekinu. Žodžiu sakant, esu savo dvasios šeimininkas tais atvejais, kai žmogus turi teisę spręsti, aš galiu pasirinkti sau simpatijas ir antipatijas. Niekada nebuvau tironas, tik norėjau, kad kiti manęs netironizuotų, o tironai kaip tik šito nepakenčia. Atvirkščiai, visada nekenčiau tironų, o tironai už tai nedovanoja.

Visada veržiausi pirmyn ir aukštyn, todėl buvau pranašesnis už tuos, kurie norėjo nutempti mane žemyn, taigi tapau vienišas.

*

Pirma, kas neišvengiama vienatvėje — išsiaiškinti pats su savim ir suvokti praeitį. Tai ilgas darbas, ištisas mokslas įveikti save. Bet užtat dėkingiausias menas save pažinti, jeigu tai įmanoma. Žinoma, kartais tenka naudotis veidrodžiu, ypač tuo, kuris rodo pakaušį, nes šiaip nežinotum, koks esi iš nugaros.

Aiškintis su savim pradėjau prieš dešimtį metų, kai susipažinau su Balzaku. Skaitydamas visus penkiasdešimt jo raštų tomų nepastebėjau, kas dedasi manyje, supratau tik baigęs. Tada atradau pats save ir galėjau padaryti visų savo gyvenime neišspręstų antitezių sintezę. Be to, žiūrėdamas į žmones per jo binoklį, įgudau stebėti gyvenimą abiem akim, kai tuo tarpu anksčiau per monoklį mačiau vos viena akim. Ir jis, tas didysis burtininkas, ne tik išmokė mane nuolankumo, atsidavimo likimo ar aplinkybių valiai, padėjo iškęsti didžiuosius smūgius, bet dar nejučia įskiepijo man savotišką religiją, kurią pavadinčiau nekonfesine krikščionybe. Balzako rankos vedamas, keliaudamas per jo žmogiškąją komediją, kur susipažinau su keturiais tūkstančiais personažų (vienas

vokietis suskaičiavo!), maniau gyvenąs kitą gyvenimą, didingesnį ir turtingesnį negu mano, ir galiausiai man pasirodė, jog nugyvenau dviejų žmonių gyvenimą. Jo pasaulis padėjo man naujai pažvelgti į savąjį, ir po antkryčių bei krizių aš pagaliau lyg susitaikiau su kančia, nes dargi pamačiau, kaip sielvartas ir skausmas tartum sudegina dvasines atmatas, sutaurina instinktus bei jausmus ir suteikia daugiau tvirtybės nuo iškankinto kūno atsipalaidavusiai sielai. Nuo tada gėriau karčią taurę kaip vaistus ir laikiau savo pareiga iškęsti viską — išskyrus pažeminimą ir vergystę!

Bet vienatvė sykiu daro žmogų jautresnį, ir jei anksčiau, apsišarvavęs rūstybe, gyniausi nuo negandų, dabar ėmiau atidžiau žiūrėti į kito sielvartą, tiesiog tapau išorinių veiksmų auka, bet ne blogų. Pastarieji tik gąsdina mane, ir aš dar labiau jų šalinuosi. Tada ieškau atokesnių vietų pasivaikščiojimams, kur sutinku šiaip praeivius, nepažįstančius manęs. Turiu ypatingą maršrutą, kurį vadinu *via dolorosa*, ir einu ten, kai mano dienos niūresnės negu paprastai. Tai šiauriausias miesto pakraštys — erdvus aveniu, vienoj pusėj namai, kitoj miškas. Bet norint patekti tenai, reikia pereiti mažytį skersgatvį, kuris mane itin traukia, nors ir negalėčiau pasakyti kodėl. Siaura gatvelė apačioj baigiasi didžiule bažnyčia, kuri ir taurina ją, ir drauge temdo, bet ši nevilioja manęs, nes nevaikštau į bažnyčią... taip, irgi nežinau kodėl. Toliau, į dešinę, klebonija, kur kažkada seniai buvau skelbti užsakų. Ten pat, šiauriniam pakrašty, kur gatvė išeina į viržiais apaugusią plynę, stovi namas. Jis didžiulis tarsi pilis ir pastatytas ant paskutinės kalno pakriaušės, todėl nuo čia matyti jūra ir ščerai. Daugel metų mano mintys sukasi aplink šį namą. Svajojau gyventi jame, įsivaizdavau, jog ten gyvena žmogus, kuris turėjo įtakos mano likimui, o gal ir dabar tebeturi. Aš matau tą namą iš savo buto ir žiūriu į jį nuolatos, kai saulė šviečia ar vakare, kai jame dega žiburiai. Tuo tarpu, kai einu pro šalį, suima tarsi kokia maloni atjauta ir, rodos, tikiuosi, jog vieną gražią dieną būsiu ten pakviestas ir atrasiu ramybę.

Tada žengiu aveniu, į kurį subėga daugybė gatvelių, ir kiekviena gatvelė žadina praeities atsiminimus. Aš pa-

čioj kalno viršūnėj, ir gatvės bėga žemyn, bet dauguma iš jų nespėjusios nusileisti suka į šalį ir atsiranda kalvelė, panaši į žemės rutulį. Kai stovėdamas aveniu šaligatvyje pamatau iš anapus kalvelės ateinant žmogų, pirmiausia iš žemės išlenda galva, paskui pečiai ir visas kūnas. Tai trunka vos pusę minutės, bet atrodo be galo paslaptinga.

Eidamas pro šalį žvilgčioju į kiekvieną gatvelę, ir vis tolumoj, tarp tiltų, kas nors šmėžuoja — pietų priemiestis, pilis ar senamiestis. Ir drauge mane kamuoja įvairūs prisiminimai. Ten, to vingiuoto vamzdžio, vadinamo ***gatve, apačioj stūkso namas, kuriame buvodavau prieš trejetą dešimtmečių, o likimas jau rezgė man pinkles... Priešais stovi kitas namas, ten lankiausi po dvidešimt metų panašiomis aplinkybėmis, bet vis tiek kitokiomis ir užtat dukart skaudesnėmis. Tenai, gretimoje gatvėje, praleidau metą, kuris kitų žmonių gyvenime paprastai esti gražiausias. Ir man jis toks buvo, bet sykiu ir pats bjauriausias; netgi laikas, paauksinantis viską, nesugebėjo išryškinti grožio, o bjaurastis aptraukė ir tuos menkus grožio trupinius. Laikui bėgant paveikslai blanksta, spalvos keičiasi, ir, deja, ne į gera; ypač balta spalva linkusi virsti murzinai geltona. „Skaitytojai" sako, kad taip ir turi būti, kad, atėjus didžiajam išsiskyrimo metui, nieko negailėtume, o imtume ir išeitume, atgręžę viskam nugarą. Žengiu toliau plačiu aveniu, pro didžiulius namus, kurie pamažu ima retėti. Išnyra kalnų virtinės, driekiasi tabako laukas; čia, už gatvelės posūkio, mėsininko pašiūrės. Taip pat stovi tabako džiovykla, prisimenu ją nuo 1859 metų, nes čia žaisdavau. Troboje, kurios jau nebėr, gyveno moteris, ji kitados tarnavo pas mano tėvus už auklę... nuo tos džiovyklos nukrito žemėn jos aštuonmetis sūnus ir labai susimušė. Mes ateidavom čia kviesti jos didžiajai ruošai prieš Velykas ir Kalėdas... beje, ir aš daug mieliau eidavau į mokyklą šitomis nuošaliomis gatvelėmis, vengdamas Drotninggatano. Čia augo medžiai ir žydėjo žolynai; ganėsi karvės ir kudakavo vištos; tai buvo kaimas!.. Ir štai dabar vėl sugrįžtu į šiurpią vaikystę, kai manęs laukė nežinomas, baugus gyvenimas, viskas varžė ir slėgė! Man belieka tik apsisukti, ir visa tai vėl dings; aš taip ir darau, bet dar spėju tolumoje pamatyti liepų viršūnes ilgoje mano

vaikystės gatvėje ir miglotus pušų kontūrus prie miesto kapinių.

Galų gale nusigręžiu ir dabar, žiūrėdamas į aveniu, spindinčią ryto saulę toli virš melsvų pakrantės kalnų, trumpam užmirštu savo vaikystę, taip susipynusią su kitų, kad ji atrodo ne mano, užtat mano paties gyvenimas prasideda prie jūros.

Tas kampas prie tabako džiovyklos yra mano siaubas; bet kartais mane traukia ten, kaip ir visa, kas baisu. Tarsi eitum žiūrėti tvirtai pririštų laukinių žvėrių, kurie negali tavęs pasiekti. Ir toji akimirkos palaima, kai nusisuku nuo visko, tokia galinga, jog retkarčiais imu ir pakartoju ją. Tą akimirką aš palieku už savęs trisdešimt trejų metų tarpą ir džiaugiuosi, kad esu toks, koks esu. Tarp kita ko, vaikystėje visada svajojau „pasenti". Ir dabar galvoju, jog tada jau nujaučiau, kas manęs laukia, ir dar šiandien tikiu, jog tai buvo neišvengiama, nuspręsta iš anksto. Mano gyvenimas negalėjo būti kitoks. Kai Minerva ir Venera pasitiko mane jaunystės kryžkelėje, aš nemokėjau pasirinkti, aš nuėjau su abiem, ranka rankon, kaip, ko gero, visi esam padarę ir kaip ir reikėjo padaryti.

Eidamas toliau įsauliui pasiekiu eglyną kairėje pusėje. Prisimenu, kaip prieš dvidešimt metų ėjau čion, žvelgdamas į miestą apačioje. Tada buvau pasmerktasis, šventvagis, nes kaip Alkibiadas niekinau šventąsias paslaptis ir daužiau dievų statulas. Atsimenu, kaip nyku buvo, žinojau, kad neturiu nė vieno draugo; o visas miestas apačioje, rodės, pakilęs prieš mane vieną lyg didžiulė armija, mačiau stovyklų laužus, girdėjau aliarmo varpus ir žinojau, jog badu būsiu paimtas. Dabar žinau, kad buvau teisus, tik klydau piktai džiaugdamasis įžiebtu gaisru. Jei būčiau turėjęs bent krislelį užuojautos tiems, kuriuos įžeidžiau! Jei! Bet gal nedera per daug reikalauti iš jaunuolio, kuris niekada nepatyrė kitų užuojautos!

Dabar prisimenu tą žengimą mišku lyg kažką nepaprasta ir didinga; bet kad tada nesuklupau, nenorėčiau girtis savo paties jėgomis, kadangi netikiu jomis.

*

Tris savaites nesu kalbėjęs su jokiu žmogumi, ir todėl mano balsas tartum išblėso, pasidarė neskambus ir negirdimas; nes kai bandžiau kažką pasakyti tarnaitei, ji nesuprato manęs, ir aš turėjau kartoti kelis sykius. Tada sunerimau, vienatvė atrodė lyg prakeikimas; pagalvojau, kad žmonės nenori su manim bendrauti, nes aš juos atstūmiau. Ir išėjau į miestą, vakare. Sėdau į tramvajų tik todėl, kad norėjau būti drauge su visais. Bandžiau tyrinėti jų žvilgsnius, gal jie nekenčia manęs, bet mačiau tik abejingumą. Klausiausi jų šnekų, tarsi būčiau buvęs svečiuose ir turėjęs teisę dalyvauti pokalbyje, bent kaip bendrininkas. O kai prasidėjo spūstis, malonu buvo jausti žmogiškos būtybės alkūnę.

Aš niekada neniekinau žmonių, greičiau atvirkščiai, bet jų bijojau nuo pat savo gimimo. Mano troškimas bendrauti buvo toks didelis, kad galėjau prie bet ko pritapti, ir anksčiau vienatvę laikiau bausme, nes turbūt taip ir yra. Klausinėjau draugų, kurie buvo sėdėję kalėjime, kas iš tikrųjų yra bausmė, ir jie atsakydavo: vienatvė. Šį sykį, žinoma, aš savo valia pasirinkau vienatvę, bet patyliukais nusprendžiau: kai turėsiu ūpo, pats susirasiu draugų. O kodėl nesusirandu? Negaliu, nes kopdamas laiptais jaučiuosi tartum elgeta ir, pamatęs skambutį, grįžtu atgal. Parėjęs namo džiaugiuosi, o ypač kai įsivaizduoju, ką būčiau išgirdęs, jei būčiau įžengęs į kambarį. Mano mintys nesimezga su kitų, ir aš įsižeidžiu beveik nuo visko, kas kalbama, o koks nors nekaltas žodis dažnai atrodo lyg patyčia.

Manau, jog man lemta vienatvė, ir tai tik į gera; noriu tuo tikėti, nes antraip visa tai būtų nepakeliama. Tačiau vienatvėje galva kartais pernelyg pritvinksta ir, rodos, skils; užtat reikia prisižiūrėti. Taigi stengiuosi išlaikyti balansą, kiek įsileidžiu, tiek turiu išsikrauti; kiekvieną dieną turiu rašyti, nes šitaip išeikvoju mintis, o įgyju skaitydamas. Jeigu rašau visą dieną, vakare pajuntu nevilтį ir tuštumą; tada atrodo, jog nebeturiu daugiau ko pasakyti ir man galas. O jei skaitau visą dieną, taip ištinsta galva, jog gali plyšti.

Be to, turiu derinti laiką miegui ir darbui. Nuo per daug

miego pavargsti, jis tampa kančia; jei per mažai miegi, daraisi irzlus, isteriškas.

Diena dar šiaip taip praeina, bet vakaras sunkus; be galo skaudu jausti, kaip gęsta protas, tartum žlugtum ir dvasia, ir kūnu.

Rytą, po blaiviai praleisto vakaro ir išmiegotos nakties, išlipęs iš lovos jaučiu, jog pats gyvenimas yra malonumas. Tarsi prisikėlęs iš numirusių. Visos dvasios jėgos atsinaujinusios ir po miego, rodos, padaugėjusios kelis kartus. Tada ir dediesi galįs pakeisti pasaulio sandarą, tvarkyti tautų likimą, skelbti karus ir versti dinastijas. Kai tokią dieną skaitau laikraštį ir telegramose iš užsienio matau, kas pasikeitė dabartinėje pasaulio istorijoje, jaučiuosi ir pats esąs nūdienos centre, ten, kur šią akimirką verda gyvenimas. Aš esu „amžininkas" ir suprantu šį žodį taip, tarsi pats savo menkomis jėgomis būčiau prisidėjęs prie tos dabarties kūrimo, juk dirbau drauge praeity. Paskui skaitau apie savo šalį, galiausiai apie savo miestą.

Net nuo vakar dienos pasaulio istorija pažengė į priekį. Atsirado kiti įstatymai, atsivėrė prekybos keliai, sugriuvo sosto įpėdinystė, pakito valstybės santvarkos. Vieni žmonės numirė, kiti gimė, dar kiti susituokė.

Nuo vakar dienos pasaulis pasikeitė, su nauja saule ir nauja diena atsirado kažkas nauja, ir aš pats jaučiuosi atsinaujinęs.

Degu noru sėsti prie darbo, bet pirma turiu pasivaikščioti. Išėjęs į tarpuvartę jau žinau, kuriuo keliu patrauksiu. Ne tik saulė, debesys ir šiluma man tą pasako, bet aš pats turiu savyje barometrą ir termometrą, kurie praneša, koks nūnai pasaulis.

Rinktis galiu tris kelius. Linksmąjį kelią per Jurgordeną, žmonių kirbantį Strandvegeną bei kitas gatves, ir nuošalų *via dolorosa*, kurį ką tik aprašiau. Tuoj suprantu, kur eisiu. Kai jaučiu vidinę harmoniją, rodos, ir oras švelnesnis, ir aš pasigendu žmonių.

Tada žingsniuoju gatvėmis minios maišalynėj ir tariuosi, jog visi jie man draugai. O jei kas nors ne taip, matau vien priešus ir dygius žvilgsnius, ir jų neapykanta protarpiais tokia stipri, kad turiu grįžtis ir eiti atgal. Kartais vaikštinėju Brunsvikene ar ąžuolyne prie Rosendalio ir, jei gam-

ta sutaria su manim, tada jaučiuosi ten lyg savas. Šias vietas esu gerai perpratęs, suaugęs su jomis, jos tarsi fonas mano asmenybei. Bet jos taip pat turi nuotaiką, ir esti rytų, kai mes nesutariam. Tada viskas pasikeičia: beržų garbės vartai tampa žabais, įstabi lazdynų laja nebeslepia iškalbingų rykščių, ąžuolas grėsmingai tiesia savo gumbuotas rankas virš mano galvos, ir, rodos, lyg kas ant sprando būtų uždėjęs jungą ar lanką. Ši nesantaika tarp manęs ir mano peizažo taip slegia, kad norisi prasmegti ar bėgti kur. O kai pasisuku ir pamatau pietinę miesto dalį su didingais namų kontūrais, pasijuntu, lyg atsidūręs svetimam priešiškam krašte, kaip turistas, matąs visa tai pirmą sykį, nežinomas prašalaitis, neturintis nė vieno pažįstamo tarp šitų mūrų.

Vis dėlto sugrįžęs namo ir atsisėdęs prie rašomojo stalo aš atgyju; ir tos jėgos, kurių pasisemiu iš disharmonijos neigiamos srovės ar harmonijos teigiamos, tarnauja mano nevienodiems tikslams. Ir aš gyvenu, gyvenu įvairiapusį gyvenimą sykiu su tais žmonėmis, kuriuos vaizduoju; aš linksmas su linksmaisiais, piktas su piktaisiais, geras su geraisiais; išlendu iš savo paties kiauto, kalbu vaikų lūpomis, moterų, senių; būnu aš karalius ir elgeta, aukštas valdovas, tironas ir visų niekinamas, prispaustas tirono neapkentėjas; aš būnu visokių pažiūrų, išpažįstu visas religijas; gyvenu įvairiais laikotarpiais ir pats nustojęs egzistuoti. Tokia būsena daro mane neapsakomai laimingą.

Tačiau per pietus, kai visa tai baigiasi ir tą dieną jau nebeketinu rašyti, prasideda baisi kančia, rodos, mirsiu vakaro sulaukęs. O vakaras šiurpiai ilgas. Kiti žmonės po dienos triūso išsiblaško šnekučiuodamiesi, o man nėra su kuo. Tyla gaubia iš visų pusių; bandau skaityti, bet neturiu jėgų. Tada imu vaikštinėti po kambarį ir žiūriu į laikrodį, kada bus dešimta. Ir štai pagaliau dešimta.

Išvadavęs savo kūną nuo apdarų, sagių, sagčių, diržų ir kilpų, juntu, lyg mano siela atsikvepia, pats darausi laisvesnis. Ir kai rytietiškai apsiprausęs atsigulu į lovą, rodos, viskas pragaišta; noras gyventi, kovoti, grumtis užgęsta; ir miegas itin panašus į troškimą numirti.

Bet pirma dar medituoju kokį pusvalandį, tikriau sakant, skaitau kokią nors maldaknygę, kurią pasirenku

pagal nuotaiką. Kai kada imu katalikišką; nuo jos dvelkia apaštališkoji, tradicinė krikščionybė; kaip lotynų ar graikų kalbos; tai mūsų ištakos; nes nuo katalikiškosios krikščionybės prasideda mūsų, mano kultūra. Domėdamasis Romos katalikybe jaučiuosi esąs Romos pilietis, Europos pilietis; ir tos į tekstą įpintos eilės primena, jog aš išsilavinęs žmogus. Aš nesu katalikas, niekada nebuvau, kadangi negaliu saistyti savęs su kokiu nors tikėjimu. Užtat kartais paimu seną liuteronų maldaknygę su psalmėmis kiekvienai metų dienai; aš ja naudojuosi kaip užkeikimu. Ji parašyta XVII amžiuje, kai žmonėms buvo sunku gyventi žemėje. Užtat ji nepaprastai rūsti, kančią skelbia kaip gėrį ir malonę. Labai retai aptiksi gerą žodį; ji gali žmogų įvaryti į nevilтį, todėl aš su ja ir kovoju. „Tai netiesa,— sakau pats sau,— čia tik mano jėgų išbandymas. Katalikybė kaip tik mane išmokė, jog gundytojas vaidina šlykščiausią vaidmenį, norėdamas įstumti žmogų į nevilтį, atimti paskutinę viltį; bet viltis katalikui yra dorybė, juk tikėtis iš Dievo gėrio yra religijos esmė; o tikėtis iš Dievo blogio yra satanizmas".

Kartais paimu nuostabią knygą iš XVII amžiaus švietimo epochos. Autorius anonimas, todėl negaliu pasakyti, kieno ji parašyta — kataliko, liuterono ar kalvino, nes ji atspindi krikščioniškąją gyvenimo išmintį, autorius gerai pažinojo pasaulį ir jo žmones, pats buvo mokslininkas ir poetas. Jis paprastai kalba tą, ko man reikia tą dieną ir tą valandą. Ir jei aš kokią akimirką sukylu prieš jo neteisėtus ir paikus reikalavimus mirtingajam, autorius tučtuojau pats ima nagrinėti mano prieštaravimus. Jis, kaip aš vadinu, guvus vaikinas, žiūri atviromis akimis, moka atskirti, kas tikra ir netikra. Jis man primena Jakobą Biomę[5], kuris sako, jog visame kame yra ir „taip", ir „ne".

Ypatingais atvejais imu į rankas Bibliją. Aš turiu daug biblijų, išleistų įvairiais laikais; ir man regis, kad jose ne tas pat parašyta; tarsi jos nevienodai pajėgios daryti man įtaką. Viena, su juodo karduano viršeliais, išspausdinta Švabacho[6] būdu XVII amžiuje, nepaprastai įdomi. Ji kadaise priklausė pastoriaus šeimai, kurios giminės medis nupieštas vidinėse viršelių pusėse. Rodos, visa neapy-

kanta ir pyktis sukaupta šioje knygoje; ji tik keikia ir grasina. Kurį tik atsiverčiu puslapį, vis randu Dovydo ir Jeremijo prakeiksmą priešams, bet jų neskaitau, nes jie man atrodo nekrikščioniški. Pavyzdžiui, kai Jeremijas meldžiasi: „Nubausk jų vaikus badu, tegul jie žūsta nuo kalavijo, kad jų žmonos ir našlės liktų bevaikės, o vyrai būtų nužudyti ir t. t." Tai nedera krikščioniui. Dar galiu suprasti, kai meldžiam Dievą apginti nuo priešų, kurie tempia tave žemyn, o tu veržiesi aukštyn, nuo priešų, kurie iš pykčio atima tavo duoną. Taip pat suprantu, jog galima dėkoti Dievui, kai priešas sumuštas, nes visi gieda „Te Deum", pasiekę pergalę, bet prašyti ypatingos bausmės priešininkui aš nedrįstu; dargi galiu pasakyti, jog tai, kas derėjo Jeremijui ar Dovydui tada, nedera man dabar. Bet aš turiu kitą bibliją iš XVIII amžiaus, įrištą veršio oda su aukso įspaudais. Joje, aišku, parašyta tas pat, kaip anoje, tik turinys pateikiamas kitaip. Ši knyga atrodo kaip romanas ir dažniausiai džiugina skaitytoją; net popierius šviesesnis, šriftas linksmesnis, ir Dievas ne toks, sakysim, Jehovą Mozė drįsta gana piktai užsipulti. Pavyzdžiui, kai žmonės vėl ima niurnėti, o Mozei visa tai nusibosta, jis kreipiasi į Viešpatį kone su priekaištu: „Bene aš visus šituos žmones išnešiojau ir pagimdžiau, jei tu man sakai: imk juos ant rankų kaip žindyvė kūdikį... Iš kur man gauti mėsos ir duoti visiems šitiems žmonėms... Aš nevalioju vienas jų išlaikyti, man per sunku. Ir jei nori mane nubausti, geriau užmušk mane..." Jehova be pykčio atsako į šituos priekaištus ir pasiūlo Mozei į pagalbą išsirinkti septyniasdešimt seniūnų. Juk tai nebe tas nepermaldaujamas kerštingas Dievas iš Senojo Testamento. Ir aš nelaužau galvos; tik žinau, jog būna dienų, kai Senasis Testamentas man artimesnis už naująjį. Biblija mums, gimusiems krikščionybėje, turi auklėjamosios įtakos, tai neabejotina, gal todėl, kad mūsų protėviai įdėjo į ją tiek dvasinių jėgų, kiek pasisėmė, bet čia sunku atsakyti. Maldyklos, bažnyčios ir šventosios knygos iš tiesų turi sukaupę tiek jėgos kaip akumuliatoriai, bet tik tikintiems, nes tikėjimas yra mano paties variklis, be kurio negaliu prakalbinti bežadžio pergamento. Tikėjimas — mano priešpriešinė srovė, teikianti energiją per indukciją; tikėjimas yra šepetėlis, įelektri-

nantis stiklo diską; tikėjimas yra receptorius ir turi būti laidininkas, kitaip nebus priėmimo; tikėjimas įveikia pasipriešinimą, ir tada įtaiga praeina.

Todėl visos šventos knygos netikinčiam yra bežadės. Nes netikintis yra sterilus, o jo dvasia taip pasterizuota, kad joje niekas neauga; jis yra neiginys, minusas, iracionalus dydis, išvirkščioji pusė, saprofitas, kuris pats vienas negyvena, o naudojasi kito augalo šaknimis; jam trūksta savarankiškumo, nes kad galėtų neigti, reikia pozityvaus prado, kitaip nėra ko neigti.

Pagaliau būna akimirkų, kai tik budizmas gelbsti. Juk taip retai išsipildo tas, ko geidi; kokia tada prasmė geisti? Nieko netrokšk, nieko nereikalauk iš žmonių ir gyvenimo, ir tau visada atrodys, jog gavai daugiau, negu galėjai reikalauti; ir tu žinai iš patyrimo, jog sulaukęs to, ko geidei, džiaugiesi ne tiek tuo, ką gavai, o pačiu norų išsipildymu.

Kartais kažkas manyje klausia: o ar tu tiki tuo? Aš tučtuojau nutildau tokį klausimą, nes žinau, kad tikėjimas yra vien dvasios būsena, o ne minties išdava, ir žinau, jog toji būsena man sveika, išganinga.

Vis dėlto kartais aš nebenoriu pripažinti pernelyg didelės prievartos, per griežtų reikalavimų; nežmoniškų bausmių, ir tada laikinai padedu dvasines knygas; bet netrukus vėl grįžtu prie jų, paskatintas balso, šaukiančio iš žilos praeities: „Atsimink, jog buvai Egipto nelaisvėje ir kad Dievas tave iš jos išvadavo". Tada nurimsta mano maištas, ir jausčiausi kaip nedėkingas bailys, jei prieš žmones neigčiau savo išgelbėtoją.

IV

Vėl pavasarėja... kartą. (Nelabai norisi minėti skaičius, sulaukus tam tikro amžiaus.) Bet dabar pavasarėja kitaip negu prieš krūvą metų. Seniau prasidėdavo nuo to, kad gatvėse būdavo iškapojamas ledas, maždaug prieš Velykas. Tada galėdavai matyti visus žiemos sukrautus sluoksnius — tartum įvairių formacijų geologinius klodus. Dabar tokia ledo pluta neužtraukia gatvių; retai pamatysi

roges su varpeliais ir apsauginiu tinklu, todėl gali pamanyti, kad ir klimatas, kaip ir laikas, tapo vidurio Europos. Anksčiau, kai rudenį sustodavo laivininkystė, o geležinkelio dar nebuvo, pasijusdavai visai atskirtas nuo pasaulio; per žiemą tekdavo maitintis visokiais sūdiniais ir tik pavasarį paįvairėdavo gyvenimas. Dabar ledlaužiai bei geležinkelis sulygino metų laikus ir niekada netrūksta gėlių, vaisių ir žalumynų.

Seniau būdavo išimami antri langai, ir staiga į vidų sugriūdavo gatvės triukšmas, tarsi vėl atsinaujindavo ryšys su išoriniu pasauliu. Dingdavo kurti, maloni namų tyluma, ir gyvenimas atgydavo ne tik todėl, kad įspisdavo daugiau šviesos. O dabar dvigubi rėmai stovi kiaurus metus, bet užtat neklijuojami langai, ir žiemą kada nori gali juos atsidaryti.

Toks nuglaistytas pavasaris išaušta nejučiom, be visų senųjų požymių; užtat sutinkamas be ypatingo džiaugsmo.

Šį pavasarį aš priėmiau kaip faktą, be didelių vilčių. Dabar pavasaris, vadinasi, greitai vėl ruduo! Atsisėdau balkone ir ėmiau žiūrėti į debesis. Iš jų matyti, kad pavasaris. Jie renkasi didesniais gumulais, tankesni, ryškesnių kontūrų; ir kai praplyšta, tarpuose suspindi kone juodai mėlynas dangus. Dar turiu tolumoj miško juostą. Ten auga beveik vien pušys ir eglės, ji tamsiai žalia, dantyta ir, man rodos, būdinga tik Švedijos gamtai, aš rodau į ją pirštu ir sakau: „Štai Švedija". Tą miško juostą gali palaikyti ir miesto kontūrais su begaline daugybe kaminų, špilių, bokštų, bokštelių ir mansardų. Bet šiandien regiu ten mišką. Pučia vėjas, ir esu tikras, jog visas tas liaunų medžių guotas juda, tik iš pusės mylios nuotolio negaliu to įžvelgti. Todėl pasiimu žiūronus ir matau, kaip siūruoja eglių viršūnės tarsi jūros bangos horizonte, man nepaprastai gera į tai žiūrėti, o ypač kad tariuosi lyg padaręs mažytį atradimą. Širdį traukia tenai, žinau, kad netoliese jūra, kad po tais medžiais žydi žibuoklės ir plukės, bet man daug maloniau jas įsivaizduoti, negu iš tikrųjų regėti, nes seniai atitrūkęs nuo gamtos, kurios esmė uolos, augalija ir gyvūnija. Mane domina tik žmogaus esmė ir žmogaus likimas.

Kitados galėdavau ilgių ilgiausiai stebeilyti į žydintį vaismedį; man ir dabar jis atrodo gražus, bet jau ne toks

gražus. Mėginu aiškinti tuo, jog suvokiau, kad egzistuoja tobulesni šitų atsitiktinių vaizdų prototipai. Užtat manęs jau nebevilioja kaimas, nors protarpiais ir suima pasidygėjimas miestu, bet daugiau tik iš permainų troškimo.

Užtat vaikštinėju savo gatvėmis, o žiūrint į žmonių veidus apninka prisiminimai, lenda į galvą mintys. Eidamas pro krautuvių vitrinas, matau daugybę daiktų, atgabentų iš įvairiausių pasaulio šalių, užaugintų ar pagamintų žmogaus rankomis, ir tie daiktai, rodos, riša mane su žmonija, daro man didžiulį įspūdį: savo dažais, forma ir asociacijomis.

Rytais, kai tvarkomi kambariai, apatiniam aukšte langas atlapotas; aš einu pro šalį, bet, žinoma, nesustoju; ir vis dėlto trumpam šmėsteli prieš akis svetimas būstas bei kertelė žmonių gyvenimo. Pavyzdžiui, šįryt pavyko dirstelti į vieną seną namą pro orlaidę, nors ant palangės stovėjo aspidistra, bjaurus lelijinių šeimos augalas, atgabentas iš Japonijos, kuris nesistiepia į šviesą, o tiesiog ant žemės palei pat šaknis skleidžia lapus, panašius į žvaigždės formos mėsgalius. Už jos išvydau rašomąjį stalą su įprastais ir nuobodžiais reikmenimis, o toliau kampe stovėjo keturkampė balta koklių krosnis, visai senoviška, kiekvienas koklis buvo apvedžiotas gedulingais rėmeliais, panašiais į juodas panages; vietoj nišos buvo didžiulė įduba ir visas kampas nuo nežmoniškai tamsių apmušalų atrodė baisiai niūrus. Pradžioj pamaniau, jog toji niūruma iš praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio, bet suvokiau ir nykią apyskurdės šeimos būtį, pajutau, kaip tiems žmonėms sunku, kaip jie kamuojasi patys ir kamuoja vienas antrą. Tada prisiminiau kitus senus namus, kurie niekaip nebūtų atėję į galvą, jei ši orlaidė nebūtų buvusi atverta. Mintyse atgijo seniai užmirštas likimas, kuris šią akimirką man pasirodė visai kitoks; tik dabar, po daugelio metų, supratau tuos žmones, supratau jų tragediją, kurios šalinausi, nes tada ji man atrodė skausminga ir menka. Grįžęs namo parašiau dramą. Ją aš gavau pro orlaidę!

Jei vaikštinėju vakarais, kai sutemę ir uždegti žiburiai, mano pažintys gausesnės, nes tada matau ir aukštutinius butus. Aš tyrinėju baldus, aplinką, tai mano šeimyninis interjeras, gyvenimo scenos. Žmonės, kurie neužsitraukia

užuolaidų, itin mėgsta pasirodyti, ir užtat man nereikia varžytis. Apskritai naudojuosi tik akimirkos vaizdais, kuriuos vėliau savaip apdoroju.

Vieną vakarą šitaip ėjau pro dailų kampinį butą ir išvydau... Išvydau septintojo dešimtmečio baldus ir daiktus, greta aštuntojo dešimtmečio užuolaidos ir devintojo dešimtmečio niekučius etažerėje. Ant palangės stovėjo dramblio kaulo spalvos alebastro urna, pageltusi nuo žmonių alsavimo, atodūsių, vyno garų, tabako dūmų, niekam nereikalinga ir nenaudojama, ir kažkas galiausiai pritaikė ją vizitinėms kortelėms dėti. Tokia urna tiktų prie antkapio su atėjusių ir išėjusių draugų vardais, gyvenusių ir mirusių giminaičių, sužadėtinių ir sutuoktinių, krikštytų ir palaidotų. Ant sienų kabojo daug įvairiausių amžių ir laikų portretų, šarvuotų karžygių, išminčių su perukais, šventikų su bužmais. Kampe priešais kanapą stovėjo lošimų stalelis; aplink jį sėdėjo keturios keistos žmogystos ir lošė kortomis. Jie nesikalbėjo, nes lūpos nekrutėjo. Trys buvo gana seni, o vienas pusamžis, tikriausiai namų šeimininkas. Vidury kambario, nusigręžusi nuo lošėjų ir palinkusi prie mezginio, sėdėjo jauna moteris. Ji dirbo, bet aiškiai be ūpo, rodės, tik stumia laiką, nerdama akį po akies, virbalais skaičiuodama sekundes. Protarpiais kilsteldavo rankdarbį ir imdavo į jį stebeilyti tarsi norėdama kaip iš laikrodžio sužinoti laiką; bet, matyt, jai rūpėjo ne laikas ir ne darbas, ji buvo toli nuo šiandienos — tada žvilgsnis nuskriedavo pro langą, pro urną, ir tamsoje sutikdavo mano žvilgsnį, nors ir negalėdavo jo išvysti. Man rodės, jog aš ją pažįstu, jog ji kalbina mane savo akimis, bet, aišku, taip nebuvo. Viena mumija prie stalelio kažką pasakė. Moteris krestelėjo galvą, bet neatsigręžė ir, tarsi išplėšta iš svajų ar sutrukdyta nuo darbo, dar labiau palinko prie mezginio ir vėl paleido sekundininką. Niekada iki šiol nebuvau regėjęs tokio graužulio, bodėjimosi viskuo, tokio begalinio nuovargio kaip šiuose namuose.

Vienas prie lošimų stalelio sėdintis lošėjas, kurio veido išraiška be paliovos kaitaliojosi, atrodė, kažko susirūpinęs, kažko laukiantis, ir kiti mumijos taip pat nerimavo. Apsisukdami vis dirsčiojo į sieninį laikrodį, kurio ilgoji

rodyklė artėjo prie valandos ženklo. Tikriausiai kažko laukė, kas turėjo išsklaidyti jų liūdesį, pakeisti dalyvių likimą, atnešti kažką nauja. Gal net apversti visų gyvenimą aukštyn kojomis. Ir, tarsi sukaustyti tos baimės, jie nedrįso atsidėti lošimui, iš akies mėtė kortas, tarsi tikėdamiesi, kad netrukus bus pertraukti, todėl ir jų veidų mimika bei judesiai buvo suvaržyti, ir visi jie atrodė panašūs į manekenus.

Pagaliau lūkesčiai išsipildė. „Kaip puiku!" — pagalvojau, kai sujudėjo portjera ir tarnaitė su balta kepuraite įėjusi pranešė atvykus svečią. Kambaryje staiga visi sukruto, o jaunoji moteris pasisuko šonu ir atsistojo. Tuo metu taip garsiai ėmė mušti laikrodis, kad aš net gatvėje girdėjau ir mačiau, kaip minutininkas priartėjo prie valandos žymės.

Bet tą akimirką kažkoks praeivis kumštelėjo man į pašonę, aš taip staigiai atsipeikėjau, lyg būčiau išmestas į gatvę iš to kambario, kur visa savo siela viešėjau ilgas porą minučių, sykiu praleidau dalelę tų žmonių gyvenimo. Susigėdęs nudūlinau šalin; iš pradžių ketinau grįžti ir pažiūrėti, kas ten dedasi toliau, bet susilaikiau pagalvojęs: pabaigą žinau iš anksto, nes pats daugelį kartų esu tą pergyvenęs!

⁂

Aušta pavasaris, panašiai kaip kasmet, bet ne visai toks. Kitados pirmas sučirendavo vyturėlis laukuose, o dabar vyturėliai nebeskuba, pavasarį skelbia kikiliai Humlegordene ir varnėnai Fogelbakene. Tik niekuo nesiskiria balandžio mėnesio kraustynės. Man visad buvo kraupu regėti baldus ir kitokius namų rakandus, sukrautus ant šaligatvio. Tai benamiai žmonės, kurie priversti rodyti savo mantą, ir jie gėdijasi, užtat niekada nematysi šalimais savininko, saugančio savo turtą. Jis mielai sutinka, kad tą turtą, tokį varganą dienos šviesoje, globotų svetima akis. Ši sofa ir stalelis priešais ją namie, prieblandoje, buvo visai pakenčiami, bet saulėkaitoje pasirodė visos dėmės bei pradriskimai, ir klibančios kojos viduj niekas nepastebėjo, o čia ji tuoj iškrito.

Ir jei pamatai veidą už prikrauto vežimo, jis visada susirūpinęs, kupinas nevilties, sutrikęs. Bet juk reikia kraustytis iš vienos vietos į kitą, klajoti, judintis, keistis, verstis iš pamatų. Aš pats amžinai nieko daugiau neveikiau, tik keliavau ir krausčiausi, dabar, ramiai įsikūręs, vėl prisiminiau savo klajoklį gyvenimą, kurį išreiškiau eilėraštyje, pavadintame „Ahasferas".

*

AHASFERAS*

Ahasferai, kilk į kelią
Su kelionmaišiu, lazda!
Tu gavai sunkiausią dalią —
nenumirti niekada.
Nors mirties ir nebijosi,
niekur kapo tau nebus,—
amžiais žemėje klajosi,
plėši purvinus batus.
Veltui Mesijo tu lauki,
jau praėjo laiko daug,
metai tarsi vandens plaukia,
tu amnestijos nelauk!
O gal Dievo tu šaukies,
nuodėmes išpirkt tikies?
Eiki vieškeliais, takeliais,
kambarius palik jaukius,
žolėmis arimai želia,
greit namai tavi sugrius.
Tu žmonos neberegėsi,
nematysi tu vaikų,
viskas dingo po griuvėsiais,
tuščia, šalta ir nyku.

*

Į traukinį šok su kelionės lazda,
atgal nežiūrėki į stotį,

---

* Eilėraščius vertė Henrikas Bakanas

palaiminki Viešpatį savo malda,
tave jis aukotis išmokė!
Nei giminės, anei draugai nepalydi,
ir niekas nelinki tau laimės.
Tai kas! Tik lengviau bus į didį
ir šaltą pasaulį panirti be baimės.

Ir štai traukinys pajudėjo suūkęs,
ilgiausia grandinė medinių namukų,
žmonių ir galvijų keliaujantis ūkis.
Ten paštas, ten smuklės ir kitos kontoros,
tenai miegamųjų užuolaidos storos.
Į priekį jis lekia lyg miestas ant ratų,
pro sienas prasmuks, pro plyšius jis pralįs,
į kalnus vingiuoja tarytum gyvatė
ir šnypščia nelyg vandeny gelžgalys.
Gamtovaizdį milžino žingsniais jis ryja,
jau greitai išvysi svajų karaliją...
Bet baigiasi kelias, sustoja ant kranto,
dabar, Ahasferiai, pamiršti tau lemta
šią žemę, tuoj saitai seni
nugrims šaltame sūriame vandeny.

*

Žvelk, sunkūs debesys slenka,
jūra įniršus riaumoja,
bangos verpetais putoja,
žemės po kojom nė ženklo,
ramybės nė krislo menko.
Nei dieną, nei naktį, sapnuos, nei budėjimuos;
aukštyn ir žemyn, vėl į priekį, atgal;
gaudimas, ūžimas, šniokštimas, girgždėjimas,
supimas, bildėjimas, trenksmas begal.
Kūnas kamuojas ir virpa dvasia,
o, begalinė šniokštimo kankynė!
Savo kaltes išpažinki visas
tartum Teisme Paskutiniam.
Jau sausuma išganinga šalia,
šmėsteli linija kranto žalia,

bet kapitonas į jūrą vėl suka,
ranką išganymo drąsiai atstūmęs,
pirmgalį gręžia į tirštąjį rūką —
jūra pikta, bet ir krantas klastūnas.
Ištempė vėjas sustaugęs bures,
tuoj grumtynes tu išvysi žiaurias.

*

Jūron keliauk! Į žalsvai pilką lauką,
laivas jį aria, o debesys sėja,
niekas arimuos tuščiuos neužauga,
nieko dangaus palapinė nesaugo nuo vėjo.
Šiandien jisai lyg brezentas susiūtas
pasislėpt nuo lietaus, kuris pliaupia įsiutęs.
Manai, kad jis apsaugot gali
padangę mėlyną nuo dūmų ir garų,
nuo žemės dulkių, musių teršalų,
nuo mūsų žvilgsnių nedorų?

*

Štai prie stiebo Ahasferas;
jį plieninės sienos supa,
blausios akys prasivėrę
ir kietai sučiauptos lūpos.
Gražūs vaizdiniai išblėsę,
atmintis neberusena,
jis prarado viltį šviesią,
šia akimirka gyvena,
ji tiktai kamuoja veltui
be prasmės, be tikslo švento,
lyg be irklininko valtis,
tarsi titnagas be kempės.
Jis į pilką nieką žvelgia,
laivo kalinys varguolis,
žvilgsnį į gelmes nudelbęs,
tūno lyg maiše skenduolis.

V

Pagaliau, daugybę sykių atbulojęs, įsitvirtino pavasaris, o kai vieną rytą aveniu išsiskleidė liepos, taip buvo gera, lyg per iškilmingą šventę žygiuoti po žalsva šviesa, maloniai glostančia akis. Nė menkiausio vėjelio, oras nepaprastai švelnus, kojos mina sausą smulkų smėlį, nuo kurio jauti švarumą. Šviežia žolė dengia pernykščius lapus, šiukšles ir purvą panašiai kaip pirmasis sniegas rudenį. Apsirengė medžių skeletai, ir galų gale jūros pakrantėj tarsi žalia miglota siena suvešėjo lapuočių miškas. Lig šiol buvau genamas šalčio ir vėjo, o dabar galiu tipenti iš lengvo, kartais net pasėdėti ant suoliuko. Visa pakrantė po guobomis apstatyta suoliukais, o ant vieno atsilapojęs apsiaustą jau sėdi pageltėlis žmogėnas, tas nepažįstamas mano nedraugas, ir skaito laikraštį. Šiandien, vos dirstelėjęs į jo laikraštį, supratau, kad mes priešai. O kai jis kilstelėjo galvą nuo laikraščio, tariausi išvydęs jo žvilgsnyje, jog skaito kažką apie mane ir kad tai jam glosto širdį, jis mano, jog aš jau prarijau nuodų piliulę arba tuoj prarysiu. Bet klysta, nes aš niekada neimu į rankas šito laikraščio.

Majoras sulysęs ir, ko gero, su nerimu laukia vasaros. Kur važiuoti, jam vis tiek, bet žūtbūt reikia bėgti iš miesto, kad neliktų visai vienišas ir nesijaustų esąs proletaras. Šįryt jis stovėjo ant iškyšulio ir lyg skaičiavo bangas, kažką čiauškančias akmenims, o tarpais be niekur nieko šmaukšteldavo orą lazda, susigalvodamas bent tokį užsiėmimą. Staiga kitapus įlankos pasigirdo rago garsai. Jis krūptelėjo ir pamatė, kaip pro kalvelę išniro šalmai, arklių ausys ir galų gale laukymėje pasirodė raitelių būrys. Jie nušuoliavo išsirikiavę, kad net žemė dundėjo, be paliovos šūkalodami ir žvangindami ginklais. Majoras atkuto, ir iš jo kreivų kojų supratau, kad jis kavaleristas; gal tai buvo jo pulkas, iš kurio dabar jau nušalintas, išmestas iš balno. Taip, toksai gyvenimas!

Mano gudragalvė senė tokia pat tiek vasarą, tiek žiemą, bet ši žiema nustekeno ir ją, įtaisė lazdą; tiesa, sutinku ją tik sykį per mėnesį, ir priklauso prie tokių mano pažįstamų, kaip visatos valdovė su šunimis,

Bet kartu su saule ir pavasariu nauji dalyviai įsibrovė į mūsų ratą, ir man jie atrodo lyg prašalaičiai. Taip giliai įsišaknijęs savininkiškumas, kad įsivaizduoju, jog rytinis pasivaikščiojimas šioje gamtos kertelėje *mano* vieno nuosavybė. Ir žiūriu į juos šnairai, aišku, jei teikiuosi pasižiūrėti, nes taip esu užsisklendęs savyje, jog nenoriu bendrauti su žmonėmis, netgi vengiu persimesti žvilgsniais. Bet kaip tik tokio artimumo reikalauja praeiviai ir popikčiai kalbasi apie „vieną, kuris nežiūri žmonėms į akis". Jie mano turį teisę spoksoti į kiekvieną sutiktą, tik niekaip nesuprantu, iš kur jie tą teisę gavo. Aš tai laikau savotišku smurtu, kišimusi į mano gyvenimą, bent jau įkyrumu, ir dar jaunystėje aiškiai skirsčiau žmones, žiūrinčius į tave ir nežiūrinčius. O dabar man rodosi, kad pasikeitimas žvilgsniais gatvėje su nepažįstamu praeiviu reiškia: būkim draugai, ir viskas! Bet kai kurių tokia įžūli mina, kad negaliu prisiversti dėtis su jais į tą tykią bičiulystę; man labiau patinka neutralumas ar iš bėdos priešiškumas, nes draugystė visuomet daro man įtakos, o aš to nenoriu.

Laimė, ši prievarta gresia tik pavasarį, nes vasarą visi pašaliniai išvažiuoja iš miesto ir takai čia lieka tokie pat tušti kaip žiemą.

Ir štai atėjo lauktoji vasara. Ji paprasčiausiai įvykęs faktas, ir aš jai abejingas, nes gyvenu savo darbu ir tik pats su savimi, kartais nuklystu atgal, į prisiminimus, su kuriais elgiuosi lyg su žaisliniais kubeliais. Juos galiu sudėlioti kaip tinkamas, tas pats prisiminimas gali praversti bet kokiam mano fantazijos statiniui, atsuku kaip noriu spalvotus šonus, o kadangi sudėlioti galima įvairiais būdais, mano žaidimas taip pat atrodo begalinis.

Gamta manęs netraukia, bet kartkartėmis pasijuntu lyg neatlikęs pareigos, kad neinu į mišką pasivaikščioti ar nesimaudau jūroje. Be to, šiek tiek gėda, kad esu mieste, nes vasaros poilsis yra būtent tos visuomenės dalies, kuriai mane priskiria kiti, prerogatyva, nors aš pats savęs nelaikau šios visuomenės nariu. Užtat truputį nyku ir tuščia aplinkui, nes žinau, kad visi mano draugai palikę miestą. Aišku, aš neieškojau progų su jais bendrauti ir kai jie buvo čia, bet jaučiau, kad jie yra; galėjau nukeliauti mintimis į tam tikrą gatvę, o dabar pamečiau jų pėdas.

Sėdėdamas prie rašomojo stalo pro užuolaidų tarpą matau Baltijos jūros įlanką; tolumoj pakrantė su pilkšvomis, nugludintomis uolomis; o palei pat vandenį balta paplūdimio juosta; už uolų dunkso tamsus eglynas. Protarpiais jis pradeda traukti mane. Tada imu savo žiūronus ir nepajudėdamas iš vietos atsiduriu tenai. Vaikštinėju akmenėta pakrante, kur po guobomis tarp išpraustų baltų tvoros virbų, nendrių stiebų ir sudžiūvusių žolių auga geltonos gaisranos ir raudoklės; uolos plyšyje, išdegusių ir žalių kerpių kilime papartis lyg gebenė gožia gencijoną; iš šonų keli kadugių krūmai, todėl galiu pažvelgti į pačią eglyno glūdumą, ypač vakarais, kai saulė žemai. Tada matau šviesiai žalias sales su minkštų samanų paklotu, retą uosių ir berželių pomiškį.

Kartais ten kas nors gyvas juda, bet retai. Žirglioja varna kažką lesiodama ar tik apsimeta lesiojanti, mat jos elgesys atrodo įtartinas, nes nenutuokia, jog ją mato žmogus. Užtat aišku, kad koketuoja prieš kažką iš savo giminės.

Iš lėto praplaukia baltas burlaivis, kažkas sėdi prie vairo už didžiosios burės, bet matau tik alkūnes ir kelius; už foko moteris; laivelis slenka nepaprastai dailiai, ir, matydamas, kaip kunkuliuoja vanduo aplink števenį, rodos, girdžiu raminantį čiurlenimą, kuris vis liekasi ir liekasi, bet nenutyla, tai ir yra buriavimo malonumas, nesvarbu, kad reikia tramdyti vairą, grumtis su vėju ir bangomis.

Vieną dieną pro žiūronus pamačiau ištisą sceną. Akmenėtos pakrantės iki tol (bent žvelgiant pro žiūronus) nemindė mirtingojo koja, ji buvo mano nuosavybė, mano vienatvė, mano vasaros poilsiavietė. Ir štai tą vakarą iš dešinės žiūronų pusės pasirodė luotelis. Jame sėdėjo kokių dešimties metų mergaitė šviesia suknele ir raudona teniso kepuraite. Man regis, aš net pasakiau: „Ko tau čia reikia?", bet supratęs, jog tai kvaila, nutilau.

Mergaitė grakščiai priplaukė prie kranto, užsitraukė luotelį, paskui vėl įsilipo į jį ir pasiėmė kažkokį daiktą, kurio vienas galas blykstelėjo. Man pasidarė smalsu, nes negalėjau suprasti, ką ji ten turi. Truputį pasukiojęs žiūronus pamačiau, jog tai nedidelis kirvukas. Kirvis vaiko rankose? Iškart nevaliojau suderinti šitų dviejų sąvokų,

užtat atrodė dar paslaptingiau, kone šiurpu. Mergaitė iš pradžių pavaikščiojo pakrante, kažko ieškodama, kaip paprastai, kai eini pakrante; ieškai ko nors ypatinga, vildamasis, kad bekraštė jūra bus išplovusi. „Na,— tariau sau,— dabar ji pradės svaidyti akmenukus, nes vaikai negali ištverti, matydami akmenukus ir vandenį, būtinai svaido. Kodėl? Ką gi, tikriausiai ir čia esama neįmintų priežasčių". Iš tikrųjų! Pradėjo mėtyti akmenukus! Paskui užsiropštė ant uolos. O dabar, aišku, valgys gencijonus, nes ji miesto vaikas ir tikriausiai mokosi liaudies mokykloje. (Kaimo vaikai niekada nevalgo gencijonų, kuriuos miesto vaikai vadina šertvėmis arba plikuoju saldymedžiu.) Ne, ji praėjo pro šertves, vadinasi (?), ji kaimietė. Artėjo prie kadugių. Tada man toptelėjo mintis. Ketina pasikirsti kadugių; iš tikrųjų, juk šiandien šeštadienis. Ne; tiesa, ji kepštelėjo vieną krūmą, ir šakelė nukaro žemyn, bet ėjo toliau. Matyt, ketina pasikapoti žabų kavai virti! Ko gero! Ne, kopė aukštyn ir atsidūrė pamiškėje. Čia sustojo ir, rodės, taikosi į apatines šakas, kurios buvo itin kuplios ir žalios! Paskui staiga mostelėjo galvą ir nusekė akimis kažką ore, sprendžiant iš jos judesių, tai buvo purptelėjęs paukštis; mergaitė lenkė kaklą tarsi trūkčiodama, nes šitaip liuoksėdama neria aukštyn kielė, ir protarpiais atrodo, kad ji vis krenta.

Ir štai ji išsiduoda, ko atėjusi, nes kaire ranka suima eglės šaką ir kapoja smulkiai, smulkiai! Bet kodėl eglišakes? Jos tinka tik laidotuvėms, bet mergaitė apsitaisiusi ne gedulingai? Vadinasi, ji ne giminė numirusiam! Betgi! Šakelės per smulkios vainikui ar prieangiui pabarstyti, o trobos grindys mūsuose klojamos tik kadugiais! Gal ji gimusi Dalarnoje, kur eglišakės naudojamos vietoj kadugių? Pagaliau nesvarbu! Bet štai kažkas nauja! Už trijų žingsnių nuo mergaitės pakyla apatinės eglės šakos, pro jas kyšteli galvą karvė ir subliūva — aš sprendžiu iš pražiotų nasrų ir atkraginto kaklo. Mergaitė net nepajuda, visas jos kūnas sustingsta iš baimės. Ji taip išsigandusi, kad nevalioja nė pabėgti; karvė sėlina artyn; ir tada vaiko išgąstis pavirsta drąsa; pakėlusi kirvį mergaitė žengia prie gyvulio, ir šis kiek padvejojęs ir susikrimtęs, kad jo

pasveikinimas nebuvo suprastas, grįžta į savo tamsią slėpynę.

Vienu metu aš, siaubo apimtas, net užsimojau ginti mergaitę, bet dabar pavojus buvo praėjęs, padėjau žiūronus, galvodamas, jog neįmanoma ramiai pagyventi. Iš tikrųjų! Sėdi sau kaip niekur nieko namie ir pakliūvi į kažkokią tolimą dramą! Ir dar vis kirba mintis, kam buvo reikalingos tos eglišakės!

*

Mano kaimynai išvažiavo į kaimą, ir dabar be galo nyku kambariuose; rodos, nustojo tekėti elektros srovė. Tų energijos šaltinių, kuriuos kiekvienoje šeimoje sudaro vyras, žmona, vaikai ir tarnai, šitų jėgos komponentų nebėra, ir namai, man visada atrodę kaip elektrinė, iš kurios tekėjo srovė, nustojo tiekti man energiją. Aš subliūkštu, rodos, ryšiai su žmonėmis nutrūksta; visi tie smulkūs garsai iš įvairių butų skatindavo mane, ir aš jų pasigendu; trūksta netgi šuns, kuris prižadindavo naktinėms meditacijoms ar sukeldavo teisėtą įniršį. Nutilo dainininkė, ir nebegirdžiu daugiau Bethoveno. Nebegaudžia telefono laidai sienoje, o kopdamas laiptais girdžiu tuščiuose butuose savo žingsnių aidą. Visą savaitę tylu kaip sekmadienį, ir man net ausyse ima spengti. Dingojasi, jog girdžiu balsiai tariamas savo mintis; lyg juntu telepatinį ryšį su visais nebesančiais draugais, giminėmis ir priešais; leidžiuosi su jais į ilgas kalbas arba atgaivinu senus ginčus, pradėtus kur nors sambūryje, kavinėse; stengiuosi paneigti jų nuomonę, ginu savąjį požiūrį, būnu daug iškalbingesnis negu prieš klausytojus. Šitaip gyvenimas man atrodo turtingesnis ir lengvesnis, mažiau slegia, kamuoja, mažiau erzina.

Kartais tie ginčai taip išsiplečia, kad susiremiu su visa tauta; matau, kaip žmonės skaito mano paskutinę knygą, kurios turiu dar tik rankraštį; girdžiu tai vienur, tai kitur postringaujant apie mane, žinau, kad mano teisybė, ir tik stebiuosi, kodėl jie to nepripažįsta. Sakysim, pateikiu naują faktą, o jie jį paneigia arba nepripažįsta šaltinio, ima abejoti jo tikrumu, nors kitais atvejais remiasi tuo

pačiu šaltiniu. Aš visa tai suprantu kaip išpuolį, smurtą, priešiškumą. Šiaip ar taip, visi esame priešai, o draugai tik tada, kai grumiamės išvien. Ko gero, taip ir turi būti!

Ir vis dėlto, kad ir koks būtų judrus šis vidinis gyvenimas, kartais pasigendu tikrovės, nes mano apsnūdę pojūčiai trokšta veiklos. Visų pirma noriu girdėti ir matyti, nes kitaip jie pradės veikti savarankiškai, iš seno įpročio.

Ir štai, nespėju ištarti savo norų, o jie jau išsipildę. Laukymėje po mano langais ima rinktis kareiviai. Pirmiausia pėstininkai,— žmonės, nešini metaliniais vamzdeliais, pripildytais dujų, kurie uždegti išmeta į orą gabaliukus švino. Kareiviai panašūs į pagaliukus, įskeltus iš apačios. Paskui išnyra judančios žmonių ir keturkojų kombinacijos, tai kavaleristai. Kai šuoliuoja vienas kavaleristas, jo arklys juda tarsi valtis ant bangų, ir raitelis jau lyg vairininkas, tik vairuoja laikydamas šotą kaire ranka. O jeigu lekia visas eskadronas tankiomis kolonomis, tuomet regi milžinišką keturbriaunę figūrą, kuri iš tolo atrodo turinti kelis šimtus arklio jėgų.

Vis dėlto didžiausias įspūdis, kai kavalerija lekia galvotrūkčiais, tada žemė taip dunda, kad mano palubės lempa ima skimbčioti, o kai užėmę ugnies pozicijas iššauna, spengesys ausyse savaime nutyla. Kol pripratau, visa tai atrodė lyg smurtas prieš mane, bet po kelių dienų tas pyškinimas pradėjo eiti man į sveikatą, kadangi neleido amžinai užsnūsti. Ir iš tam tikro nuotolio šitie karo žaidimai panašūs į spektaklį, kuris vyksta mano malonumui.

*

Vakarai vis ilgesni, bet iš patyrimo žinau, jog dar negalima niekur eiti, nes gatvės ir parkai pilni liūdnų žmonių, kuriems nepasisekė išvažiuoti į kaimą. Dabar, kai turčiai paliko gražiausius miesto kvartalus, čia iš priemiesčių sulenda varguomenė ir naudojasi laisvomis vietomis. Dėl to mieste lyg kokia sumaištis, rodos, pilna įsibrovėlių, o kadangi grožis neatskiriamas nuo turto, vaizdas nelabai patrauklus.

Vieną sekmadienio vakarą, jausdamasis ir pats esąs toks vargšas kaip kiti, nusprendžiau ištrūkti iš namų, pasiva-

žinėti karieta ir pasižvalgyti į žmones.

Prie Niubruno susistabdžiau karietą ir įsisėdau. Vežėjas atrodė blaivus, bet vis dėlto kažkoks keistas jo veidas kėlė nerimą. Jis važiavo Strandvegenu, ir pamačiau, kaip iš kairės plūstelėjo srautas žmonių, nors aš visą laiką žiūrėjau dešinėn į vandenį, į salas bei ščerus, į tolumoj mėlynuojančius kalnus.

Staiga atsitinka toks dalykas, kad atkreipia ir vežėjo, ir mano dėmesį. Didžiulis gauruotas šuo, panašus į nusipenėjusį vilką, mėginantį apsimesti avinėliu, žema kakta, piktomis akimis ir toks murzinas, kad nesuprasi kokio plauko, prisiplaka prie karietos ir vis protarpiais bando užšokti ant vežėjo pasostės. Vieną sykį net pavyksta, bet vežėjas nuspiria jį žemėn.

— Kieno čia šuo? — paklausiau, nustebintas ir to pabaisos vikrumo, ir viso nuotykio keistumo.

Vežėjas kažką atsakė, ir aš supratau, jog šuo ne jo, bet kai pliaukštelėjo botagu, šis nemanė pasiduoti ir taikėsi įšokti pas mane, nors mes lėkėm visu greičiu. Drauge pastebėjau subruzdimą minioje, o kai atsigręžiau, išvydau į žmones panašių padarų procesiją, jie sekė šuns ir vežėjo dvikovą, aiškiai palaikydami šuns pusę, nors pastarasis ir buvo kaltas. Gerai įsižiūrėjęs į tuos tvarinius pamačiau, jog dauguma jų luošiai; lazdos ir ramentai pramaišiui su šleivomis kojomis ir sužalotomis nugaromis, nykštukai su milžiniškomis kupromis ir milžinai su nykštukų kojomis; veidai be nosių, o kojos be pirštų, tik stimburiai. Tai buvo ištisas bedalių sambūris, žiemą slypėjusių kažkur, o dabar išlindusių į saulę ir patraukusių gamton. Tokias žmogaus pavidalo esybes buvau regėjęs šiurpiose Ensoro[7] scenose bei teatre, Gliuko[8] operoje „Orfėjas pragare", ir tada maniau, jog tai išgalvota, perdėta. Tačiau manęs jie negąsdino, nes galėjau suprasti, kodėl jie čia ir kodėl pasirodė šiuo metu, bet vis tiek buvo kraupu žiūrėti į tuos nelaimėlius, oriai žygiuojančius gražiausia miesto gatve. Aš net jaučiau jų teisėtą neapykantą, purkščiančią nuodus į mane, važiuojantį karieta, o jų šuo reiškė bendrą visų nusiteikimą. Aš buvau jų draugas, bet jie buvo mano priešai! Kaip keista!

Kai įvažiavom į Jurgordeną, priešais šį srautą pasipylė

kitas toks pat; bet abi srovės tekėjo kiaurai viena kitos, prašaliui, nepasižiūrėdamos į kita kitą, nekreipdamos dėmesio į svetimus tualetus ar veidus, nes puikiai žinojo, kad visi jie vienodi, tik į mane žiūrėjo. Kadangi dabar man reikėjo lenktis su dviem eilėm, buvau priverstas žvalgytis į vieną ar antrą šoną, todėl pasidarė nesmagu, pasijutau nelaimingas, užsigeidžiau išvysti pažįstamą veidą; maniau, jog mane nuramintų pažįstamo ar bičiulio žvilgsnis, bet nieko nevaliojau surasti.

Važiuojant pro Haselbakeną man toptelėjo mintis, ar nevertėtų užkopti laiptais ir dirstelti į sodą, kur buvau tikras, jog rasiu ką nors sėdint iš saviškių.

Bet štai artėjom prie Sleteno, ir staiga pagalvojau, kad būtent čia sutiksiu tą žmogų, tikrai sutiksiu! Kodėl — nebūčiau galėjęs pasakyti, čia kažkas priminė man vieną žiaurią dramą iš mano jaunystės, pražudžiusią visą šeimą ir atsiliepusią vaikų likimui. Kokį ryšį toji tragedija turėjo su Jurgordeno slėniu, nemoku paaiškinti, bet tikriausiai tą, kad čia rylininkas rodė „ant karties" paveikslus apie žmogžudystę, įvykdytą baisiomis aplinkybėmis, kur žudikas buvo nekaltas, bet įtariamas ar net kaltinamas padaręs nusikaltimą.

Ir kas atsitinka? Nagi minėtas žmogus, tai yra jo sūnus, dabar jau pražilęs, nevedęs, didžiai gerbiamas, eina priešais, vesdamas už parankės savo žilaplaukę motiną! Trisdešimt penkerių metų nepelnyta vidinė graužatis dėl kito mirtinai nubalino jų veidus. Bet kodėl jie, turtingi ir garbingi žmonės, vaikščioja čia tokioje aplinkoje? Gal jie pasidavę tai visuotinei traukos jėgai, kuri stumia prie kits kito vienodus žmones, gal jaučia paguodą regėdami kitus, kurie kenčia labiau ir taip pat nepelnytai.

Aš tikėjausi juos čia pamatyti, remdamasis slapta nuojauta, tūnančia širdies gilumoje, bet itin stipria ir neabejotina.

Slėnyje manęs laukė nauja bėda. Pasirodė vaikai su dviračiais, aštuonerių, dešimties metų, įniršusiais veidais, mergiotės su buvusio, bet jau pykčio nuniokoto grožio pėdsakais. Net jei ir pasitaikydavo dailus veidelis, vis tiek su trūkumais, netaisyklingų bruožų, per didele nosim,

nuogomis dantenomis, išsprogusiomis kone ant kaktos akimis.

Dar toliau minia buvo praretėjusi, grupelės įsitaisiusios ant vejos. Bet man krito į akis, kad visur sėdėjo trise ir trise, du vyrai ir viena moteris; pirmasis pastoralės veiksmas, ir toji pastoralė dažniausiai baigiasi pjautynėmis.

Čia vežėjas pradėjo kalbinti mane ir pasakoti įvairias istorijas. Man pasidarė apmaudu, tik ne dėl tokio įžūlumo, šito jis nesuvokė, bet blaškė mano mintis, ir užtat buvo skaudu; o kai savo pastabomis apie važiuojančias pro šalį damas mėgino pakreipti mano mintis ten, kur nenorėjau, pajutau, jog jis tikras mano kankintojas, ir liepiau sukti namo.

Ne tiek įžeistas, kiek nuliūdęs vežėjas apsigręžė sankryžoje, bet tą akimirką pro mus pralėkė karieta su dviem įkaušusiom damom gana vėjavaikiškos išvaizdos. Vežėjas mėgino aplenkti jas, bet per spūstį nieko neišėjo. Užtat norom nenorom teko važiuoti paskui tą kompaniją; o kai ši sustodavo žmonių srauto sutrukdyta, turėdavau ir aš sustoti, ir užtat atrodė, kad jas persekioju, dėl to joms buvo baisiai smagu, o drauge ir praeiviams.

Šitokiu būdu ir keliavom į miestą, kol galų gale sustojau prie savo vartų ir išsivadavau iš šito bjauraus košmaro.

— Verčiau vienatvė! — tariau sau; taip paskutinį sykį tą vasarą iškėliau koją iš namų. Gyvenau vienas pats su savimi, turėjau džiaugtis tokiu likimu, jei nenorėjau pakliūti į bėdą.

*

Taigi sėdžiu namie ir jaučiuosi ramus; įsivaizduoju esąs neliečiamas gyvenimo audrų ir manau, jog visa, kas blogiausia, praėjo.

Ir štai vieną rytą, geriant kavą, įeina tarnaitė ir sako:

— Ponas X, buvo atėjęs jūsų sūnus, bet aš pasakiau, kad ponas dar neatsikėlęs.

— Mano sūnus?

— Taip, jis taip sakė.

— Negali būti! O kaip jis atrodė?

— Aukštas ir... sakė, kad jo pavardė X, ateisiąs vėliau.

— Kokio jis amžiaus?

— Visai jaunas, gal septyniolikos ar aštuoniolikos metų!

Iš baimės netekau žado, ir mergina išėjo. Vadinasi, dar ne viskas! Praeitis išlindo iš kapo, nors taip rūpestingai buvo užkasta ir jau seniai apžėlusi žole. Mano sūnus, kuris su rimta palyda devynerių metų amžiaus išvažiavo į Ameriką; ir kuris, maniau, įsikūręs gyvenime, radęs savo vietą! Kas gi atsitiko? Be abejo, nelaimė ar net kelios.

Koks bus mūsų pasimatymas? Baisiausia atpažinimo akimirka, kai bergždžiai ieškai priprastų kūdikio bruožų, kuriuose nuo lopšio stengeisi įdiegti žmogiškumo. Juk kiekvienas norim pasirodyti savo vaikui iš gražiosios pusės, o paskui šiame išpuoselėtame kūdikio veide ieškom savo gerųjų atšvaitų ir mylim jį todėl, kad tai pagerintas mūsų pačių leidinys. O dabar pamatysiu jį subjaurotą, nes paaugliai negražūs, bruožai neproporcingi, kūdikio nekaltybė šiurpiai sumišusi su bundančio gyvulio instinktais, ženklu aistros ir kančios, nežinomybės baimė, apgailestavimas dėl to, kas jau išbandyta, ir tas nuolatinis šaipymasis iš visko; neapykanta viskam, kas tvyro aukščiau ir slegia, vadinasi, neapykanta vyresniesiems, laimingesniesiems; nepasitikėjimas pačiu gyvenimu, kuris nekaltą vaiką pavertė plėšriu žmogumi. Juk aš tą žinojau iš savo patirties, atsimenu, koks bjaurus buvau paauglystėje, kai norom nenorom visos mintys sukosi apie valgį, gėrimą ir nepadorius malonumus. Nebenorėjau viso to regėti iš naujo, man ir taip buvo aišku, ir juk negalėjau atsakyti už gamtos darbus. Buvau išmintingesnis už savo tėvus, nieko nereikalavau iš savo sūnaus; stengiausi išauklėti jį kaip laisvą žmogų, nuo pat pradžių aiškinau, kokias turi teises, ne tik pareigas, gyvenimui, sau pačiam ir visuomenei. Bet žinojau, kad tų teisių jis kaulys be paliovos, nors jo teisės ko nors reikalauti iš manęs baigėsi, kai jam suėjo penkiolika metų. Ir kad jis vaipysis, kai užsiminsiu apie jo pareigas, taip pat žinojau... iš savo patyrimo.

Jei prašys tik piniginės paramos, dar būtų nieko, bet jis kėsinsis į mano asmenybę, nors ir koktisi manimi. Reikalaus iš manęs namų, kurių neturiu; mano draugų, kurių

man trūksta, mano ryšių, manydamas, jog jų esama, stengsis naudotis mano vardu, imdamas kreditus.

Žinojau, kad pasirodysiu jam nuobodus; kad jis atvyks iš svečios šalies, kur kitokios pažiūros, kitoks gyvenimo supratimas, kitokie žmonių santykiai; kad mane laikys senu, išgverusiu, nieko nenutuokiančiu mulkiu, nes nesu nei inžinierius, nei elektrikas.

O kaip pasikeitė jo būdas per tuos metus? Iš patirties žinojau, kad koks gimei, toks nepasikeitęs liksi beveik visą gyvenimą. Ir begalė žmonių, kuriuos nuo vaikystės mačiau žygiuojant per gyvenimą, kaip paprastai buvo tokie pat ir sulaukę penkiasdešimties, vos vos pasikeitę. Dauguma iš jų, aišku, buvo sugebėję atsikratyti šiokių tokių įkyrių bruožų, netinkamų visuomenėje; kiti paslėpė, užglaistė, bet iš esmės visi buvo kaip buvę. Tik reto kieno tam tikri bruožai ar charakterio ypatybės suvešėjo, vienų pakilo iki dorybių, o kitų nusmuko iki ydų. Štai prisimenu vieną pažįstamą, kurio tvirtumas tapo užsispyrimu, tvarkingumas — pedantiškumu, taupumas — šykštumu, meilė žmonėms pavirto neapykanta nežmonėms. Bet prisimenu ir dar vieną, kurio dviveidiškumas tapo geradaryste, neapykanta nuolankumu, užsispyrimas atkaklumu.

— — —

Ilgai šitaip samprotavau, tada išėjau pasivaikščioti, bet ne todėl, kad tikėjausi užmiršti gresiančią bėdą, o pasiryžęs susitaikyti su tuo, kas neišvengiama. Apsvarsčiau visas galimas susitikimo aplinkybes. Bet kai pagalvojau apie klausinėjimus, kas atsitiko po mūsų atsisveikinimo iki šiol, pabūgau ir jau maniau bėgti iš miesto, į kaimą. Tačiau patirtis buvo išmokiusi, kad nugara jautriausia vieta, o krūtinė apšarvuota stiprių šonkaulių ir skirta gynybai; užtat nusprendžiau pasilikti.

Taigi tramdydamas savo jausmus, stengdamasis kliautis sausoka visa ko regėjusio pasauliečio logika, sudariau programą. Aš jį aprengsiu ir įkurdinsiu pensione; iškvosiu, kuo nori būti, tučtuojau surasiu jam vietą ir darbą, bet svarbiausia — elgsiuos su juo kaip su svetimu žmogumi, kurio nenoriu prisileisti artyn, nes nepasitikiu. O kad per daug neįkyrėtų, vengsiu kalbų apie praeitį, nieko nepa-

tarinėsiu, duosiu visišką laisvę, nes jis, be abejonės, neklausys jokių mano patarimų.

Taigi nuspręsta! Ir bus padaryta!

Ramus ir susikaupęs patraukiau namo, vis dėlto nė kiek neabejodamas, kad mano gyvenimas dabar pasikeis, ir itin žiauriai, net gatvės, peizažas bei miestas atrodė visai kitokie. Kai užkopiau ant tilto ir pažvelgiau į platų aveniu, išvydau jauno vaikino figūrą — niekada neužmiršiu tos akimirkos. Jis buvo išstypęs ir liesas; žengė neryžtingai, tarsi ko laukdamas ar ieškodamas. Mačiau, kaip jis stebeilijo į mane ir, aišku, pažino; kaip iš pradžių suvirpėjo visas, bet tučtuojau susitvardė, pasitempė ir įstrižai aveniu pasuko link manęs. Aš pasiruošiau gintis ir jau tarsi girdėjau, kaip maloniu linksmu balsu sveikinuosi su juo: „Labas, mano berniuk!"

Ir kai priartėjo, pastebėjau, kad jis smukęs, puolęs žmogus, o to aš labiausiai bijojau. Skrybėlė nesava, aiškiai matyti, kad nuo svetimos galvos, kelnės sudribusios, keliai ištampyti ne vietoj; visa tai rodė, jog žlugęs ir... dvasia, ir kūnu; tikriausiai padavėjas be vietos. Dabar jau įžiūrėjau veidą, nežmoniškai išsekusį; pamačiau ir akis, dideles, žydras, su melsvais baltymais. Tai buvo jis!

Šis suvargęs, apsileidęs jaunuolis kažkada buvo angeliukas ir taip mokėjo šypsotis, kad aš lioviausi tikėti teorijomis, jog žmogus kilęs iš beždžionės; kartą jis buvo aprengtas princu ir žaidė su tikra princese Vokietijoje...

Visa gyvenimo koktuma staiga iškilo prieš akis, bet savęs nė trupučio nekaltinau, nes aš jo nebuvau pametęs!

— — —

Ir štai tarp mūsų vos keli žingsniai! Topteli abejonės: ne jis! Ir bemat nusprendžiu eiti pro šalį, kad jis pats parodytų, jog pažino mane.

Vienas! Du! Trys!

Jis praėjo pro šalį!

Ar tai buvo jis, ar ne jis? — klausinėjau save žingsniuodamas namo ir nė kiek neabejodamas, kad jis, šiaip ar taip, apsilankys!

Sugrįžęs pasišaukiau tarnaitę, ketindamas smulkiau išklausinėti, tik šį sykį norėjau sužinoti, ar tai buvo tas pats,

kuris ką tik praėjo pro šalį; tačiau nieko nepavyko išsiaiškinti, ir turėjau nekantraudamas laukti net iki pietų. Kartais trokšdavau, kad jis kuo greičiau pasirodytų; o tarpais galvodavau, kad padėtis visai neverta dėmesio ir nėr ko jaudintis.

Praėjo vidurdienis, ėmė vakarėti; ir štai mane apsėdo nauja mintis, pasidarė dar blogiau. Jis pamanė, kad nenoriu jo pažinti, ir todėl nusiminęs dingo; klaidžioja po didžiulį miestą, svetimam krašte ir pateko į blogą draugiją, gal jį suėmė neviltis. Kur man dabar jo ieškoti? Policijoje?

Taip ir kamavausi nežinodamas kodėl — juk negalėjau paveikti jo likimo. Rodės, kažkokia pikta jėga įstūmė į tokią keistą padėtį, mėgindama suversti visą kaltę man.

Ir pagaliau sutemo vakaras. Tada įėjo tarnaitė su vizitine kortele, kurioje buvo išspausdinta... mano brolio sūnaus pavardė!

— — —

Vėl likęs vienas pajutau tam tikrą palengvėjimą, kad pergyventa baimė taip ir baigėsi vaizduotėje, nors paveikė, lyg būtų tikrai ištikusi. Visos tos fantazijos taip mane apniko, kad neabejotinai galėjo turėti rimtą pagrindą. Gal, kalbėjau sau, mano sūnus klaidžioja kur nors po svečią šalį, kamuojamas panašių jausmų; gal jį užgriuvo nelaimė, ilgisi manęs, „matė" mane, kaip aš jį „mačiau", gal jį graužia ta pati nežinia...

Tuo baigiau visus savo samprotavimus apie šį įvykį, nusprendęs, jog tai vienas iš daugelio mano pergyvenimų; bet neišbraukiau lyg kokį pasityčiojimą, o pasilikau tarsi brangų atminimą.

Vakaras buvo nykus, bet ramus. Nieko nedirbau, tik be paliovos sekiojau laikrodžio rodyklę. Pagaliau atėjo devinta valanda; ir vėl su baime galvojau apie tą dar vieną likusią ilgą valandą. Ji man atrodė tarsi tolygi begalybei, nežinojau, kaip ją sutrumpinti. Vienatvę ne pats pasirinkau; buvau pasmerktas jai ir dabar nekenčiau jos lyg didžiausios prievartos; norėjau ištrūkti, norėjau klausytis muzikos, ko nors iš didžiųjų kūrėjų, paties didžiausio, kuris kentėjo visą gyvenimą... ypač ilgėjausi Bethoveno

ir bandžiau atkurti ausyse paskutinius akordus iš Mėnesienos sonatos, kuri, mano nuomone, geriausiai išreiškė žmogaus laisvės troškimą ir kuriai neprilygo jokia žodinė kūryba!

Sūdrėjo sutemos; langas buvo atviras; vien tik gėlės ant stalo priminė, jog dabar vasara, tylios, bežadės ir kvapnios, nušviestos mėnesienos.

Ir tada staigiai, aiškiai, lyg gretimam kambary, išgirdau galingą Mėnesienos sonatos alegro, kuris skleidėsi prieš mane tarsi milžiniška freska; aš ir mačiau, ir girdėjau vienu metu; bet nebuvau tikras, ar tai ne sapnas, mane krėtė baimė kaip paprastai, kai susiduri su nepaaiškinamu reiškiniu. O muzika sklido iš mano nepažįstamų geradarių buto šalimais, tačiau juk jos buvo kaime! Betgi galėjo ko nors sugrįžti! Nesvarbu: muzika skamba man, ir aš dėkingas už tai, savo vienatvėje jaučiuosi bendraująs su kažkuo, esu neatskiriamas nuo taip pat nusiteikusių kitų žmonijos vaikų.

Ir jei prisipažinsiu, jog tas pats alegro kartojosi tris kartus per tą ilgą valandą, mįslė bus dar sunkiau įmenama, bet užtat ji suteikė man tuo didesnį džiaugsmą; ir kad niekas daugiau nebuvo skambinta tą vakarą, aš priėmiau kaip man suteiktą ypatingą malonę.

Pagaliau laikrodis išmušė dešimtą, gailestingasis miegas užbaigė dieną, kuri ilgam liko atmintyje.

VI

Vasara šiaip taip atšliaužė iki rugpjūčio pirmos; jau dega žibintai, ir aš jais džiaugiuosi. Kaip smagu, vadinasi, laikas slenka, o tai svarbiausia; kažkas praėjo, kažkas dar prieš akis. Miestas keičia išvaizdą; jau gali pamatyti pažįstamą veidą, dėl to darosi ramiau, tvirčiau ir saugiau. Galiu netgi vienu kitu žodžiu persitarti, o nuo to aš atpratęs, taip atpratęs, kad mano balsas tapo žemesnis, skamba dusliai, man pačiam jis atrodo svetimas.

Laukymėje nebegirdėti šaudant; vienas po kito renkasi iš užmiesčio kaimynai; vėl loja šuo, dieną ir naktį, šeima

vėl renkasi į šuns vakarones, mėgaujasi ta pačia pramoga: numeta svetainėje ant grindų kaulą, šuo skardžiai lodamas čiumpa jį ir urzgia, jei kas nors bando atimti.

Veikia telefonas, o pianino garsai skamba kaip skambėję. Viskas po senovei, niekas nepasikeitė, tik nebėra majoro, šįryt perskaičiau laikraštyje žinutę apie jo mirtį. Aš jo pasigesiu, nes buvo savas, tačiau neapgailestauju dėl jo lemties, juk nykiai slinko dienos išėjus į atsargą.

Ruduo skubinasi, o drauge pažvalėja gyvenimas, oras gaivesnis, lengviau kvėpuoti. Vėl vakarais einu pasivaikščioti, prieblandos apgaubtas esu nematomas. Užtat sutrumpėja vakarai, o nakties miegas darosi kietesnis ir ilgesnis.

Įprotis sudėti į eiles visa, kas pergyventa, palengvina įspūdžių naštą ir atstoja poreikį bendrauti. Visa, ką patiri vienatvėje, atrodo, vyko tyčiomis, ir daugelis tarsi vaidinta scenoje vien man. Taip sykį vakare išėjęs į miestą, mačiau gaisrą ir tuo metu girdėjau Skansene staugiant vilkus. Šitos skirtingos gijos mano sąmonėje susipynė draugėn, susivijo ir vaizduotės padedamos nuaudė eilėraštį.

VILKAI STAUGIA

Skansene staugia vilkai,
inkščia jūroje ledas sulūžęs,
po pirmojo sniego našta
girgžda ant kalno pušys.

Šaltyje staugia vilkai,
šunys mieste suloja,
leidžias vidurdienį saulė,
temsta neįdienojus.

Staugia vilkai tamsoje,
žibintų šviesa pasilieja
viršum namukų pilkų,
virš skersgatvių ir alėjų.

Staugia nelaisvėj vilkai,
blykčioja aštrūs jų dantys,

vaidenas jiems šiaurės pašvaistės,
girios, tarpekliai, pakrantės.

Staugia iš pykčio vilkai,
užkimę, praradę sveikatą,
vietoj laisvės žmonės jiems davė
koloniją ir celibatą.

Bokštas dvyliktą jau muša, rimsta vėjas, nebeošia,
lyg vaškuotom grindimis rogės vėžėmis nučiuožia.
Štai tramvajus paskutinis, šunys gatvėj nebeloja,
minga miestas, šviesos gęsta, nė šakelė nelinguoja.
Lyg aksomas juodas žemę apgaubė dangaus skliautai,
Oriono kardas blyksi, gręžias Grįžulas lėtai.
Židiny ugnis išblėso, tolumoj pakilo dūmai
lyg iš milžino virtuvės sklendę kamino atstūmę.
Tai kepėjas, jis per naktį kepa mums kasdienę duoną,
kyla, sklaistos pilkšvas dūmas, bet ūmai — jisai raudonas.
Juk tai gaisras!
Juk tai gaisras! Gaisras! Gaisras!

Ir raudonas ugnies kamuolys į žvaigždynus pakyla lyg mėnuo,
tas raudonis pabąla, pagelsta ir skleidžias tarytum saulėgrąža dieną,
Gal tai pateka saulė juoduos kaip anglis debesuos iš namų vandenyne,
kur stogai tarsi keteros aukštos bangų, tarsi antvožai karstų plieniniai.
Suliepsnojo skliautai, dega kupolas, bokštai ir sienos,
ir smaigai, ir stiebai, ir kiemai, ir tarpuvartės šviesios kaip dieną.
Ir variniai laidai — arfų bosinės stygos įraudę,
įsiplieskę langai, ir sniegu apnešti kaminai dega, žėri lyg laužas.
Tai ne saulė! Ne mėnuo! Ir laužo liežuviai nebūna taip vaiskūs!
Tai juk gaisras!
Tai gaisras. Tai gaisras!
O ant kalno, kur ką tiktai buvo naktis, jau gyvenimas verda,

kyla staugsmas vilkų, lyg peiliu jiems kas perdūrė gerkles.
Tai ne pyktis, ne kerštas — tiktai padegėjo, žudiko baisus džiugesys,
kai iš lapių olos pasigirsta juokai, tai iš siaubo ir įniršio tarsi sustingsta visi.
Savo užtvaruos šoka lyg skerdžiamos kiaulės lokiai, išsigandę, pikti,
tiktai lūšio narve anei garso, vien žybčioja dantys balti.

*

Iš liūdesio ruoniai riaumoja! Gailisi miesto!
Šaukia lyg skęstantis jūroj,
šunys sustaugia kiemuos,
jie amsi, inkščia ir loja,
žvangina grandines, grandinės
verkia, dejuoja
lyg nelaimingųjų vėlės!
Šunys užjaučia mus —
žmonių bičiuliai gerieji,
tikrieji, ištikimieji!

Bet štai ir briedžiai pabudo, šiaurės girių karaliai,
stojas, mankština kojas
ir ristele tartum veltais
aptvaro dydį matuoja.
O į virbus atsimušę,
sakytum žvirblis į langą,
kažką sumūkia, subliūva,
stebis — diena atėjo.
Diena kaip ir visos kitos,
tiktai ilga be galo,
tik nuobodi siaubingai,
kol vėlei naktim pavirs ji.

Atgyja paukščių pasaulis,
klykauja, plazda ereliai,
sparnais aptriušusiais plaka,
bando dangun pakilti,
virbus geležies pralaužti,

kapoja, žvangina, drasko,
kolei pavargę krinta
lyg negyvi ant žemės,
sparnais į ją atsirėmę,
tarsi suklupę, meldžias,
maldauja dangun išleisti,
vėlei į laisvę.

Sakalai lyg sparnuotos strėlės
tik šaudo, tik šaudo,
o vapsvaėdžiai vaitoja
lygiai vaikai karščiuojantys.
Prijunkę laukinės žąsys
ilgus kaklus ištiesę
savo giesmelę traukia,
lyg piemenėliai lumzduotų.

Plaukioja nebylės gulbės,
ledo lytis šapena,
bando snapais pagauti
atšvaistus gaisro, jie nardo
tarytum aukso žuvelės,
viršum vandens raibuliuoja;
baltos kaip sniegas gulbės
galvas į vandenį juodą
sukiša, smenga į dugną,
kad tik daugiau nematytų,
kaip liepsnos nusiaubė dangų.

Ir vėl tylu. Po gaisrininkų rago
mieste, laukuos — ramybė ir tvarka,
tik dūmų debesis virš miesto kontūrų apdegusių
lyg milžino juoda ranka.

Nuo šiol tenkinuosi bendraudamas vien su knygomis. Balzakas, kurio penkiasdešimt tomų esu perskaitęs per paskutinius dešimtį metų, tapo mano artimu bičiuliu ir niekad nenusibosta. Žinoma, jis nėra sukūręs, kaip nūnai vadinama, meno šedevrų, ypač kad mūsų laikais menas painiojamas su literatūra. Jo kūryboje nėra ypatingo meno,

kompozicija neapčiuopiama, o ir stiliaus nesu pastebėjęs. Jis nešmaikštauja, niekada nekaišioja nereikalingų įvaizdžių, kurie būdingi „poezijai", užtat puikiai jaučia formą ir turinys nepaprastai aiškiai išreiškiamas žodžiais. Jis niekina bet kokius pagražinimus, o kalba nuoširdžiai tarsi koks pasakorius būreliui klausytojų, kartais apie kokį įvykį, kartais savo veikėjų vardu, tarpais komentuoja ir aiškina. Ir viskas jam istorija, jo nūdienos istorija; bet kuris, nors ir menkiausias personažas turi dabarties atspindį, bet pateikiama ir jo kilmės istorija, jo vystymosi eiga, priklausanti nuo valdymo formų, taip išplečiamas akiratis ir sudaromas fonas kievienai figūrai. Kai pagalvoju, kiek nesąmonių apie Balzaką yra pirašę jo amžininkai, negaliu atsistebėti. Šis dievobaimingas, patiklus, kantrus žmogus mano studijų vadovėliuose buvo vadinamas negailestingu fiziologu, materialistu ir panašiai. Bet ypač paradoksalu, kad fiziologas Zola laikė Balzaką savo didžiuoju mokytoju ir globėju. Kas tą galėtų suprasti? Panašūs dalykai dedasi ir su kitu mano vyresniuoju literatūros bičiuliu Gėte, kuris paskutiniu metu naudojamas įvairiausiems tikslams, o svarbiausia — bandoma atkapstyti pagonybės pradus. Juk Gėtė savo gyvenimo kelyje daug ką sutiko: Ruso, Kantą, Šelingą, Spinozą, kol rado savą požiūrį, kurį būtų galima pavadinti švietėjo filosofija. Jis išsprendė visus klausimus; viskas taip nesudėtinga ir aišku, net kūdikis galėtų suprasti. Bet paskui atėjo metas, kai panteistiniai nesuvokiamų dalykų aiškinimai išseko. Septyniasdešimtmečiui senukui visa kas aplinkui ima rodytis kiesta, savotiška ir mįslinga. Tada ir pasireiškia mistika, net nukrypstama į patį Svedenborgą. Bet niekas negelbsti; ir Faustas antroje dalyje nusilenkia Visagaliui, susitaiko su gyvenimu, tampa filantropu (ir pelkių sausintoju), kone socialistu, ir apoteozėje teisinasi visomis katalikų bažnyčios priemonėmis, pradedant mokslu apie Paskutinįjį Teismą.

Pirmosios dalies Faustas iš grumtynių su Dievu išeina kaip nugalėtojas Saulius, o antroje dalyje tampa sumuštu Paulium. Toks mano Gėtė! Bet, nors kiekvienas turi savąjį, niekaip nesuprantu, kur galima rasti stabmeldį, nebent keliuose šmaikščiuose eilėraštpalaikiuose, kur jis karšia

šventikus; o gal „Prometėjuje", kur sukaustytas Dievo sūnus, ko gero, primena nukryžiuotąjį ir kuris tyčiojasi iš pasmerkto Dzeuso bejėgiškumo.

Ne, visas Gėtės gyvenimas, ir tuo pagrįsta jo kūryba, vilioja mane. Jaunystėje vienas vyresnis skaldo bičiulis padovanojo jam kūrybos raktą: „Tavo uždavinys ir teisingiausia kryptis yra duoti poetinį tikrovės atvaizdą; kiti bandė įkūnyti vadinamąjį poetiškumą, išmonę, bet jiems išėjo tik nesąmonės".

Taip vienur pasakoja Gėtė savo knygoje „Iš mano gyvenimo"; kitoj kalba savo vardu: „Ir aš pradėjau eiti ta kryptimi, nuo kurios niekada negalėjau išklysti, būtent eilėraščiais bei vaizdais paversdamas visa, kas mane džiugino ar skaudino arba šiaip rūpėjo, o paskui pats su savim ginčydavausi, norėdamas patikslinti savo supratimą apie tikrovę ir padaryti tvarką bei įgauti ramybę savo vidiniam gyvenime. O turėti šią dovaną niekam taip nederėjo kaip man, nes iš prigimties buvau linkęs blaškytis nuo vieno kraštutinumo į kitą. Taigi visa, ką esu sukūręs, yra fragmentas vienos didelės išpažinties, kuri ištisai yra šioji knyga". („Iš mano gyvenimo")

Aš mėgstu skaityti Gėtę, nes jis viską supranta lengvabūdiškai. Tarsi nesugebėtų rimtai pažvelgti į gyvenimą, lyg šis būtų atitrūkęs nuo tikrovės arba nevertas mūsų širdperšos bei ašarų. Man patinka jo bebaimiškumas prieš Dievo galybę, su kuria jaučiasi esąs gimininga; jo panieka formai ir įprastinei nuomonei; išankstinio požiūrio neturėjimas; nuolatinis augimas ir atsinaujinimas, todėl jis visada jauniausias, visur pirmasis, užbėgantis laikui už akių.

Visuomet ir dar dabar Gėtė priešpastatomas Šileriui, ir, atseit pripažindamas vieną, negali pripažinti antro, kaip buvo padaryta su Ruso ir Volteru. Aš negaliu šitaip rinktis, o randu savyje vietos abiem, nes jie kits kitą papildo; nemoku žodžiais nusakyti skirtumo tarp jų, netgi formos požiūriu, nes Šileris labiau jaučia formą, ypač dramose, ir pakyla į tokias pat aukštumas kaip Gėtė. Abu tobulėjo bendradarbiaudami, darydami kits kitam įtakos. Todėl ant pjedestalo Veimare užtenka vietos abiem, kur jie stovi susiėmę už rankų, ir aš nematau dingsties juos skirti.

*

Vėl žiema; dangus apniukęs ir šviesa sklinda iš apačios, nuo sniegu apklotos žemės. Vienatvė labai derinasi su tariama gamtos mirtim, nors kartais darosi nepakeliama. Aš ilgiuosi žmonių, bet nuo vienatvės pasidariau toks jautrus, lyg mano siela būtų tapusi beodė, taip išlepau tramdydamas savo mintis ir jausmus, kad vos galiu iškęsti, jei kas nors mane paliečia, ir kiekvienas svetimas žmogus, artėjantis prie manęs, slegia savo dvasine nuotaika, kuri tarsi kėsinasi paveikti manąją.

Ir štai vieną vakarą, kai itin trokštu bendrauti ir pasiruošęs priimti bet ką, netgi visai nemalonų žmogų, įeina tarnaitė su vizitine kortele. Aš nudžiugau išvydęs ją, bet perskaitęs apsiniaukiau, nes pavardė buvo nepažįstama. „Ką gi,— tariau pats sau,— vis dėlto žmogus! Tegul ateina!"

Netrukus į kambarį įžengė jaunuolis, nepaprastai išblyškęs, labai neaiškios išvaizdos, aš net nevaliojau nustatyti, kokiai visuomenės klasei jis galėtų priklausyti, tuo labiau kad eilutė neatitiko figūrai. Tačiau buvo ryžtingai nusiteikęs ir savimi pasitikintis, nors atsargiai tyrinėjo mane. Dėl mandagumo taręs keletą žodžių, kurie tuoj mane atšaldė, perėjo tiesiai prie reikalo ir paprašė pagalbos. Aš atsakiau, jog nelabai noriu remti visiškai nepažįstamus asmenis, nes ne sykį esu padėjęs tokiems, kurie nebuvo verti. Dabar pastebėjau jo kaktoj virš kairės akies raudoną randą, kuris šią akimirką atrodė užkaitęs lyg kraujas. Nuo to svečias man pasidarė baisus, bet netrukus, išvydęs, kaip jis nežmoniškai nuliūdo, vėl pajutau jam gailestį ir, įsivaizduodamas save panašioje situacijoje, kai čia pat niūri žiema, pakeičiau sprendimą. Nebenorėdamas ilginti jo kančių padaviau pinigus ir pasiūliau sėstis.

Kišdamasis pinigus jis atrodė daugiau apstulbęs negu dėkingas ir baigęs reikalą verčiau norėjo tuoj pat dingti. Pradžiai paklausiau, iš kur jis.

Tada jis nustebęs pažvelgė į mane ir sumurmėjo:

— Maniau, kad mano pavardė jums pažįstama.

Šituos žodžius jis ištarė gana pasididžiuodamas, ir jie

mane įžeidė; bet kai prisipažinau, jog esu neišmanėlis, prašneko ramiai, oriai.

— Aš grįžtu iš kalėjimo,— tarė jis.

— Iš kalėjimo? (Dabar jis mane sudomino, nes kaip tik rašiau apsakymą apie nusikaltėlį.)

— Taip; pasisavinau svetimus dvidešimt kronų. Šeimininkas man dovanojo, ir viskas buvo užmiršta. Bet paskui parašiau straipsnį kitam laikraščiui — juk aš žurnalistas — prieš sektantus; tada vėl viskas buvo atkasta ir mane pasodino.

Padėtis buvo kebli; jaučiausi, tarsi verčiamas pasakyti savo nuomonę, bet visai neturėjau ūpo, todėl stojau priešais ir pasukau kita linkme.

— Argi „mūsų šviesiais laikais" galima neduoti žmogui darbo, kad jis atliko bausmę...

Paskutinį žodį tarsi nukirto jo pikta grimasa.

Norėdamas išvaduoti jį iš bėdos pasiūliau parašyti vienam itin skaitomam laikraščiui, nes buvau tikras — redaktorius nepritars tokiam žiauriam nuosprendžiui, jog atlikęs bausmę žmogus negali sugrįžti į visuomenę.

Išgirdęs laikraščio pavadinimą jis su panieka prunkštelėjo ir tarė:

— Su šiuo laikraščiu ir kariauju.

Man tai atrodė be galo keista, nes maniau, jog, atsidūręs tokioj padėty, jis turėjo naudotis kiekviena proga, kad greičiau galėtų atsigauti. Bet kadangi aplinkybės buvo neaiškios, o aš paprastai nemėgstu gaišti laiko klausinėjimams, vėl nusukau pokalbį į šalį, visai žmogiškai geisdamas už paslaugą sulaukti paslaugos. Ir paklausiau be jokių užuolankų, įtaigiu balsu:

— Nagi sakykit, ar sunku sėdėti kalėjime? Ir kuo pasireiškia bausmė?

Tokį klausimą jis aiškiai palaikė įžūliu ir pasijuto įskaudintas.

Norėdamas jam padėti nebelaukiau atsakymo, o vėl prabilau:

— Turbūt sunkiausia vienatvė? (Tuo aš pats sau įgėliau, bet juk dažnai šitaip atsitinka, kai esam verčiami kalbėti.)

Jis nenorom pačiupo mano mestą kamuolį ir sviedė atgal.

— Taip, aš nesu pratęs prie vienatvės ir visada ją laikiau bausme piktiems žmonėms. (Še! Atsiėmiau už tai, kad ištiesiau jam ranką, rodės, paglostei šunį, o jis tau įkando.)

Tuomet atsirado pauzė, ir supratau, kad jis smogė pats sau, todėl įširdo, juk ne apie mane jis galvojo niekindamas vienatvei pasmerktąjį.

Mes užplaukėm ant seklumos ir reikėjo kaip nors kapstytis. Kadangi mano padėtis iš tiesų buvo pavydėtina, sumaniau nuplauti nuo jo pažeminimą, susilyginti su juo, kad iš manęs išeitų jausdamas, jog gavo kai ką daugiau negu pinigų. Bet nesupratau šito žmogaus; įtariau, kad jis laiko save nekaltu, kankiniu, redaktoriaus negero poelgio auka.

Iš tikrųjų, jaunuolis atrodė dovanojęs sau ir manė esąs atsiskaitęs su visais jau po pirmo teismo posėdžio, o kaltas buvo tik tas, kuris pradėjo bylą; bet vis dėlto, matyt, jautė, jog mano pritarimo nėra ko tikėtis; ir apskritai mūsų bendravimas nuvylė jį, padarė slogų įspūdį. Jis buvo kitokios nuomonės apie mane; gal netgi suvokė, jog ne nuo to galo pradėjo, o dabar jau buvo per vėlu pakeisti.

Bet aš pasirinkau naują kelią ir prašnekau, kaip man pačiam atrodė, išminties ir proto kalba, apsimesdamas, jog supratau jo apgailėtiną nuotaiką ir žmonių baimę.

— Nesikrimskit dėl šito (tyčia neištariau žodžio)... Mūsų laikais jau taip toli nueita, kad manoma, jog... žmogus, atlikęs bausmę (jis vėl piktai nusivaipė), laikomas nekaltu ir viskas užmirštama. Visai neseniai sėdėjau Rydbergo viešbutyje su draugais ir dar su vienu mano bičiuliu, dvejus metus praleidusiu Longholmene[9] (dabar sąmoningai paminėjau šį pavadinimą). O jis buvo padaręs daug didesnę aferą.

Čia stabtelėjau, norėdamas pamatyti, kaip jis apsidžiaugs, kaip nušvis jo veidas, bet jis atrodė tik užguitas ir supykęs, kad drįsau sugretinti jį, nekaltą ir įžeistą, su Longholmeno kaliniu. Vis dėlto jo akyse sužibo smalsumas ir, kai atkakliai tylėdamas priverčiau jį prabilti, ūmai paklausė:

— Kaip jo pavardė?

— Būtų negražu sakyti, jeigu nenutuokiat, kas jis toks.

Beje, jis parašė ir išleido knygą apie kalėjimą, net nemėgindamas teisinti savo nepateisinamo nusikaltimo, ir užtat vėl atgavo savo buvusią padėtį bei draugus.

Tai jam, matyt, buvo tolygu antausiui, nors aš norėjau tik draugiškai paplekšnoti per petį; jis bemat atsikėlė, o aš taip pat, nes neturėjau ko pridurti. Jaunuolis mandagiai atsisveikino, bet aš, pamatęs jo nugarą ir išvydęs nukarusius pečius bei linkstančias kojas, beveik susirūpinau, nes jis priklausė prie tų žmonių, kurie tartum sudėti iš dviejų skirtingų gabalų.

Kai išėjo, pagalvojau: „O gal jis viską melavo?"

Dirstelėjęs į kortelę, kur buvo jo adresas, staiga prisiminiau, kad neseniai buvau gavęs anoniminį laišką, irgi tokia pat ranka rašytą. Išsitraukiau stalčių, kur laikiau laiškus, ir pradėjau ieškoti. O šito visai nevalia daryti, nes, ieškant vieno, prieš akis šmėkščiojo kiti laiškai; ir kiek tik buvo autorių, tiek dūrių į širdį.

Perverčiau tris sykius, neabejodamas, kad jo laiškas turi būti čia, ir staiga lioviausi, lyg kieno paveiktas: „Nesiaiškink jo likimo! O duok nieko negalvodamas. Kodėl — pats puikiai žinai!"

Mano kambarys jau buvo nebe toks; po svetimo žmogaus apsilankymo čia pasidarė nyku, ir aš panorau kur nors eiti. Jis paliko kažkokį stiprų, apčiuopiamą įspūdį, užtat turėjau perkelti į kitą vietą kėdę, ant kurios sėdėjo, kad nematyčiau jo ten, nors jau ir nesančio.

Ir tada išėjau, bet prieš tai atidariau langą, ne todėl, kad norėjau išleisti kažkieno kvapą, o reikėjo išvėdinti įspūdį.

*

Yra senų gatvių be nuotaikos ir naujų gatvių, bet nuotaikingų. Naujausia Ridargatano dalis kupina romantikos, o gal net mistikos. Joje neregėti nė gyvos dvasios; nėra parduotuvių, atvėrusių sienas; gatvė prašmatni, uždara, tuščia, nors didžiuliai namai slepia daugybę žmonių likimų. Skersgatviai, pavadinti Trisdešimties metų karo veikėjų vardais, akivaizdžiai primena istoriją ir rodo, kaip praeitis puikiai derinasi su dabartim. Kai pasuki už Banerga-

tano kampo, kairėj išvysti kalvelę prie pat Grev-Magnigatano, vingiuojančio dešinėn ir atskleidžiančio slėpiningą perspektyvą, skendinčią migloje, kur gali spėti tūnant ką tik širdis geidžia.

O jeigu einu iš vakarų pusės nuo senojo Ridargatano ir žvelgiu žemyn į Grev-Magnigataną, posūkis labai staigus, o į pilis panašūs niūrių spalvų namai su portalais ir kabančiais bokšteliais byloja apie aukštesniosios visuomenės dalią; čia gyvena magnatai ir valstybės veikėjai, darantys įtakos tautų bei dinastijų likimui. Bet tuoj už jų, einant Grev-Magnigatanu aukštyn, stovi senas namas, užsilikęs dar iš praėjusio šimtmečio. Pro šį namą praeinu mielai, jame gyvenau savo audringoj jaunystėj. Čia kūriau įvairius planus, kuriuos vėliau įgyvendinau, ir gana sėkmingai; čia parašiau savo pirmąjį rimtą eilėraštį. Nelabai šviesūs atsiminimai, nes skurdas, pažeminimas, purvas ir barniai temdė viską.

Šį vakarą, net nežinau kodėl, panorau vėl pamatyti senąjį namą. O kai susiradau tą varganą būstą, pamačiau, jog jis toks pat, kaip visuomet, tik patinkuotas ir naujai nudažyti langų rėmai. Tuoj pažinau tarpuvartę, ilgą ir siaurą, su dviem nutekamais grioveliais; vartus su bilstuku ir su geležine kartimi, remiančia antrąją jų pusę, nedideles iškabas, kad čia skalbiami ir lyginami baltiniai, taisomas apavas.

Taip man bestovint ir bemąstant kažkas mitriu žingsniu priėjo prie manęs iš užpakalio; žmogus apkabino man kaklą — taip galėjo pasielgti tik labai geras pažįstamas — ir tarė: „Gal norėtum užeiti į savo namus?"

Šalia stovėjo jaunas vyras, kompozitorius, su kuriuo kadaise teko sykiu darbuotis, ir užtat buvom supratę.

Aš nė nedvejodamas nusekiau paskui jį į namą, užkopėm mediniais laiptais aukštyn ir netrukus atsidūrėm trečiam aukšte prie mano durų.

Kai įėjom į vidų ir jis uždegė šviesą, pasijutau lyg tų trisdešimt metų nebūta, vėl regėjau savo viengungišką būstą su tais pačiais apmušalais, tik baldai buvo nauji.

Paskui abu susėdom, ir man atrodė, kad jis pas mane svečiuose, o ne aš pas jį. Be to, čia stovėjo fortepijonas, ir užtat išsyk prašnekau apie muziką. Mano bičiulis, kaip

ir dauguma muzikantų, taip buvo atsidavęs savo amatui, jog beveik nesugebėjo ar nenorėjo apie ką kita kalbėti. Taip buvo atitrūkęs nuo savo laikmečio, kad nieko apie jį nežinojo; išgirdęs žodžius „riksdagas", „vyriausybė", „būrų karas", „streikai" ar „rinkimų teisė", jis tuoj nutildavo, bet neatrodė, kad jaustųsi nesmagiai dėl savo neišmanymo ar jį ši tema kamuotų, nes tokie dalykai jam neegzistavo. Netgi apie muziką kalbėjo paviršutiniškai, nereikšdamas savų pažiūrų. Viskas jam buvo tapę tonais, garsais, ritmu, o žodžiais naudodavosi vien neišvengiamais kasdieninio gyvenimo atvejais.

Visa tai žinojau, todėl tik mostelėjau į atidarytą fortepijoną, kad sėstųsi skambinti. O kai mažas kambarėlis prisipildė garsų, pajutau lyg užburtam rate, kur pranyko mano dabartis, ir aš vėl atsidūriau praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje.

Pamačiau save gulintį ant ištraukiamos kanapos, kuri stovėjo kaip tik toje vietoje, kur sėdėjau dabar, prie užkaltų durų. Ir buvo naktis... mane pažadino kaimynas, kuris neramiai blaškėsi ant savo kanapos kitapus durų; tarpais dūsavo, tarpais vaitodavo. Buvau jaunas, bebaimis, rūpinausi tik savimi, todėl pasistengiau vėl užmigti. Be to, laikrodis rodė tik dvyliktą, pamaniau, kad kaimynas grįžo namo įkaušęs. Pirmą valandą prikėlė riksmas, tarsi pagalbos šauksmas, iš pradžių dingtelėjo mintis, ar ne aš pats suklikau, nes sapnavau bjaurų sapną. Kaimyno pusėje buvo tylu, visiškai tylu, bet iš ten sklido kažkokia šiurpuma; traukė šalto oro srovė, kažkas lyg sekė mane, rodos, klausėsi manęs ar žiūrėjo pro rakto skylutę, kaip aš jaučiuosi.

Nebegalėjau daugiau užmigti, grūmiausi su kažkokia baisia, nemalonia jėga. Kartais trokšdavau išgirsti kokį nors garsą iš anapus sienos; bet, nors mus skyrė tik koks žingsnis, nieko negirdėjau; netgi alsuojant ar čežant paklodę.

Galiausiai išaušo rytas; atsikėliau ir išėjau iš namų. Grįžęs sužinojau, jog kaimynas, mūrininkas, šiąnakt numirė. Taigi aš gulėjau šalia numirėlio.

(Muzika tebeskambėjo, o aš mintyse vėl pergyvenau visa tai iš naujo.)

Rytojaus dieną girdėjau ruošiantis šermenims ir laidotuvėms; nešant laiptais karstą, prausiant numirėlį, tyliai kuždantis senes.

Kol švietė saulė, visa tai man buvo tiesiog įdomu, galėjau net juokauti su svečiais. Bet kai sutemo ir likau vienas, vėl į mano kambarį ėmė smelktis tas nesuvokiamas šaltis, kuriuo dvelkia lavonas, šaltis ne todėl, kad stokojo temperatūros ar nebuvo šilumos, o tiesiog stingdantis šaltis, kurio nerodo termometras.

Negalėjau ilgiau tverti ir nuėjau į kavinę. Ten buvau išjuoktas, kad bijau tamsos, todėl, atsisakęs sumanymo nakvoti kur nors svetur ir kiek kaušteléjęs grįžau namo.

Krėtė šiurpas gulantis greta lavono, bet vis tiek įsilindau į patalą. Nežinau, bet numiręs kūnas lyg turėjo dar kažkokių gyvybės galių, įstengiančių veikti mane. Pro duris lyg spindulys skverbėsi vario kvapas, erzindamas mano šnerves ir neleisdamas užmigti. Tyla, kurią tik mirtis gali suteikti, viešpatavo visam name, ir negyvas mūrininkas, rodės, darė didesnės įtakos likusiems, negu būdamas gyvas. Paskui pro plonas lubas ir sienas iki pat vidurnakčio girdėjau murmant ir kuždantis bemiegius žmones. Galiausiai, kaip niekad šiam name, stojo tyla. Nebrazdėjo netgi policininkas, ruošdamasis naktiniam budėjimui.

Laikrodis išmušė pirmą, antrą. Tada pašokau iš patalo, prižadintas kažkokio triukšmo numirėlio pusėje. Bilkštelėjo tris sykius! Tris! Tuoj pagalvojau, jog kaimynas prisikėlė, ir, nenorėdamas susidurti su vaiduokliais, susiglemžiau savo drapanas ir nurūkau laiptais žemyn, kur gyveno pažįstamas žmogus. Čia buvau atitinkamai išjuoktas ir, paguldytas ant sofos dangčio, sulaukiau ryto.

Šitaip pirmą kartą susimąsčiau apie tokį kasdieninį reiškinį kaip mirtis, rodos, visai paprastą, bet vis dėlto paslaptingai veikiantį net didžiausius lengvapėdžius. (Bičiulis prie fortepijono, ko gero, pajutęs mano mintis ir iki šiol skambinęs liūdnas melodijas, dabar pakeitė nuotaiką, ir pasigirdo skaidri muzika.)

Garsų gausa tartum stūmė mane šalin iš ankšto kambario, ir aš panorau atsidurti anapus lango. Kryptelėjau galvą ir pro muzikanto šoną nukeliavau į lauką; užuolaidų nebuvo, ir mano žvilgsnis, perbėgęs per gatvę,

sustojo priešinio namo bute, kuris buvo šiek tiek žemiau, šitaip patekau į nedidelės šeimos vakarienę.

Jaunutė, tamsiaplaukė, lieknutė ir kukliai apsitaisiusi mergina sukiojosi aplink stalą, prie kurio sėdėjo ketverių metų berniukas. Ant stalo stovėjo vaza su chrizantemomis — du stambūs balti žiedai ir vienas oranžinis. Aš ištempiau kaklą ir pamačiau, jog stalas padengtas ir berniukas ruošiasi valgyti. Jaunoji moteris parišo jam servetėlę po smakru, rišdama taip žemai palenkė galvą, kad apsinuogino sprandas ir aš išvydau dailų kaklą, gležnutį kaip gėlės stiebas, ir žavią galvutę su vešliais plaukais, lyg pumpuras nusvirusią prie berniuko, be galo rūpestingą, globojančią. Berniukas judėjo nepaprastai žaviai, iš pradžių užvertė galvą aukštyn, duodamas vietos servetėlei, paskui panarino žemyn ir taip stipriai prispaudė smakru stangrią medžiagą, kad net prasižiojo burna ir pasirodė balti pieniniai dantukai.

Moteris negalėjo būti jam motina, nes atrodė pernelyg jauna, bet ir ne sesuo, nes per sena, tikriausiai kokia nors giminaitė.

Kambarys buvo kuklus, bet mielas akiai; ant sienų ir koklių krosnies kabojo daug portretų, dvelkiančių šeimynine meile; baldai apdangstyti nertais užtiesalais. Štai dabar mergina atsisėdo prie stalo, laimė, ne valgyti, nes atkaru žiūrėti į kitą, jei pats to nedarai. Ji tik atsisėdo, kad berniukui būtų smagiau, linksmino jį, stengdamasi sužadinti apetitą. Mažylis nelabai buvo nusiteikęs, bet teta (aš jau taip ją vadinau) tuoj prajuokino jį, nes iš jos lūpų judesių supratau, kad ji dainuoja jam daineles. Aš mačiau jos dainą, o tuo tarpu muzikantas grojo, ir visa tai atrodė be galo mįslinga, bet įsivaizdavau, kad jis akompanuoja jai arba privalo tą daryti. Aš buvau abiejuose kambariuose vienu metu, vis dėlto daugiau aname, ir tiesiau lyg tiltą tarp abiejų namų. Trys chrizantemų žiedai taip pat, rodos, dalyvavo žaidime, ir staiga tarsi pajutau jų gaivinantį kamparo kvapą, sumišusį su nekaltu vilkdalgio aromatu, sklindančiu nuo jos plaukų, visa tai nustelbė valgius ant stalo, nieko neliko, o berniukas tik žiopčiojo, gėrėdamasis skaniais kvapais ir šypsodamasis akimis savo gražiajai stalo bičiulei. Balto pieno stiklinė ant baltos

staltiesės, balti porceliano indai ir baltos chrizantemos, balta koklių krosnis ir balti veidai — viskas ten buvo neapsakomai balta, ir jaunos mergaitės motiniška meilė šiam kūdikiui, ne jos pagimdytam, švietė baltuma, ypač dabar, kai nurišusi servetėlę, nušluostė berniukui burną ir pabučiavo jį...

Tą akimirką muzikantas pasisuko į gatvės pusę, ir aš supratau, kad jis grojo jai, kad buvo ją matęs... ir visą laiką žinojo, kad ji ten yra.

Aš pajutau esąs nereikalingas, trukdąs ir susiruošiau eiti. Bet jis manęs neišleido, ir mes baigėm vakarą sutarę, kad drauge imsimės naujo darbo.

VII

Aš ne kartą lankiausi pas savo muzikantą, nes jo kambaryje susigrąžindavau jaunystę ir, be to, drauge kūrėm naują darbą. Nors ir džiaugiausi jo muzika, nesisavinau jos, nes jis grojo ne man, o jai.

Daugelį vakarų jos kambaryje mačiau kone tą pačią sceną. Beveik niekas nepasikeitė: berniukas, servetėlė, pieno stiklinė; tik vazoje pasirodydavo naujų gėlių, bet vien chrizantemų, nuolat įvairuojančių, nes trečioji būdavo vis kitos spalvos, bet fonas visada baltas. Ir jei mėginčiau įspėti merginos žavesio paslaptį, sakyčiau, jog ypač pasigėrėtini buvo judesiai, o ne išvaizda: ji judėjo tarsi pagal jo muzikos ritmą, o gal jis derino muziką prie jos takto, prie jos grakščių žingsnių, banguojančios eigasties, prie rankų mostų, panašių į paukščio sparnų plazdenimą, prie galvos linkčiojimo.

Mes niekada apie ją nekalbėjom, dėjomės nematą jos, bet gyvenom jos gyvenimu, ir vieną dieną pajutau, kad sykiu su muzika ji atsidūrė mano eilėraščiuose, bet juk tai ne bėda, jei ji būtų pritapusi prie mano niūrių minčių. Bet anaiptol taip nebuvo, nes jos siela skrajojo trijų ketvirtinių ritmu, o iš to visada išeina valsas. Ir nieko nenorėjau kalbėti, nes žinojau, kad pirmas ištartas žodis išsklaidys burtus, o ir verčiamas rinktis ją ar mane, jis atstums mane.

*

Ši žiema slinko visai pakenčiamai, nes jau nebuvau vienišas, turėjau savo klajonių tikslą, o iš tolo gėrėdamasis moterim ir kūdikiu jaučiausi lyg ir pats gyvenąs šiokį tokį šeimyninį gyvenimą.

Pavasaris nušvito anksti, jau kovo mėnesį. Vieną vakarą, sėdėdamas prie stalo ir rašydamas, išgirdau, jog atvyko muzikantas, ir tuoj jis įžengė į kambarį. Lempos šviesoje pamačiau smulkutį žmogelį su išdykėliška šypsena einantį artyn ir kažką norintį man paduoti.

Paėmiau kortelę, kurioje perskaičiau du vardus, vyrišką ir moterišką. Jis susižadėjo su ja. Mums jau nebereikėjo žodžių, todėl atsakiau irgi šypsena ir klausiamu balsu teištariau: „Chrizantema". Jis linktelėjo galvą, jog taip.

Šitokia baigtis man atrodė visai paprasta, lyg būčiau iš anksto viską žinojęs. Todėl nė nebandėm nieko aiškintis, o prašnekom apie darbą ir po to išsiskyrėm.

Nėmaž negraužė smalsumas, nes žinojau atsakymą į visus neištartus klausimus. Kaip jie susipažino? Aišku, kaip paprastai. Kas ji? Jo sužadėtinė. Kada ketina susituokti? Be abejo, vasarą. Ir pagaliau kuo čia aš dėtas? Tik toks grėsė pavojus, kad ji, ko gero, trukdys mums bendradarbiauti, o tai man atrodė visai normalu, ir kad nebeteks daugiau leisti su juo iškilmingų vakarų, o tai irgi suprantama tokio didelio įvykio pasekmė, nors atsisveikindamas tarpduryje jis pasakė, jog kiekvieną vakarą lauksiąs manęs namie iki pusės aštuntos, o jei kartais nerasčiau jo, galįs tiesiog eiti į vidų ir palaukti, raktas būsiąs padėtas prieškambaryje ant spintos.

Praleidau tris vakarus, o ketvirtą apie pusę septintos sumaniau jį aplankyti ir patikrinti, ar namie. Kopdamas laiptais prisiminiau, jog užmiršau, kaip paprastai daroma, dirstelti, ar lange šviečia žiburys. Duryse bergždžiai ieškojau rakto. Tada susiradau jį ant spintos, kur gulėdavo ir prieš trisdešimtį metų, ir kaip ir tais laikais įžengiau į savo kambarį.

Keista buvo akimirka, vėl nugarmėjau į jaunystę; pajutau, kaip šiurpas krečia galvojant apie nežinomą ateitį;

patyriau tą patį svajonių alpulį ir tikėjimą viltimi; pergalės džiaugsmą ir dvasios kančias; klioviausi savo jėgomis ir nevertinau savo galimybių.

Nedegdamas žiburio atsisėdau ant kėdės, nes gatvės žibintas, tas pats gatvės žibintas, kuris kadaise žvelgė į mano varganą buveinę, ir dabar driekė šykščią šviesą, o ant sienos kryžiavosi lango rėmų šešėlis.

Taip ir sėdėjau, o viskas buvo praeity, viskas, viskas, viskas! Kova, pergalės, pralaimėjimai! Visas gyvenimo kartėlis ir džiaugsmas. Ir vis dėlto? Kas tai? Gal aš nuvargęs ir pasenęs? Ne; kova tebevyksta ir dar žiauresnė negu bet kada, dar rimtesnė ir platesnio masto, tik pirmyn, be paliovos veržiausi pirmyn; bet jei seniau pavojai tykojo tik iš priekio, tai dabar ir iš priekio, ir iš užpakalio. Pailsėjau ir galiu grumtis toliau; sėdėdamas čia ant kanapos, tame pačiame kambaryje, jaučiausi vėl jaunas ir toks pat stiprus kaip prieš trisdešimtį metų, tiktai tikslas buvo naujas, nes visos senos gairės nublokštos į praeitį. Daug kas, sustoję ir atsilikę, bandė mane suturėti, bet aš negalėjau laukti; užtat keliavau vienas, žvalgiau dykynes, ieškojau naujų kelių ir takų, kartais, apgautas miražo, turėjau grįžti atgal; bet niekada ne toliau, kaip iki kryžkelės, ir vėl traukiau pirmyn.

Buvau užmiršęs langą be užuolaidų, o kai prisiminiau ir atsistojau, priešiniam name pamačiau tą, ko ir tikėjausi.

Dabar ir jis sėdėjo prie stalo su chrizantemomis; ji šalimais; ir abu triūsė aplink berniuką, ne apie savo, o jos sesers sūnų, vienintelį našlės vaiką. Abiejų meilę sujungė kūdikis, todėl nuo pat pradžių jų santykiai išvengė savanaudiškumo, įgijo taurumo, nes jų tarpininkas buvo nekalta esybė. Ir manau, jog jis galėjo pasikliauti jos subrendusiais motiniškais jausmais.

Protarpiais, užmiršę kūdikį, jie imdavo žiūrėti į kits kitą, ir su tokia neapsakoma palaima, kuria švyti du vieniši žmonės atradę vienas antrą ir suvokę, jog nuo dabar jau dviese grumsis su vienatve. Beje, atrodė, kad jie apskritai nieko negalvoja, nei apie praeitį, nei apie ateitį, o gyvena tik nūdiena, džiaugdamiesi, kad yra greta. „Sėdėti prie vieno stalo ir žvelgti į kits kitą kiek skirta gyvenimo!"

Džiaugdamasis, jog tiek daug pasiekiau, kad galiu gėrėtis kitų laime be krislelio pavydo, graudulio ar nereikalingų būgštavimų, palikau savo jaunystės kančių būstą ir sugrįžau namo į savo vienatvę, prie savo darbo ir savo kovos.

PAAIŠKINIMAI

Pamišėlio išpažintis

[1] *Karnotas (1837—1894)* — Prancūzijos prezidentas 1887 metais; nužudytas italų anarchisto Kaserijaus.

[2] *Hartmanas, Eduardas fon (1842—1906)* — vokiečių filosofas, skelbęs, jog pasaulis pagrįstas nesąmoningumu.

[3] *Bernadotas* — Švedijos-Norvegijos karalius Karolis XIV Juhanas (1763—1844).

[4] *Karolis XV (1826—1872)* — Švedijos-Norvegijos karalius.

[5] *Sofija iš Nasau (1836—1913)* — Švedijos karalienė, ypač iškėlusi religijos vaidmenį valstybės gyvenime.

[6] *Delftas* — Olandijos miestelis, kuris XVII—XVIII a. garsėjo savo porceliano gaminiais. XX a. porceliano gamyba vėl atgaivinta.

[7] *Tiurenas (1611—1675)* — prancūzų maršalas, Napoleono karų didvyris.

[8] *Kondė (1621—1686)* — prancūzų karvedys, Liudviko XIV karų dalyvis.

[9] *Oskaras (1829—1907)* — Švedijos karalius, įžengė į sostą 1872 m.

[10] 1865 metų reforma (tiksliau 1866 m.) panaikintas keturių luomų atstovų Švedijos parlamentas ir sudarytas dvejų rūmų riksdagas.

[11] *Venerbergas, Gunaras (1817—1901)* — švedų poetas, kompozitorius.

[12] *Aristolachija* — vijoklinis tropikų augalas dideliais inkstų formos lapais.

[13] *Biornė, Liudvigas (1786—1837)* — vokiečių rašytojas, radikaliosios krypties literatūros šalininkas.

[14] *Akteonas* — graikų mitologijoje medžiotojas, išvydęs Artemidę (senovės Romoje ją atitiko Diana) maudantis ir todėl paverstas elniu.

[15] *Mariebergas* — sala Stokholme, kur 1788 metais buvo įkurtas porceliano fabrikas.

[16] *Asros giminė* — pietų Arabijos giminė, apie kurią pasakojamos aistringos meilės istorijos, minima Stendalio ir Heinės kūryboje.

[17] *Liucenas* — Vokietijos miestas, kur 1632 m. mūšyje krito švedų karalius Gustavas II Adolfas.

[18] *Breitenfeldas* — Vokietijos miestas, kuriame pasižymėjo savo pergale švedų karalius Gustavas II Adolfas (1631).

[19] *Longfelou, Henris Vodsvertas (1807—1882)* — amerikiečių poetas, daugelio Europos epų vertėjas.

[20] *Saksas, Hansas (1494—1576)* — vokiečių meisterzingeris, dramaturgas.

[21] *Kasandra* — graikų mitologijoje Trojos karaliaus Priamo duktė, aiškiaregė.

[22] *Posttidningen* — oficialus valstybės laikraštis, spausdinantis pranešimus, skelbimus, statistikos duomenis.
[23] *Ksantipė* — Sokrato žmona, pagarsėjusi be galo aikštingu būdu.
[24] *Academie des Inscription et Belles-Lettres* — Prancūzų akademija, įsteigta 1663 metais, Prancūzų instituto filialas.
[25] *Ožjė, Emilis (1820—1889)* — prancūzų dramaturgas, realistas, Prancūzų akademijos narys.
[26] *Žirardenas, Emilis de (1806—1884)* — prancūzų žurnalistas ir rašytojas.
[27] *Arau* — Šveicarijos kantonas.
[28] *Arkadija* — senovės Graikijos dalis, kurioje gyveno piemenys ir medžiotojai; Renesanso laikais apdainuota kaip idiliška piemenų šalis.
[29] *Habsburgai* — vokiečių didikai, davę pradžią Austrijos karalių dinastijai. Pavadinimas kilęs iš Habsburgo kalnų Šveicarijoje.
[30] *Adonis* — graikų mitologijoje gražuolis jaunikaitis, Afroditės numylėtinis, jauno, pasipūtėlio vaikino sinonimas.
[31] *Gvido, Reni (1575—1642)* — italų tapytojas, daugiausia mėgo biblinius ir simbolinius motyvus.

V i e n i š a s

[1] *Svedenborgas, Emanuelis (1688—1772)* — švedų gamtos tyrinėtojas, mistikas.
[2] *Hoenloė, Klodvigas (1818—1901)* — vokiečių filosofas, kunigaikštis.
[3] *Forė, Feliksas (1841—1899)* — prancūzų politikas, prezidentas.
[4] *Kuri* — pulverizuoti prieskoniai iš Indijos.
[5] *Biomė, Jakobas (1575—1624)* — vokiečių filosofas ir mistikas, tarėsi aptikęs blogio pradų pačiame Dievuje.
[6] *Švabacho spausdinimo būdas* — tam tikras gotiško šrifto fraktūrą primenantis stilius.
[7] *Ensoras, Džeimsas (1860—1949)* — belgų tapytojas bei grafikas, pasižymėjo siaubo kompozicijomis.
[8] *Gliukas, Kristofas Vilibaldas (1714—1787)* — vokiečių kompozitorius, naujosios operos kūrėjas
[9] *Longholmenas* — sala Melarene, kur stovi Stokholmo kalėjimas.

Eugenija Stravinskienė

TURINYS

Pamišėlio išpažintis 5
Vienišas 239

Paaiškinimai *Eugenija Stravinskienė* 308

AUGUSTAS STRINDBERGAS

PAMIŠĖLIO IŠPAŽINTIS. VIENIŠAS

Romanai

Redaktorė *L. Bareišienė*
Viršelio dailininkas *L. Spurga*
Meninis redaktorius *S. Chlebinskas*
Techninė redaktorė *B. Šlivinskienė*
Korektorė *L. Girevičienė*

SL 257 Tiražas 25 000 egz. Užsakymas 1109
„Vagos" leidykla, Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius
Spausdino „Spindulio" spaustuvė, Gedimino 10, 2300 Kaunas
Kaina sutartinė 9 50

Strindbergas A.

St 333 Pamišėlio išpažintis; Vienišas: Romanai / Iš švedų k. vertė E. Stravinskienė.— V.: Vaga, 1992.— 309[1] p.

Pirmasis A. Strindbergo (1849—1912) romanas „Pamišėlio išpažintis" (1897) — vienas nuostabiausių meilės romanų pasaulinėje literatūroje. Pagrindinio herojaus Akselio meilė ištekėjusiai aukštuomenės moteriai Marijai — tai džiaugsmas ir laimė, kančia ir pažeminimas, tarpais stumią į beprotybę. Romane „Vienišas" (1903) vaizduojama dvasinė rašytojo būsena po šeimyninės krizės. Romanas sukrečia subtilia žmogaus dvasios kančių analize; kupinas nerimo ir vilties, užuojautos ir meilės kitam.

UDK 839.7—31